

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

Petri Danielis Huetii Ad Origenis Commentaria Observationes Et Notæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79869](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79869)

PETRI DANIELIS
HUETII
AD
ORIGENIS
COMMENTARIA
OBSERVATIONES ET NOTÆ.

AD COMMENTARIA
IN GENESIN.

P. 1.

*H' δ' ἰσχυρὸς λόγος ἐστὶν τὸν Θεόν, &c.] Idem hoc argumentum persequitur Origenes lib. 2. de princip. cap. 1. Basilii autem Hom. 2. in Hexæmeron, & Ambrosius in Opere cognomini eandem, quam tractamus, Origenis disputationem prolixè referunt. Anaxagoræ porro, Pythagoreorum, Platoniorum, Stoicorum, aliorumque ea sententia fuit, mundum ex æterna materia Deum condidisse. Videndus Timæus. Locrus *ἡ φύσις κόσμου*, Plato in Timæo, Cicero in Academ. Quæst. Seneca Epist. 65. Plutarchus lib. 1. de placit. Philos. Laërtius in Platone, & Zenone, Epiphanius Hær. 5. alii; sed in primis Auctor *ἡ φιλοσοφία* non dum editorum: *πλάτων ἀρχὴς ἢ τὸ παντὸς Θεόν, καὶ ὅλον, καὶ ἀσάφητον*: Plato, principia esse rerum omnium Deum, & materiam, & exemplar: tum: *ἢν (ὅλον) καὶ διζήμενον, καὶ τιθύνον καλῶς, ἐξ ἧς διακοσμηθεὶς γενέσθαι τὰ τρισσὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνέστηκεν ὁ κόσμος*. Quam (materiam) & *recepticem, & nutricem* appellat, ex qua digesta extitisse quatuor elementa, ex quibus constatus est mundus. Hoc idem habet in Anaxagora. Ipsum hunc errorem castigat Tertullianus in Hermogene Apo-*

stata, qui à Christianis conversus ad Philosophos, de Ecclesia in Academiam, & Porticum, inde sumit à Stoicis materiam cum Domino ponere, quæ ipsa semper fuerit, neque nata, neque facta, nec initium habens omnino, nec finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit: idem castigat & in Marcione; Dehinc, inquit, si & ille mundum ex aliqua materia subjacente molitus est, innata, & infecta, & contemporali Deo, quemadmodum & de Creatore Marcion sentit, redigis & hoc ad majestatem loci, qui & Deum, & Materiam, duos Deos clusit: castigat & Theodoretus in utroque, Hær. Fabul. lib. 1. cap. 24. & lib. 5. cap. 5. & Philastrius in Seleuco & Hermia Galatis, Hær. 55. Manichæi quoque materiam *ἀγέννητον* esse sciscebant. Rationem reddit Droserius Marcionista in Dialogo de orthodoxa fide, cur id figmentum propugnare instituerit Valentinus: nempe, ne malorum causam in Deum transcribere cogeretur, eam ad materiam referebat. Mundum quidem è materia à Deo conflatum crediderunt Philo, Tatianus, Lactantius, aliique; sed è materia à Deo primum creata, non æterna, tum deinde in ordinem digesta, Ad omnino Eusebium l. 7. Evang. Præpar. & Philocaliam cap. 23. At noster Origenes non principii quidem expertem materiam, & *ἀγέννητον*,
A sed

P. 3.

tum esse Christum VI. Id. Nov. de quibus
itidem alicubi Epiphanius. Quidam circa
æquinoctium autumnale contigisse id opi-
nati sunt. Romana vero Ecclesia ad VIII.
Cal. Jan. celebrabat natalem Christi, at-
que hanc consuetudinem reliqua Ecclesie
tractu temporis inde fumerunt. Demor-
strent ergo primum supra memorati Ge-
nethliologi, quo die natus sit Christus,
tum postea viderimus de genituris, quas
parum inter se contentientes posuerunt.
Nam Libram in Horoscopo constituit Car-
dantus; & Albertus vero, & Aliacus Virgi-
nem. Hos fecellit Albumasar vetus Astro-
logus Arabs, qui imagines recensens, quæ
cum Virgine ascendunt (juxta Perlarum,
Indorum, & Ægyptiorum doctrinam, qui
cum singulis Signorum Decanis imagines
quasdam ascendere fingeant) in primo
Virginis Decano Virginis imaginem collo-
cat, formatæ, puerum gestantis & lactantis.
*Nutrit puerum, inquit, dans ei ad comedend-
um in loco qui dicitur Abyre, & vocat ipsum
puerum quædam gens Iesum, cuius interpretatio
est Arabice, Etce, & ascendit cum ea stella Vir-
ginis æterna.* Tum subjungit Albertus: *Et
jam scimus, quod sub ascendente parte ejusdem
signi, scilicet Virginis, natus fuit Dominus nos-
ter Iesus Christus.* Quasi ista Albumaritis
pertineant ad natalem Jesu, quæ ad unam
hanc Virginem spectant. Aptius ad men-
tem auctoris Rogerus Baconus, homo beati
ætatè doctissimus: *Intentio est, quod beata
Virgo habet figuram: & imaginem intra decem
primos gradus Virginis. & quod nata fuit quan-
do Sol est in Virgine, & intra habetur signatum in
Calendario, & quod nutrit filium suum Chris-
tum Iesum in terra Hebræorum.*

ἰδὼν δὲ τινες ἀπὸ αὐτῶν, &c.] Simoniani, Valen-
 tiniani, Cerdoniani, alique complures
 Hæretici duo principia, seu Deos duos sta-
 tuebant; alterum malum, sed iustum,
 mundi conditorem, Legis opificem; bo-
 num alterum, Christi Patrem, & Novi
 Testamenti auctorem, Tertullianus, &
 Irenæus adversus hanc doctrinam non se-
 gnetiter velitati sunt: Origenes vero pas-
 sim. Hæc à Magis ortum duxit vana-
 tia, quos duo itidem principia, bonum unum,
 malum alterum posuisse prodidit Aristo-
 teles, uti discimus ex Laërtio in Proem.
 ἀριστοτέλης δὲ ἐπὶ πρῶτῳ ἀπὸ φιλοσοφίας, καὶ ἀποβί-
 τεραι, ἣ) τῶν αὐτῶν ὡς (μαχίας) καὶ δύο κατ' αὐ-
 τὸν εἶναι ἄρξας, καὶ αὐτῶν ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν δ' αἰσίου.
 Aristoteles autem in primo de Philosophia, &
 antiquiores esse Ægyptiis (Magos) & duo ju-
 sta illos esse principia, bonum Damonem, & ma-
 lum Dæmonem, Auctor quoque φιλοσοφούντων,
 quæ Origeni vulgo tribuuntur, scribit Za-
 ratam Chaldaeam docuisse, δύο δ' αἰεταί, ἣ)
 ὁ μὲν ἐπρότερον, ἣ) δὲ ἡβόνει. & τὸν μὲν ἡβόνει
 αὐτὸν πλεονεχέοντα ἐκ τῆς γῆς, ἣ) δὲ ἐπρότερον, πῦρ,

ματίζον τὰ ἀέρῃ, ὁρμῶν, καὶ ψυχρῶν. Porro bonum Dæmonem Perfæ appellabant Oromasden, malum, Arimān, ut docent Plutarchus in Iside & Themistocle, Laërtius in Proemio, & Agathias libr. 7. Qui Manichæos isto Origenis loco significari credit, meminisset Origenis ætate posteriores eos fuisse.

P. 4. τὰς τινὰ γνώσεις.] Hæc παρέλκειν conjectabat Vigerus, quæ tamen extant in Philocalia, neque sententiam labefactant.

P. 4. & 5. ἐπεὶ οὐκ ἀπορητικὴν εἶδεν, &c.] Vel Pſalmum 40, aut 54, aut 103, intelligit, qui Judæ perfidiam vaticinantur; vel quod verisimilius est, id ait ex hypothesi, fingens Propheticum aliquem librum Judæ prodictionem complexum extitisse, qui fortasse nullus fuit.

P. 5. τὰς τινὰ διὰ ἀντίαν.] Ita plerique Philocaliæ Codices: nonnulli tamē habent, καὶ ἀντίαν. τὰς τινὰς τῆς ἀντίαν.] Libri aliquot Philocaliæ sic habent: aliqui, τῆς τινὰς.

P. 6. ἡτοιμασέν τῃ τῆς χρόνος ἐσθρα.] Lege, ἡτοιμασέν, id quod recte vidit Vigerus, & Philocalia confirmat.

ἡτοιμασέν τῆς τινὰς συλλέγειν.] Alias, συλλέγειν. ἡτοιμασέν τῆς τινὰς.] Legendum omnino, ἐτοιμασέν. Ita aliqui Philocaliæ Codices; ita optimæ τῶν ὁ Editiones, & Codex Marchali, & ἐν τρεῖς Theodorero sæpe laudati: ita Syrus quoque & Arabs.

τὰς τινὰς διὰ ἀντίαν, &c.] Quinquē enim præcipui numerantur Alexandri successores, Ptolémæus, Antigonus, Seleucus, Cassander, & Lysimachus: quorum illustriorēs priores quatuor, Joseph. l. 12. Antiq. c. 1, μετὰ τὴν δὲ εἰς πολλὰς ἀρχὰς (ἀντὶ τῶν ἀντὶ ἀντίαν κρείττει. σέλιον δὲ ἐκαστὸν, καὶ τὸν ἐκείν. ἀντίαν. λυσίμαχος δὲ τὸν ἐλλοπειν διείπεν. τὸν δὲ μακεδόνιον εἶχε καὶ ἀντὶ τῶν. πῶς δὲ ὁ λόγος τῶν ἀντὶαν εἰδήσθαι. Cum ad plures imperium (Alexandri) recidisset, Antigonus quidem Asiam obtinet; Seleucus vero Babylonem, & vicinas gentes; Lysimachus autem Hellepontum rex; at Macedoniam habuit Cassander; Ptolemæus vero Lagi filius Aegypto potitus est.

P. 7. ἡ καὶ ἐν διδασκαλίᾳ ἀντὶαν, &c.] Tertullianus de idolol. cap. 9. Vnum propono, Angelos esse illos desertores Dei, amatores feminarum, proditores etiam hujus curiositatis, (Astrologiæ) propterea quoque, damnatos à Deo. O divina sententia, usque ad terram pertinax, cui etiam ignorantes testimonium reddunt! Expelluntur Mathematici, sicut Angeli eorum: Urbis & Italia interdicitur Mathematicus, sicut celum Angelis eorum: eadem poena est exilii discipulis & magistris: & libr. de habitu muliebri, c. 2. Nam & illi qui ea constituent, damna impemam mortis deputantur: illi scilicet Angeli, qui ad filias hominum de celo ruerunt, ut hæc quoque ignominia femina accer-

dat. Nam cum & materias quasdam bene occultas, & artes plerasque non bene revelatas seculo multo magis imperito prodidissent (siquidem & metallorum opera nudaverant, & herbarum ingenia adduxerant, & incantationum vires promulgaverant, & omnem curiositatem usque ad stellarum interpretationem designaverant,) &c. Lactantius quoque lib. 2. de orig. err. cap. 17. Astrologiam Dæmonum inventum esse tradit.

τὰς τινὰς ἀντὶαν, &c.] Boëthius lib. 5. de Consol. Prof. 1. Concurrere vero, atque confluere causas facit ordo ille inevitabili connectione procedens, qui de providentia fonte descendens, cunctis suis locis temporibusque disponit. Atque illud est quod Fatum Stoici appellabant, è quorum Scholis multa depromsit Origenes; connexionem nempe rerum, quam ex illis nonnulli prænotioni Dei subiectam esse, alii contra sentiebant. Vide Ciceronem de fato, & 1. de divinit. Plutarchum de fato, & de placit. Philosoph. lib. 1. cap. 27. 28. Laërtium in Zenone, Chrysippum apud Gellium lib. 6. cap. 2. Plotinum Ennead. 3. lib. 1. & Augustinum lib. 5. de Civit. Dei, cap. 8.

ἡ τῶν ἀντὶαν ἀντίαν, &c.] Origenes Tom. 1. in Epist. ad Rom. & Philocal. cap. 24. εἰς τὴν τῶν ἀντίαν τῶν ἐσθρῶν τῶν ἀντὶαν ἐπὶ ἀλλήλων ἐκαστὸν ἡμῶν ἰδίαν ὁρμῶν, τὸ ποιεῖν, &c. τὸ ἀντὶαν. Minime ergo existimandum causam futurorum prænotionem esse: sed quia futura erant juxta proprios affectus facientis, propterea prænotuit: & lib. 2. contra Cels. ὁ μὲν κῆλος ἐστὶν διὰ τὸ τοιοῦτον τὸ ἐπὶ τινος ἀπορητικῶς διασπῆναι, ἐπὶ ἐκαστῶν. ἡμῶν δὲ τὸ τοιοῦτον εἰδόντες, φησὶν, ἐπὶ τῷ ἀντὶαν εἶναι τὸ ἐσθρῶν, ἐπὶ ἀπορητικῶν αὐτῶ ἀντὶαν, ἀλλὰ τὸ ἐσθρῶν, ἐπὶ ἀντὶαν, ἐπὶ ἀπορητικῶν, τὸ ἀντίαν τῶ ἀπορητικῶν παρεχόμενα τὸ αὐτὸ ἀπορητικῶν. Celsus putat quod aliqui præscius prædixit, ideo fieri, quia prædictum est: nos vero hoc non concedentes aimus, non prædictorem causam esse futuri, sed futurum illud, quod omnino eventurum erat, etiam nemine prædicente, præcognitori causam prædicendi præbuisse. Idem repetit inferius libro eodem, & libr. 7. Commentar. in Epist. ad Rom. Quæ ratiocinatio deinde trita est & pervulgata ab iis Patribus, quorum loca colligit Tarinus in Philocaliam p. 706. & à Procopio Gazæo in eundem hunc quem tractamus Genesios locum. At eam tamen non probat Boëthius lib. 5. de consolat. Prof. 3. Neque enim, inquit, illam probationem, quæ se quidam credunt hunc questionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit; sed è contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non posse. Et Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 13. Univerſas creaturas suas, tam spirituales quàm corporales,

P. 8.

AD ORIGENIS COMMENTARIA

*les, non qui sunt, ideo novit, sed ideo sunt, quia
novit. Quod non repugnat tamen ulterius
illi Patrum dogmati, quo res ideo prænosci
dicitur à Deo, quia futuræ sunt; nam ita præ-
noscitur dicitur notione, seu scientia quam vi-
sionis appellant: Augustinus autem ideo res
esse dixit, quia novit Deus, notione videli-
cet simplicis intelligentiæ, ut vocant. Quo
recidit solutio illa quam adhibet S. Tho-
mas, p. i. q. 14. a. 8. respondens loco Origē-
nis, ex Epist. ad Rom. objecto; Origenes,
inquit, locutus est attendens rationem scientiæ,
cui non competit ratio causalitatis, nisi adjuncta
voluntate. Sed quod dicit ideo præscire Deum
aliqua, quia sunt futura, intelligendum est se-
cundum causam consequentiæ, non secun-
dum causam efficiendi. Sequitur enim, si aliqua
sunt futura, quod Deus ea præscierit; non ta-
men res futura sunt causa quod Deus sciat.*

P. 10. ὁ δὲ ἐπεμύθη, &c.] Quæ sequuntur, iisdem fere verbis in Commentarium suum transtulit Procopius Gazæus.

αποδὲ οὕτως γὰρ ἐχόμενον, &c.] Perturbata hæc
erant in Philocalia, quæ proxime à vero ita
restituēbat Tarinus: καὶ γὰρ ἀποδὲ οὕτως ἐχόμενον,
σφοδρότητι, &c.

P. II. *et de his q̄libet*] Hoc est, *perpendit, verum*
quaerendo objicit.

φιρε δὲ, ὡς ἠνωμένον καὶ κατὰ, &c.] Sydera, te-
rum in humanarum πολιτικὰ [sc. ἀποστασιακά
sunt; an οὐρανικά] solum, dubitabat Plato,
dubitabat & Seneca. Posteriores senten-
tiam amplexi sunt Origenes, ejusque æqua-
lis Plotinus Enn. 2. lib. 3. cap. 1. & 7. & Enn.
3. lib. 1. cap. 6. & ex Plotino Macrobius lib.
1. in Somn. Scip. cap. 10. & Auctor posteri-
oris Commentarii in Job, à Peronio Latine
redditi, & Origeni vulgo adscripti in
Job. 38. 7. Hanc autem doctrinam impugnat
Augustinus lib. 5. de Civ. Dei. cap. 1. *Quod si
dicuntur*, inquit, *stelle significare potius ista,*
quam facere, ut quasi locutio quadam sit ista
positio, prædicens futura, non agens (non enim
mediocriter doctorem hominum suis ista sen-
rentia) non quidem ita solent loqui Mathe-
matici, ut, verbi gratia, dicant, Mars ita positus
homicidam significat, sed homicidam facit, &c.
Fufius autem & acrius eandem confutat
Procopius in Gen. 1. 14.

τα παρεληλυθότα δι' ἑτερον, &c.] Editio Vigeri, δι' ἑτερον πάν. alius ejusdem Codex, ἀπὸ ἑτέρου, quod ipse secutus est. Hæc non improbo; sed tamen Stephani lectio ferri potest, emendes modo, ἐκ ἀπὸ ἑτέρου.

τῶν ἄναν λαβόντες τῷδε τῷ ἀνδρῶπι·] *Natalem*
horam videlicet, uti appellatur Horatio; seu
fati horam, uti à Juvenale: idem dixit: *hora*
sumitur ex libro; & Persius: *nata fidelibus*
hora; & inde ἀρεσκοπῆν.

καὶ καθαίρει, ἢ] Lego: καὶ καθέλκον ἦ. res clara est,
neceget probatione.

ⲙⲧⲧⲉ ⲁⲛⲁⲓⲟⲗⲓⲕⲉ, &c.] Quatuor genituræ

cardines enumerat, ἀναπολλῶ, δύσει, μεταστάν-
μα, quod corrupte apud Firmicum lib. 2.
cap. 18. μεταστάνη appellatur, & ὑπέρου, seu
ἀντισυμπάνημα. Horum siglis vocem ἀδμα
formari nonnulli subinde cum observa-
runt, mirabiles inde allegorias excogita-
runt.

ὁ δὲ πατὴρ πύτατος, Plotinus lib. i. cap. 5.
 Fnn. 3. ἐν μὲν ἑρῳίαν τύχην δὴ τῶν παιδῶν
 ὁ νόστος. Ἐπαύρων ἀδελφεὺς, ἵνα ἐπὶ τοῦ ἰατρικοῦ
 σπουδάζῃ τύχην. δὴ τῇ πατρὶς ὁδῇ τῇ αὐτῇ
 γροῖσταν λήξας, Ἐξ ἀδελφῶν, ἀδελφῶν διαίτας,
 Ἐκ γυναικῶν τὰς τῶν πατέρων, ἀναπληρῶς τῶ
 τῶν οὐκείων πῶς ἂν οὐκ ἡλικίᾳ χρεῖται διπλῇ ἀφ᾽ ἑ
 ποῦν. ἀλλ᾽, ἐκ πατρὶος ὕψος ἔχον τῶν πατέρων; ἡ δὲ οὐκ
 τὰ πρότερα ἔσται τὰ ποσειδῶν, ἡ δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ
 ταῦτα. Quippe etiam parentum fortunes a fi-
 liorum generatione; filiorum conditiones in-
 jusmodi erunt, & quos incurrent casus ab ipsis
 parentibus, de iis qui nondum sunt nati, prae-
 cident. Afratrum quoque genituris saepe fra-
 trum mortes: & ex mulieribus quoque ad vivos
 pertinent, & vicissim ex his illa conieciunt.
 Quomodo igitur unicuiusque habitus adfue-
 rat facit ea, quae jam ex patribus habitibus esse
 dicitur: Aut enim priora illa efficiendi vim
 habebunt; aut si illa non habent, neque ista.
 Eadem haec Origenis repetunt Procopius
 in Gen. i. 14. & Philoponus lib. 4. ὁ δὲ ἐκ-
 πομπίας, cap. 18.

καθ' ὃ δὴ ὅτι] Malim, καθ' ὃ δὴ τι, quam ^{P. 12.}
quod proponebat Vigerus, καθ' ὃ, τι δὴ.

ἡ δὲ ἀποστολικὴ ἐκείνη, &c.] Credetur lo-
 cum hunc repperisse Plotinum cum ait lib.
 3. Enn. 2. cap. 7. Ἔγωγε τοίνυν ὡς περ ἡρώων
 ἐν θανάτῳ ὑποφαινόμενα, οὕτως καὶ γινώσκουμένα καὶ ἀπερὶ ἡρώων
 ποιούμενα ῥῳτο ἐν ἑρῷ αὐτῶν. ἰσακλονεῖσθαι γὰρ
 οὐδὲ τὸ παρ' αὐτῶν σημαία, &c. Sini igitur veluti
 literæ in cælo, quæ scribantur, velsim scripta
 sunt, moventur perpetuo, & hoc aliudque opus
 efficiunt. Unde sequitur significatio quæ ab
 eis perspicitur. & Enn. 3. lib. 1. cap. 6. de
 altisris loquens: παρὴν γὰρ δὴ καὶ τῶν ἁγίων τῶν
 θεῶν αὐτῶν ὡς περ ἡρώων ἐκείνων, τοίνυν ἐκείνῳ
 ῥῳτο γινώσκουμένα ἰστέον, ὥστε ποικίλται τὸ μυστικὸν
 ἑρμηνεύοντες, & ἀναγινώσκοντες τὸν ἐν ὁμοθυμαδόν
 ἄλλοις quoque usui sunt, quod nempe signifi-
 cationem literarum periti sunt, eas tanquam literas
 aspicientes legant futura, ex figuris seriosa
 analogia significationem rimantes, Origenem
 autem hinc fere αὐτοῦ ἐκείνῳ sequitur Procopius
 in Genesin.

ἀποκρυφῶν ἐν τῇ ἀποστολῇ τῇ ἰουδαίᾳ, &c.] Liber
apocryphus, cujusmodi libros sæpe laudat
Origenes. Laudatur & Tom. 5. in Johann.
& ab Athanasio, sive quisquis est Auctor
Synopsisæ, & a Procopio in Genes.

ὡς ἐκτελέμενοι αὐτοῖς &c.] Philip. 3. 5.
 τῶν δὲ ἐν ἱσραηλῶσι, &c.] Nec ii tantum,
 sed Ægyptii etiam, appetente decimo
 quarto anno circumcidebantur: testis
 Ambrosius lib. 2. de Abrah. cap. 11. Ægyptii
 quarto decimo anno circumciduntur: &c.

minis eodem anno circumcidi ferunt, quod ab eo videlicet anno incipit flagrare passio virilitatis. & feminarum menstrua fumant exordia: & Strabo lib. 17. ἡ δὲ τῶν δὲ γυναικῶν μαρτυρία παρ' αὐτοῖς, ὅτι πάθος τῶν γυναικῶν παύεται, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, καὶ δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐκτείνεται. Id quoque maxime student, ut gentitos quoque infantes aiant: eosdem enim circumcitant, feminas vero excidunt. De Ægyptiis loquitur: ac fallitur, cum subijcit idem Judais fuisse in usu. Origenes Homil. s. in Jerem. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡ περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκτέλεισις, ἀλλὰ τῶν ἀνδρῶν παύσις. Τῶν ἀνδρῶν ἐκτέλεισις ἡ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκτείνεται. Circumcitantur, secundum id quod sensibile est inquam, non solum ibi qui ex circumcisione sunt secundum legem Moysis, verum etiam alii multi. Ægyptiorum idoli sacerdotes circumciduntur. In quem locum nonnihil infra commentabimur. Nunc quoniam de muliebri circumcisione mentionem iniecerunt Strabo, & Ambrosius, ritum ipsius aperiemus. Ea fit resectione τῆς σαρκὸς, quæ pars in Australium præsertim regionum mulieribus ita excrevit, ut ferro fit coërenda. Id tradunt Medici insignes Paulus Ægineta lib. 6. c. 70. & Aëtius Tetrabl. 4. Serm. 4. cap. 103. Quorum hinc ita pergit: Quapropter Ægyptiis ritum est, ut antequam exuberet (pars illa corporis) amputetur, tunc præcipue cum nubes virgines sunt elocanda. Rem tangit Origenes, cum ait Hom. 6. in Ezech. Adversum masculos virtus ejus in lumbis est; ad versus feminas virtus ejus in umbilico ventris est. Et vide, quomodo bene se in promptu sunt, turpitudinem significaret. Si intellectum est exemplum, quod protulimus de Iob, intellige mihi quia ut in viro præputium circumcidiatur, sic in femina umbilicus amputatur. Quod igitur necessitate primum in vultu est, religione postmodum usurpatum fuit, quod & aliqui de virili circumcisione opinati sunt, ut postea dicemus. Porro hanc consuetudinem circumcidendarum mulierum hodieque retinet Ægyptios ferunt ii qui regiones illas lustrant, ignemque ad compendendam partus hujus luxuriam adhiberi. Scribit Bellerophon lib. 3. Observ. cap. 28. morem hunc fervare feminas in Persia, & Cophas etiam in Æthiopia, Christi licet nomen professas, Leo Africanus lib. 8. narrat Muhammedo lege id præscribi, quamvis in Ægypto tantum & Syria obtineat, munusque id obire vetulas quasdam, per vicos Cairi ministerium suum venditantes. Porro hæc Origenis dum repræsentat Procopius, aliqua ex parte mutavit, si modo Latina interpretatio quam ad manum habeo, fides est.

μαντοποδες Αἰθιοπες hos esse censebat
amicus meus summus & popularis Stepha-

nus Monachus, magnum rei literariæ columen. Erant apud Æthiopes quidam, Himantopodes dicti, hoc est, loripedes, quod cruribus lorii instar flexis & fluxis, serpere potius quam ingredi viderentur. De his Mela & Solinus ita videntur differrere, quasi id vitium tota aliqua gens ab ortu retulerit. Bene vero est quod ex Origene discimus tales arte factos fuisset, non natura; nec totam gentem, sed quosdam tantum genium patella fuisse multatos; eos fortasse quos domi desiderare vellent, non ad bella exire, quosque domesticis officiis & privatis, non campestribus vel publicis destinarent.

παρὰ τὰς ταῦτα ποιεῖν, &c.] Tertia illa & pervulgata adversus Genethliacos argumenta sibi objicit Firmicus cap. i. lib. i quæ deinde cap. 3. dissolvit.

χερ' ἃς ἑρροσκοπικὴν. ἔκτεθ' αὖ τὴν, &c.] Reda
 videtur & sana hæc lectio : ἡ ἀεροσκοπικὴ
 enim eadem est quæ & μετεωρολογικὴ. μετεωρῶν
 enim nomine sydera quæ continentur.
 At ἡμετεωρολογικὴ ea est, quæ & ἀποτελεσματι-
 κή, seu προσωποική, seu ποικιλική, quam & ἀερο-
 λογική appellant. Prior illa circa stellarum
 motus & ἡμετεωρισμὸς verifatur, quibus futu-
 ra hominibus à Diis significari & portendi
 Ethnici crediderunt : nam Solis pūra, Lu-
 næque defectus Deorum iram nuntiare sibi
 persuaserunt. Ipſi quoque Christiani si-
 gna iudicii postremi, non causā, in Sole,
 Luna, & Stellis futura sciunt, multaque ab
 his portendi, non effici. Vide omnino Basi-
 lium Hom. 6. in Hexaëm. Ambrosium in
 opere cognomini lib. 4. cap. 4. sed præfer-
 tius Procopium in Genes. i. 14. Genethi-
 aſorum autem doctrina humanarum rerum,
 sive casu contingentium, sive sponte gesta-
 rum significationem & causā sibi deribus tri-
 buit. At quoniam veteribus fere Astro-
 nomis solenne fuit, non ἀεροσκοπικὴν tan-
 tum, & ἡμετεωρολογικὴν excolere, sed priorem
 etiam posteriorem causā ; astrorumque ſci-
 entiam ad futurorum prænoſtionem con-
 vertere, inde factum est, ut utraq; ad futu-
 ri ſcientiam pertinere dicta ſit. Ptolemæus
 Procm. Tetrabil. Rerum in quibus est pro-
 γνοſτικὰ ἡ ſcientία ſtellarum cognitio, magnas
 & præcipuas duas eſſe deprehendimus. Quarum
 altera quæ præcedit & eſt fortior, eſt ſcientia Solis
 & Lune, nec non quing. ſtellarum erraticarū
 figuras demonſtrans, quas suorum motuū cauſā
 & unius ad aliam, eorumq; ad terram collatione
 contingere manifeſtum eſt. Altera vero eſt ſci-
 entia, quæ explanatur & mutations & opera
 quæ accidunt, & complentur propter figuras cir-
 cūcis earum naturales eis in rebus quas circū-
 dant : & ante Ptolemæum Manilius l. 1.
 Astron.

luvat ire per ipsum

Aëra, & immenso spatiantem vivere cælo,
Signaque, & adversos stellarum noscere cursus.

Quod solum novisse parum est: impensius ipsa
Scire juvat magni penitus praeordia mundi.
Ceterum eandem hanc Origenis ratioci-
nationem persequuntur & exponunt Basili-
us Hom. 6. in Hexam. Ambrosius lib. 4.
cap. 4. Hex. Philoponus lib. 4. *ἡ δὲ τῆς κοίτης*
cap. 18.

τὴν μάλλον δὲ τὴν ἀστέριον, &c.] Plotinus Enn.
3. lib. 1. cap. 5. *εἰ δὲ εἰς τὴν τῶν ἀστέρων ὁρίων*
ὁρῶντες ἄλλοι ἐκαστὸν λέγουσι, τὰ γινώσκοντα παρ' ἐκεί-
νων ποιεῖν τεκμαίρεται, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὄφεις ποιη-
τικοὶ ὧν σημαίνουσιν εἶναι, καὶ πάντα εἰς ἃ ἐλθέοντες οἱ
πάντας ἀπολέγουσιν. Sin autem ex eo quod habi-
tudinem stellarum suspicientes singulis futura
praenuntiant, ab illis fieri quoque opinentur: per-
inde id se habebit, ac si aves eorum qua signifi-
cant cause forent: similiterque si omnia, quo-
rum inspectione vates praesagiunt, facere etiam
qua significant, dicentur.

P. 14. *ἢ μὲν τὸ καὶ πρὸς αὐτὸν*, &c.] Procopius Gaz.
in Genes. hunc locum exscripsit.

Φέρεται δὲ διὰ τὸν χρόνον, &c.] Motus hic est,
qui Praecessionis æquinoctiorum ab Astro-
nomis vulgo appellatur, quo stellæ fixæ ab
æquinoctiis & solstitiis cardinibus digressæ,
super polis zodiaci, *ὡς τὰ ἐπὶ πόλιν* paulatim
verti compertæ sunt. Hunc autem motum,
ex Timocharidis, Hipparchi, suisque adeo
observationibus, centum annorum spatio
gradum unum absolvi Ptolemæus statuit
lib. 7. Magn. Construct. cap. 2. *ὡς ἐκ τῶν*
τῶν ἡμῶν μοιρῶν εἰς τὰ ἐπὶ πόλιν ἀστέριον ἐν ἑκα-
τόν ἔτησι γινώσκοντες ἐκείνους, καὶ δὲ τὰς καὶ
ἐπὶ πόλιν ἀστέριον ἀπονομιῶν φαίνεται. Et ex iis unius
gradus in consequentia progressio intra centum
propemodum annos confici deprehensa sit,
quemadmodum & Hipparchus suspicatus esse
videtur. Ex quo efficitur 36000. annorum
decursu totum circulum Fixas evolvere,
qui annus Platonius, sed annus magnus di-
citur à nonnullis. Tardiorẽ vero hunc
motum faciunt Tabulæ Alphonsinæ, ita ut
totis 49000. annis periodum hanc absolvi
Rex Alphonsus crediderit. At brevioribus
eam spatii determinavit Albategnius, nec
plus quam 23760. annos ei tribuit, quippe
quam 66. quoque anno gradum unum ex-
plere deprehenderit: quam sententiam ob-
servationibus suis longe accuratissimis ad
verum proxime accedere confirmavit Ty-
cho, nam intra 67. annorum spatium gradu
uno fixas *ὡς τὰ ἐπὶ πόλιν* progredi, totumq;
illud curriculum 24120. annis peragrarẽ
competit. Jam vero ut ad Origenem re-
deamus, motum à Ptolemæo constitutum
respexisse eum liquet: hujus verba male ab
Interpretibus accepta sic rectius converte-
ris: Fertur sane Theorema, ostendens Zodia-
cum circulum, perinde ut Planetas, deferri ab
occafui in ortum, intra centum annos gradu uno.
ἂν ἐκ τῶν νεώτερον, &c.] Loci hujus hiatum
oratio pendula arguit. Hunc sic explebat

Vigerus: *ὡς αὖτε μορφώματα*, ἢ μὲν λαμβανόμενα
τὰ ἀληθέως ἐκ τῆς μορφώματι, ἂν ἐκ τῶν νεώτερον &c.
ἔστι δὲ τὸ πρὸς συγκεχυμένον, &c.] Vide in
hunc locum Salmaſium de annis Clima-
cticis, p. 619.

καὶ ἡ ἀνύλας γὰρ τὸ ἀνάλον, &c.] Locum P. 15.
integrum profert Philoponus *ἡ κοίτης*,
lib. 4. cap. 17. qui talis est: *καὶ ἐπὶ τὸν δὲ*
τῆς φθορῆς τῶν πρὸς μετὰ τὴν, οὐδὲ τὴν φθορὰν
μετὰ τὴν εἰς ἐξουσίαν τὴν ἡμετέραν, καὶ οὐδὲ τὴν φθορὰν
μετὰ τὴν εἰς ἐξουσίαν τὴν ἡμετέραν. Et fecit Deus duo lumi-
naria magna; simul luminare magnum in po-
testatem diei, & simul luminare parvum in po-
testatem noctis.

τοὺς ἡμῶν ἀπονομιῶν καὶ κατηγοριῶν, &c.]
Vide Laërtium in Zenone, & in eum Ob-
servations Egidii Menagii, viri omniur-
banitatis, doctrinæ, & humanitatis genere
florētissimi.

καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνάλον, &c.] Ita habet Ta-
rini editio, & ita legebat quoque Genebrar-
dus: vitioſe, si modo mendosam scriptu-
ram integrā scimus seponere. Quod si con-
jecturæ locus est, ita legendum esse su-
spicari possis: *καὶ τὸ πρὸς τὰ δὲ αὐτὰ γὰρ τῶν*
νεώτερον.

ὁ νεώτερος τὰς ἡμετέρας, &c.] Siciple in Epi-
stola ad Africanum: sic sæpe Hierony-
mus. Non frustra ergo summam Aquilæ
in interpretando fidem prædicavimus in li-
bris nostris de interpretatione.

ἐν ἄλλοις πεποινη] Male recentior Inter-
pres, aliud nihil fecerit: recte Genebrardus,
non aliud posuit: *ποινὴν* enim sapientiam, po-
nere, scribere, ut docent Grammaticorum
filii. Clemens Alex. Strom. 6. *ὅφρα τὸν*
ποινῶν, & *ἐν ἐκείνῳ πεποινη*, & *ἐκείνῳ* δὲ
ποινῶν, initio libri; & ita fæpissime
Origenes.

ἐκπεπληρωσιν *ἐν τῷ*] Valentiniani videli-
cet, Marcionistæ, aliiq; eorum cor-
porati.

ἐν νομομονοῦντες μὲν προσήσαντες] Hoc est, qui
recte sentiunt, non ut Interpretes, cordati &
sinceri.

IN EXODUM.

ὡς ἂν καὶ ἀποκλήρωσιν] Interpres, auctori. P. 17.
tate sua; melius Genebrardus, *sortito*:
verte, *sortuito*, temere. Vide Nos infra
ad Tom. 15. Origen. in Matth. 20. 11, 16.
ad p. 398. & ad Tom. 17. in Matth. 22. 1. &
seq. ad p. 476.

ἐν δὲ τῶν ἀποκρυμμένων, &c.] Lego: *αὐτὸς τῶν*
ἀποκρυμμένων. & verto: unum autem ex reconditis
esse, sinceram super illo Scripturæ loco inter-
pretationem.

καὶ τὸ πολυμένων τὸ ἐν] Scribit enim P. 18.
Epiphanius Har. 42. cap. 3. 6. 7. 13. præter
duo

duo illa Principia, Opificem nempe judicem, & justum; & Bonum, Deum; tertium à Marcione fuisse inductum, Malum nempe, qui & Diabolus. Trium ergo suorum principiorum hoc bonum, justum illud, tertium malum esse fingebat. Auctor Dialogi de orthodoxa fide quosdam scribit à Marcionis schola tria hæc ponere principia; ita ut principium bonum justum non sit; justum item non sit bonum; malum nec justum sit, nec bonum; alios vero ex eadem schola duo tantum, ut mox ostendimus, statuere principia, bonum & malum. Christum autem Opifice natum quidam è Marcionistis; alii ex illis Malo progenitum cum statuabant. Id commentum Syriacum eundem, non Marcioni, Eusebium adscripsisse testatur Auctor Prædestinati à Sirmondo editi lib. i. Har. 21. At Tertullianus lib. i. adv. Marcionem, cap. 6. duo duntaxat posuisse illum principia asserit: *Alioquin, inquit, certi Marcionem disparem Deos constituere; alterum judicem, ferum, bellicipotentem; alterum mitem, placidum, & tantummodo bonum atque optimum.*

ἰστέον τὸν θεὸν φέροντα τὸν πῦρ, &c.] Valentiniani, eorumque consecranei, cum triplex hominum genus statuerent, πνευματικῶν, ψυχικῶν, & σαρκικῶν, seu χερικῶν, postremos illos ad interitum factos à Deo, boni quicquam agere non posse decernebant. Vide Nos ad Comm. in Matth. 17. 24. p. 317. & in Joh. 4. 46. Tom. 18. & in Johann. 8. 41. Tom. 22. Videndus quoque Origenes Philoc. cap. 20. ex Tom. 3. de Princip. ubi quæcunque fere hic disserit, continentur: & cap. 24. & 26. ejusdem Philocaliæ: & Homil. 6. in Exod. & Homil. 2. in Jerem. ubi Manem Origenis ætate posteriorem perstringi falsò Genebrardus existimavit: & lib. i. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 5. & 8. & lib. 2. cap. 11. & Tract. 35. in Matth. & lib. 5. contr. Celsum. Videndus item Irenæus lib. i. cap. 1. & Tertullianus adv. Valentin. & Epiphanius Har. 31. cap. 7. Porro in eam videntur inducti sententiam Valentiniani ex 1. Joh. 3. 9. 10. & 1. Joh. 5. 4. 18. & Judæ 19. Præluferant ipsis Stoici simile quid propugnantes; quos eleganter confutat Cicero in libro de fato.

P. 19. καὶ ἡ κατάξις, &c.] Verissimum est quod à Genebrardo, & deinde à Tarino observatum est, legisse Origenem: καὶ κατάξις, id enim omnino ratiocinatio ejus postulat. Et ab Ebraico quoque contextu negandi particulam abfuisse Origenes ipse testificatur. At universæ quæ hodie circumferuntur, tum Ebraei exemplaris, tum LXX. Senum Editiones habent *וְהָיָה*, καὶ ἡ κατάξις, cui scripturæ omnes omnino Interpretes consentiunt.

ἀνέκδοτος ἰσχυρὸς ὅς ἐστι σωματοποιῶν, &c.] Ita P. o. legebat Iarimus, unde Interpretationem, quam nobis proponit, quomodo exsculpere potuerit, non video. Legendum, ἐκτελεῖν, & mox, παρ' ἐαυτοῦ, id quod vidit Genebrardus.

ἀνδρὶ ὁν ἐκ δαδίστα σὺ &c.] Hæ ex Ezech. P. 21. 24. 13. petita sunt, ut ex Ebraeis, & Vulgata, & reliquis interpretationibus satis constat. At vulgata ὅς ἐστι Editiones multum inde recedunt.

καὶ εἴτε δι' ἐνδὺν,] Ita Homila 5. in Ezech. P. 22. quam vertit Hieronymus, conceptus est iste Lucæ locus: *Ignem veni mittere super terram, & utinam jam ardeat.* Hinc confirmatur prolata ab Hugone Grotio loci hujus Lucæ interpretatio, qui in antiquis Codicibus ita scriptus exstat: καὶ τί θείω, εἰ ἴδω ἀπόθνη; Hunc autem ita distinguit Grotius: καὶ τί θείω, εἰ ἴδω ἀπόθνη. & sic exponit: *Quid autem est quod opto? Utinam jamjam accendatur.* ei enim cum Indicativo, *Utinam*, apud Hellenistas significare erudite confirmat. Huic expositioni adstipulantur non Syrus modo, sed Arabs etiam, & Persa; & multo magis ipse, ut liquet, Origenes, quem non ita in Luca legisse crediderim, uti hoc loco scriptum est; sed quum locum ex memoria recitaret, sententiam eandem aliis verbis retulisse verisimile est.

P. 24.

ἐν ταῖς αὐταῖς εἰς τὴν ἐξουσίαν σημειώσεων.] Quid sint σημειώσεις, diximus in Origenianis lib. 3. cap. 2. Hac appellatione scripta ea continentur quæ ad aliud scriptum adjiciuntur. Itaque plena Commentaria, quos Tomos inscripsit Origenes, & Scholia vocabulo isto significata reperias; nam utraque ad contextum adiciebantur, cujus gratia fuerant elaborata. Hoc autem loco Tomi notantur.

IN LEVITICUM.

οἱ δὲ τῶν ἀδουτάτων, &c.] Marcionistas, P. 26. aliosque eorum συμμύσας lacessit.

IN JOSUE.

ἀπὸ τῶν τοῦτων ἀναγνώσεων.] Et mox: *ἐκλήμμεθα ἀπὸ μὲν θεοῦ τὴν ἀκούσαν μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν. τίς γὰρ ἡ ἀπὸ μὲν θεοῦ ὑπὲρ τῆς μὴ ἐκκακεῖν τὴν ἀκούσαν τῶν τοῦτων ἀναγνώσεων λεκτικόν* & sæpe lectionis Scripturæ mentionem facit hoc capite; priscae enim Ecclesiæ ea consuetudo fuit, ut populo ad sacra coacto partes quasdam Scripturæ prælegi, & à Concionatore exponi Episcopus curaret.

P. 28.

P. 27.

IN LIBR. REGVM.

P. 28.

Euseb. lib.
6. Histor.
ccp. 19.

Vide nos
infra in
Ioh. 2, 12
& seq.

πρωτων εσων πελοπον., &c.] *επειτα*
hic appellat, quæ in usitata Bibliorum di. P. 20.

Talia quidem dicet, qui Samuelem revera edu-

μη ἀμαρτίας] Omnino legendum: P.
μη ἀμαρτίας, infra: ὅτι ἐφοβεῖτο τοι καὶ μὴ πῦρ
ἀμαρτίαν ὁ θαυὶς.

Quemadmodum neminis erat Iordanem pedi-

IN PSALMOS.

Κηλεῶς καὶ, &c.] Hilarius Pictaviensis P. 37.
hæc omnia in Prologum suæ Plalmorum
Explanationi præfixum transtulit.

De Ambrosio illo, primum P. 38.
Marcionista, vel, ut alii, Valentiniano, vel, ^{Phil. Tr.}
ut quidam, Sabelliano, deinde ab Origene ^{121.}

αἰξῶμεν τοῖς αἰσ., ἐπεὶ &c.] Videtur aliquid
in hac Pericopa ad explendam sententiam
desiderari.

P. 39.

Ἐν τῇ ἱβραϊκῇ] Fadem hæc habet Hilarius Prolog. in Explan. in Psalm. non quidem ab Ebraeo illo desumpta, ut dubitat Tarinus: sed ab Origene potius, à quo plurima eum transtulisse eum in hunc Prologum, tum etiam alibi, à Nobis in Origenianis observatum est.

P. 40.

τὸ κτίσαντος τὸν κόσμον, &c.] Vide Nos supra ad p. 3. in Genes.

Ἐν τῇ ἱβραϊκῇ ἐπισημαίνω] Verte: ad quem mentem nunc pie advertimus.

Ἐπεὶ οὖν τὸ κτίσαντος, &c.] A δημιουργοῦ ad Christi patrem.

ἢ καλεῖσθαι] καὶ ἁγιάσμα, pro χάρισμα, Græci usurpant. Origenes Tom. 5. in Joh. τῇ δαδόμενῃ σοὶ σωτηρίᾳ καὶ ἁγιάσματι, eis δὲ τὸν & in Epistola ad Gregorium, cap. 13. Philocal. ἀλλ' ἐν τῇ πύλῃ τῇ ἐν ἡμῖν δυνάμει σου ἱβραϊκῶς καὶ ἁγιάσματι, ut abutor, pro utor apud Cicéronem aliquando, & sæpe apud Hieronymum. Id propterea notatur à me, quod aliquibus fraudi fuisse sciam.

P. 41.

ἐν ἀρχοντίον δὲ, &c.] Loci hujus pars reperitur apud Eusebium lib. 6. Hist. cap. 25. & Nicephorum lib. 5. cap. 16. & Suidam in voce ἀρχοντίον. Apud eos legitur: τὰς ἐν δυνάμει καὶ ἐν δυνάμει, quamvis in Philocali Codice Thuanæo, & in antiquo altero quo in Suecia usus sum, legatur: τὰς ἐν δυνάμει καὶ ἐν δυνάμει, quæ significatio locum hic habere non potest, cum de libris agatur. Recte Interpretes uno consensu verterunt: Veteris Testamenti libros.

ἵνα ὁ ἴσῃ ἀποστόλος] Lege ex Eusebio, & Suida: ὁ δὲ ἀποστόλος.

ἵνα δὲ αἱ εἰκοσι, &c.] Hæc ad verbum ferè repetit Hilarius in Prolog. in Explanat. Psalm.

ἀριθμοὶ, ἀμμοφοκωδῆμα] Sic optimi codices. Nicephorus lib. 5. c. 16. ἀμμοφοκωδῆμα at Rob. Stephanus edidit: ἀμμοφοκωδῆμα, ἢ περὶ αὐτῶν, hoc est: ἀμμοφοκωδῆμα, Numeri & Præcepta: quo nomine qui hunc librum appellet, non quemquam extare puto.

σαμὴλ, ὁ δὲ δυνάστης] I. Reg. 1. 20.

ἢ ἀμμοφοκωδῆμα, δὲ πῶς ἐστὶ, ἐστὶ δὲ δυνάστης.] Imo, hoc est: Et Rex David, à quibus verbis initium ducit liber ille.

ἵνα, ὁ δὲ δυνάστης] A. reg. adjunxit.

εἰς ἀσπίδα] Sequi debebat Liber XII. Prophetarum, ut XXII. Librorum numerus impleteretur: hunc autem per libratorum incuriam verisimile est excidisse. Hilarius quippe qui locum hunc Origenis in Prologo suo in Psalmos repræsentavit, XII. Prophetas decimo sexto loco collocavit, uti erudite observatum est à doctissimo Valesio, quem consule.

ἀλλ' ἐπεὶ ἐν τῇ ἱβραϊκῇ, σαρκὶν καὶ σαρκὶν ἐν] Hoc est ἄλλ' ἐπεὶ ἐν τῇ ἱβραϊκῇ, σαρκὶν καὶ σαρκὶν ἐν, &c.] In consimili argumento eosdem fere usurpat Scri-

Dei: vel, ut exponit vir summus Samuel Bochartus: שרבי שר בני נא, Sceptum Principis Filiorum Dei.

ἐν τῇ ἱβραϊκῇ, &c.] de Origenis super resurrectione mortuorum, sententia disputamus in Origenianis.

καὶ τὸν αὐτὸν] Lege, τὸν αὐτὸν, ex Methodo, cujus fragmentum profert Epiphanius, post Origenianum illud quod tractamus. Quod Methodii fragmentum quoniam alterum istud Origenis in Epitomen contractum refert, ab Origenianæ doctrinæ studiosis diligenter versari velim.

ἵνα δὲ πᾶσι δυνάμει, τῇ, &c.] Paribus propemodum cavillis resurrectionem ab Ethnicis impugnari, & irrideri refert Augustinus libr. 22. de Civit. Dei, cap. 12. atque ita concludit: Sed inter hæc omnia questio difficillima illa proponitur, in cujus carnem reditura sit caro, qua corpus alterius vescentis humana viscera fame compellente nutritur. In carnem quippe conversa est ejus, qui talibus vixit alimentis: & ea que macies ostenderat detrimenta, supplevit. Virum ergo illi redeat homini, cujus caro prius fuit, an illi potius, cujus postea facta est, ad hoc percunctantur ut fidem resurrectionis illudant; ac sic anime humane aut alternantes, sicut Plato, veras infelicitates, falsasque promittant beatitudines, aut post multas itidem per diversa corpora revolutiones aliquando tamen eam, sicut Porphyrius finire miserias, & ad eas nunquam redire fateantur: non tamen corpus habendo immortale, sed corpus omne fugiendo. A quibus non multum Origenes recessit. Hieronymus quoque Epist. 27. ad Eustoch. c. 11. eadem ab Origenista quo Jam Paulæ objici solita sese exfuisse scribit.

ἐπεὶ οὖν γὰρ δὲ, &c.] Vide Johan. Tarini P. 43. Observationem ad hunc locum, cui quid addam non habeo.

ἐν τῇ ἱβραϊκῇ τὸ ἴδιον ἐνδοχῆς] Interpres: ex huius expositione dicti: verte: ex interpretatione secundum Scripturam.

καὶ πᾶσι μαλακίαν] Male Interpres: & omnem molliem: recte Vulgata: & omnes languores. Deuter. 28. 61.

ἐπὶ τῇ ἱβραϊκῇ ἡμῖν πορεύσιν, &c.] Videtur locus ille è duobus conflatus, qui habentur Deuter. 28. 22. & 65. ab Origene, vel aliis exemplaribus uso, vel memoria nimium confuso.

πολλὰν ἐν τῇ ἱβραϊκῇ καὶ πᾶσι ἀναστρέψαι] Hu-

jusmodi autem feceratores complures Alexandriæ fuisse verisimile est, quod celeberrimum erat tum temporis Mediterranei maris emporium. Illic autem Commentarios eos, quos in manibus habemus, scripsisse Origenem docet nos Eusebius lib. 6. Hist. cap. 24.

ἐν τῇ ἱβραϊκῇ, &c.] In consimili argumento eosdem fere usurpat Scri-

B

ptu-

ptura locos libr. 3. *ἐν ἀρχῇ*, cap. 1. & libr. 7. in Epistol. ad Rom. sed sententia dissimili; illic enim ad boni operis susceptionem sufficere sibi liberum voluntatis arbitrium, ad ejusdem perfectionem divinæ gratiæ auxilium requiri statuit; qui fuit error Semi-Pelagianorum: hic vero ad comparandam virtutem, eandemque retinendam gratiæ subsidio utrobique opus esse docet. Unde adducor ad suspicandum has Origenis disputationes à Rufino interprete fuisse Pelagianismi aura afflatas, quo ipse fuerat infectus. Quanquam non negamus nimis strictim gratiæ vires ab ipso quoque Origenis fuisse relictas, imò fuisse id ostendimus in Origenianis.

P. 49. *καὶ ἐν τῷ ἱερμῇ*.] Vcl Origenem librarium oscitantia corrumpit, vel sua fefellit memoria; cum Jeremiam pro Michæa nobis exhibuit.

P. 50. *ὅτι ἐπεροδῶν λυγρὰς*.] Verte: *Hereticorum animos*, nam significationem vocabuli hujus, *ἐπεροδῶν*, non satis exprimit illud, *diffidentium*.

P. 51. *ἐλασσαῖτων*.] Epiphanius Hær. 19. cap. 1. 5. & Hær. 30. cap. 3. Augustinus de Hæres. Theodoretus, alii.

φίλος ὅστις τὸ ἀνθρώπου, &c.] Epiph. Hær. 19. cap. 1. *ὑποκρίτης δὲ ἐστὶν διδάσκαλος*, φησας μὴ εἶναι ἀμαρτῖαν, εἰ καὶ παρὰ τὸν οὐρανὸν εἰδόμενα πορνικῶσαι καὶ εἰς αὐτὸς διαγορεύει τὸν μόνον ἐν τῇ συνειδήσει καὶ πορνικῶσαι, καὶ εἰ τὸ ἀνθρώπου ἐν σωματι, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ μὴ. Quos etiam simulatores esse docuit; cum nullum negaret esse crimen, si quis persecutionis tempore idola veneretur, dummodo minime id ex animo faciat; aut si quid ore tenus, non item animo profiteatur. Eadem fuit Basilidis doctrina, ut est apud Origenem Homil. 3. in Ezech. & Tract. 28. ac 29. in Matth. Idem scilicet Priscillianistæ, uti scriptum reliquit Augustinus, lib. de Hæresib. & alibi, eosque S. Petri exemplo confutavit, qui quamvis Christum ore tenus, non etiam corde negasset, graviter tamen peccavit, peccatumque amara poenitentia emendavit.

καὶ ἐβλῆκεν τινὰ φέροντα, &c.] Qui tamen is fortasse erat, quem ab Elxæo ipso Elcesaitarum antesignano lucubratum fuisse tradit Epiphanius Hær. 19. cap. 1. his verbis: *συνιστάμενος δὲ ἐστὶν ὁ δὲ δὲν καὶ πορνικῶσαι, ὃς ὡς καὶ ἐν τῷ σοφίᾳ. Librum quendam velut Prophetico spiritu afflatus edidit, divina scilicet sapientia plenum.*

IN CANTICORUM.

P. 52. *ἐν τῷ ἑ' τόμῳ*, &c.] Sequens fragmentum aliquantisper deformatum reperias in Homilia secunda ex illis quatuor, quæ cum

Prologo in Editione Latina Origenis reperiuntur.

ὁμοῦς γὰρ τις] *ὁμοῦς* apud Christianos auctores cum significat, cujus animus curis terrenis implicatus, & humi afflictus ad cœlestia nunquam se erigit.

πυλὸς φίλος τῶν χαίρων] *Amica luto suis*. Horat.

IN JEREMIAM.

προελεῖν δὲ αὐτὸ τὸ ἀποκρίψαν] Verte: *prædicat* p. 53. *ei quod sibi propositum est.*

ἐν τῇ πρεσβυτέρῳ καὶ, &c.] Ita LXX. & Arabes: at Ebraea, & Jonathan, & Syrus & Vulgata habent, *quadragesima*, quæ secutus est Hieronymus in suis ad Jonam Commentariis.

ὅτι ὁ ἐν τῷ χαίρειν, ἐάν μὴ προσέχη τῇ ἀναγωγῇ, μὴδὲ ἐξέλθῃ τὸ βέλημα.] Negativam particulam non agnoscit Hieronymus, & sic legit: *ἐάν προσέχη τῇ ἀναγωγῇ καὶ ἐξέλθῃ*: optime, sic enim in fine periochæ hujus: *ἐάν προσέχη τῇ ἀναγωγῇ*. Legendum quoque in Hieronymo: *dicere potest*, non, *discere*.

ἀβραάμ ἀποστόλῃς, &c.] Quin & Adamo ipso locum inter Prophetas tribuit Origenes

Commentar. in Cantic. *Inter Prophetas autem numeratur & Adam*, quia magnum mysterium prophetavit in Christo & in Ecclesia, dicens: *Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt ambo in carne una.* Evidenter enim de his dictis ejus dicit Apostolus, quia mysterium hoc magnum sit; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.

καὶ τὰ φαῦλα τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς,] Hierony. p. 56. *munus: per varia delicta*: legerat: καὶ τὰ φαῦλα. καὶ τὰ παρὰ τὸν νόμον contractum vel Corde-rio, vel librario fraudi fuit.

ἐγὼ γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ κρείττονα] Hic lapsus p. 58. est Hieronymus: *Scit enim ab his differentias, scit meliora, scit Dominus eos qui ejus sunt.* Verte: *Novit enim præstantiora & meliora.*

Θελεῖς με λαλεῖν ἀνθρώποις, &c.] Hic valde p. 58. luxata erat Hieronymi scriptura: *Scio quendam isto sermone mortali vix eloqui terrestribus*, &c. quæ restitui. In sequentibus: *ἐγὼ δὲ ἀλλοτρίον σου τὸ θεῖον, λόγος ἐμὸς σου τὸ θεῖον*, erandum videtur duplex illud τὸ θεῖον, utpote peregrinum, quodque Hieronymus non agnoscit.

πῶς λέγει τὸ ἐν ἐπιστομῇ λαλεῖν] Et Hiero. p. 59. nymus, & sententia ipsa reclamant huic lectioni; lege: *ἐπιστομῇ*.

καὶ εἶπα, ὁ ὢν, &c.] Hieronym. *Et dixi: Qui p. 60. es.* At in sua Jeremiæ interpretatione: *Et dixi, A, a, a, Domine Deus.* Hic nempe LXX. istic Ebraice secutus est. Corderius autem: *Et dixi, O m.* Ita quidem vertere debuit.

OBSERVATIONES ET NOTÆ.

buisse, si legisset *ὁ δὲ*, quemadmodum antiquissimæ *ἡ* editiones habent ; at cum legerit, *ὁ δὲ*, ita ut Theodoretus & Complutenses legunt, & revera legendum est, ut ex Exod. 3. 14. constat ; vertere debuit, *Qui es.*

P.61. *καὶ ὁπότεν ἐμπεριπατοῦντο*] Legebat Hieronymus: *καὶ ὁπότεν ἐμπεριπατοῦντο*, quod verum est. Non absurde crediderit aliquis Commentaria Origenis in Matthæum hic significari, in quorum XI. Tomo locus hic, qui habetur Matth. 13. 57. prolixè explanatur. Quamvis enim in Matthæum Tomos elucubrare jam sexagenario major Origenes inceptorit; non prius tamen Homilias illas ad populum habuit; nam ex eo Homiliarum genere sunt, quas cum ex tempore funderet, post sexagesimum annum à Notariis in literas referri permisit, quod ante semper vetuerat. Vide Eusebium lib. 6. Hist. cap. 36. Fidem quoque huic conjecturæ facit vocula, *ὁπότεν*, quæ non, *pridem*, ut à Corderio, sed, *nuper*, vertenda est, ita ut vertit Hieronymus: circa idem quippe tempus in Matthæum scriptis, & Homilias suas ex ore concionantis excipimus.

τὸ δὲ ἐν τῶν σεραφίμ.] Hieronymus: *neque unum ex Seraphim*: legebat *μὴδὲ*, quod verum est, & ex *Isaia 6. 6.* satis extat.

τις ἐστὶ μακάριος ἔσθιν, &c.] Legit: τις ἕως
μακάριος ἔσθιν, ὡς τὰς βασιλείας . . . . . ἐκείων
τοῖς διδομένοις ὑπο τῷ θεῷ λόγοις; Hieronymus
autem sic videtur legisse: ὅστις ἕως μακάριος
ἔσθιν, &c. absque interrogatione, & ali-
quid præterea supplebat, quod responde-
ret πῶς, *opus habet.*

P. 62. ^{οἱ λόγοι} ^{ἔτι} ^{τῷ} ^{θεῷ} ^{ἔτι}] Hæc ex Hieronymi
interpretatione temporis diuturnitas e-
rafit.

P. 63. *etiam dno servit, &c.] Hinc longe recedit Hieronymus. Quod autem habet, impossibile esse quod semel vivificavit Deus, aut ab eis, aut ab alio occidi, sic interpretatur enim qui vitam æternam participat à Deo factus est, tam firmis à Deo foveri auxiliis, ut eam nequaquam possit amittere. Interpretationem nostram sequentia confirmant, in quibus ad resurrectionem mortuorum ista referuntur. Quomodo autem in futura vita Beati à lapsu continentur, sic tradit ipse Origenes libr. 5. in Epist. ad Rom. Quid autem sit, quod in futuris sæculis teneat arbitrii libertatem, ne rursum corruat in peccatum, breviter nos sermone Apostolus docet dicens: Caritas nunquam cadit. Idcirco enim & fide, & spe major caritas dicitur, quia solacium per quam delinquit ultra non poterit. Si enim in id anima perfectionis ascenderit ut ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis viribus suis diligat Deum, & proximum suum tanquam seipsum ubi erit peccati locus: Et paulo post: Et ideo*

ES ET NOTÆ. II
merito charitas, que sola omnium maxima est,
omnem creaturam continebit à lapsu, tunc cum
erit Deus omnia in omnibus.

ταὺτ' ἐν νεότητει αὐτοῦ παλαιῶτατος &c.] Ba-
lilianos, Valentinianos, Cerdonianos,
Marcionistas, aliosque ejus farinae Hæreti-
cos fuggillat. Origenes in Marth. 19.
Ἐπισημαίνε τις πῶς τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἀντὶ πνέει καὶ τὸ
καρμὰ καὶ τὸν τὸν ὅσον ἰσὶ ταυτοῖς ἀνεκφάνηται
τὸν τὸν ἰσὺς διδοῖ, καὶ καταγράφεται αὐτῷ, αὐτὸς ἐπὶ
ἐκ τῶν τῶν τὰ αὐτὸν ἰσὺς ἐκτελεῖται πᾶσι τοῖς
ἀγαθοῖς τοῦ πνέει τοῦ. ἰσὺς ἀποκαταστή, καὶ λατρεῖ
καὶ τὸν τοῖς τοῖς ἰσὺς τοῦ καὶ τὸν τὸν τὸν
τῷ, καὶ ἰσὺς ἰσὺς. Quæres autem, quomodo
bonitatem illius cæcitas præcipit, quæ ab eis mi-
me intelliguntur, qui Deum Legē quantum in se
est, calumniantur; cumque hoc criminantur
nomine, quæ ne hominem quidem reprehendere
promtum foret. Sic enim animum meum induco
non minus id Deū bonitatem significare: Ego
occidam, atque illud: Et ego vivere faciam;
Item & hoc: Percutiam, haud secus ac; Et ego
sanabo. Idem Homil. 17. in Luc. Ajunt enim
(Valentiniani) Ecce Deus Legis & Prophetæ-
rum, videte qualem sit. Ego, inquit, occidam, vi-
vere faciam; percutiam, & ego sanabo; & non
est qui eruat de manibus meis. Audiunt, occi-
dam, & non audiunt, Vivifico: audiunt, Per-
cutiam, & occidere contemnunt, Et ego sanabo.
Istiusmodi ambiguitas Creatoris calumni-
antur.

πλὴν ἢ κτίσις γένηται καὶ εἰκόνα τῷ ἑπερανίῃ] P. 65.
Ista posteriori hac parte mutilanda sunt:
καὶ εἰκόνα τῷ ἑπερανίῃ videtur quippe adul-
terina; πλὴν, autem in, καὶ ἢν, recoquen-
dum.

χαὶ πληθύεις σαυτῇ πόσιν] Hieronymus : & *multiplicaveris tibi herbam rosm :* & tota hac
 Homilia, πόσιν non aliter vertit, quam, *rosm*,
 at Ebraea habent Jerem. 2. בִּירִית, ubi id
 LXX. reddiderunt, πόσιν, Hieronymus,
herbam borith. Ita Malachie 3. 2. בִּירִית
 כִּבְבֹּסִים, vertunt LXX. πῶς πλῆθύνω, Hiero-
 nym. *herba fullonum.* Quid fit בִּירִית, multi-
 fariam disputatur : alii imagine esse volunt,
 & quidquid detergendi facultate pollet, à
 בִּיר, *expurgare* : Syrus exponit, *sulphur*, alii,
 saponem ; alii, *ερίθιον*, herbam à Latinis la-
 nariam dictam, live radiculam ; alii herbam
 eam quæ Saponaria appellatur, quaque expur-
 gandis, & detergendis pannis utuntur
 fullones. Verisimillima hæc est postrema
 sententia, quam tueretur Hieronymus in
 Jerem. 2. 22. *Pro herba בִּירִית*, inquit, *quam*
nos ut in Ebraea posita est, vertimus, LXX. trans-
ulerunt, πόσιν, ut significarent herbam fullo-
num, quæ juxta ritum provincie Palestine in
ventibus & humectis nascitur locis : & ad la-
vandam sordes eandem vim habet, quam & nitrū,
Matthæus Sylyaticus in Pandectis, voce,
fullones : Saponaria vocatur herba fullonū, quod
ex ea lavant, & abstergunt pannos fullones, bo-

B 2

rich,

lib. burith, ita & in Borth, & in Guaisdo; ita & R. Jona. Unde dubitandum minime est, quin cum πῶν, herbam, reddiderunt LXX. Saponariam herbam intellexerint; quam cum propria voce appellare non possent, generali, πῶν, nuncuparunt; utpote cujus in detergendis vestibus tritissimus esset & notissimus usus, dubioque locum non relinqueret. Theodoretus in hunc locum: πῶν, τὰ δὲ πῶν φύσιν ἴσμεν ὡς ἔστιν. Herbam appellat, quæ detergendis vi prædita à terra proveniunt. Porro ex πῶν factum est Rabbincum, פֶּמָן, quod Rubiam tinctorum significat. Usurparunt quoque Arabes: Græci reddunt, ἐρυθρόδανον. Hinc Philo in libro, τίς ὁ ἵψος ἐκ τῶν κληρονομῶν: φωνὰ δὲ ἐρυθρὸν ἐρμηνεύεται. Origenes Homil. 2. in Exod. Phua, quæ apud nos Rubens vel Ferocunda dici potest. Hieronymus de Nom. Ebr. in Exod. Fua, rubrum.

P. 66. τὰχα νυν ἑυρίσκω τὸ λόγον, ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί. Post hæc verba, ista per Typographum incuriam omiſſa sunt: καὶ ὅτι τὸ αὐτὸν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί, sine quibus sensus constare non potest. Contrarium porro docet Origenes Homil. 24. in Luc. eos nimirum duntaxat igneo flumine à Christo baptizatum iri, qui aqua & spiritu fuerint baptizati, & purgatione egerint. At Homil. 6. in Exod. & Homil. 25. in Num. & Hom. 3. in Psal. 36. unumquemque igne purgandum pronuntiat, ut à nobis fufius in Origenianis explicatur.

P. 67. εἰ γὰρ πᾶσιν ἀεὶ οὐ ἱεροῦς ἐστὶ, καὶ πᾶσιν ἀεὶ ἱερὸν ἔστι καὶ ἡ κεκοιμημένη. Verba hæc in Editione Ghislerii per incuriam prætermiſſa sunt.

P. 70. τὸν δὲ τὸ Ἰσραὴλ, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα. Hieronymus: Si intellexisti duos populos, Israël, & Gentium: sententiam retulit, à verbis discessit. Origenes paulo inferius: Ἰσραὴλ ἡμεῖς Ἰούδα, Ἰούδα ὅς ἐστι τὸν σωτήρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατελλάντα. & Homil. 9. ἀνδρες Ἰσραὴλ ἡμεῖς ἱεροὺς διὰ τὸν χριστόν. ἀποδείκνυν γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέλλαντες οὐκ εἰσὶν ἡμεῖς. & Homil. 16. ἀλλ' ἰδὲ ἰσραὴλ. ὡς πολλοὶς ἐρεῖται ἀπὸ τοῦ Ἰούδα προσηγορίᾳ λεγόμενον τὸν χριστόν, μή ποτε ἀμαρτία Ἰούδα ἡμεῶν ἐστὶ, τὸν πιστεύοντων ἐπὶ τὸν χριστόν τὸν οὐ φυλῆς Ἰούδα.

P. 72. τοὺς σκληροὺς καὶ λιθίνους. Ita emendo, vel sic, τοὺς λιθίνους, cum præferat editio Cordiana, τοὺς σκληροὺς.

P. 75. ὅτι ἡμεῖς οὐ πολλαί. Ita & Cod. Vaticanus. Lege: ὅτι οὐ μὲν πολλαί.

P. 76. ἰδοὺ δεῦλοι ἡμεῖς, &c. Ghislerius legit: ἰδοὺ ἡμεῖς ἰσχυροὶ σοί: ita & Complutenses, & Syrus. Sextima Editio habet: ἰδοὺ δεῦλοι ἡμεῖς, quod secutus est Arabs.

P. 77. καὶ τιναν ἀφ' ὧν ἦσαν. Codex Vaticanus habet: καὶ τιναν ἴσαν. legendum conjicit Ghislerius: καὶ τιναν, ὅτι ἐν τῇ ἴσῳ.

ὑπολαμβάνουσιν οἱ αὐτοὶ λατρεύοντες. Frustra hunc locum sollicitat Ghislerius, & legendum putat: ὑπολαμβάνουσιν οἱ αὐτοὶ δεῦλοι λατρεύοντες, & ve-

locus enim sanus est & integer.

ἰσχυροὶ ἀρχόνται. Verre: ne duro pudore afficiuntur. P. 79.

ταῦτα τὰ ἀλλοτρία ποιεῖ, &c. Ita & Vatican. Cod. Legendum conjicit Ghislerius: ὡς ταῦτα τὰ ἀλλοτρία. Malim: ταῦτα τὰ ἀλλοτρία ποιεῖ τοὺς ἀλλοτρίους αὐτῶν, ἴδμεν ὡς αὐτῶν.

ἡμεῖς ὅς ἀπέειν ποιεῖν, &c. Cod. Vatic. ἡμεῖς δὲ εἴν ποιεῖν. ibi Ghislerius: μὴ supplendum P. 80.

parci ex re ipsa; & habetur in fragmento huius Homilie, quod est in Catena Græca Vaticana.

καὶ ὅς ἐστιν ὁ θεός. Ita Cod. Vatic. At Ghislerius legit: καὶ ὅς ἐστιν ὁ θεός.

καὶ ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, &c. Ita Vatican. Codic. P. 83.

Ghislerius: καὶ ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, &c. Ita Vatican. Codic. P. 83.

ἡμεῖς ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, &c. Homilianempe quarta: ἡμεῖς Ἰούδα, Ἰούδα δὲ διὰ τὸ σωτήρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατελλάντα.

ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀρχόντων. Hæc cum P. 85,

sequentibus in Vaticano Codice hærebant: quæ ita distinguebat Ghislerius:

ὡς οἱ τῶν ἀρχόντων ἰσχυροὶ ἱερεῖς, &c. Lego: ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀρχόντων ἰσχυροὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τοῦ Ἰούδα.

Præter Judæos multis circumcisi-

fio in usu fuit, Egyptiis nimirum, Colchis,

Æthiopicis, Phœnicibus, Syris, Arabibus,

& Troglodytis, uti scribunt Herodotus,

Diodorus, Ambrosius, Hieronymus, & alii.

Americanos quoque nonnullos Jucatanæ

provinciæ præputium ponere memoriæ

prodidit Petrus Martyr, Dec. 4. cap. 1. de

Ægyptiis, finitimisque Gentibus insignis

est apud hunc ipsum Jeremiam locus cap.

9. v. 25. 26. Item apud Origenem no-

strum, lib. 1. & 5. contra Cels. de ipsorum

vero Sacerdotibus apertius idem testifica-

tus est lib. 2. in Epist. ad Rom. Nam apud

Ægyptios qui in superstitionibus vestris & veta-

stissimi habentur, & eruditissimi, à quibus prope

omnes reliqui ritum sacrarum & ceremonias

mutati sunt; apud hos, inquam, nullus aut Geo-

metria studebat, aut Astronomia, quæ apud illos

præcipua ducitur illius certe Astrologia & Gene-

seos, quæ nihil divinum putant, secreta rimaba-

tur, nisi circumcissione suscepta. Sacerdos apud

eos, ἀρυσφex, aut quorumlibet sacrarum mini-

ster, vel ut illi appellat, Prophetæ omnis circum-

cisus est. Literas quoque sacerdotales veterum

Ægyptiorum, quas Hieroglyphicas appellant,

nemo discerebat, nisi circumcissus. Omnis Hierophan-

tes, omnis vates, omnis cæli, ut putant, inferniq,

mythes, & consocius apud eos esse non creditur, nisi

fuerit circumcissus. Horus Apollo de Cyno-

cephalo: ἰσχυροὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰούδα ἡμεῖς, &c.

ἰδοὺ δεῦλοι ἡμεῖς, &c. Nascitur autem circumcissus, quæ

circumcisionem studiose observant Sacerdotes.

Sed legibus demum, solis Judæis circumci-

fionis facultas concessa est, reliquis ademi-

ptas. l. 1. c. 1. Ad legem Corneliam de ficiatis

& beneficiis. Qui hunc morem ab Abrahamo Ebraeos, à Deo Abrahamum accepisse vel nesciebant, vel non credebant, varia de eo fabulati sunt. Horatii Scholiastes à Moyse propagatam hanc consuetudinem

scripsit: *Pellicula, inquit, imminuti sunt, quia Moses Rex Iudeorum, cuius legibus reguntur, negligentia medicinalis (lego, medici talis) effectus, & ne solus esset notabilis, omnes circum-*

cidi voluit. Herodotus Colchos, Ægyptios, & Æthiopes hanc secandi præputii consuetudinem à π ἀρχῆς servasse scribit, eamq;

ex Ægypto in Phœniciam & Syriam vel ipsis Phœnicibus & Syris fatentibus profuisse: indidemque Abrahamum eam in suos transtulisse nonnulli crediderunt. Strabo quoque Judæos Ægyptiis & originem suam & circumcisionis ritum debere prodit

libr. 17. idemque hoc scripsisse Celsum tradit Origenes. Alii circumcisionem tot

gentium usu celebratam, civili ritu ac politico primum introductam putant, ad præcavendam scilicet lepræ luem, quæ è sordibus sub præputio succrescentibus oriri solet: at à Deo nihilominus Abrahamo traditam, ut quod aliis in orbi antidotum, illi, ipsiusque posteris morbi antidotum simul, & divini fœderis signum esset: ita non circumcisionem solum, sed pleraque Moyse præcepta sanitatis præscriptis accommodata esse. Ego vero circumcisionis mandatum à Deo primum Abrahamum, ab Abrahamo, ipsiusque nepotibus reliquas gentes accepisse opinor: & ab Imaële quidem, & Ceturæ filii Arabes, vicinosq; populos, inde Troglodytas, Arabicam gentem; ab Arabibus quoque, vel ipsis etiam Israelitis Ægyptios & Æthiopes; ab Ægyptiis Colchos, quos circumcisionem suam tanquam Ægyptiacæ originis argumentum proferre tradit Diodorus lib. 1. Ab ipso

Moyse circumcisionem accepisse Æthiopes testatur Artapanus. Sed Chulitas apud quos uxorem duxit, habuit pro Æthiopiis, cum essent Arabes Madianitæ. Colchos tum ritu hoc imbutos fuisse videtur existimasse Scaliger, cum Israelitas Salma-

nasar Samaria depulsi in alias regiones deportavit; propterea; quod Cytæam Colchidis urbem eos transtulerit, inde Cuthæos diſcos fuisse vult quos in eorum locum circa Samariam collocavit. Quæ, si vera lo-

qui fas est, tanto viro parum digna sunt: sic enim hebetur 4. Reg. 17. *Translati sunt Israel de terra sua in Assyrios, usq; in diem hanc. Adduxit autem Rex Assyriorum de Babylone, & de Cutha, & de Avath, & de Emath, & de Sepharvaim: & collocavit eos in civitatibus Samaria pro filiis Israel.* Vides alio traductos Israëlitas; in Assyriam nimirum: Cuthæos aliunde accersitos, nempe è Babylonia, & è

Cutha. Præterea ut Cutham deportatos fateremur Israëlitas; quid Cuthæ commune,

cum Cytæa Colchidis urbe? Josephus Cutham esse scribit Persidis regionem. Eadem nempe illa est ac Susis, seu Cissia, quæ

in factis Literis dicitur: Chaldæi τὴν appellant. Vanæ ergo illæ sunt Scaligeri conjecturæ, neque ex hac Israelitarum deportatione ad Colchos manavit circumcisionis ritus, quem ab Ægyptiis Colchos, ut diximus, hausisse Diodorus prodidit.

ei γὰρ καρδία ἔστιν ἐχέουσα, &c.] Origenes in P. 86.

Johann. Tom. 2. ἡ ἐπιστολή εἰς διὰ τὸν ἐν μέσῳ τῶ πάντες ἡ σωματικῇ τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν, & ἡ ἐν ἡσυχίᾳ λόγος. Hoc vero Peripateticorum est dogma, quod amplexos quoque fuisse Stoicos discimus ex Lærtio in Zenone.

ἔπειτα ἂν ἀδελφὸς τοῦτο τῷ διδασκάλῳ] Lege- P. 90.

bat Corderius: τὸ διδασκάλῳ.

ἐν τῷ μέσῳ ἔστι καὶ ἡ τὴν ἔξωθεν, &c.] Sen. P. 92. sus est: Quemadmodum populus Israeliticus nondum peccandi finem fecit, sed aliquando tandem faciet: ita nec ejus supplicio ac pœnis modum mors imponet, sed tempus illud quo Gentium plenitudo adveniet. Sic enim sentiebat Origenes, ut sexcentis locis demonstrare est.

ἐκείνοι μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ἐν τῇ γῇ τῇ ἀγίᾳ, ἀλλο- P. 94. τήν, &c.] Consentit Codex Vaticanus, Ghislerius παρέλκεν putat τὰ ἀλλότρια. Corderius videtur legisse: ἐκείνοι μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ἐν τῇ γῇ ἀγίᾳ ἐποίησαν, ἀλλοτρίους προσκυνοῦσαν. vertit enim: nam illi quidem aliena in terra sancta fecerunt, alienos adorarunt. Existimet Lector, utraque sit emendatio.

ἁλλότριον δ' ἂν εἴπω, &c.] Basilidem, Valentinum, & Marcionem notat.

ἐτήρησε τὸν νόμον τὸν ἐν ἡμέρᾳ παύλῳ.] Ita legit P. 98. Hieronymus; at Corderius, ἐτήρησε. ejus editio habebat, ἐτήρησε.

τίς γὰρ ἐστὶν ὁ λόγος ὁ ἡγεμονικόν, &c.] Origenes Tom. 2. in Johann. ἡγεμονικόν τοῦτο σωματικὸν εἶναι τῆς ψυχῆς λόγος, ἀναγκαστικὸν καὶ ἐκείνους τῶν, οἷον: λόγος κυρίου, ὅς ἐστιν ὁ πρὸς ὁσὴν τὸν πρὸς, καὶ ὁ λόγος ὁ ἡγεμονικόν πρὸς ἡσυχίαν τὸν ἁμώδης, &c.

ἔσονται οἱ διακόπτοντες τὸ θεότητα, &c.] Marcionitas hic quoque attingit Origenes, cum quibus semper ad præliandum compositus est.

ὁ λόγος τὸ πρὸς ἐκείνους] ὁ illud in Hieronymo non comparat, & plane adulterium est.

ἐπεστράφεν ἐπὶ τὰς ἀδικίας, &c.] Hiero- P. 105.

nymiana, quam hic damus, reliquæ Homiliæ interpretatio, ad finem Homiliæ 9 Origenis in Esaïam adjunctam reperies; ubi legitimam Origenianæ ipsius in Esaïam Homiliæ interpretationem loco suo deturbavit, & cur intercederet, causâ fuit. Ea nem-

nampe ad nonam in Jeremiam Homiliam adjicere se putans incautus & parum attentus librarius, ad nonam in Esaiam Homiliam attexit. Atque hinc etiam suspicari possumus, verum esse & genuinum Homiliarum in Jeremiam ordinem, quem tenuimus. Hic ipse porro error geminum Bibliotheca Regia Codicem occupavit.

P. 109. ἑρμηνεύει τὴν ἀναθῶθ, ἰσχυρισμὸς τῷ θεῷ] Verior hæc esset interpretatio vocis Anathoth-ia, quæ extat. Paralip. 8. 24. quam Anathoth. Ita porro sensit Origenes, vir in Ebraicis non valde versatus, propterea quod ἰσχυρ, inter alias significationes, ἰσχυρῶς etiam sonat. Hieronymus de nomin. Ebr. *Anathoth; responsio, sive respondens, signum, vel obedientia.*

P. 110. καὶ παρὲς ἑτηρὸν, καὶ πεντηκόνταρον] Hieronymus: *Et seniore quinquagenarium*: id est, ut habet idem Hieronymus in Vulgata: *principem super quinquaginta*: Gallice diceremus, *cinquantenier.*

πάντες οἱ ἀδελφεοὶ ἀδελφίμας] Hieronymus: *Omnes qui spreverunt contemnescentes*, cujus interpretationis rationem comminisci neutiquam possum. Recte Corderius: *omnes qui prævaricantur prævaricationes.*

ὡς περὶ ἐν ἑσέτι, &c.] Cum terram inanimam esse definiat hoc loco Origenes, animatam autem non aliter dici posse quam per Angelum, tanquam formam adfistentem, non informantem; satis inde evincitur non huic cum penitus adhæsisse errori, quem ei obijciunt Hieronymus in Epistola ad Avitum, & Pammachium, & Justinianus in Epistola ad Menam, astra videlicet non animata solum esse, sed peccare etiam posse, ac salutem expectare. Sed hæc in Origenianis accuratius versamur.

P. 111. τεταρμένον τινὰ ἀρθεὶν ἐπὶ τῷ ῥῆι, &c.] Origenes lib. 8. contra Cels. καὶ ἵνα, ἡδὲ γὰρ φάρμακον ἢ χάρις προσάσιν ἀράτων, ἢ ἕως οἰμασθῶ, χωρὶς ὧν, καὶ ἄλλαν ἀποκόμιαν, ἢ μόνον τῷ δὲ τῷ φρονέον, ἀλλὰ καὶ πάντες ναυματίζοντες ὕδατος, καὶ ἀρθεῖν, τινὲς γὰρ φέρειν τὰ ἐπὶ φύσιν λεγόμενα δυνάμει, &c. & paulo post: ἢ ὡς δὲ δαίμονες ἐν ἑκάστῳ τῷ εἰς τὰς βιωτικὰς χρείας λαμβάνοντι, μάλιστα οἱ δυνάμεις αὐτοῖς χρεῖς μεμαδυνότες ἀδελφιστῶν δαίμονες ἰσχύει, καὶ οἶνον, καὶ ἀροδύον, καὶ ὕδατος, ἢ ἄλλο, καὶ λαμβάνοντες, ἀλλὰ μάλλον θεοῖς ἀγγέλοις τοῖς ἐπὶ τοῖς τοῖς τεταρμένους.

Steph. Tom. 3. 148. 149. κατὰ θεματοῖς ἐλόντες ἢ ἰσχυρῶν] Frustra ergo vocem hanc repudiat Stephanus, quam attulit Erasmus in Annotationibus in Matth. 26. 74. quamque plurima exemplaria repræsentant, & hic usurpat Origenes: quum præsertim κατὰ θεμα, & κατὰ θεματοῖς, tum in Apocalypsi, tum apud Justinum occurrant.

P. 112. ἢ κληρονομία μου; προφητεύει] His insertum

erat in Scorialensi Codice, quidquid Homilia sequenti post hæc verba: ἢ δὲ δυνάμεις δυνάμεις, ad illa usque: ὡς περὶ ἐν ἑσέτι, &c. continentur; ea nos Hieronymi vestigia secuti, suo loco restitimus.

ὁ δὲ τῷ πάντων ἡμῶν ἰσχυρισμῶν, &c.] P. 114. Hieronymus: *Qui vero totius Ecclesie arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem.*

Loci quidem illius, in quo perorabat, Episcopum vel Metropolitam Origenes videtur significasse. Has autem Homilias Cæsareæ Palæstinæ fuisse recitatas verisimile est. Ita vel Theodistum Episcopum Cæsariensem, vel certe Babylam Antiochenum Patriarcham designavit. Quanquam Tyrumne jam tum concesserit, certum non habeo. Id vero Hieronymum convertisse verisimile est ad Romanum Pontificem, (ut ejus verba indicant) quem summum Sacerdotem appellat Præfat. in Evangel. ad Damasum, & de cuius potestate multis differit in Epistola ad eundem: *Quaquam igitur, inquit, tui metereat magnitudo, invitat tamen humanitas, a pastore præsidium ovium flagito. Faceat invidia: Romani culmini recedat ambitio: cum successore Piscatoris, & discipulo Crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tue, id est, cathedræ Petri communionem confocior. Super illam Petram adificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio. Similia habet Ambrosius in cap. 3. Epist. 1. ad Tim. *Ut cum totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus ejus dicatur, cujus hodie rector est Damasus.**

Romanum idem Pontificem à Rufino designari probabile est, cum ait in interpretatione Homiliæ 17. Origenis in Genes. *Non deficiet princeps ex Iuda, id est, hic qui post resurrectionem ejus (Christi) Ecclesiarum princeps ordinatur.*

καὶ ἐν ὕδατι ἢ διελύσῃ] Hieronymus: *Et P. 115. per aquam non transibis.* LXX. ἢ διελύσεται. Vulgar. *Et in aquam non inferes illud*, quod Ebreis consonat. Hæc eodem recidunt, nam si cinctu revinctus aquam subeat, subire quoque cinctum ipsum necesse est.

ἀλλ' ἄξιός τῃ ποτηρίῃ τῆς κακίης ἐσθίσαι] O. P. 116. minno legendum, ἀναξίος, ut innuit Hieronymus, & sensus postulat; tres enim calices proponit, meracum, mixtum, & Novi Testamenti; & priorem quidem impiis postremum sanctis, mixtum iis qui in via virtutis titubant, & incerto passu progrediuntur.

ὁ δὲ τῷ ποτηρίῳ τῷ ὀρθῷ ποσῶ] Plane mendosa illa sunt, neque his Hieronymi consonant: *aut obtundatur in æ divine aculeis, aut exacuatur.* Corderius autem ad corruptam lectionem interpretationem suam

accommodare studuit: obvianditur aliquo modo, aut non obvianditur id quod est calicis ira, unicuique secundum mensuram peccatorum irrogata. Nos vero donec melior nobis Codex succurrat, legamus πότος pro ποσός, quod mihi tamen non satis placet.

P. 120. *ὡς πάλιν ἐνδοξία τινὲς εἰσὶν ἱερατικῆς, &c.] Hieronymus: De quibus, Deo tribuente, post istius loci expositionem, cum ad Numerorum librum ventum fuerit, disputabimus. Ergo postquam Jeremiam populo exposuit, conclusiones in Numeros habuit, quæ non omnes sane, vel non integræ ad nos pervenerunt; benedictiones quippe illæ sacerdotales capite Numerorum sexto continentur, in quod nulla Origenis Homilia extat.*

ἐν δὲ τῷ ἀριθμῷ λέγοντες, &c.] Valentinus nimirum, Basilides, Cerdon, & Marcion.

P. 121. *ἐν δὲ λαβὼν παράδειγμα, &c.] Hæc alio ordine retulerat Hieronymus, quem nos ad Scorialensem Codicem accommodavimus, cum præfertim illud, Accipiam ergo exemplum iudicis boni, orationem inchoare; at istud, accipiam & medicum, perficere videatur.*

P. 122. *ἐν τῇ σωτηρίᾳ ἀξίον γινώμεθα δι' ἄλλον κολαζομένων] Hoc est: si modo per aliorum punitionem digni salute efficiamur: male Hieronymus: si tamen digni sumus salute.*

P. 123. *πορεύσθαι ἡμῖν] Ita correximus, cum habeat Corderiana editio, πορεύσθαι, & legitur ipse Corderius, πορεύσθαι.*

P. 126. *καὶ τὰ ἀπὸ προνοίας ὑπὲρ] Hæc ex Hieronymo ita restituenda sunt: καὶ τὰ ἀπὸ προνοίας ὑπὲρ] ὡς τινὰς δις αὐτῶν ἐστὶν ἀρνησιμὰ, δι' ἃ δὲν ἄλλο ὡς δις πλὴν κοινῶν. ἀντὶ πλὴν κοινῶν, καὶ ὡς ἀρνησιμῶν τῇ προνοίᾳ αὐτῶν καὶ κατ' ὅτι ἀρνησιμῶν τῶν, &c.*

ὁ δὲ δολὸς ὁρᾷ σκοτεινὸν, &c.] Origenes in Matth. 17. p. 312. ὅτι ἐν τούτοις διμαὶ λέγεσθαι τὰς ἐν κακίᾳ κινουμένης, ἐν μὲν αὐτῇ γινώσκουσιν ἀντιμεταβάς δυνάμεις, &c.

ἀλλ' ὅτι ὅτι σκοτεινὰ ἔσται, &c.] Perperam hæc scripta & interpuncta sunt, quæ sic corrigas: ἀλλ' ὅτι ὅτι σκοτεινὰ, ὅταν γινώσκῃ, μὲν τὴν διαβολὴν, καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτῆς τῶν σκοτεινῶν ὅρων καὶ ἀναμνήσκει.

P. 127. *ὁ δὲ πάλιν ἐστὶν ἱεροσολύμων] Hieronymus: At non miserabilis Iudæis: quid si legamus: πολὺν καὶ πότον?]*

ἐν τοῖς ὅσοι ἐν ἡμῖν, &c.] Hæc auctore Hieronymo sic distinguenda sunt: ἐν τοῖς ὅσοι ἐν ἡμῖν. ἔστιν ὅτι ἐστὶ τὸ, πότος αὐτῶν ἀγέτε.

P. 130. *τὸν ἱσραὴλ ἀπέλειπεν] Lege, τὸν ἱσραὴλ καὶ λέγεται πρὸς αὐτὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν, &c.] Hieronymus: & dicitur ad eam; Nos non contristamur super Ierusalem, & calamitatibus ejus, & omnis populi illius. Hæc ergo in Hieronymianæ interpretationis exemplaribus desiderantur: τίς φάσις αὐτῇ δι' ἱεροσολύμων, & τίς συνθροπιάσῃ ἐπὶ σοί.*

ἱερεῖς, φασὶν ἱεροσολὺν παύει, &c.] A Dios, concitavit: Ierusalem vero ἀπὸ τῶν, videt, & ὅτι, pax. Vid. Jof. 18. 28.

ὡς τινὰ με ἐτακας, &c.] Hieronymus: Quasi P. 137. quem me genuisti, &c. Græca secutus est ἡ πόσις.

καὶ ἐστὶν ὁ ἔτος νόσος πᾶσι θανάσιμος, καὶ διακρίνεται ἐν πᾶσι τῇ γῇ] Hæc Scorialensis codex infra post illa, τίς ἔστιν ἡ νόσος; transposita exhibebat, quæ Hieronymum secutus suo ordine collocavi

πιστεύεις εἰς αὐτὸν] Hieronymus: Credis in eum, vesceetur tecum; postrema hæc desiderantur in codice Scorialensi: ἀντιβέβαια quippe sunt, ἐν μὲν κατὰ δὲ κατὰ δὲ, παραδεδειγμένον γινώσκων ἀντὶ τῶν τῶν θανάσιμων, ἐκέρχεται πρὸς δὲ πᾶσι νόσος εἰς αὐτὸν, decet ἀντιβέβαιον, nempe, vesceetur tecum.

εἰς ἀγαθὴν πρὸς τὸν ἐχθρὸν] Hieronymus: in P. 139. tempore tribulationis eorum exurgat inimicus, legebat fortasse, ἔγχεσθαι τὸν ἐχθρὸν.

τίνος θανάτου ἔσθ' &c.] Usque ad πότον πόσις: Hæc in interpretatione Hieronymi desiderantur.

ὁ δὲ πέντε αἰσθητὸν ἔτος, &c.] Origenes libr. P. 140.

4. contr. Celf. τὰς ἀρχαίας καὶ ἔτι καὶ δὲ διμαί, ἀπ' ὅτι ἐστὶν αὐτῶν τὸν ἱσραὴλ, γινώσκων ὅτι πλὴν ἱεροσολύμων κατὰ δὲ πρὸς. In eo præceptorem suum Clementem Alexandrinum secutus est, qui Stromat. lib. 1. sic habet: ἀπ' ὅτι ἐστὶν ἔτος κατὰ δὲ τῆς κατὰ δὲ ἱεροσολύμων, γινώσκων ὅτι πλὴν, μὲν δὲ γ'. Hæc nimirum fuit orum ratio, qui Christum anno Tiberii XV. passum crediderunt, & anno circiter uno prædicasse. Origenes libr. 4. ἀπ' ἀρχῆς, cap. 1. Christum ait anno & aliquot mensibus docuisse: & Homil. 32. in Luc. Iuxta simplicem intelligentiam ajunt uno anno Salvatorem in Iudæa Evangelium prædicasse, & hoc esse quod dicitur: Prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. At in annum XVIII. Tiberii mortem ejus confert Eusebius, quum post annos XL. excisa docet Hierosolyma, Histor. lib. 3. cap. 7. Utraque opinio magis sefe auctoribus tuetur. Minime autem stare potest Phlegontis Tralliani sententia, quem in Olympiadibus, sive Chronicis scripsisse refert Origenes à XV. Tiberii anno ad Hierosolymitanam ἀλώσιν, quadraginta annos intercessisse.

ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ μὲν πινγίδων γινώσκων] Exod. 12. 8. P. 143.

LXX. reddiderunt, μὲν πινγίδων, quod Ebraice est: מִן מֵי יוֹנָתָן: Jonathan: cum parthenio & intybis: Hieronymus: cum lactucis agrestibus: Cyprianus, cum pieridibus: Ambrosius, cum amaritudine, quemadmodum & plerique Interpretes: Rufinus Homiliam Origenis vigesimam tertiā in Numeros interpretas: Manducabitis enim

pente octo. Impura quoque & illa est, adeo ut
 que conjuge sua viduata sunt, singulari certam-
 mine in vicem pro concubitu decertant, & mas-
 post victoriam marem incat. Quem locum
 ex canē quam tractamus Origenis Homilia
 deprompsit Catenæ concinnator, & pro
 ejusmodi confarinatorum more recoxe-
 rit, al aliunde integrum transtulerit, incertum
 est. Id autem ex Aristotele petium est
 lib. 9. Histon. Animal. cap. 8. ὅταν τις θηρὸν
 περιπατῶν τὴν νοτίαν, ἀποκυλινδύεται ἢ πῆρδι τὴν θη-
 ρυῖον, ὡς ἐπιπλεῖται ὅσα, καὶ ὅπως αὐτὰ. ὡς λυφ-
 ρῶν, ἢ ἰουλιῶν, ὡς ἀνὰ διαστήρ τῆς νοτίου ἑκάστος
 τὴν ἐξ ὧν ἀνελπισσά αὐτὴν, ἀνακυλινδύεται πάλιν
 & μοx: ὡς πρὶν δὲ ἔρπαιτα, κυκλινδύει τὸν ὀρθὸν ἑστῶ-
 ῶτα. Cum aliquis venando in vidum in-
 ciderit, procul a se se perdidit ante venatorem,
 quasi jamjam capiendā sit, & sic hominem ad
 se, sui capiendū spe allicit, donec singuli puli
 profugerint: interea avolat ipsa, & pullos rur-
 sum revocat. & mox: Quemadmodum autem
 dictum est, vasa est hac avis, & aspera. Ea-
 dem hauserunt indidem Plinius lib. 10. cap.
 33. & de Plinio Solinus cap. 7. Aelianus lib.
 3. de animal, cap. 16. Athenæus lib. 9. Com-
 mentarius in Hexæm. Eustathio tributus,
 Phile in Jambis, & Aristophanis Scholia-
 stes in Avib.

P. 159. ἔστι δὲ τὸ ζῶον πᾶν ἀνέρας, &c.] Auditor
 quoque Aristoteles loco laudato: ὅταν δὲ
 ἀποδράσῃ ἰσχυρῶς, δι' ἣρπενε κενεράσῃ, καὶ μάχῃ
 κινῶνται, καλεῖται δὲ τὸν τὸν χάρμη, ὁ δὲ ἡπλοῦς μα-
 χεύει· ἀνδρῶς δὲ πρὸς κίχεται, ἵνα τὸν οὐχ ὀ-
 ρύῃ· ὁ μὲν δὲ ἐκ κρητὶς τις ἴσῃ τὸν ἀντρί-
 πον, ὅσῃ λατρεῖ οὐχ ὕπο κρατισμοῦ.
 Cum autem effugit, ut ovis incubet, clamant
 mares, & inter se decertant. Hos viduatos vo-
 cant. Qui vero fuerit in certamine inferior,
 victorem sequitur, ab eoque solo imitur. Quod
 si a secundo etiam, vel alio quovis vincatur ali-
 quis, ab eoque victore clam subigitur. Quod
 lib. 6. cap. 8. & τὸν νοτῶς, ὅταν πρῶτον ἔξῃ,
 καὶ εὐνείῃς ὀφείλει. Pullos etiam, cum primum
 foras educit, masinit. Antigonus Carystius
 in Perdicibus, cap. 110. de perdicibus:
 καὶ τὰ νεοτῆς ὅταν πρῶτον ἔξῃ ἀφ' ὧν, οὐδὲν ἀντρί-
 πον δὲ πρὸς ἀλλήλους μάχεται. & Pullos, cum pri-
 mum educunt, subigere ipsos, simulque decerta-
 re. Quem locum non intellexit Xylander
 Eadem hæc habent Plinius, Solinus, Ælia-
 nus, Athenæus, & Phile locis proxime lau-
 datis, & ex Origene Hieronymus in eun-
 dem hunc Jeremias, & præter eos
 Ildorus lib. 12. Orig. cap. 7. At non perdi-
 ces solum, sed galli etiam fœdam hanc inter
 fe libidinem exercent, nam qui victoriam
 reportavit, non victi solum conjuges, sed
 ipsum etiam gallum subigit.

ἐπὶ λέγει ὅτι τὰ ἔα ὅπ' ἀρετῆς αἰετ', &c.] Epi-
phanius tamen in Physiologo cap. 9, homi-
nem pium per dicit comparavit.

^{ἐκ τῆς αὐτῆς ᾠδῆς ἀπομαρτυρεῖται,} &c.] Pertinet id ad aliam perdicis proprietatem ab Origene hoc loco nequitam commemoratam. Fertur liquidem aliena eam ova furari, & incubare, ac fovere. Ita Hippolytus Martyr in Catena in Jerem. Epiphanius in Physiol., cap. 9. Ambrosius lib. 6. Hexæm. cap. 3. & Epistol. 48. Philastrius Præfat. in libr. de Hær. Phile in Jambis, Hieronymus in hunc Jeremiæ locum, Augustinus contra Faust. lib. 13. cap. 12. Isidorus lib. 12. Orig. cap. 7. Rupertus Abbas lib. 1. in Deuter. cap. 14. Ita & Chaldaeus Paraphraſtae, Jerem. 17. 11. Quæ cum apud Auctores τοῦ ἐξωθεν, qui Physi- ca tractantur, non comparent, verisimile est ex hoc Jeremiæ loco profluxisse, ubi σαρρ perdicem reddiderunt LXX. ex iisque reliqui: quia cum vocem nullam haberent, qua avem illam Europae ignotam appella- rent, quam simillimæ, & specie proximæ avis nomen subsidio afciverunt, perdicis videlicet, ejusque non propriè dictæ, sed quæ Rustica, seu Rusticula, & ἀγρία, & ab Aristotele σκολόπαξ nuncupatur. σαρρ enim illam prælongum rostrum gerere, brevibus esse pedibus, colore viridi, edulem, montana- m, infra columbæ magnitudinem, plu- viæ prænuntiam Ebraei & Arabes scribunt, locuples Auctores, quorum in regioni- bus ea avis frequens est. Atque hæc omnia fere utrique communia sunt. In eo præ- terea utrique convenit, quod à rostri lon- gitudine nomen traxerunt; nam quemad- modum, δρόν πρὸ σέβησιν οὕτως σκολόπαξ: quod pali simile rostrum gerat; ita Ebraice צרר est σκόλοψ, unde σαρρ. Atton coloris solum viriditate eā à rusticâ perdice difere- pat, sed eo etiam quod aliena ova foveat, id quod de rusticula nemo prodidit. Hoc por- ro, aliaq; permulta eximiæ eruditionis lau- de cumulatifimo viro Samueli Bocharto debere me profiteor. Id ipse argumentum in luculentissimo de Scripturæ animalibus opere fusius pertractat. Ad hæc nos illud quoque addicimus, quæcumque de σαρρ Ebraei & Arabes tradunt, universa fere Pico quem σκουαδίππιον appellant, convenire; nam & longiusculum gerit rostrum, & est eximii roboris, utpote quo arbores tundit, & excavat; brevis est pedibus; viridi colore est; corporis mole columbam non æquat; montanus est; edulis est; pluviamq; inter reliquas aves præcipue prænuntiat. Quod; animadvertione dignissimum est, vel à πρ. fodit, effodit: vel à πρ. trabs, fipes, truncus, lignum, Picum σαρρ dictum non inepte quis arguari possit, cum rostro truncos perfodiat; unde & σκουαδίππιος Græcis dicitur. Quid si alienorum ovorum curam, & incubum Pico tribuissest Auctor aliquis, voce σαρρ eum significari non dubitarem.

P. 132.

ἡ περὶ πάντων τῶν ἱεροδιδασκάλων] Pessime id interpretatus est Hieronymus: *per omnes qui alicui a Deo gloria cupiditate rapta sunt*. ἱεροδιδασκαλῶν apud Ecclesiasticos Auctores opponitur ἱεροδιδασκαλῶν, & vertere debuit: *per omnes qui peruersis opinionibus adherescunt*.

P. 160.

Principium vero capituli secundi istud lectum est] Et paulo infra: *ἐν δὲ αὐτῇ ἐκείνῃ ἡ διδασκαλία*, quod ita reddidit Hieronymus: *sic finita est etiam secundi capituli circumscriptio*: & Homilia in Jeremiam, juxta Latinam dispositionem, tertia: Deinde exordium alterius capituli: *Aperuit Dominus thesaurum suum, &c.* idem in Isaia 32. 2. Ebraei capitulum superius, in quo legitur: *Ve qui prae-daris: nonne & ipse prae-daberis, & reliqua usque ad finem, &c.* Quod capitulum dixit Hieronymus, aliquando comma unum est, siue versus unus recentioris illius, quam hodie sequimur, divisionis; aliquando plures: hic certe Origenem interpretans, quod *ἀνοίχθη* dixit Origenes, ipse capitulum reddidit, quo versus 13. & 14. capituli 17. Jeremiae continentur. Observatum est a nobis ad Homil. in 1. Reg. *ἀνοίχθη* illic appellasse Origenem, quae in hodierna & recepta distinctione pro capitulis habentur: & Homil. 28. in Jerem. *πῶς περιουσία* appellat, quidquid habetur a septimo versu ad duodecimum. Sed haec quo clariora fiant, rem altius repetemus. Biblia sacra non ita olim fuisse secta ac distincta, quemadmodum nunc sunt, notum est eruditis; siue Judaica exemplaria intelligas, siue τῶν ὁ, siue Vulgatae Editionis. Ac primum de Judaicis. Scribit Elias Levita universam Legem versum unum olim fuisse. Hieronymus Praefat. in Josue, & Paralip. & Isaia, interpretationes suas novo scribendi genere sese distinxisse testatur: unde proclivis conjectura est ab Ebraicis codicibus ejusmodi partitionem abfuisse: hanc vero ab Hieronymo per cola & commata divisionem, virandae confusioni, & sensum barbarici adhibitam fuisse, testis ipse est. In Synagagorum autem usum distributi sunt libri Moysis, idque non uno modo. Cum enim quotis quibusque sabbathis pars aliqua Legis ac Prophetarum populo praelagenda esset, juxta sabbathorum numerum Lex in Lectiones distributa est, quae *פרשת* appellantur, & ad Moysen a nonnullis, ab aliis ad Esdram referuntur. Talis videtur fuisse quam *παρακλησις τῆς γραφῆς* appellat Luc. Act. 8. 32. Distinctiones ad haec invexerunt quasdam, quas Apertas & Clausas dixere, *פרשה פתוחה* & *פרשה סגורה*; indeque librorum suorum oram his literis *א* & *ב* insigniunt. Ac demum in *פסוקים*, siue versus, jam inde ab antiquis temporibus Lex divisa est, ab

ipso Mose juxta nonnullos, ab Esdra juxta alios, a Masorethis juxta reliquos; eorumque versuum Thalmudista meminerunt. Horum omnium, sed & singularum etiam literarum collectum numerum in fine describebant, hodieque describunt. Quem in se laborem *ספר* recipiebant. Prophetarum quoque in *פרשה* & versus jam olim secti fuere. Haphtararum inventionem ad Antiochi Epiphaniis tempora; versuum etiam ad antiquiorem Christo aetatem, sed levibus argumentis referunt. Addendum id quoque, quod ex Origene refert Eusebius lib. 6. Histor. cap. 25. librum Regum primum & secundum unicum apud Ebraeos volumen constitutere; ac unum item, tertium & quartum; & unum quoque Paralipomenon utrumque; unum etiam, Esdrae primum & secundum; Jeremiae item Prophetiam cum Lamentationibus & Epistola, unum. Quod ad LXX. Senum Interpretationem pertinet, cum in Synagogis Judaeorum Hellenistarum praeligeretur, probabile est, hos eam in usus suos distribuisse, sed ita tamen ut in Synagogis solum divisiones illae obtinerent. Exemplaria duo antiquissima LXX Interpretum Editionis, quorum alterum Romae habetur; alterum ab Hefychio, ut videtur, emendatum, Alexandria Constantinopolim a Cyrillo Lucare Patriarcha Constantinopolitano translatum, ad Carolum deinde Britanniae Regem transmissum in Anglia servatur, utrumque ante annos mille supra ducentos exaratum, nullam capitum, aut versuum, imo ne verborum quidem distinctionem praese fert; exceptis solum libris *ἡ ψαλμοί*, quosque per versus primum ab ipsis Auctoribus compositos fuisse credibile est; Job dico, Psalmos, Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum. Cum hac autem Interpretatione maxima Patrum Graecorum pars, dum Scripturam S. Commentariis illustraret, uteretur, unusquisque contextum sacrum, quem *ἡ διακ* appellabant, pro arbitrio & captu distinxit; unde nullam tam fuisse distinctionem praeteris probatam, ac vulgo receptam apparet. Neque in capita solum, sed in versus etiam, pro capto suo, vetusti illi Patres Scripturam distribuiebant. Origenes Hexapla suam in cola discreverat, ut est apud Euseb. lib. 6. Histor. cap. 16. Id in duodecim Prophetis fecisse se testatur Hefychius presbyter Hierosolymitanus, eumque morem ab antiquis ductum temporibus tenuisse. Videtur tamen Origenes Prolog. in Cantic. aliquam in ipso Cantici titulo distinctionem jam receptam, & inolitam observasse; sed vereor, ne de suo Rufinus, Interpretes fluxae fidei, id adjecerit. Quod si genuinus est locus, vetusto

Hefych. in
Hadr. 14.
goge, & a
luc. 8. 32.

tulso aliquo Codice, suis distinctionibus instructo, è Symmachi fortasse Bibliotheca deprompto, usum Origenem fuisse dicendum est. Ordo ille quo dispositos habemus Psalmos, LXX. Senum diligentia debetur, si Hilarium Pictaviensem audimus. Scribit enim ille Psalmos primum dispersos & inordinatos, ab Esdra deinde in unum volumen fuisse collectos & à Septuaginta demum interpretibus in numerum & ordinem fuisse redactos. Hoc si sit, post Esdræ tempora in quinque libros partitum fuerit Psalterium ab Ebraeis, quemadmodum factum refert Epiphanius libr. de ponder. & ment. cap. 5. Id commentum refellit Hieronymus in Præfat. in Psalmos juxta Ebraicam veritatem, ad Sophronium: Nos, inquit, Ebraeorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in Novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum asserimus Psalmorum volumen. Conciliabitur uterque, si in quibusdam Ebraeorum codicibus hanc obtinuisse distinctionem dicamus, secus in aliis. Nec quicquam evincit Hieronymus hoc argumento, unicum esse Psalmorum volumen: fatebitur quippe Epiphanius, unicum esse volumen, at in libros quinque distributum. Quamdam in Psalterio Latino divisionem obtinuisse sua ætate satis indicat Hieronymus initio Epistolæ 24. ad Marcellam; ea vero ejusmodi fuerit, incertum est. Notandum istud Hieronymi ex Proœmio Commentariorum ipsius in Psalmos: *Psalmi*, inquit, *qui præterituli esse non videntur, apud Ebraeos pro uno Psalmo habentur*. Præter quintuplicem istam Psalterii divisionem, in viginti partes sectum illud exhibent veteres Græcorum Liturgiæ & Euchologia. Partes illæ καθίσταται appellantur, quasi dicas *sestiones*. Nec Latina Veteris Testamenti editio certam habuit divisionem. Ea quæ nunc utitur per versus distinctio recentissima est, & hodie vel heri nata: antiquior distinctio per capita. Prior illa in Latinos primum inducta libros, Ebraeos, Græcosque pervasit; posterior hæc à Latinisne, an à Græcis profecta sit, non liquet. Ex antiquis Patribus nullus plane Scripturæ loca depromens, versuum vel capitum hodie receptorum numerum notavit. Augustinus quidem ita Bibliorum versus videtur distinctisse, ut sex dictiones unusquisque versus contineret; sed id Augustiniano codici videtur fuisse peculiare, non omnibus commune. Libros Scripturæ plerosque, & fortasse omnes per versus distinctos Hieronymus, sed hodiernæ distinctionis nulla apud eum extant vestigia. Quod si recentis per capita divisionis, quæ tota infedit Biblia, ætatem quaeras, ante sexcentos annos repertam

eam responderim. Eam certe tenuit Theophylactus, qui ante undecimi sæculi finem floruit, uti declarant ἐκδόσεις, quas Evangelii præfixit; & illam etiam hac ætate verustè præferunt Manuscripti. Hieronymo tamen recentiorē putamus. Eandem fere ac Ebraei in dividendo Veteri Testamento rationem servarunt Syri, Samaritani, & Coptitæ, sed peculiarem suam sibi distinctionem habent. Genesin in 1534. versus distribunt Ebraei; Syri in 4509. Samaritanorum, & Coptitarum divisionem notavit Kircherus in Prodrōmo Copto. Dixi de veteri Testamento, accedamus ad Novum. Vetustissimam Novi Testamenti Græci divisionem eam esse reperio, quæ est per Titulos, qui & ὑπογραφαι, & ῥήματα. Tituli dividebantur in κεφάλαια, seu περιόπαι, περιόπαι in στήχες, seu Commata, seu Cola, quæ & Incisæ, & Cæsæ. Στήχες autem seu versus sensu fere desinebantur, ita ut breviores essent nonnulli, alii longiores; & summa demum στήχων in fine libri collecta, quemadmodum & ἐκδόσεις ὑπομνημάτων initio, adnotabatur. Quod in variis autem Codicibus Στήχοι τριῶν variant, ex eo evenit, quod pro capto suo librarii sententias ultro, citrove definirent, & interductu distinguerent. Titulus integrum aliquod argumentum complectebatur; κεφάλαιον certam aliquam argumenti hujus partem; στήχες periodum ab alia distinctam, determinatamve sententiam. Falluntur multi, qui quotiescunque περιόπαι aliquam designant Patres, ad divisionem tunc temporis vulgo receptam eos respexisse putant: sæpissime enim remota à reliquo contextu, ad libitum ac pro tempore divulgata hac voce nuncupabant. In vulgatis codicibus certi erant Tituli in aliquot capitula distributi, quæ capita versuum numerum determinatum exhiberent. Rem exemplum illustrabit. Matthæi liber divisus est in Titulos LXVIII. Hi Tituli κεφάλαια quoque ab Euthymio, & Occumenio, aliisque appellantur, & in manuscriptis, & excusis quibusdam libris suo ordine editi extant. Primus est περὶ τῶν μαθῶν, alter περὶ τῶν ἐν ἑνὶ ὄρει τῶν παιδῶν, & reliqui deinceps, κεφάλαια autē habuit CCCLV. juxta Ammonium, Eusebium, & Tatianum, Suidas, ματθαῖος ἐκ τῶν ἐξ', κεφάλαια τῶν στήχων autem varium numerum varii repræsentant codices; alii 66, alii 666. Neutiquam ergo audiendus Casaubonus, qui Veteribus idem fere κεφάλαιον fuisse docet, ac nobis hodie versiculum. Quamvis enim κεφάλαιον, & Capitulum aliquando pro versu uno sumatur, vel si proprie loqui decet versum unum complectatur, ejusmodi tamen κεφάλαια hic non intelligit Casaubonus, sed illa in quæ Novi Testamenti Tituli distributi sunt: nostrorum

autē verficulorum numerus antiquorum *καταλογον* numerum triplo circiter superat. At Veterū *εἰς* hodiernis breviores erant. Eustathius Antiochenus libro de Engastrimytho à Joh. 3. 59. ad 10. 31. *εἰς* numerat 135. cum recentior partitio 72. solum habeat. Origenes apud Eusebium scribit posteriores duas Johannis Epistolas centum verficulos vix absolvere, cum partitio hodierna 29. tantum versus complectatur. At Novi Fœderis *εἰς* secundæ Epistolæ triginta, tertiæ quatuor & triginta tribuunt. Recentior vero divisio è Latinis codicibus profecta Græcos demum occupavit. Sane tota hæc distinguendi ratio ex Auctorum, Librariorumque arbitrio pendit. Libri quidam peculiarem nobis repræsentant Evangeliorum distinctionem. Lucæ Evangelium in 83. capita distribuit Euthymius; Ammonius in capita 343. distinctio Latina vetus in capita 107. hodierna in 24. Ambrosius in Titulos 164. Beda in capita 193. Receptissima tamen & vetustissima distinctio ea fuit quam invenit Ammonius, quæque apud Suidam expressa est; eam quippe Cæsarius Nazianzeni frater, & Epiphanius agnoscunt. Eadem quoque in reliquorum Novi Testamenti librorum distinctione varietas reperitur. Latina porro Novi Fœderis distinctio Veteris distinctioni cœva videtur. Id vero Latinis moris fuit, ut longiora Novi Testamenti capita in septem partes, breviora in quatuor distribuerent, easque partes literis Alphabeticis signarent: id quod in excusis etiam Novi Fœderis libris sæpe servatur. Dixi *εἰς* librorum Novi Testamenti colligi fuisse solitam & adscribi. Hoc in Veteri quoque Testamento à Syris, Samaritanis, Judæis, Græcis, & Latinis factum est. Nec in sacris solum Libris, sed in exoticis etiam Græcis & Latinis usurpatum. Id erudite probat Salmasius in Prolegom. ad Solin. id quoque declarant lemmata præfixa Aseonii Pediani commentationibus in Cornelianam, aliasque Tullii orationes: declarant & Præfationes Digestorum Justiniani. Aristotelis, Zenonis, Chrysippi, aliorumque libros per versus fuisse distinctos ex Laërtio notum est. Traditam sibi à Judæis dividendorum versuum, & colligendorum rationem Arabes quoque retinuerunt. Alcoranus per capita & versus divisus est; versuum & literarum numerus in fine collectus & adscriptus: sed prior ille variat, nec eundem semper codices præ se ferunt. Quanquam id fere ab illis observatum videas, ut in *εἰς* singuli versus designant, nulla æqualitatis illorum ratione habita. Hic autem magno Salmasio neutiquam assentiri possum, qui post Henricum

Stephanum, & Casaubonum, Ebræos & Arabes versus suos sensu determinasse, & ejusmodi versuum numerum in fine subdixisse scribit; Latinos autem & Græcos sententiam unam in plures, paucioresve lineas pro codicis angustia dispescuisse; *εἰς* vero, seu versus appellasse, non totam illam sententiam, sed singulas lineas; proindeque nescire se addit, quid emolumenti Græci, Latini que ex hac linearum collectione ceperint, cum pro angustis codicis variaverit. Mirandum profecto foret illud, si ita esset; quod certe non est: nam ut versuum lineam aliquando significare fatear, summæ certe illæ versuum, non lineas singulas, seu ductus, seu fulcos librorum, sed totas sententias complectebantur; id quod ipse agnovit tandem Salmasius in Epistola ad Sarraivium, sive mutata prior sententia, sive oblivioni data: *Interdum quippe, inquit, duas, interdum tres, aut plures lineas singuli versus occupant. Græci εἰς appellant. Opera autem ipsa numerabantur per versus, quorum summa in fine libri subducta notabatur. Inde πολὺς εἰς βιβλίων &c.* Hæc non eo commemoro, quo de Viri supra fidem eruditi, ac de me olim optime meriti laude quicquam deminutum velim, nam

ἡμοῖν ἐστὶν τὸ πρὸς ἀπὸ τοῦ ψήφου

Una ergo fere fuit Ebræorum, Arabum, Græcorum & Latinorum, cum in sacris, tum in exoticis libris, versuum subducendorum, & notandorum ratio. Quod quum omnes tamen non facerent, imo libros suos una serie nonnunquam scriberent, iiposmodum in capita ab indoctis librariis distracti sunt; unde immanes sæpe optimis Auctoribus errores, spissæque tenebræ affusæ sunt. Quin & eo audacius sunt progressi, ut ineptissima lemmata capitibus affingerent. Atque hæc labes maximam bonorum Scriptorum partem pervagata est. Sed hæc sunt alterius loci. Nunc redeamus ad propositum. Patet ex supradictis frustra in hodierna Scripturæ divisione rationem quæri *ἀπὸ τοῦ* Origenis, & Capitulorum Hieronymi. *ἀπὸ τοῦ* dixit Adamantius, certum aliquod Scripturæ membrum ad libitum determinatum & circumscriptum. Capitulum eodem sensu usurpavit Hieronymus; nempe pro eo quod Gallice dicimus, *un passage*. Ita sexcentis locis accipitur apud Rufinum: velut cum ait in interpretatione Apologiæ Pamphili: *In tuis præcipue (libris) in quibus plures unius Capituli interpretationes exponit: & mox: Ponemus exemplū quod illi superiori conveniat ex eo libro quē in Epistol. Pauli Apostoli ad Titum scripsit, de eo Capitulo in quo dicit Apostolus: Hæreticum hominem post trinam correptionem devota, sciens* quia

OBSERVATIONES ET NOTÆ.

21

Hieron. de
nm. Ebr.
interemia.

quia perversus est, & peccat, qui est à semetipso
demonstratus. Nec aliter Philastrius Har. 45.
Quæ autem quasi de homine dicunt Scriptura,
ea accipit capitula: & Har. 50. Isti utuntur
Capitulis Scripturarum, quæ de Christo, velut de
homine edocent.

P. 162. ἀρετὴν καὶ μὴ κενὴν γλῶσσαν] Vertit Hierony-
mus: qui consenti vana gloria: quod ipsum
habet unus Regiæ Biblioth. Codex. Alter
habet: qui contemnens vanam gloriam. Quid
si legamus: qui contentus una gloria? Sane id
oratio Græca postulat, & facile inde Vul-
gata lectio detorta est.

P. 163. οὐδὲ οἱ οὐκ ἔχοντες οὐδὲ ἀνθρώπων ἰσχυροὺς.]
Redde: Dux sequuntur Ieremie visiones, quæ
testes sunt. Vide Nos supra ad Homil. in
Libr. Reg.

καὶ τὸ ἑσπέρην κίχης] Codex Vatic. præ-
termittit postremam vocem. Certe κίχης
vox est nihili: lego κίχης. Vide LXX. Je-
rem. 19. 1.

ὁμοῦ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ γινώμεθα] Illud ὁμοῦ δὲ,
videtur παρελκεν.

P. 164. ἡγοῦμαι καθ' ἑαυτὸν καὶ ὅτι ἡ γὰρ αὐτοῦ, &c.]
Verte: Vix quoque exemplo ē Scripturæ peti-
to, & præter exemplum illud, explicationem
convenienti interpretationi idoneam proponā.

P. 166. τὸ γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ἐλευθερίον ἔστι] Hoc est: vo-
luntatis quippe arbitrium liberum est.

P. 167. λέγει γὰρ ἀρετὴν καὶ μὴ κενὴν γλῶσσαν] Supple
ἔστι: quemadmodum infra: ὅτι λέγω
καὶ ἐν ταῖς βασίλειαις ἐστίν, &c. & pag. 175.
ὅτι φησι τὴν ἐπαύριον ὁ πατριάρχης τὸν ἱερὴν
ἐκ τῆς κατὰ τὴν: & Homil. 19. p. 188. νομίζω
παντὸς ὑπονοεῖται βλάστησιν: τὸ ἀκούειν ἔστιν ἐι-
πεῖν, &c.

P. 169. αἱ ὅς ἐν ἀνθρώπῳ ἀπεικονίζονται] Vertit Corde-
rius: sicut filius hominis obliuisci: legebat
ἐκκλησίαν, sed τὸ ἀπεικονίζονται confirmatur ex
Judith. 8. 16.

P. 173. παλὴν καὶ τῶν ὁρίων ἡμῶν] Vide Origen.
in Matth. 15. p. 261. & quæ ad hunc locum
observavimus.

P. 176. τὰς ἐυλομένας τὴν μουσικὴν διαβαλεῖν] Hoc est:
Mosis virgæ in vi diam conflare volentes.

καὶ μὴ ὡς πρὸς ἐκείνους] Ita Cod. Vat. Ghis-
lerius legit: καὶ πρὸς ἐκείνους, sic enim scribendum;
non, ut editum est, βίβλος.

ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ ἀρχιερέως λόγος ἀποστασίου ἐστὶν
παῖς, &c.] Epiphanius Har. 30. cap. 25.

καὶ τὸ ἀγίου πάλιν, ὡς βλασφημούντες αὐτὸν λέ-
γουσι, ὡς αὐτὸν λέγουσι, ἀπὸ τῶν μὴ γὰρ λέγουσι αὐ-
τὸν ἡμῶν τε, καὶ ἔξ ἑθνῶν ὑπαρχόντων, ἀποστρέφοντες
τὸν ὁρίων ὅσον. Quod vero ad beatum Paulum
attinet, in quem illi maledicta conjiciunt, mul-
ta à me commemorari possunt. In primis Græ-
cum illum fuisse, atque ex Gentilibus oriundum
predicant; postea vero Profelytum esse factum.
In eadem fuerunt hæresi Helcefactæ.

P. 178. τίνες αὐτὸν φίλοι τῶ πατρὶος τῶ ἱερῶν καὶ τῶ
καίνας τῶ ἐκείνων,] πατριάρχης est ἱεροψ: id de-
rivat Origenes à πατὴρ, & ἱεροψ, nigrum. Ita

& Hieronymus: Fesor, os nigredinis.

λέγων καὶ φησὶ καὶ ἱεροψ, &c.] Me-
moriam lapsus est Origenes: ibi enim, nempe P. 197.

1. Tim. 1. 20. Hymenæum à se & Alexan-
dram Satanæ traditos scribit Paulus; at 2.
Tim. 1. 15. Phygellum illum & Hermoge-
nem sese fuisse averlatos.

ἐν χερσὶν εἰπεῖν ὅτι ἀποστασίαν, &c.] Ita &
paulo inferius: redde: Proclive est dicere
vaticinari illum.

ὁμοῦ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ γινώμεθα] Corderius: confortati P. 151.
sunt valde, legebat, ἰσχυροὺς: ita & infra
pag. 197.

ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἀπάτης, &c.] Corrupta
hæc sunt, quæ iis sananda relinquimus qui-
bus κατὰ τὸν ἱερὸν βίβλος largitus est Deus. Quid
si legamus: ἡ γὰρ διὰ τὴν δὲ ἀπάτης αὐτοῦ πα-
ταίσαντες

ἡ γὰρ τῶν ἀμαρτιῶν] Errorē suum iterat P. 182.
Origenes de pœnis Damnatorum tempo-
rariis.

ὅτι καὶ ἡ γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἀμαρτία, &c.] Cum sequen-
tibus voces illæ non coherent.

καὶ πάρα τὸ ἐκεῖ, ὅτι τὸ ἀνθρώπῳ] Hoc est: P. 183.
juxta Anagogen, per Anagogen. Hæc autem
ipso Paschæ die ad populum peroravit Ori-
genes: supra p. 178. ἀλλὰ ἐν τῷ αὐτῷ τὸ
ἐκείνῳ, ὡς ἐστὶν ἐν τῷ αὐτῷ τὸ πάρα, &c.

ὁμοῦ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ γινώμεθα, &c.] Videtur P. 184.
hæc ex ore in contextum irrepsisse.

ὅτι καὶ ἡ γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἀμαρτία, &c.] Origenes Ho-
mil. 17. in Luc. De cætu primitivorum, im-
maculatumque, Ecclesiæ, quæ non habet macu-
lam neque rugam, ejicietur digamus, non quo in
æternum mittatur incendium, sed quo partem
non habeat in regno Dei. Et paulo post: Puto
enim monogamum, & virginem, & cum qui in
castimonia perseverat, esse de Ecclesia Dei; cum
vero qui sit digamus, licet bonam habeat con-
versationem, & ceteris virtutibus polleat, ta-
men non esse de Ecclesia, & de eo numero qui
non habet rugam aut maculam, aut aliquid
istiusmodi: sed esse de secundo gradu, & de his
qui invocant nomen Domini, & qui salvantur
quidem in nomine Iesu Christi, nequaquam ta-
men coronantur ab eo. Et Tom. 20. in Jo-
hann. secundas Abrahami nuptias, & con-
gressum cum ancilla in exemplum trahi
non vult. Qua de re agitur in Orige-
nianiis.

ὅτι καὶ ἡ γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἀμαρτία, &c.] Li-
brum Judith vides ab Origene Scripturam
appellari; id quod à Nicæna quoque post-
modum Synodo factum legimus apud Hie-
ronymum.

ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἀπάτης, &c.] Legebat Cor-
derius: ἐκκλησίαν, & ἐκκλησίαν.

καὶ τὸ πᾶν] Legendum πᾶν. Ita in Hol-
mienli Codice Comment. Origenis in
Matth. c. 16. legebatur: αἱ τὸ τῶ διαβόλου πᾶν,
πῶν, πᾶν.

C 3

δὲν

P. 197.

οἱ οὖτοι ἡδυνήθη δὲ ἐλθεῖν ἑαυτοῖς] Id est: *se injuria affictos putant, qui reprehensunt.* Ita reddendum quoque quod mox sequitur: καὶ οἱ τῶν διανοήτων ἡδυνήθη. καὶ ἐς τὸν, ἵνα ἕτως ἐνομάσω, τραπέζης, &c.] Alludit ad dictum illud: *δύοι μοι τραπέζης* γίνεσθαι, quod Christo à Patribus antiquis tribuitur, nec in Novo tamen Testamento reperitur. De eo agemus alibi fusius.

IN EZECHIELE M.

P. 200.

ἐν τῷ κ' τόμῳ] Scriptit ad hæc Interpres: *Quatuordecim modo supersunt.* Homiliae cum Tomis confudit: Homiliae enim Origenis in Ezechielem 14. supersunt, Tomi nulli. Tomos autem & Homiliae in hunc Prophetam lucubratus fuerat Origenes.

καὶ πᾶν τὸ καθεστὸς ὕδωρ] Ebr. מִמַּיָּמַיִם, id est, *idionat, Sedimentum aquarum, vel aquas quietas, & tranquillitas, quarum fax omnis & cœnum in fundo subdit: optimè LXX. καθεστὸς ὕδωρ.* Ita Ezech. 32. 14. idem verbum ὑπὸ eadem pollet significatione: מִמַּיָּמַיִם ὑπὸ τῶν. LXX. τότε ἡσυχία τὰ ὕδατα ὑπὸ τῶν. Malè ergo Philocalia Interpres vertit: *aquam appositam*: rectius dixisset, *compositam.*

οἱ τοὶ πλὴν μὲν καὶ τῶν ἐκρήνόντων, &c.] Marcionista, alique ejusdem farinae Hæretici. Epiphanius Hær. 42. cap. 4.

καὶ οἱ τῶν παλαιῶν γραμμάτων, &c.] Vetus Testamentum Opifici, Novum Christi Patri vulgo tribuebant Cerdo, ejusque assecræ. Qui autem Vetus Testamentum duobus Auctoribus adscripserunt, ii fuisse videntur à Marcionis auditoribus aliqui: hi quippe in varias sectas dissipati sunt, Epiphanius teste Hær. 42. cap. 13. & Auctore Dialogi de orthodoxa fide, qui Origeni adscribitur. Partim autem Opificem, partim Malum, Veteris Testamenti auctores sibi videntur finxissè.

IN OSEE.

P. 201.

ἀναγκασίαι καὶ ἐν δάδῃ, &c.] Hæc ad periodum supra inchoatam pertinent, eamque claudunt, nec ab Interprete disjungi debent. Quod sequitur: ὅσον κ' (non ut male editum est, κ') πῶς λέξιν καὶ τὰ ποικίλα μὲν ῥήματα, distinctione carere non debuit: nam post λέξιν addenda ὑποσημείω, vel virgula, ut id quod sequitur, καὶ τὰ &c. ad id referatur quod præcedit, ἐμπροσθέν τ' &c.

ἐν τῷ οἴκῳ ὡς εὐροί με] Interpres: *Domum cum essem, invenerunt me,* ita & pag. scq. quam lectionem ne Grammatica quidem ferre

potest. Ebraice habetur בֵּיתִי in Bethel, quod secuti sunt Aquila, Theodotion, & Symmachus; item Jonathan, Syrus, & Vulgatus, LXX. ἐν τῷ οἴκῳ ὡς. Theodoretus, ὡς. Sive ergo hæc Osee ad Gen. 28. pertineant; sive, ut alii, ad Gen. 35. Bethel hic significatur, quæ prius Luza dicta fuit, & postquam vitulum aureum populo adorandum in ea proposuit impius Jeroboam, Bethaven appellata est, id est, *Domus idoli.* Inde Osee 10. 5. *Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samarie:* ubi LXX. τῶν μέγαν τὸ οἶκος ὡς παροικησάντων ἐν κατωκινούσας σαρμαρίας.

Videndi Theodoretus, & Cyrillus in Os. 12. 4. & ille præterea in Osee 4. 16. Bethaven porro illa diversa fuit ab altera nominis ejusdem, de qua Jos. 7. 2. *Aven* autem, ἢ, juxta aliam διάκρισιν LXX. leguntur semper *On*, & *Bethaven* reddiderunt, vel, *ἐν δυν*, vel, *ἐν ὄν*. Unde facile emendaveris quod eorum optimas editiones occupavit mendum, 1. Reg. 13. 5. ἐξ ἐναντίας βασιλέως κατὰ νότον. legendum siquidem, βασιλῶν, cum juxta Interpretum omnium consensum Ebraice habeatur, *Bethaven*; ipsaque adeo Complutensis editio habeat: κατὰ νότον (1. νότον) βασιλῶν. Item 1. Reg. 14. 23. pro eo quod est: ὁ πόλεμος οὗτος πῶς βασιλῶν, scribe, πῶς βασιλῶν. Ebraice quippe contentibus Interpretibus sic habetur. Confirmat emendationem nostram Codex Alexandrinus, qui habet, βασιλῶν, & Complutensis Editio, βασιλῶν. Ex hac quoque variatione διακρίσις in voce ἢ factum est, ut Ægyptiam urbem hujus nominis, in qua sacerdotium gerebat Putiphar, *Aven* appellaverit Hieronymus 11. Comment. in Ezechiel. cum vulgo *On* nuncupetur. Eam in Hieronymo lectionem frustra sollicitat Drusus 10. Observat. cap. 15. Nec id prætermittendum Dionysium Alexandr. Epistol. contra Paulum Samosatenum Respons. 8. Cyrillum, Arabem Interpretem, & Barberinianum codicem τῶν δ', hoc Osee loco legere, ἐν τῷ οἴκῳ μου.

ὅ καὶ ἐλαλήθη πρὸς αὐτόν] Ita Mf. Alexandrinus, & Syrus Interpres, & Arabs; ita Cyrillus. At Romana editio, & Complutensis habent, αὐτῷ.

IN MATTHÆUM.

ῥημμάτων ἐβραϊκοῖς συντεταγμένων] de eo argumento actum est a Nobis, libro de claris Interpretibus.

ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστάσει] Priori scilicet: P. 203. nam posterior dubii erat auctoris, & auctoritatis. Vid. Nos inf. ad Tom. 5. Origin. Joh. καὶ

καὶ τὸν τὸ καὶ λυκᾶν τὸ ὑπὸ, &c.] Legendum, τὸν ὑπὸ, si quid sapio: Lucam enim sapienter laudat Paulus, ut Col. 4. 14. 2. Tim. 4. 11. Philem. 24. Evangelium autem secundum Lucam nusquam commendat.

P. 204. ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἀποστολικὰς, ἡ &c.] Verus codex Holmiensis Philocaliæ: ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἐναγλιανὰς, ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἀποστολικὰς, ἡ ἀποστολικὴ πρὸς ἐναγλιανὰς. Alter recentior, quem Holmiæ itidem consulimus, qui- que fuerat Bibliothecæ Petavianæ: ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἐναγλιανὰς, ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἀποστολικὰς, ἡ ἀποστολικὴ πρὸς ἀποστολικὰς. Tatinus alia edidit, alia vertit.

δαβὶδ, ὁ ἱερωνυμῶν, ἱερωνυμῶν] Hieronymus de nomin. Ebr. *David fortis manu, des. derabilis*; & in Psalm 33. juxta observationem Tarini, exponit: *Dilectus, desiderabilis, vel idoneus manu*. Prius etymon verum est, nomen enim David fit à, דָּוִד, amor: ineptum posterius, & fit à, דָּוִד, &, דָּוִד est sufficere; unde דָּוִד, unum ē Dei cognomen- tis derivant quidam, quod LXX. & Symmachus exponunt, *iaurēs*, alii, *ἀντάγωνος*, Aquila, *ἀλκυμνος*. Sed, ut id obiter dicam, דָּוִד verius à דָּוִד deduxeris, quod apud Arabes idem sonat ac, *confortavit, roboravit*, id quod confirmat daghes in דָּוִד vocis, דָּוִד. Nec absone fortasse conjicimus à דָּוִד, quod est, *fortitudo, robor*, & דָּוִד, nomen David formari ab iis qui posterius etymon tuentur: בָּ autem ibi mutatur in דָּ; quemadmodum in מִרְיָם & מִרְיָם.

P. 105. τὸν εἰς τὸ καὶ μαθθαῖον] Codex Holmiensis habebat: ἐν τῶν εἰς τὸ, perperam, nam hæc Excerpta non sunt, qualia habentur in Philocalia, quibus ejusmodi præfiguntur tituli; sed pleni & continui Tomi. Certe simile aliquid habet Catalogus Græcus, codicum Origenis Bibliothecæ Vaticanæ, quem concinnavit Allatius, & mecum communicavit clarissimus Bigotius: ἐν τῶν εἰς τὸ καὶ μαθθαῖον ἐναγλιανὴν ἐξ ηγετικῶν τῶν εἰς τὸν εἰς τὸ καὶ μαθθαῖον. Id evenit ex incitia Librarianorum.

τῶν εἰς τὸ καὶ μαθθαῖον] Ita habebat Codex Holmiensis; sed cum hunc excipiat τῶν εἰς τὸν εἰς τὸ καὶ μαθθαῖον, legendum omnino, τῶν εἰς τὸν εἰς τὸ καὶ μαθθαῖον. Erasmus in Epistola, quam Origeniano in Matthæum fragmento à se edito præfixit, & ex Erasmo Sixtus Senensis, scribunt decem priores Tomos expositionum in Matthæum desiderari, undecimum cum sequentibus superesse. Quin etiam Origenis MS. liber Bibliothecæ Ducis Bavarie, ab undecimo auspicatur. Verumtamen Catalogus Origenianorum Codicum Bibliothecæ Vaticanæ Tomos in Matthæum decimum, & undecimum recenset. Narrant quoque qui Gesnerianam Bibliothecam in Epitomen contraxerunt, Venetijs fuisse

apud Diegum Hurtadum horum commentariorum Tomum I. XI. XII. ubi legendum procul dubio, x, xi. Commemorant iidem in Bibliotheca quadam Italica servari decimum Tomum operis ejusdem. Qui quidem decimus Tomus aliunde sit ac noster hic undecimus, an secus, viderint, penes quos ille est. Constat modo illud, hunc primum nostrum esse undecimum, quippe cui duo decimus, & decimus tertius continua serie subiecti sint.

καὶ ἡμεῖς οὖν, ἐπεὶ ἐκλήμεθα, &c.] Origenes lib. 3. contr. Cels. ὡς (καὶ ἐκλήμεθα) τοῖς ἐξ ἐκλήμεθα ὁ ἱερωνυμῶν, τῶν δὲ αὐτῶν πάλιν σαφηνεῖται τοῖς ἐπεὶ ἐκλήμεθα τὰς ἐξωτερικὰς ἀποστολὰς, καὶ καὶ ἰδίαν αὐτῶν τῇ ἐκλήμεθα προσερχομένοις. Quæ non semel repetit hoc libro. Vide item ejusdem Homil. I. in Genes.

ἐξωτερικὰς ἀποστολὰς] Suspiciari quis possit legendum: ἀξιοθώμεθα ἀποστολὰς. Sed editæ lectioni omnino adhærendum est.

ἀποκριθεὶς ἔτι πάλιν τῷ] Ita C. Holm. ita & Erasmus legit, ut apparet ex ipsius interpretatione: quod quia sensu caret, ipsa Matthæi vox reponenda est: ἀποκριθεὶς ἔτι πάλιν αὐτῷ.

πρὸς τὸν * λόγον * ἡμῶν] Recentiori manu adscriptum erat ad oram: πρὸς τὸν λόγον * ἡμῶν * ἡμῶν. Legendum fortasse πρὸς τὸν λόγον * ἡμῶν * ἡμῶν, &c. vel quid simile. Vertit Erasmus: *Hæc à Verbo quod in principio erat apud Deum condita sunt, quæ sint germina regni Dei.*

καὶ ἐντολὴν τῷ ἡμῶν] Ita Mf. H. pro ἡμῶν, hoc est ἡμῶν, quod verum est.

ὅς καλεῖ] Lege ὅς, referri enim debet ad τὸν λόγον, non ad δειγματῶν.

καὶ τὸν διαφύλαξαι, ὡς καὶ τὰς ἀρχὰς &c.] Cum enim eo plus gloriæ & lucis adepturi simus, quo minus terrenarum sordium nobis adhærescet, existimavit Origenes colluviem illam post certa temporum curricula expurgatam iri, & universos homines, non sanctos solum, sed impios etiam & damnatos eandem gloriæ mensuram consecuturos.

οἰκεῖν ὁ δαυὶδ, &c.] Vide initium lib. I. Commentar. in Job, quæ Origeni falso adscribi solent.

Ζήτησαι οὖν τις πῶς, &c.] Questionem eandem proponit, & solvit sub finem cap. 3. lib. 3. de princip. respondetque ad hunc statum perventuram naturam corpoream, cum sanctis disciplinis institutas animas Deo Patri Christus subjecerit.

καὶ καὶ ἀναλῶν τὰ χεῖρῶν, &c.] Hic & alibi sæpe Damnatorum penis finem tam diferte statuere videtur Origenes, eoque nomine toties reprehensus, atque exagitatus est, ut qui id negare audeat, nimium Origenem

P. 206.

P. 207.

gerem amare, ac præter æquum videatur. Sed quoniam jam supra in Origenianis factis à nobis discussa ea quaestio est, frustra hic actum ageremus.

τινὶ ὃ ἀμείων, ἢ, &c.] Pugnare id videtur cum superioribus; nam si nullum erit inter omnes claritatis discrimen, omnesque ex æquo nequitiae igne absumtæ erunt, quinam erunt superiores, quinam inferiores? Verum meminimus sensisse Origenem, quemcunque locum beatitatis teneant Sancti, peccatis eos semper futuros obnoxios, & è summo illo felicitatis apice depellendos quicumque novis criminibus sese alligaverint. His ergo ad summa rursum enitentibus lumen suum superiores scenerabunt. Atque hæc in Origenianis disputantur.

ἐν τῷ πλατὺς τῆ καρδίας.] Æschylus Prometh. ἐν γὰρ τοῖς συνήμοις δὲ λείπεται φρονῶν. Pindarus Olymp. πόθι φρονὶς ἐμῆς γέγραπται. Terentius Andria: *Etiannum mihi scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis.* Locus Origenis petitus est ἐπὶ Prov. 3. 3. & 7. 3. & Jerem. 17. 1. & 31. 33. & Rom. 2. 15. & Ebr. 10. 16. Vertimus: *super latitudinem cordis*; ita verterat Erasmus. Sic habet quoque Vulgata Jerem. 17. 1. *Exaratum super latitudinem cordis eorum*: & Hieronymus hoc eodem Ieremie loco: *Exaratum super latitudinem cordis eorum*: & in Habacuc cap. 2. versum Prov. 3. 3. à se laudatum ita vertit: *Describe eam super latitudinem cordis tui.* Hippolytus de Antichristo, quem nuper Græce edidit Vir eruditus Marquardus Gudius: ἐν ταῖς περὶ τῶν πλατῶν τῆ καρδίας. Ebraica tamen sic se habent: דבר מלך לך, *super tabulam cordis eorum*: quod Chaldaeus, Syrus, & Arabs secuti sunt. Ad hæc alludit Paulus 2. Cor. 3. 3. ἐν πλατὺ καρδίας. Metaphora videtur sumpta à tabulis lapideis testimonii scriptis digito Dei: Exod. 31. 18. & 32. 15. & 3. Reg. 8. 9. & 2. Paralip. 5. 10. LXX. Interpretes, uti verisimile est, verterant his Proverbiorum locis, & apud Jeremiam: ἐν τῷ πλατὺς τῆ καρδίας σου. Ita Complutensis Editio Prov. 3. 3. ita & Aldina: quæ verba in nonnullis Editionibus desiderantur, quæque Interpres Arabs non agnoscit. Eadem Complutensis Jerem. 17. 1. γέγραμμένον ἐν τῷ πλατὺς τῆ καρδίας σου. Quæ verba cum sequentibus tribus versibus in aliis plerisque editionibus pariter prætermittuntur, quamvis apud reliquos Interpretes compareant. Proverb. vero 7. 3. ἐπὶ τῷ πλατὺ τῆ καρδίας σου. cum tamen legatos in Ebraico contextu: דבר מלך לך, *super tabulam cordis tui.* Id factum videtur Librariis oscitantia, qui pro πλατὺς scripserunt πλατὺ. Ergo Vulgata Auctor recte habet eo loco: *in tabulis cordis tui*; non ita recte Jerem. 17. 1. *Super latitudinem cordis eorum*:

quod miror secutum fuisse Hieronymum, qui interpretationem suam ad Ebraicum exemplar finxit. Aliud est autem quod habet Vulgata 3. Reg. 4. 20. *Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in litore maris.* Nam Ebraice legitur בל דבר, LXX. καὶ χάρις καρδίας. Quo sensu ait Apostolus 2. Cor. 6. 11. ἡ καρδία ἡμῶν πλατυῖται. Unde Origenes Homilia unica in librum Regum: *Ut possimus cum Apostolo dicere: Cor meum dilatatum est ad vos, o Corinthii: ex latitudine enim cordis abundantia ori sapienti ministratur.*

καὶ χάρις πνεύματος ἡ ἐλάλησεν αὐτοῖς.] Erasmus P. 208. prætermisit vocem καί.

δεκεὶ δὲ μοι καὶ ταῦτα, &c.] Hieronymus P. 109. in hunc Matth. locum.

ἐν τῷ ἀρχαῖ, ὡς ἄλλοι, &c.] Ita habebat Regiæ Bibliothecæ Codex, quæ lectio verissima est; alioquiensus non constat. At Erasmus, & Codex à me ex Holmiensi descriptus hæc verba prætermittunt: ὡς ἄλλοι νοεῖν τῆς βασιλείας τῆς ἀρχῆς. ὅθεν τὰς αὐαῖς θεοσαυρὸν ὡς κερκυμένον ἐν τῷ ἀρχαῖ. Ex postremarum scilicet harumce vocum iteratione prætermisso illa contigit; quod peccatum iis frequens est, qui MSS. Codices describunt.

ἑρμηνεύειν τὸν πῶς τῶν ἀνθρώπων παρασκευασμένοις, &c.] Et paulo inferius: καθὰ ὁ ἀναρχαῖος ἐλάλησεν πῶς τῶν ἀνθρώπων. item: ταῦτα δὲ εὐαγγελιστὴν ἐν τῷ πῶς τῶν ἀνθρώπων παρασκευασμένος. A prophanis Auctoribus laudandis fere abstinebant Patres, & noster præsertim Origenes, nisi id forte flagitaret necessitas, velut in libris contra Celsum. Hujusmodi autem fuisse videtur is quem πῶς τῶν ἀνθρώπων scripsisse significat. Jubam hunc esse Regem conjicit vir literis juvenandis & promovendis natus Ilaeus Vossius, ex eodemque arripuisse Ælianum, quæ lib. 15. de animal. cap. 8. de margaritis disseruit. Plinius certe in componendo libro 37. quo gemmarum origo continetur, Juba auctore usum se scribit, eundemque nominatim laudat lib. 9. cap. 35. ubi fusc de margaritis commentatus est. Ut ut est, ex eodem sane fonte hæc Plinium hausisse constat, unde sua depromserunt Origenes, & Ælianus; eadem quippe, atque iisdem fere verbis tres isti retulerunt. Ego quidem non Megasthenem minus, aliosve, quam Jubam, Auctores istos fuisse secutos crediderim. Plinium autem Solinus, Solinum Ammianus affectatus est.

πῶς μαργαρίτων οἱ μὲν χερσαῖοι, &c.] Ælianus: lib. 15. c. 8. ὁ δὲ ἐν Ἰνδία χερσαῖος μαργαρίτης ἐλάλει φέρεται ἔχειν ἰδίαν, ἀλλὰ ἀποζήνημα ἐστὶν πρὸς ἄλλοις, ὡς τὰ ἐν τῷ παριῶν σκωτῶν ἀμύνει, ἀλλὰ τὰ ἰνδικὰ. Margaritha autem terrestris in India proveniens non fertur naturam habere propriam, sed saturam esse.

esse crystalli, non gelu concrefcens, sed foſſitii. Quod ſi recte conſpicimus, terreſtrem quoque margaritam agnovit Arrianus, Megafthene auctore, a quo idem quoque Ælianus & Origenes acceperint. Sic enim Arrianus in Indicis: καὶ τῆς (λέγεται μαργαρίτης) παρ' Ἰνδοῦ τὴν μαργαρίτην περιάσσειν καὶ τὴν περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἐκείνου ὅτι ἐστὶν ὁ ἴδιος τοῦ ὕδατος. Levissima mutatione lego: καὶ τὸν ἐν τῇ, &c. quamvis quæ de Indico traduntur autro, non ignorem: Et esse (inquit Megasthenes) apud Indos margaritam, quæ triplus quam obryzum aurum aestimetur; atque eam quidem effossam in Indorum terra. Huc etiam facit quod margaritam marinam speciatim ibidem designet; quod certe inestimabile, si marinæ omnes essent: καὶ ἰνδῶν δ', inquit, πάλαι, καὶ ῥωμαίων νῦν ὅσοι πολυαῖνοι, καὶ ἰνδοί, καὶ μέγιστοι ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ μαργαρίτης ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὅτι τῇ ἰνδῶν γλώσσῃ καλεῖσθαι. Sed & quotquot apud Græcos olim, & nunc apud Romanos ditiores sunt, major adhuc studio emunt margaritam marinam, ita Indorum lingua dictam.

ἐν τῇ ἰνδοῦ θαλάσσῃ γινώσκουσι Plinius lib. 9. cap. 25. Indicas laudans margaritas, earumque varia genera recensens; Præcipue autem, inquit, laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri: item, Clarior in Rubro mari repertus Indicus. Mare quippe illud meridiano, australem oram ambiens, in Indicum & Æthiopicum dividebatur. Indicas tamen margaritas ab Erythræis distinguit Ælianus.

δευτέρῃ δὲ ὡς ἐν μαργαρίταις, &c.] Ita Codices Holm. & Reg. Legendum fortasse δὲ πῶς. Indicis proximæ sunt, magno quamvis intervallo, Britannicæ margaritæ: id ipsum extat ex Æliani, Plinii, & Ammiani verbis. Nobis certe quotidie margaritas deformes & exiguas dant ostrea in Britannico hoc mari deprehensa: cujusmodi quoque fert tota Borealis ora.

ἐν κόρυγχος ἵντος, &c.] Eadem hæc habet Ælianus.

περιέπαι πάλαι καὶ τὸ μέγιστον Vertit Erasmus: exploratore qui referat, qualis sit & quanta regio: videtur legisse: περιέπαι πάλαι πάλαι, καὶ τὸ μέγιστον, sed Codicum Holm. & Reg. lectionem, asserunt hæc Æliani: ἀπὸ τοῦ καὶ τὸ μέγιστον διαφύκει καὶ πάλαι καὶ τὸ μέγιστον.

ὡς ἀνατολίαν αὐτὸν εἶχειν, &c.] Ita Ælianus, & Plinius, quæ ipsi ex Megasthene descripserunt. Locus insignis est apud Arrianum in Indicis: καὶ λέγεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ αὐτὸς πολλὰς κόγχας, καθάπερ τὰς μελίτσας, καὶ ἐν αὐτῇ τοῖς μαργαρίταις βασιλεῖα, ἡ βασιλεία, ὡς τῆς βασιλείας, καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ κατ' ἐπιτοχὴν συλλαβῶν, τῶν ἐν ἐπιτοχῇ συλλαβῶν καὶ τὸ αὐτὸ σμῆμα τῶν μαργαρίταις, εἰ δὲ διαφύκει ὁ βασιλεὺς, τότε

δὲ αὐτὴ θηράει ἐν αὐτῇ: τὰς ἀλλὰς δὲ περιέπαι καὶ αὐτὸν αὐτὸς πάλαι, καὶ δὲ ὅτι ἐν τῇ θαλάσσῃ. Et ait Megasthenes concham huius (margaritæ) retibus capi, versari autem in mari circa eam multas conchas, veluti apes: Regem quippe suum aut Reginam margaritas habere, ut apes: ac si quis forte Regem capiat, reliquum etiam margaritarum agmen statim ipsum circumstiteret: si vero Rex ipsos effugiat, hunc jam amplius reliquas conchas capere non posse: qui autem eas ceperint, ipsarum carnes putrescere sinere; osse autem ad ornatum uti.

περὶ αὐτὸν αὐτὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ, &c.] Scripsit Megasthenes conchas margaritiferas retibus capi: Plinius, Ælianus, & Origenes, urinantium cura, & retibus, quæ duo piscationis diversa genera in unum confuderunt. Exolevit propemodum ista piscandi ratio, quæ sit retium ope, præterquam in quibusdam Novi Orbis regionibus. Penitus vero in desuetudinem abiit illa, quam describit Philostratus lib. 3. de Vit. Apoll. cap. 16. quæ fortasse an fabulosa est, qualia fere sunt quæcunque hoc libro proposuit otiosus Sophista. Sola fere illa in usu est, quæ fit per urinatores.

δευτέρῃ δὲ καὶ τῇ θαλάσσῃ, &c.] P. 211.

Hæc αὐτολεγει fere apud Plinium reperies: sed inepta sunt & falsa, margaritæ enim ex eadem concrefcunt materia, ex qua pinna interior testæ coalescit, ut docet Boëtius; nempe ex humore quem animal ipsum generat, & ad testæ nutritionem profundit, qualis iste est quem ad ossium suorum nutrimentum terreſtrium animalium corpora suppeditant; qualis & ille est, quem ad nucleum alimentum arbor ipsa submittit. Quapropter interiori testæ concolores margaritas reperias. albis albas, nigris nigras, cujusmodi ipse vidi.

καὶ ἀρχαῖς, καὶ ὡς περὶ τὸ δεινὸν, &c.] Plinius: Si fulguret, comprimit conchas; si vero & tonuerit, parvidas ac repente compressas quæ vocant Phyllemata efficere. specie modo inani inflatas (sine corpore, hos esse conchaxum abortus: sic enim legendum est, non ut vulgo, speciem modo inani inflatam. Adsonat Plinio Solinus, Sol. c. 56. Solino Ammianus lib. 23. Concussæ vero sæpissime metus fulgurum inanes sunt, aut debilia parvunt, aut certe vitiiis defluunt abortivis. Idem de ovibus prodit Aristoteles Histor. Anim. lib. 6. cap. 2. ἐὰν δὲ ἐρρωθή ἐπὶ οὐαζύτης (αὐτῆς) διαφθείρεται τὰ ὠα. Quod si incubante (Gallina) tonuerit, corrumpuntur ova. Contrarium tamen de margaritis docet Isidorus Characenus apud Athenæum lib. 3. cap. 14. Φασὶ δὲ ὅτι ἐρρωταὶ συνεχεῖς ὡς καὶ ὁ μὲν ἐρρωτῶν, τὸ μᾶλλον τὴν πύρραν κύνει, & πλείων γίνεσθαι μαργαρίτων, καὶ ἐν μέρει δὲ. Dicunt autem, cum tonitrua crebra sunt, & imbrimum effu-

siones, tunc potissimum pinnam concipere, & plurimas gigni margaritas, & insignis magnitudinis. Idem habet Theophylactus in Matth. 13. 14. ὁ πῶς ὁ μαργαρίτης ἰσχυρίζεται ἐν ὁσίοις, ὡς περ ἀνθρώποι τὰς ψυχὰς ἐν σκηνῇ ἀσφαλῆ. εἰς τὸ πάλιν συνηλίου τὸ αὐτὸς, ἐν τῷ ἀσφαλῆ καὶ τὸν δόξον συνηλίου τὸ μαργαρίτης, καὶ διὰ τὸ τοῦ λευκοῦτος ἐστὶ. Quemadmodum ergo margarita fertur generari in ostreo: quo aperiente eas, ex fulgure & rore concipitur margarita, propterea candidissima est.

ἀργύρεα διαφανὲς πορφυρῆς.] Διαφανὲς non semper pro translucido, sed nonnunquam etiam pro splendido ponitur. Helychius: διαφανὲς, ἐπιφανὲς, ἐπιδεικνύμενον. Item: διαφανὲς, λαμπρὸν, διαμυρὸν. Glossa Cyrilli: διαφανὲς, limpidus, lucidus, specularis. Theophrastus de Lapid. τὸν σπυδαζομένον διὰ λείαν ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλεῖται, διαφανὲς μὲν τῇ φύσει. Lapidum vero qui studiose requiruntur quis est is qui Margarita appellatur, natura quidem lucidus. Temere itaque locum hunc sollicitat Vir magnus, reponique vult: ἡ διαφανὲς μὲν τῇ φύσει, cum praefertim haec verba abique negandi particula repetat Athenaeus, eoque alludat Clemens Alexandrinus in Pædago. libr. 2. cap. 12. Christum appellans, μαργαρίτην διαμυρῆν, καὶ λείαν διαφανή. Cæterum Indicas margaritas argento similes esse scribit Origenes: Androsthenes autem apud Athenæum, Indicarum alias auro, alias argento similes, nonnullas candidas, & piscium oculis pares esse docet.

ἀυρῶν τε ὑποχρυσίζουσιν, &c.] Ita Codd. Holm & Reg. sed legendum: ἀυρῶν τε ὑποχρυσίζουσιν ἢ ἑρμα διαλαμπρύνει: vel: ὡς ἀυρῶν ὑποχρυσίζουσιν ἢ ἑρμα διαλαμπρύνει, quemadmodum legisse videtur Erasmus, qui vertit: sic ut splendor sub viridis paulum subluceat. At quis unquam virere margaritas vel fando accepit? vertimus nos, subpallidus, quod margaritarum colori mirifice convenit. Sic adamas pallidus ab Hesiodo dictus est, χλωρὸς, deinde etiam a Plinio: sic aurum pallidum a LXX. Psalm. 67. 14. ubi, ἐν χλωρότητι χρυσῶς, recte vertit Italica vetus interpretatio, in pallore auri; male Hilarius, & Augustinus, in viriditate. Male & Hieronymus in interpretatione Homiliae 27. Origenis in Lucam, in virore auri. At in interpretatione Homiliae 2. in Cantic. In viriditate auri, ut quidam legunt, vel, ut alii scriptum habent in pallore auri. Catullus: inaurata pallidior statua: & in Argonauticis:

Quantum sepe magis lurore expalluit auri? Martialis libr. 9. Epigr. 62.

Veller a nativo pallent ubi flava metallo.

At libr. 12. Epigr. 15.

Miratur Scythicas virentis auri

Flammas Iuppiter.

Virens fortasse dixit propter Smaragdos.

ὁ δὲ καὶ ἑρπύλαιαν, &c.] Alianus de margarito Britannico: γίνονται δὲ καὶ τὰς ἐσπερίαις ὠκείανον, ἔνθα ἡ θρησκεία νῆος ἐστὶ, δοκεῖ δὲ πῶς χρυσὸν ὁπότερον ἐστὶ. Corrige ex Origene: χρυσὸν πατέρα, quod recte coniecerat Gellius. Idem hoc Indicæ etiam margaritæ tribuit Androsthenes: καὶ ἐστὶν, inquit, ἡ μὲν χρυσὸς ἐστὶν ἐσπερία, ὡς ἐν μὲν ἑσπερίαις διαγινώσκαι, ὅσα αὐτὰς τὴν θρησκείαν τὸν χρυσόν. De margaritis Britannicis plura habes apud Plinium, Tacitum, Solinum, & Amianum.

ἐν ταῖς πίναις.] Pinna genus est ἑσπερίαις, villos promissos gerens, fundo maris affixum, pinnophylace, seu pinnotere pisce non semper comitatum; ut crediderunt Antiqui, sed aliquando, ut à Recentioribus observatum est. Aristoteles, Plinius, Belonius, alii. Reperiuntur pinnae in Acarnania margaritam ferentes; Plinius: At in aqua, Acarnaniaque vocatur pinna margaritam gignit. Propter similitudinem id etiam nominis adepta sunt conchæ Indicæ margaritiferae; Isidorus enim Characenus concham Indicam margaritifera, Pinnam appellat; Procopius vero, καὶ πῶς non quod concha Indicæ margaritam ferens vel pinna sit, vel pecten; sed quod pinna, vel pectini, vel etiam buccino, ἑρμῶν, ut volunt

Ælianus, & Origenes, similis sit. Theophrastus libro de lapidibus: γίνονται δὲ (ὁ μαργαρίτης) ἐν ἑσπερίαις τινὶ ἀσφαλῆσι ταῖς πίναις φέρει δὲ ἰνδικὴν χώραν, ὡς νῆος τινος τὴν ἐν τῇ ἐρυθρῇ. Nascitur vero (margarita) in ostreo quodam, quod simile est pinnis. Hoc autem fert Indicæ regio, & in insule quadam ex iis quæ sunt in mari rubro. Androsthenes apud Athenæum: ἐστὶ δὲ ἡ μὲν τὴν ἑσπερίαν ὅπως παραπλοῖα τὸν ἑρμῶν. Est autem ostrei aspectus similis pectini. Plinius: Libatradit Arabibus concham esse similem pectini infecto: de margaritifera concha loquuntur. Pectini similem esse dicunt, sed nullus pectinem præter Procopium appellavit, & reapse pecten non est: sed necesse pinnam vel ex eo patet, quod Aristoteles pinnae semper fundo maris harere, indeque si avellantur, emori confestim doceat: Isidorus autem scribit, conchas Indicas margaritiferas, quas pinnae appellat, per mare liberas vagari: τὴν δὲ χερσὶν ἐκ τῆς ἐρυθρῆς θαλάσσης δύνειν εἰς θάλασσαν αἱ πίναι, διότι δὲ τὰς μὲν νύκτας κερχίνας διανύουσιν, ἡμέρας δὲ μένουσιν. Hyeme autem in profunda maria immergi solent pinnae; æstate autem noctu debilius nantes, interdum vero clauduntur. Alianus scribit, extracta è mari rubro concha, avulsoque è concha lapide, liberam illam in mare demitti, novosque in ea renasci uniones: quod certe non contingeret, si extracta protinus moreretur; moreretur autem si pinna esset. Præterea pinnae auribus carent, quas dupli-

Cl. Salm.
in Solim.
p. 113.

Athen. lib.
3. cap. 13.

Hesiod.
Scut. Herc.
Plin. lib.
37. cap. 4.

duplices habent pedicines: conchis autem margaritifera Indiciis unam tantum esse auctor est Androsthenes. Quidquid sit à pinna, πιννικὸν factum est, quo nomine margaritas Indicas potissimum donatas esse scribit Arrianus in Periplus maris Erythræ. Vocis huius affinis vox: פנין, qua margaritæ significuntur.

ὁ μὲν ἐν τοῖς ποταμοῖς οὐρανοῖς μύς] μύς alio nomine μύαξ, & μύτιλ: Latine *Mytilus*, & *Mytilus* & *Musculus*: inde Gallicum, *Moule*. Ita dictum volunt ὁπὸ τὸ μύον, quod claudatur & aperiatur rursus: non credo; nam omnes feræ conchæ & ostrea ita deberent appellari. An potius quod colore & figura muri similis sit? Porro non circa Bosphorum tantum, sed in toto hoc etiam Borealitratu margaritæ ferunt ostrea; ferunt & mytuli, non marini duntaxat, sed & fluviatiles, ac nigras quandoque, & sibi concolores, & vagrantes margaritas. Archangelus Lambertus in Descriptione Mengreliæ, narrat in ora Colchica Ponti Euxini repertos à se uniones rufos in ostreis nigris, hoc est, in mytilis, & penitus eorum similes quos circa Bosphorum Thracium deprehendi tradit Plinius. Scribit Leo Africanus in Garetana provincia Feilani regni, ad portum Melelensem, ostrea olim margaritas tulisse. Alia pleraque tum maritima, tum mediterranea loca recenset Arnoldus Boetius, margaritarum feracia.

Lut. 3.

Arnold.

Boet. de

lap. &

gemm. lib.

2. cap. 37.

P. 212.

ὁ δ' ἀγέλαρχος τῶν μαργαριτῶν] Margaritæ pro conchis margaritifera posuit. Sic Tacitus in vita I. Agricolæ: *Fert Britannia aurum, & argentum, & alia metalla, pretium vitæ. Gignit & Oceanus margaritas, sed subsca ac liventia. Quidam artem abesse legentibus arbitratur; nam in rubro mari vitæ ac spiantia saxis avelli; in Britannia, prout expulsa sint, colligi. Ego facilius crediderim naturam margaritis deesse, quam nobis avaritiam.*

ὁ πολυτήμυτος μαργαρίτης &c.] Hæc repræsentat Hieronymus in eundem hunc Matthæi locum.

P. 213.

ὁπὸς τελείωσιν νεύριον, &c.] Ita MSS. Holm. & Reg. sed sine sensu. Scribendum videtur, τελείως. Erasmus delet vocem, τελείωσιν, vertit enim: *ad intelligendum Evangelium.*

P. 214.

ἀλλ' ἢ μὲν ἐν τῇ ἐπιείκῃ, &c.] Tres hic imaginum formandarum rationes recenset: prima cum ceris pingitur, altera cum statua, tertia cum cerea simulacra effinguntur. Prima colores sine prominentiis; secunda prominentias sine coloribus; tertia prominentias & colores continet. Qui artem ceris pingendi exercebant, dicebantur κερογράφοι, qui fingeant statuas, ἀνδριάντες. πλάσσαι, qui cereas effigies, κεροπλασται.

ἐξ ὧν οἰονταί τινες, &c.] Valentiniani, qui

tres hominum naturas adstruebant, πνευματικῶν, ψυχικῶν, & ὑλικῶν. Epiphani. Har. 31. cap. 7. & 19. & seq.

δὲ καὶ ἐν τῇ ἐξέκλειῃ] Et sequentia, usque P. 215. ad hæc: *Θεαυτοῦ, ἐν τῇ πᾶσι, desiderabantur in nostro Codice, nec in Erasmi interpretatione comparent: ea per librarium negligentiam exciderunt, quæ nos è R. C. supplevimus.*

πᾶσι μετέβαλεν ἐπὶ, &c.] Et quæ sequuntur, usque ad id: *πᾶσι ἀσείας φύσει, à nostro Codice & Erasmi interpretatione aberant. Ea nos C. R. debemus.*

σαγήνη ὅ, πλοῦς ποικίλη, &c.] Vide Origenem Homil. 16. in Joann. p. 150.

βέλῃς δὲ ἡ σαγήνη αὐτῇ, &c.] Hæc arripuerunt Hieronymus, & Theophylactus.

δυνάμει δὲ χωρὶς, &c.] Vide Homilium 7. Origenis in Levit. circa finem, ubi mare vitæ huic, pisces hominibus, retia fidei comparantur.

τὰ ἔξω τῷ ἐν ὁρῶματι] Male Erasmus: *extra vitæ negotia*: id enim esset: *ἔξω τῷ ἐν ὁρῶματι*. illud autem est: *τὰ ὁρῶματι ἔξω τῷ ἐν, negotia quæ sunt extra vitam.* Ita Origenes in Johann. II. 43. 44. *τὰ ἔξω τῷ ἐν ὁρῶματι*

τῷ ἐν ὁρῶματι, &c.] Origenes Homil. P. 217.

II. in Num. *Quod si ita est, erit ergo etiam inter Angelos & homines iudicium Dei. & fortassis iudicabuntur aliqui cum Paulo, & conferentur laboribus ejus, & fructibus qui ex multitudine credentium veniunt: & forte invenietur in laboribus superior etiam aliquibus Angelis; & ideo nimirum dicebat: Aut nescitis, quia Angelos iudicabimus? non quod ipse Paulus iudicet Angelos, sed quod opus Pauli, quod egit in Evangelio, & erga animas credentium, iudicabit Angelos; non enim omnes, sed aliquot Angelorum.* Sed hæc fule in Origenianis libr. 2. cap. 2. Quæst. 5.

ὅπερ οἰονταί τινες, &c.] Vide Thomam Aquin. p. I. q. 108. a. 8. & q. 63. a. 9. & I. 2. q. 4. a. 5.

ζημιματὸς πᾶς ὁ μαμαδουμένους, &c.] Origenes Tract. 24. in Matth. *Qui ergo non recedunt à litera Legis, Scribæ dicuntur.*

καὶ ὡς τὸν νόμον ἀναγιγνώσκων, &c.] Vides P. 219. hic allegoricum sensum Veteri Legi, anagogicum Novæ ab Origene tribui: quam distinctionem amplexus est Thomas p. I. q. I. a. 10. cum mysticum sensum trifariam dividi docet, in allegoricum, tropologicum, & anagogicum; quorum prior ad eas Veteris Legis partes pertineat, quibus ea quæ sunt Novæ Legis, significantur; secundus Novæ Legis historiam ad mores informandos conferat; & tertius demum futuræ vitæ adumbrationem in Novæ Legis involutris occultam revelet. Consulendus omnino super ea re Sixtus Senensis Biblioth.

Sanct. lib. 3. Hanc tamen ab Origene distinctionem neglegi aliquando observavimus.

ei & μη εννοία] Erasmus, quod si in re nullum est discrimen, atque etiam sensu: videtur legisse, ei καὶ ἐννοία.

διὰ τὸ ὅτι γραμματείας μεμαδυνεύει, &c.] Γραμματεία fit ἀ γραμματεῖς. γραμματεῖς autem et si reddimus, Scriba, ut vulgatam nempe interpretationem retineremus; eum tamen hic intelligimus cum Origene, qui interioris sensus & spiritualis vel nondum capax, vel negligens, litera duntaxat adhæret. γραμματεία igitur erit adhæsiō illa literæ, seu tractatio literæ, ut optime convertit Erasmus, quem nos secuti sumus. A tractatione autem literæ auspicari debet is qui ad reconditionem Scripturæ sensum penetrare vult.

P. 220. ἐμόνον τὰ καινὰ τῶν ἐναγγελίων, &c.] Hieronymus in hunc Matth. locum, Chrysostomus Homil. 47. in Matth. Augustinus Quæst. in Matth. Cyrillus lib. 8. de adorat. in spirit. & verit. Theophylactus in Matth. 13. 52.

καὶ τὰς δευκατέρας αὐτῶν] Enumerat singulas Novi Testamenti partes; Evangelia scilicet, Apostolorum Acta, & Epistolas, eorumque, Johannis scilicet, Apocalypsin. Male ergo Erasmus hunc locum ita vertit: Nova Evangeliorum oracula, & Apostolorum, & horum explanationes.

πρὸς διότι τὰ διαιρούμενα] Marcionistas.

διωόμενοι μετὰ τὸν καινόν, &c.] Hæc proferre videtur tanquam ē Novo Testamento, quæ in eo tamen non reperiuntur.

P. 223. ὡς τοῦ ἐν αὐτῶν, &c.] Quam opinionem amplexi sunt Ebionitæ, Uxores duas duxisse Josephum; priorem Escham, ē qua nati sunt Jacobus, Ioseph, Simon, & Iudas; & filia duæ, Esther, & Thamar; vel, ut alii, Maria, & Salome; alteram Mariam matrem Domini, ex apocryphis iis Libris quos laudat Origenes derivata traditione, complures Græci, Latinique Patres crediderunt. Primus eam opinionem confutavit Hieronymus adversus Helvidium disputans, & in Matth. 12. perpetuamque coluisse virginitatem Iosephum docuit. At per vulgatis variotum super eare opinionibus, eam adde quam proponit Theophylactus:

ἀδελφὸς δ', inquit, καὶ ἀδελφὰς ἔχεν ὁ κύριος τὰς τρεῖς ἰσοφῶσας, ὥς ἔτι καὶ τὴν πρῶτην αὐτῶν κλοπα γυναικός. τὸ γὰρ κλοπα ἀπαίδευσεν, ὁ ἰωσήφ ἔλαβε καὶ τὸν νόμον τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ ἐπαίδευσεν αὐτὰς ἐν αὐτῇ παιδείᾳ, τέταρτας ἀρρένας, καὶ δύο θυγατέρας, πέντε μαρτύρια, ἢ ἑλένη, ἢ κλοπα θυγατέρα καὶ τὸν νόμον, & πέντε σαλῶν. Fratres & sorores habuit Dominus Iosephi liberos, quos suscepit ex fratris sui Clope conjuge. Quum enim in probris obisset Clopas, uxorem ejus Ioseph

juxta Legem assumpsit, ex eaq. liberos sex procreavit, quatuor masculos, feminas duas, Mariam, quæ Clope filia dicebatur juxta Legem, & Salomon.

τὸ ἐπὶ γραμματείας καὶ πέντε θυγατέρας, &c.] Hoc est Evangelium Petri, & Jacobi Prot-evangelium, quod hodieque extat: neutrum autem vel Jacobi, vel Petri, sed Leucii cujusdam opus esse docet Innocentius Papa Epist. 3. ad Exuper. cap. 7. Cetera autem, inquit, quæ vel sub nomine Matthiæ, sive Jacobi Minoris, vel sub nomine Petri, & Iobannis, quæ à quodam Leucio scripta sunt, &c. novis esse damanda. De Evangelio Petri librum scripserat Serapion, ad ipsum de piorum manibus excutendum. Fragmentum ejus inseruit Eusebius in Histor. Eccles. lib. 6. cap. 12. unde discimus, factum fuisse & dicitur istud opus. Vide item Hieronymum lib. de Script. Eccles. in Petro, Jacobo, & Serapione.

τὸ ἰσοφῶν ἡμῶν ἐκαστὸν ἀνδρῶν, &c.] Eadem hæc ipse repetit lib. 1. contr. Cels. unde repudiandi nobilis illius & luculenti de Christo testimonii, quod extat apud Iosephum lib. 18. Antiq. cap. 4. argumentum sumferunt nonnulli, & illuc pia quidem fraude, sed fraude tamen fuisse intrusum contenderunt. De eo nos alias, favente Deo, disputabimus.

ἐπὶ παλαιοῖς ἀποκρυφῶν, ἐν τῇ παραβολῇ ἀποκρυφῶν, &c.] Hæc prætermisit Erasmus, P. 224.

καὶ ἰσοφῶν δὲ παντὶ, &c.] Origenes Homil. 2. in Isaiam: Cur non dicamus in presenti traditionem quandam Iudaorum, verisimilem quidem, nec tamen veram, & solutionem ejus quare non inveniamus? Ajunt ideo Isaiam esse sectum à populo, quasi Legem prævaricantem, & extra Scripturas annuntiantem.....

Et propter hoc eum secuerunt, & condemnaverunt eum ut impium. Isaiam a Manasse ferat lignea dissecatum fuisse constans est Ebraeorum traditio: id præter Origenem docet Hieronymus in Isaiam non uno loco, & in Iudaorum libris hodieque reperitur.

διὰ τὸ ἐν τῷ ἀποκρυφῷ ἰσοφῶν αὐτῶν φησὶν] Eundem hunc librum designare videtur Origenes in cap. 23. Matth. Fertur ergo in Scripturis non manifestis (ἀποκρυφῶν) scriptum esse Isaiam, & Zachariam occisum, & Ezechielem. Et paulo post: Sed pone aliquem abdicare Epistolam ad Ebreos, quasi non Pauli, nec non & Secretum abicere Esaiæ. Et in Epistol. ad Julium African. Est manifestum quod dicunt traditiones, sectum esse Isaiam Prophetam, & hoc habetur in quodam Apocrypho. Hunc autem librum eum esse puto, cui ἀναβατικὸς ἰσοφῶν titulus fuit: hujus meminit Epiphanius Hæc. 40. quæ est Archonticorum, c. 2. λαμβάνουσι δὲ λαβὼν ἀπὸ τῶν ἀναβατικῶν ἰσοφῶν, ἐπὶ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἀποκρυφῶν. Assumunt autem argumenta ex Ana-

Epiphanius apud Hieronymum c. 12. c. 3. Epiphanius Hæc. 78. quæ est Antilegomenarum c. 8. Theophylactus in Matth. 13. 56.

Anabatico Esaie, & ab aliis præterea quibusdam apocryphis, & Har. 67. quæ est Hieracitarum, cap. 3. βλάται δὲ πῶς τελείαν ἀπὸ οὐρανὸν ποιεῖς, ὅσο τὸ ἀναβατικὸν ἡσάει. Id autem præcipue ex Anabatico Esaie confirmare vult. Meminit item Hieronymus in Isaia 64. *Ascensio Esaie, & Apocalypsis Elia hoc habent testimonium.* Et per hanc occasionem, multaque huiusmodi, Hispaniarum & Lusitania decepta sunt muliercula onerata peccatis.

P. 227. ὁποῖος ἐφάρων δι' ὁσθ' ἀνακαίσι, &c.] Actor. 23. 8. Josephus passim, & alii. Hugo Grotius vir excellentis ingenii & doctrinæ, in Matth. 22. 29. scribit, nihil admisit Sadducæos quam quod in libris Moysi αὐτοῖς ταῖς λέξεσι continetur; allegorias autem & tropologias respuisse; contrarium tamen hic aperte docet Origenes, quæ nempe in Lege de Angelis dicta sunt, quoad verba repudiante Sadducæos, quoad Tropologiam recepit. Idem Grotius in Matth. 22. 27. quærit, quomodo Angelos esse negarent Sadducæi, qui Moysi scripta admittebant, in quibus tam frequens est Angelorum mentio; respondet Origenes hæc ipsos ad tropologiam retulisse; at Grotius Angelos ab eis pro Dei ἀγγέλους & ἀρχαγγέλους δυναμεις habitos fuisse censet. ἰερεὺς δὲ, &c.] Act. 23. 6, 8.

P. 228. αἰκός δὲ ὅτι ὁ λαός, &c.] Mira est hic Erasmi indigentia; sic enim locum integrum convertit: *Verisimile est autem quod populus existimans Iohannem esse verum Prophetam, cuius tanta fuit multitudo, ut Pharisei metuerint; & quoniam videbatur id placere populo, flagitavit a Iohanne sponsum, baptisimus ipse iurum de celo esset, an ex hominibus, non ignoraverit eum esse filium Zacharie.* At meminisset non à Iohanne Phariseos, sed ab ipsis Phariseis Christum quævisse, *Verum baptisimus Iohannis de celo esset, an ex hominibus:* nec præ timore populi ausos fuisse quæstioni respondere. Vide Matth. 21. 24.

ὅτι τὸν τὰν] C. H. ἐν τῷ λαῷ perperam. Vid. Luc. 1. 22.

ποῖαν δὲ ἐν ἐκείνῃ περὶ αὐτοῦ, &c.] Infelicitate quoque in huius loci explicatione versatus est Erasmus, Sicille: *Proinde probabile est vel Herodem, vel quempiam de plebe fecerasse, ut arbitraretur non duos fuisse Iohannem, & Iesum; sed unum & eundem Iohannem, posteaquam surrexerat ex mortuis, post decollationem vocatum fuisse Iesum.* Facile perspiciet attentus Lector non id necesse habuisse Origenem ex præcedentibus concludere, quod diserte scripserunt Matthæus, Marcus, & Lucas, Præterea unde id concluderet Origenes, cum præcedentia contrarium adstruant?

πῶς τὴν μετασωματώσεως ψευδοθεῖαν] Quid his opponent, qui Origenem in absurda illa μετασωματώσεως sententia fuisse credunt,

quam hic, & infra in Matth. 15. p. 259. & diserte Tom. 13. in Matth. 17. p. 304. tacite Marcionem hoc errore imbutum perstringens, falsitatis insinuat? Sed nos hæc copiose in Origenianis nostris ventilamus.

ὅτι προφῆτης ὡς εἶς, &c.] Ubi alii Codices legunt: ὅτι προφῆτης ἔστιν ὡς εἶς τῶν προφητῶν. alii: ὅτι προφῆτης ἔστιν, ἢ ὡς εἶς τῶν προφητῶν.

ἔτι καὶ τῶν βασιλευσάντων, &c.] Cum Judæorum Regis hoc loco meminit Origenes, nō Judæos proprie dictos intellexit, sed Galilæos, qui Iudææ late sumtæ pars erant. Nonnunquam enim Iudææ nomine veniūt tribus duodecim; nonnunquam solæ tribus Iudæ & Benjamin. Ita Ptolemæus libro Geograph. 5. c. 16. Iudæam describens, Galilæam in ea, Samariam, Iudæam proprie dictam, & Idumæam comprehendit. Hoc sensu intelligendus Davidis locus: *Notus in Iudæa Deus;* & ille: *Facta est Iudæa sanctificatio ejus.* Mirandum porro est censuisse Origenem nullam amplius Herodi, ejusque successoribus fuisse potestatem animadvertendi in reos; nam ad Herodem Iesum misit Pilatus, qui capitis causam coram eo diceret, postquam hunc Galilæum esse, ad ejusque ditionem pertinere intellexit, ut est apud Luc. 23. 7. Et ab eo damnando ideo se tantum abstinuit Herodes, & ad Pilatum remisit, vel quo par ejus comitati referret, vel quod insontem Christum reperiret. Agrippa etiam Herodis Antipæ successor, ejusque fratris filius, Iacobum Zebedæi, filium capite plexuit, ut docet idem Luc. Act. 12. 2. Integra igitur fuit illis, & plane regia post Iohannis mortem reos puniendi potestas. Nihil magis verum est, quod libr. 4. ἀδ' ἐξων, cap. 1. disserit Adamantius: *Manifestissime enim ex ipsa historia apparet ex his quæ hodie pervidentur, quia ex temporibus Christi ultra Reges apud Iudæos non existerunt.* Nam Agrippa regnum Herodis in partes sectum ex assie possedit. Quo mortuo Syriæ adjecta est Iudæa. Quod autem habet libr. 6. in Epist. ad Rom. *Annon jure dicitur in hac parte mortuus sermo Legis, cui nulla sacrificia, nullum sacerdotium, nulla Levitici ordinis deferuntur ministeria? Homicidam punire non potest, nec adulterum lapidare: hæc enim sibi vendicat Romanorum potestas: Et dubitas adhuc si mortua sit lex?* Id pertinet ad Origenis ætatem, quæ jam regia potestas, ejusque potestatis imago in Romanos transierat. Quo tempore quidquid Judæorum Ethnarchæ poterant, Cæsare gratificante impetrabant, vel ipso dissimulante attemptabant. Origenes ad Africanum: οὐκ ἔστι βασιλεὺς ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, ἀλλὰ ἡ ἐκκλησία αὐτοῖς τελείαν, ὅσα συγχωρεῖται καὶ παρ' αὐτοῖς δύναμις, ὡς καὶ ἐν διαφέρειν βασιλευσάντων τῶν ἡμετέρων, ἰσχυροὶ πεποιθότες γίνονται δὲ ἐκ κρείττερα

λελυθῶτος καὶ τὸν νόμον, καὶ καθ' ὅσον ἔσονται τινες πλεῖν θανάτων. ὅτε μὲν τὸ πᾶν εἰς τὸ παρρησιασθῆναι, ὅτε μὲν τὸ λανθάνειν τὸν βασιλεύοντα, καὶ τὸ ἐν τῇ χάριτι τῷ ἔθνει πολλοὺς ὑποτάσσοντας ἑαυτοὺς μαμαθῶνα, καὶ πεπληροφωμένους.

μὲν τῶν ἀρχιερέων, &c.] Licet Synedrīi potestatem valde infirmasset Herodes Magnus, aliqua tamen pristina illius autoritatis & dignitatis imago supererat: proptereaque tanti nominis reum Hierosolymā, hoc est in ipsius Synedrīi ditione non damnavit Herodes, illius injussu, vel certe illo adversante, cui tantum tribuebat ipse Pilatus, ut Christi causam ipsi disputandam relinqueret, Johan. 8. 31.

καὶ τότε οἱ μὲν πεπληρώθησαν, &c.] Aliter sensit ipse Origenes Homil. 17. in Gen. & cum Origene Eusebii, plurimique alii, pertinere nempe prædictionem hanc ad Herodis Magni tempora, qui cum juxta plurimorum sententiam alienigena esset, & Judæorum regnum dolo malo invasisset, & regie stirpis Juda reliquias sustulisset, tunc ortus est Christus Dominus. Nunc vero prædictionis sensum alio detorquet ἀλλοτρίως

pro more suo, vultque significari Reges Judæorum potestate regia fruituros ad Christi usque ætatem; tuncque ipsos ea privatum esse, propter nefarie interemtum Johannem. Non hic eorum sententiam refero quos eo adduxit Herodes vir vaferrimus, ut ipsum crederent vaticinatione hac designari, verumque esse Messiam. Vide Tertullianum de præscript. Hæret. Epiphanius Hær. 20. Hieronymum dialog. in Lucifer, & in Matth. 22. 16. & Nos infra ad Comment. in Matth. 22. 15. & seq. pag. 482.

ἵνα, ἂν ἔλθῃ ὁ ἀπόκρισις.] Origenes in Joh. 4. 25. lib. 1. contr. Celsi & Philoc. cap. 1. legit. ἵνα, ἂν ἔλθῃ τὰ δεικνύμενα ἀπ' αὐτοῦ. At lib. 4. ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα, ἂν ἔλθῃ ὁ ἀπόκρισις. & Homil. 17. in Gen. utramque hanc lectionem agnoscit, quemadmodum & Epiphanius Hær. 20. Athanasius, Augustinus, alique; & ante hos omnes Justinus dial. cum Tryphone. Ebraice habetur: בן־בִּיָּא. At בן־בִּיָּא vel significat, filius ejus, vel, pacificus, quod Messia tribuitur Esaia 9. 6, 7. & Hebr. 7. 2. Quidam Samaritani Codicis auctoritate fritegunt בן־בִּיָּא, & exponunt: *Donc veniat cui, supple, restitutum est regnum*: sed præter obscuritatem sensus, repugnat בן־בִּיָּא pro בן־בִּיָּא, cuius contractionis ante Davidem exempla nulla extant.

ἀφ' ὧν οὖν πλεονάζουσιν ταῦτα ἡδύοι.] Non Judæos proprie dictos intelligit, quibus jam olim jus vitæ & necis à Romanis fuerat ablatum; suffectis videlicet Archelao in exilium acto Præsidentibus; sic enim Judæi Johann. 18. 30. *Nobis non licet interficere quemquam*: (licet in reos deinceps animadver-

tisse aliquando ipsorum Ethnarchæ reperiuntur, vel suum illis jus remittentibus Romanis, vel dissimulantibus;) sed ipsum Regem Galilæorum, qui & ipsi, uti supra docuimus, dicebantur Judæi.

καὶ αὐτοὶ αὐτὸν τὸν προσφθιτὸν, &c.] Hilarius: *Ob hanc itaque asperæ admonitionis veritatem Iohannes tanquam Lex in carcere continebatur.*

ἔσθ' ὁ φιλιππος ὁ τετραρχῆς &c.] Joseph. Hilar. in Antiquit. lib. 18. cap. 7. Herodem cum fuisse vult, Antipæ illius fratrem, non ἐπομύτριον, sed Mariamne Simonis Pontificis filia natum, cujus uxorem Herodiam abstulerit Antipas; cumque à Philippo Trachonitidis Tetrarchæ, cujus capite superiore mentionem fecerat, manifesto distinguit. Hugo Grotius, cujus auctoritati, cum in aliis omnibus, tum in hoc loco multum tribuo, ut Evangelistas, qui Philippum appellant hunc Herodiadis maritum, cum Josepho conciliet, duplicem Philippum dat, utrumque Herodis Ascalonitæ filium; quorum alter Trachonitidi præfuerat, alter cum Philippi nomine, Herodis etiam agnomen habuerit, uti Antipas ille noster, qui Herodes itidem dictus fuit, quo ab alio Antipatro Herodis itidem magni filio discernetur.

τὴν νόμον ἐν ἀπαίδεια συγχωροῦντες.] *Supple, μόνον. Lege ejusmodi nuptias tunc solum permittente, cum liberi non supersessent*; supererat autem saltatrix illa. Ita Chryl. Chrys. in 1. 48. 16. *Quoniam ergo Herodes filiam habentem fratris uxorem duxit, propterea accusat Iohannes.* Et mox: *τὴν νόμον, ἡ νόμος, δὲ ἡν παρρησιασθῆναι τὸν νόμον.* *Quartum, puella, propter quam illegitima erant nuptiæ.* Ita etiam Theophylactus: *ἡ νόμος ὁ ἰωάννης τὸν ἡρώδην, ὡς ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν γυναικῆ, ὃς ἡ νόμος ἐκείνην τὴν ἀδελφὴν γυναικα πότε λαμβάνειν τὸν ἀδελφόν, ὅτε ἀπαιεῖται ἐκείνη.* *ἐκείνη δὲ ὁ φιλιππος ὁ τετραρχῆς, ἡν γὰρ αὐτὸς αὐτὸς ἡ ὀρχισαμένη.* *Reprehendebat autem Iohannes Herodem, ut qui contra legem haberet fratris sui uxorem. Lex enim jubeat fratris uxorem tunc assumere fratrem, quando absq. liberis ille decessisset. Sic autem Philippus absq. liberis non obiit; ei enim saltatrix illa filia erat. At non sine liberis, cui vel unus filius, una ve filia est, ut ait Cajus Jurisconsultus: nam etiam si filia nomen paternum non repræsenteret, hereditatem tamē adibat, & nepotem de se fortasse datura erat, qui in avi familiam inferri posset. Sunt qui doceant Legem hanc qua frater fratri absq. liberis mortuo semen suscitare tenebatur, ad eum etiam pertinuisse, cujus frater femine tantum sexus prole relicta obisset, propterea sancita ea lege, ne fami-*

Joseph. O.
rig. lib. 14.
cap. 15.

Chrys. in
1. 48. 16
Matth.

Deut. 25.
5.

familiarum nomina interirent; interitura autem fuisse, si filia solum superfuissent, quæ in aliud nomen familiamque nubendo transfirent: idque ex hoc Deuteronomii loco patere volunt: *Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël.* Si autem quorum hic mentionem facit Origenes, non videntur fuisse Herodem Herodiadem Philippi uxorem per fas duxisse, cum liberi, malculi videlicet, non superessent: cur enim succensuisse dicerent Herodi Johanne? cur mox scripsisset Origenes Herodem majus admisisse flagitium, quam si putent, si contra Legem non peccasse putarent?

Antiq.
lib. 13.
cap. 6.

ἡμεῖς δὲ μὴ δυνάμεθα ἀποδοῦναι, &c.] Qui potest reperire mortuum fuisse Philippum ante Herodiadis conjugis discessionem, quem anno imperii Tiberii vigesimo perisse tradit Josephus, hoc est, aliquanto tempore post Christi mortem, tempore etiam à Johannis interitu? Scribit Hieronymus in hunc Matthæi locum Aretam regem, Herodiadis patrem, exortis quibusdam contra generum simultatibus tulisse filiam suam, & in dolore prioris mariti. Herodis inimici ejus nuptias copulasse. Basilus Seleuciensis Orat. 18. Herodem ἀδελφικῶς ἰούης τοῦ Ἡρώδου, ejusque cum Herodiade nuptias μοιχείαν appellat: deinde sic ait: ὧς ἐν τῷ ἀδελφῷ πῶ γαμπεύει σφαιρίζεται, συμπαράσχει τὴν ἀποκαταστάσιν τῆς οὐσίας τοῦ γένους, &c. Vivente ergo fratre uxorem ejus abducit, & usurpat; regno utens libidinis administro. Theophylactus: τῷ δὲ λόγῳ ἐστὶν ὅτι καὶ ἐπὶ τῷ Φίλιππῳ ἀφελὲς ὁ Ἡρώδης, & πῶς γυναικῶν, & πῶς τετραρχίας. Quidam vero dicunt vivente etiamnum Philippo, abstinuisse Herodem & uxorem & regnum. Euthymius Zigabenus in hunc Matth. locum: Duabus vero de causis eum increpabat (Johannes) primum quidem, quod vivente fratre suo abstulerat violenter & illius uxorem, & tetrarchiam: deinde quod etiam quum ipsa filiam ex illo peperisset, duxerat eam, quorum utrumque contra Legem erat. Iubeat enim Lex fratris uxorem ducere, non tamen adhuc viventis, neque eam quæ ab illo prolem suscepisset.

P. 230.

ποινὰ τις εἶσα δόξα, &c.] Herodiadem appellat ποινὴν δόξαν, & μοιχεύειν διδασκαλίαν, quemadmodum Herodem, παρὰ νόμον λόγον, & μοιχεύειν λόγον, uti mox observabimus; & infr. Tom. 12. in Matth. 16. r. reges, ἐνεργείας: eodem quo Pharaonem, τὸν τὰς θεοσεβείας οὐκ εἰδέναι θεῖον πνεῦμα appellat Philo; Afranius, dedecus, hominem infamem; Lucilius, carcerem & ergastulum hominem carere dignum; & Terentius, scelus, hominem

icelestum; & Catullus, stuporem, hominem stupidum, & lutum, lupanar, meretricem; & Seneca, *Herodis conjugia*, conjugem; & Juvenalis *vitia*, homines vitis inquinatos; & Martialis vitiosum appellari vetat Zoilum, sed vitium dici jubet. Ita senex decrepatus, &c. Aristophani, & Machoni apud Athenæum, *silicernium* Latinis nominatur. Hanc translationis formam attingit Crassus apud Cicer. 3. de Orat. *Quoties in genere (translationum) & virtutes, & vitia propriis in quibus illa sunt, appellantur: Luxuries quam in domum irrupit, & Quo avaritia penetravit, aut, Fides valuit, iustitia confecit.*

ἐτήρησε μὲν ἂν τις τῶν ἀπὸ ἡμῶν, &c.] Is est, fortasse, Philo Judæus. Inde porro, & ex altero, quem supra profert Origenes in Matth. 13. 55. Josephi testimonio existimet Lector, verene scripserit nuper Vir eruditus, quem honoris causa non nomino, Auctores laudare Origenem non solere.

ἐπὶ ἡμετέρας γὰρ τῆς ἡμετέρας, &c.] Origenes Homil. 8. in Levitic. *Nemo ex omnibus Sanctis invenitur diem festum, vel convivium magnum egisse in die natalis sui, &c.* ubi prolixè docet, non modo à sanctis natalitia celebrata non fuisse, sed illos etiam diem suum natalem fuisse execratos. Hieronym. *Nullum alium invenimus observasse diem natalis sui, nisi Herodem, & Pharaonem, ut quonumerat par impietas, esset & una solennitas.* Quid fiet ergo Agrippa Rege, quid Antiocho, quid tot aliis quos diem suum natalem celebrasse tradunt historia?

ὅρα τὸν λόγον, &c.] Vertit Erasmus: *vide rationem juxta quam purorum & impurorum ciborum discrimen expenditur: despiciunt autem, &c.* satis commodo sensu, id enim vult: Mirare illud, maximam à Judæis haberi rationem ciborum mundorum & immundorum, juxta Legis præceptum: despiciunt autem Prophetiam, &c. Ego tamen aliter sentio, hunc videlicet λόγον eum esse de quo supra: & ἐν ἡμετέροις δὲ ἀδελφίμῳ βασιλεύοντι αὐτῶν λόγῳ ὀρχήνται, ὡς ἀρίστην τῶν λόγων τὰς κινήσεις αὐτῶν. Et in die natali injusti sermonis in eos regnum repentis saltant, ita ut Sermoni motus eorum placeant. Et infra: συνανέκινται & συνεβλάστησαν λόγῳ μοιχεύειν ἰουδαίων βασιλεύοντι οἱ ἐπὶ τῇ ἡλικίᾳ αὐτῶν ἰουδαῖοι. *Discumbunt, & epulantur cum malo Sermonem in Iudæos regnum tenente, qui in die ejus natali oblectantur.* Et iterum: & ὅς ἐστι μὴ παρρησίας ἀρεῖται ὁ νῦν ἰουδαίων λόγος τὰς ἀρετὰς. *Nec enim confidenter vaticiniis fidem decrecat, qui nunc Iudæorum Sermo est.* Ita Origenes homines perditos & nequam, μοιχεύειν λόγον appellat in Matth. 13. 36. & seq. p. 206. τὰ ἱκανία, ἀπὸ εἰς οἱ μοιχεύοντες λόγοι, οἱ δὲ κακίας οἱ τὸ ποινῶν. Ita Johannem supra ἀποφθιτικὸν λόγον, ita Herodiadem

ποινῶν.

P. 231.

32 AD ORIG
 παρορῶν δόξαν, ἡ μουθιρῶν διδασκαλίαν.

ἵψ' εἰς μάλλον ὑποτρέχειν ἑαδ.] *Adi O-*
rigenem Hom. 3. in *Levit.* Contule præter-
 ea in hunc *Marthæi* locum *Hieronimum,*
Theophylactum, & *Euthymium.* Deni-
 que de promissis non servandis quid mora-
 lis *Ethnicorum* *Philosophia* præcipiat, di-
 sce ex *Cicerone* libr. 1. & 3. de offic.

Ποῦάμεν δὲ] *revera*, ita Erasmus, quem secuti sumus, licet aliquid aliud sonare videatur vox Græca, sed Latina verba quæ respondeant, non habeo.

ἀνερχόμενοι εἰς ἑρμῶν τόπον, τὰ ἔθνη] Infra: ἀνερχόμενοι εἰς ἑρμῶν τὸν τόπον, εἰς ἔθνη &c. Item: καὶ εἰς τὸν τόπον τῶν ἀνθρώπων, &c. Loc. ille erat prope Bethsaidam, Luc. 9. 10. Bethsaidam vero Galilææ urbem fuisse nemo nescit. Hæc autem loca Gentibus habitari scribit Origenes, quod magnam Galilææ partem jam inde à Salomonis temporibus Gentes occuparent. Quum enim limina cedrina & abiegna, ingentemque aurum copiam ad constructionem Templi suppeditasset Hiram rex Tyri, viginti illi oppida in terra Galilææ concessit Salomon, 3. Reg. 9. 11. Inde Galilæam Gentium dictam Isaïæ 9. 1. & Matth. 4. 15. docet senior pars Interpretum.

τὸ πρῶτον διδόνει, &c.] Origenes Ho-
mil. 9. in Judic. Licet tamen etiam hoc in mi-
litia Christi, ut si forte aliquando inferiore tem-
poribus servetur in persecutionibus, & non
aquum tibi adversum crudelitatem tyranni per
fragilitatem corporis videris esse certamen, da-
re locum ira, & fugere de loco ad locum, nec tibi
locum adscribitur militare commissum. Desi-
gnatur hoc etiam in legibus Christi dicentis : Si
vos persecuti fuerim in hac civitate, fugite in
aliam. Summa namque rei est, Iesum quem semel
confessus es, non negare. Certum est enim quod
Christum confitetur ille, qui propterea fugit, ne
neget. Etenim Johann. II. 54. ταῦτα καὶ τὰ τέλει
παράκλησα ἀναγόμεθα πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς τὸ λόγῳ
ἐπιστρέψαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν θυμῶν, καὶ ἀλλοτρίοτερον
ἐκπαίδειν πρὸς τὸ πρῶτον θανάτου ἀποκρίσας, καὶ ἀπο-
σταλῆς καὶ μαρτυρεῖν, &c. Idem habent Hiero-
nymus, & Theophylactus.

P. 232.

αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ἐπὶ τῷ ὄρει τοῦ κυρίου, &c.] Origenes Homil. 9, in Levit. *Finis* [forte *istius* erimus est, id est, locus desertus, desertus virtutibus, desertus Deo, desertus iustitia, desertus Christo, desertus omni bono. Theophylactus: αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ἐπὶ τῷ ὄρει τοῦ κυρίου, &c.] *Recedit post modum Iesus in desertum locum, Genes n. m. p. Deo vacuus.*

ἀναρρέσεως τῷ προφῆτῃ] Legebat Erasmus,
τῇ προφητείας.

ἠκολούθησαν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδίᾳς πόλεως, &c.] Hieronymus.

ἡκολωθηκότες τῇ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ] 2. Cor. 4. 4,
Coloss. 1. 15. Hebr. 1. 3. quo referenda sunt

COMMENTARIA

quæ leguntur Sap. 7. 26. Origen. fusc super
ea re lib. 1. *αὐτὸν ἀπὸ τῶν*, & lib. 4. in fine

ταῖς αὐτῇ παραμένον] Hæc prætermisit p
Erasmus.

ἐπεστράτευσαν ἐν ἱερουσαλὴμ] MS. Alexandri-
nus: ὅπν ἱερουσαλὴμ, καὶ ὅπν τὸ ὄρθιον, quod
fecutus est Arabs. Reliquæ Editiones:
contra montem Sion.

λογικῶς προφῶ] 1. Petr. 2, 2. λογικὸν γάλα: P. 234.
Vulg. rationale lac.

Luc. 6. *At vero hic panis quem frangis* 235

Origenes Homil. 3. in Levit. *Quinque num-
eris frequenter, in pane semper pro quinque
sensibus accipitur.*

ἥτοι τὸν προφορεῖν, &c.] Erasmus reddit, *prophetium*, legebat nempe προφητικὴν, per-
peram. Plane legendum προφορεῖν, quop-
onitur ἐνδιδάσκω. Quid fit sermo προφο-
ρικός, quid ἐνδιδάσκω, notum est. Heimoge-
nes lib. 2. de form. orat. cap. 7. ἐνδιδάσκω
sermonem, ἀνδρῶν, καὶ οὐκ ἑμψυχον appellat:
unde fortasse emendari possit Horatii In-
terpres in Sermon. 1. Sat. 4. *Sermoes*, inquit,
duos sunt, ἑπικούς, καὶ προφορικούς: ἑπικός quo in-
telligitur cogitantes: προφορικός vero, cui lingua sup-
peditat. Annon legendum, ἑμψυχὸν καὶ
προφορικός.

ἐκὸς δὲ ὅτι ἐμαίμων, &c.] Sic ego locum
hunc explico. Dixit supra quinque panibus
significari censiles Scripturæ sermones; &
duobus piscibus, scripturam *προφητιαν*, &
ἐκκλησίαν, qui sunt veluti Scripturæ condi-
menta. Nunc ait eos longe felicius hunc
locum explanaturus, qui magis poterint
apud se quinque panes, & duos pisces collige-
re: hoc est, qui majorem Scripturæ in-
telligentiam fuerint adepti.

Τῶν αὐτῶν ἱσθῶν καὶ ψῶν, &c.] Quasi vim
ad multiplicandos panes ac pisces penes se
non haberet. Nempe adiungi potest & ille
locus iis, quibus Christi divinitatem visus
est labefactasse, quique à nobis in Origenis
colligi sunt.

τότε ἡμέραν ἐς ἄλως] Ita Cod. Holm. & Catena in Luc. 9. quæ MS. habetur in Bibliotheca Mazariniana. Videtur aliter habuisse Erasmi codex; sic enim ipse vertit: *tunc suscipiebant illi panes.*

οὐ μὲν ἀγνοῦντες αὐτοὶ, &c.] Hæc fideliter re- P.236.
tulit Hieronymus.

οἱ δὲ μὴ ἄξιοι τιλικέτε, &c.] Notum Pythiae
responsum Messarensis datam:

ἡμεῖς δ' ἔμεγαλεις, ἔτ' ἐν λόγῳ, ἔτ' ἐν ἔργῳ.
quod retulit Dinias : cui alluit Theocritus
Idyll. 14.

ἀμμες δ' ἔτε λόγῳ ἄξιοι, ἔτ' ἀριθμητοὶ
δυοῦ ἄνοι μετὰ ῥῆες.

& Callimachus Epigramm. de Callignoto:

νύμφης, ὡς μὴ ἀνὴρ, ἔλεγε, ἢ τὸ ἀέθριον.
Hæc respexit procul dubio Origenes.

ἀλλ' ὡς σαρκίνοισι] Ita Origenes infr. in
Matth. 19. p. 372. 376. Ita & MS. Alexandr.
Reliqui Codices, σαρκίνοισι.

ἐπὶ τῷ χρίστῳ] Vulgo: ἐπὶ τῷ χρίστῳ.
P. 237. ἡμίσει δὲ ὅτι τὸς ἑχλως, &c.] Ambrosius
lib. 9. in Luc. 9. Hieronym. in Matth.
14. 19.

διὰ τὸ ὅτι τὸν μὲν μαρτυροῦντες,]
Erasmus: Propterea, ni fallor, Marcus dixit,
Dominum hoc fecisse. Verte: Propterea existimo
Marcum quidem posuisse, ποῦ enim pro
τῷ θεῷ frequenter usurpari sciunt Gramma-
tici, & sapissime apud Origenem observare
licet.

ἐκατὸν, ἰσθ' ἀριθμὸς καὶ, &c.] Origenes infr.
in Matth. 18. 21. p. 341. ἐπεὶ δὲ αἱ καὶ τὰς μονάδας
ἐκατὸν, καὶ ἐκατοστάς λέγοντες μὲν τὴν ἀναλογίαν
ἔχουσιν ἀπὸ τῶν ἐν μονάσιν ἀριθμῶν, &c. Ab unitate
ad decadem, à decade ad hecatondadem,
ab illa ad chiliadem naturalis est nu-
merorum progressio: ita ut quum ad decadem,
vel ad hecatontadem numerando
ventum est, videatur ratiocinator ad unitatem
revolvi, novumque calculum ponere;
unitatem enim illa proportionem servare re-
presentant. Ovid. 3. Fast.

Seu quod ad usq. decē numero crescente venit
Principium spatii sumitur inde novis.

Cum ergo unitas adeo propria Dei sit, ut à
Philone & Clemente Alexandr. unitati
Deus comparatur, & à Synesio prima om-
nium unitatum unitas Deus appellatur, do-
ceatque Theo Smyrnæus in unitate Deum
manere, & Plællus unitatem in se Dei ima-
ginem continere, & à Pythagoricis unitas,
Dei appellatur; centenarius profecto nu-
merus qui unitati responderet, eamq. refert,
Deo facer esse debuit. Ita de illo alibi Ori-
genes: Centenarius autem numerus plenus in
omnibus & perfectus ostenditur. & mox: Hic
ergo centenarius totius creature rationalis nu-
merus, quoniam non ex semetipso subsistit, sed
ex Trinitate descendit, &c. Ambrosius de fide
resurr. In centesimis quoque & in millesimis sa-
cri observatio numeri minime præteritur. Hie-
ronymus: Tunc per quinquagenarii numeri
penitentiam ad perfectum centesimi numeri
culmen ascendunt. Cyrillus lib. 12. in Johan.
τὸ μὲν ἐκατὸν, ὡς γὰρ μοι φαίνεται, καὶ δὲ καὶ καλῶς
ἔχον, τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν σημαίνει. Πλείους αὖτε
γὰρ ὁ ἐκατὸν ἀριθμὸς, ἐν δεκάδων δέκα συγκείμενος.
Centenario numero, ut mihi quidem optime se-
habere videtur, plenitudinem Gentium signifi-
cante: plenissimus quippe centenarius numerus,
decem decadibus constans. At Origenes Hom.
16. in Levitic. in malam itidem ut in bonam
partem centenarium numerum sumi posse
scribit. Quinquenus numerus & in laudabili-

bus ponitur, & in culpabilibus. . . . Sic ergo &
centenarius numerus ad utramq. partem accipi
potest.

πεντήκοντα, ἀριθμὸς ἀεικλοντι πλὴν ἀφ' ἑσῶν] Lev.
25. 10. Origenes Homil. 2. in Gen. cap. 6.
& Homil. 5. & 25. in Num. Hieronymus lo-
co proxime laudato.

τῶς καὶ πλὴν πεντηκοντῶν ἑορτῆς] Illud est Heb-
domadarum festum, de quo Levit. 23. 15.
& Deuter. 16. 9. Pentecoste appellatum 2.
Macc. 12. 32. & apud Joseph. lib. 2. de bell.
Jud. cap. 2.

ὡς, διὰ τὸ ἐν ἀποκατάστασι ἡμῶν λαλεῖν] In Holm. P. 238.
C. & insertum erat manu recentiori: opti-
me, nam & sensus id postulat, & Erasmus
expressit.

ὡς δὲ ἔκρινεν ταῦτας παρελήφθαι] Erasmus: P. 239.

Ceterum cujus gratia hæc annotationes obiter
adjunxerimus. An aliquam vocem sup-
plendam reliquit Origenes, ut διασαφίσαις,
ἐξηγήσεις, ἐπισημειώσεις, vel quid simile? Annos
in exscribendo nimium præcipites vocem
aliquam prætermisimus? An pro, ταύτας,
legendum, ταῦτα? Viderit Lector.

ἰβραῖτι, οἱ τινες ἐρμηνεύονται, περατικοί.] Ori-
genes in Num. cap. 24. Homil. 19. Iste ergo
populus etiam Hebraus dicitur, quia transit de
Aegypto ad terram repromissionis. Id cum O-
rigene senserunt viri graves quamplurimi;
sed, ne hic operam meam ludam, vide Briani
Waltoni Prolegom. 3. ad Bibl. Polyglot-
ta, & eruditissimum Geographiæ sacræ
opus lib. 2. cap. 14. Part. 1. Interim animad-
verte vocem, περατικοί, cum alibi fere dicantur,
περάται.

καὶ ἐνδεὺς ἠνάγκασε τὸς μαθητὰς αὐτοῦ, &c. ul-
que ad, τὰχα ἔν] Inde liquet legendum
Matth. 14. 22. καὶ ἐνδεὺς ἠνάγκασεν ὁ ἰσθ' τὸς
μαθητὰς ἐμβλεῖν εἰς τὸ πλῆθος. non ut omnes
Editiones Græcæ, τὸς μαθητὰς αὐτοῦ, & om-
nes, præter Vulgatam, & Persicam, Inter-
pretationes.

ὡρισμένον πλῆθος τι ἐμφαίνοντες, &c.] Erasmus;
certam navim significantis per additum arti-
culum: legerat, πλῆθος, putabatque in eo ver-
ti disputationem hanc Origenis, quod vo-
cabulo, πλῆθος, præfixus esset articulus, &
apud Marcum, nam & sic ille supra: Mar-
cus paulum immutat is verbis sic posuit; Et con-
festim compulit discipulos suos ingredi, eis τὸ
πλῆθος, id est, in navim. Quasi non etiam præ-
fixum sit, τὸ apud Matthæum, Deinde quo-
modo cohererent cum illis sequentia hæc:
ὡς γὰρ ταῦτα ἐμφαίνειται ἀπὸ τῶν ἐνδεὺς ἠνάγκασε τὸς μα-
θητὰς, ἐξ ἧς δὲ τι πλῆθος τὸ. τὸς μαθητὰς αὐτοῦ. καὶ τὸ πλῆθος
μαρτυροῦντες, καὶ τὸ ἀπλῶς, τὸς μαθητὰς. O-
mnino Erasmus fugit ibi ratio, legendum
enim: ὡρισμένον πλῆθος τι ἐμφαίνοντος. Vult enim
Origenes amplius quidpiam habere Mar-
cum qui scripsit, τὸς μαθητὰς αὐτοῦ, quam Mat-
thæum qui, τὸς μαθητὰς, simpliciter. Nec quem-
quam

quam movere debet vocabulum, ἄρδρ, quall, τὸν, sic ἄρδρ, αὐτὸν non fit; non enim stri-
ctē ἄρδρ sumit, sed laxius paulum, & ad us-
que pronomina significationem ipsius ex-
tendit; magnam quippe esse pronomen
inter & articulum affinitatem, perhibent
Grammatici, ut mirum non sit utrumque
ἄρδρ appellari.

τάχα δὲ ἡν ἀνὰ τὴν λέξιν ἁρδρ ὡς ἄρδρ] Erasmus
vult horum cum præcedentibus unam esse
seriem, vertitque: *Fortassis ut etiam dictio-
nis modo immoraremur.* At ea pertinere ex-
istimo ad sequentia, & ante, τάχα, adscri-
bendam ταύτην ἐν τῷ, non post, ἁρδρ ὡς ἄρδρ.

ἡ μὲν μαθηταὶ δὲ καὶ πρὸς τὰς ἑξῆς ἐχόντες τὴν ἑσθῆν.]
Adi Hieronymum, Chrysostomum, & Eu-
thymium.

ὅς τις ἔξ τῶν ἀρχῶν, &c.] Erasmus: *Quin
Petrus primum dicente ipsi Iesu, veni, &c. vel
de suo adjecit Erasmus, quod suppiendum
credidit, vel certe aliter habebat ipsius co-
dex ac noster, à quo nos ne latum quidem
unguem, quoad ejus fieri potest, rece-
dimus.*

P. 241. εἰς πλὴν γὰρ ἡν ἁρδρ, ἡ, &c.] ἡν ἁρδρ, ἡν-
σάρ, Gennetara, & Gennassar, regio & lacus
regioni vicinus. Nulla plane extat vocis
hujus mentio in Veteris Testamenti Ebrai-
co contextu; in Novi Syriaca editione sic
scribitur ܡܢܐ: cuius dictionis originem
referre spissum est negotium. Hierony-
mus libro de Nom. Ebraic. *Genesar, Ortus,*
principium. Id emendat Santes Pagninus,
& legit: *Hortus principum*, ܡܢܐ ܡܢ
interpretatur præterea Pagninus: *Protectio prin-
cipis à πρὸς protexit.* Sed legendum omnino
in Hieronymo: *Ortus principum*; Hely-
chius: ἡν ἁρδρ, πατρὶς ἀρχόντων, à Chaldaeo
ܡܢܐ & ܡܢܐ. Derivant alii a ܡܢܐ, quod
interpretantur, *vallis florida*: mallet, *vallis
constituta*, ܡܢܐ quippe furculum significat: fera-
cem enim esse regionem hanc ad prodigi-
um usque testificatur Josephus lib. 3. de
bell. Jud. cap. 18. & Josephi perpetuus imi-
tator Hegesippus lib. 3. Excid. Hieros. cap.
26. A ܡܢܐ factum conjectant quidam
ܡܢܐ, mutato à Chaldaeo Caph in Gimel,
& inserto Samech: quod verum est. Itaque
passim in Veteri Testamento regionem
Cinnereth à Chaldaeo Paraphrastis Gen-
nesar & Gennesar eth appellatam nanci-
scaris. In ea autem appellatione placuerunt
sibi, quod sua, ut dixi Dialecto significaret:
Ortum principum; & ex tribu Nephthali,
quæ ibi sita est, mille principes profecti Da-
videm convenissent 1. Par. 12. 34. Longe
vero ineptissima est sive etymologia, sive
allusio, quam loco laudato affert Hegesip-
pus: *Genesar, inquit, dicitur Græco vocabulo,
quasi generans sibi auram aqua dulcis, & ad po-
tandum habilis.* Cum igitur vocis hujus ob-

scura sit origo, minime mirum insectiam
suam hic aperte Origenem profiteri. Hie-
ronymus vero tam stricte Origeni adhaeret,
ut ipsa etiam verba quibus ignorantiam
suam hic testatur, ille representaverit: sic
enim habet: *Si sciremus, quid in nostra lin-
gua resonaret Genesar eth, intelligeremus quo-
modo Iesus per ipsum Apostolorum, & navis,
Ecclesiam de persecutione & naufragio libera-
tam transducit ad litus, & tranquillissimo por-
tu faciat requiescere.*

τὸν πατέρα τὸν ἐκόντες, &c.] Nota hic Patrem p. 242.
peccati, ipsius Filium, & Spiritum malum
opponi Deo Patri, Filio, & Spiritui Sancto.
Origenes in Matth. 16. 21. p. 284. ἡν ἁρδρ.
νῦν (χρὶς δὲ) δὸν τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ υἱὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ
καὶ τῷ πατρὶ, καὶ ἡν ἁρδρ, καὶ ὁ πᾶς, καὶ πᾶς
τὰ ἐναντία οὗς ἐστὶν ὁ χρὶς. ἔτι δὲ τὸ μὴ ὁμο-
τιζομένης εἰς ἁγίον πνεῦμα ἐκείνου πνεύματος, ὅτι
ποιῶν τοῖς ἡν ἁρδρ ἐστὶν τὸ πνεῦμα, καὶ τὸν υἱόν
καὶ, & τὸ σῶμα, εἰς ὅμοια ἢ πατρὸς, καὶ τὸ
ἀγίου πνεύματος. Porro Diabolum appellat
πατέρα τὸν ἐκόντες. Sic Paulus Ephes. 6. 12.
τὸς κοσμοκράτορας τὸν ἐκόντες τῷ αἰνῷ τούτῳ. Ori-
genes Homil. 8. in Exod. cap. 20. *Vi quoniam
Patres, id est, Diaboli, & Angeli ejus, caterique
principes mundi hujus, & rectores tenebrarum
harum, & ipsi enim efficiuntur Patres peccati, sic
ut & Diaboli, quoniam, inquam, patres isti &c.*

καὶ ὁ κακός, &c.] Matth. 13. 38. Iohan. 8.
44. Act. 13. 10. & 1. Iohann. 3. 8. 9. 10. Ori-
genes Homil. 8. in Exod. cap. 20. *Cum à
Diabolo ad peccatum suademur, semen ejus effi-
cimur: cum vero etiam implemus quod iusserit,
tunc jam & genuit nos, nascimur enim ei filii
per peccatum. Et mox: Et ut ad ea quæ scripta
sunt, veniamus, Dominus majestatis Iesus Chris-
tus Salvator noster crucifixus est, hujus patuli
auctor & pater sceleris sine dubio Diabolus est,
sic enim scriptum est: Cum autem introisset Dia-
bolus in cor Iudæ Iscariot, ut traderet eum. Pa-
ter ergo peccati Diabolus est, &c. Et in Matth.
13. 43. p. 207. ὁ παραδίδωνος τὸν υἱὸν τὸν πονη-
ρόν. Quis sermone Mali filios admiserant:
sed præcipue in Iohan. 8. 44.*

τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀντικείμενον, &c.] 2. Thess. 2.
3. 4. ἀντικείμενον καὶ ἐπαιρόμενον, &c. est pro-
prie ἰσῶ, adversarius, inimicus, Diaboli co-
gnomen. Satanas autem Dei filii potissi-
mum adversarium significat. Origenes
lib. 6. contr. Cels. 1. 1. ἰσῶν διαβόλον σατάνην
καὶ ἡμιλογικὸν τὸν ἑσθῆν τινὲν ὀνομασθεὶς σατάνην, μὴ
ἀλαμβανόμενον εἰς ἡμάδα φωνῶν, ἔστιν ἀντικείμε-
νον. πᾶς ὁ ἐπὶ κακίαν ἐλθὼν, καὶ ἐπὶ αὐτῷ
βίον, ὡς τὰ ἐναντία ἀπὸ τῶν τῇ ἀρετῇ, σατ-
νάς ἐστὶ, τῶν ἀντικείμενον καὶ ἡσθῆν τὸν υἱὸν αὐ-
τοῦ, καὶ ἀντίθετον, καὶ ὁσφία. Diabo-
lum Diaboli filium appellat Origenes,
quemadmodum & Iohann. 8. vers. 44.
ὁμοῖος δὲ οὐ πατρὸς τὸν διαβόλον ἐστὶν, καὶ τὰς ἐπιθυ-
μίας τὸν πατέρα ὑμῶν δίδετε ποιεῖν, ἐκείνου δὲ ἀν-
τι-
θῶν.

Ἐπαποκύνει· ἢ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐχ' ἔσται, ὅτι καὶ ἐστὶν ἀληθὴς ἐν αὐτῷ, ὅταν λαλήσῃ τὸ ψεύδος ἐν τῷ ἰδίῳ λαλῆσει, ὅτι ψεύς ἐστι, καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ. Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & Pater ejus. Scio, ambiguum esse locum hunc; ejusque ambiguitatem ab Origene proponi, in Johann. 8. 44. & cum ita plerosque exponere, quasi, αὐτῷ, referendum sit ad ψεύδος. Hieronymus in 14. II. Legimus in Evangelio, quod Diabolus ab initio mendax sit, & Pater ejus: id est, mendacii; quod multi non intelligentes, Patrem Diaboli volunt esse Draconem qui regnat in mari, quem Ebraei appellant Ithiel. Nonnus vero ad Diabolum refert:

ὅτι λοιγὸν ἦδος αἰχρῶν
ψεύς αὐτὸς ἔσται, ψευδόμενος ἐν ψευδίᾳ
quia perniciosus moribus praeclitus
Mendax ipse est, mendax ex Patre.

Et revera articulus praefixus τῷ πατρί, id videtur confirmare. Alioquin hunc locum roborandis dogmatibus suis, quibus natos, & natorum natos Diabolis tribuebant, proferre non potuissent Caiani & Archontici: qui, ut refert Epiphanius; hunc ita conceptum legebant: ὁ μὲν ἰσὺς ἐστὶν ὁ πατὴρ τοῦ διαβόλου, ὅτι ψεύς ἐστιν, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύς ἐστιν. Cyrillus praeterea Alexandrinus libr. 6. Comment. in Johann. nonnullos refert existimare Diabolum, postquam è caelo deturbatus est, in infernum fuisse detrusum & alligatum; alium vero Evam & Adamum in fraudem illexisse, eumque superioris illius filium à Christo hic appellari: quod commentum merito Cyrillus explodit. Id certe constat τῷ πατρί, ad Diabolum, non ad mendacium ipsos retulisse.

τὸ ἐναντίον τῷ ἀγίῳ πνεύματι πνεῦμα] πνεῦμα intelligit ὁ πονηρὸς, de quo Luc. 7. 11. & 8. 2. & πνεῦμα ἀνιδυαρόν, de quo Matth. 12. 43. & passim, πνεῦμα ἀλλοτὸν καὶ κακόν, de quo Marc. 9. 25. quae in Spiritu sancto spiritibus malis adverso ejiciebat Christus. Intellige & Spiritum illum mendacii, de quo 3. Reg. 22. 22, 23. adversarius Spiritus veritatis, de quo Joh. 14. 17. & alibi. Tertullianus demonogamia: Ergo, inquit, hac argumentatione quidvis novum onerosum Paracletō adscribi poterit, est ab adversario spiritu fuerit. Non utique. Adversarius enim spiritus ex diversitate predicationis apparet. & Origenes Tom. 12. in Matth. p. 299. ἐπαπορήσει μ' ἀν τοιαῦτα, ἀρὰ ἐστὶν ἀρνησάμενος τὸ ἱερὸν, μὴ συνήκει τῷ ἀρνημένῳ πνεύματι τὸ ἱερὸν τῷ διδόντῳ πνεύματι καὶ σοφίᾳ. ὅτι παρὰ τὸ ὁμολογεῖν κατὰ τινὰ ἀξίαν αὐτοῦ τὸ πρὸς θεῷ συνδυαμένους.

ὅτι τὸ ἀρτὸς ἐστὶν ἐκ τῆς αἰχρῆς, &c.] Aliquantisper ab horum sententia recedit Erasmus.

ὡς ἔξω τῷ πειρασμῷ, &c.] Erasmus: quasi jam positus extra tentationem illius navis in qua jactabatur. An habuit Erasmi codex: ἐκείνου πατρὸς, ut ejus interpretatio videretur postulare? an id supplendum credidit?

Ἐπὶ τῷ σέσωσμένῳ.] C.H. habebat ἐσωσμένων, sed ad oram recentiorum manu notatum erat: σέσωσμένων. Lege, σέσωσμένων. Erasmus: de his qui servati sunt.

εἰ δὲ ἐστὶ τὸ διαφρά, &c.] Fugit Erasmus P. 243. loci hujus sententia; sic enim interpretatur: Porro num qua differentia sit hujus verbi: Salvi facti sunt, quod de his dictum est, quantum ad salutem datam; nam profluvio sanguinis laboranti famine dictum est: Fides tua te salvam fecit, ipse etiam per te dispicies.

καὶ θυσιὰν κατὰ τινὰ, &c.] Nempe cum cap. 244. putasset Cenchreis, juxta votum prius à se conceptum, Act. 18. 18. vel cum quatuor illos viros votum habentes super se radicavit, oblationemque pro unoquoque eorum offerri, Act. 21. 24. 26. Legale votum appellat, quod juxta Legem factum fuerat. Lex autem ea habetur diserte Num. toto cap. 6. θυσιὰν dicit; quum enim caesariem deponebant Nazaraei, agno, ove, & ariete faciebat Sacerdos, panes azymos, aliaque nonnulla offerebat, capillosque deponos comburebat. Num. cap. 6.

καθαλῆσαι περιμέμδα, &c.] Hieronymus iisdem pene verbis: Manus, id est, opera, non corporis utique, sed animae lavanda sunt, ut fiat in illis verbum Dei. Origenes infra in Matth. 15. 19, 20. p. 255. τὸ δὲ ἀνίστασθαι χερσὶ φαγεῖν, & κοινοῦ τὸν αὐθροῦπον, ἀλλ' εἰ δὲ τοιμήσαιτε εἰπεῖν, κοινοῦ τὸ ἀνὴρ καὶ καθάρει ἐν φαγεῖν, ὁ πέποιθε τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐσθίειν.

ταῦτης τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς τιμῆς, &c.] Eadem haec habet Hieronymus.

κερβάν ἐστιν ὁ ἐφέλεις μοι, θυτίς, δ' ὄρον] ὁ κερβάν ἐστιν ὁ ἐφέλεις μοι, θυτίς, δ' ὄρον τῷ θεῷ ἀναλιδεῖται. ὁ ὅν χρεώσθης ὡς τῷ θεῷ ἐκ τοῦ ἐφέλεις, καὶ ἀκὼν καλῶς ἀλλο.

ὁ πρὸς τὸν ὁ δανειστὴς ἐποίει, &c.] Fenerator ut pecuniam creditam reciperet, hanc Deo consecrabat, atque ita eam suo nomine in gazophylacium inferre creditorem cogebat, quod erat eam aliquomodo recipere. Filii autem ne pecuniam parentibus debitam darent, eam Deo pater consecrabant. Igitur etiam si diversis de causis, idem tamen filii illi nequam faciebant accreditores; utrique enim Corban causabantur, illi ut mutuum reciperet, illi ne quid parentibus darent.

ὁ ἀν' ἐξ ἐμῶν ὠφελήσῃς, &c.] Loci obscuri, varique ab Interpretibus accepti, clara haec est, & dilucida expositio: Quare à me adjutus fuisses, ὁ Pater, cares jam Deo consecrata est: live, munus est id quo a me juraveris. Ori-

genes in Matth. 14. 36. ex Catena M. S. Biblioth. Reg. ἰσαλάσσαν τοὺς τέκνας ὑποδείκας ὅτι καὶ πατρὸς τῶν ἑταίρων· διὸν εἶπε τὸ ἰσά ὅτι ἰσά, ὁ δὲ μοι τὸ παρὶσθαι τὸν τέκνον ἐχέων, ὅτι μοῦνον, ὁ δὲ μοι τὸ τῶν τέκνων, ἵνα ἐκ τοῦ π. πατέρα, ὁ δὲ μοι ἔσται τὸ ὅτι τὸ ὁ δὲ τέκνον, ὁ δὲ τέκνον ἐκ τοῦ ὁ δὲ τέκνον, καὶ ὁ δὲ ὁ δὲ τέκνον λαβεῖν. *lucetis dicuntur pietatis obtentu parentes contemnere. Verbi gratia dixit filio suo, da mihi ovem hanc quam habes, vel vitulum vel aliquid quid simile; dixit patri, Donum illud est Deo, quo a me adjuvari vis, nec accipere potes.*

Chrysoft.
in brev.
Enar. in
Matth. 15

Hanc expositionem retinuit Chryſoſtomus: *Quod a me in utilitatem tuam petis, Pater, jam dono Deo dicatum eſt, nec illud ſumere potes: & poſt Chryſoſtomum Theophylactus: ὁ δὲ ἐν ἱς, ὁ πατήρ, ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποδιδόνων, Donum eſt, ὁ Pater, id quod a me in commodum tuum petis. Quo magis miror veniſſe in mentem tot magnis viris quos laudat Thomas in Caten. ut tam male locum hunc torquerent, quibus præſertim faciem prætulerat Origenes. Caſſiani difficultatis fuiſſe puto voculam ἱερῶν, quæ pro ἁρ hic & alibi ſæpiſſime uſurpatur.*

τῶ θεῷ ἀνακειμένων πενήτων] Psalm. 9. 33,
35. Isaiah 49. 13. Jac. 2. 5. Menander:

P. 246. *ἀνα τῇ προσῳδῇ τῶν πενήτων, &c.] Ut in ea quæ in pauperes fuerant erogata, involarent homines rapacissimi, & gazophylacium expharent. Theophylactus; ἰδιώσαντες οἱ πτωχοὶ τὰς ἐκδοὰς τοῖς γονεῖσι, ἀλλὰ ἀνατιθεῖναι ὅσα ἔχουσιν τῇ γαζοφυλακίᾳ ἔτι οὐκ. Liberos enim doceant nihil parentibus dare, sed facultates suas omnes in Templi Gazophylacium inferre. Non facultates suas omnes, sed tantum ὅσα εἰσὶν ἐκ τῶν γονεῖν, quod parentes ipsorum accepissent, et vult Origenes; quemadmodum & ipse Theophylactus eorum quæ paulo superius docuerat parum memor: καὶ ὅτι οἱ ἐμὲλκον αὐτοὶ μὴ τῶν πατέρων τῶν χρημάτων, καὶ οἱ γονεῖς κατελεγκμένοι τὴν ἀνηλικιωμένους. Et sic cum liberi bona dividebant, & parentes relinquiebantur in senectute absque ullo subsidio. Qui pote partiti fuissent opes eas cum liberis Pharisæi & Scribæ, si universas eas abstulissent?*

ἵτις ἔχουσιν τὴν χειρὸς λειτουργίαν, &c.] Presbyterorum intererat quamplurimas pauperibus oblationes erogari, utpote quarum pars ad se pertineret. Id colligitur ex Urbani Papæ Decretali Epistola. Hujus etiam satagebant Principes reipublicæ causā, ne quis fame & inopia interiret, dum alii luxurie diffuissent. Pharisaorum igitur fratres eos appellat Origenes, qui consanguineorum & affinium inopum cura neglecta pauperibus conferendam esse stipem contendebant. Sancitum certe est, in Apostolicis Canonibus, ut ipsi Ecclesiæ Antistites con-

COMMENTARIA
sanguineis egentibus opem ferant.

καὶ σφόδρα καὶ διαπονητικὰ, &c.] Videtur Episcoporum avaritiam perstringere, qui cum bonorum Ecclesiae ericicundorum arbitri essent, universa in proprios usus convertabant, & aliorum qui ea largiti erant, pietatem in lucro deputabant. Origenes infr. in Matth. 15. 20. pag. 255. τὸ δὲ ἔμπροσθεν καὶ τὸ ὀρεγόμενον διανοητικῶς, διὰ τὸ πρὶν ἀντιβλεῖν τοῖς ὄψεσιν, ἢ τὸν ἀπὸ ἀντιθέσεως κληρονομῶν, ἢ τὸν διὰ τῶν ἀποκρίσεων τὸ δὲ ὄψιν ποιεῖται, διδόντων ἀποκρίσεις ἐντολμαί, ἢ γούνοι τοῦτ' ἐπισκοπῶν, ἢ καὶ ἴσχυ ἐπιθυμῶν,

καὶ τὰ καλὴν ἔβασαν] Vulgata editio,
 Syriaca, Arabica, Peritica, Ebraïana, Pa-
 giniiana, omnesque fere Interpretes red-
 dunt: *ea que mittebantur, portabat*. Sed
 num satis hæc coherent: *loculos habebat, ex
 ea que mittebantur, portabat*? quasi qui in
 loculos missa portabat, non etiam loculos
 portaverit. Deinde cum ait Origenes:
 ὡς τις τοῦ τις ἐκκλησίας ἔχον γλωσσόλογον, λέγει μὴ
 ὡς καὶ ἐμεῖς, ὑπὲρ πάντων, τὰ ἐκ βαλὼν βα-
 ρύει, &c. manifeste opponit τοῦ, τὰ βαλὼν βα-
 ρύει, τῷ, ὑπὲρ πάντων λέγειν. Præterea inquit:
 ἐπεὶ τοῦ τις ἐκκλησίας ἔχον γλωσσόλογον, λέγει μὴ
 ὑπὲρ πάντων. Τὰ ἐκ βαλὼν βαρύει, μὴ οὐκ αὖ
 τὶς οὐ μὴ ἔβασαν. Quodnam ergo fecul-
 lud est pauperum caulam agere, & in locu-
 lus missa portare? Ne Ledorem diutius
 teneam, dico ego, βαρύει, non significat
 duntaxat, *ferre, fed & auferre, subripere,*
furari. Suidas: βαρύειν, ἀρᾶν, κλεπεῖν
 ὁ δὲ λαχὼν σφραγισμένον, ὁ δὲ τῆς ὑπὲρ τὸν
 ἱερὸν ἱερῆν, ὡς μὴ ποιοῖ αὐτὸν σφραγιστὴν, καὶ τὴν
 βαρύειν τὸν παρεκκείμενον. Casaubon, *ablatum*
fuit, furto subripit fuit. Lacydes autem,
impresso sigillo, annulum per foramen jacebat,
ut nihil & rebus ipsius subripiretur, nec quic-
quam eorum quæ recondita erant, auferretur.

Quem locum Suidas è Laërtio tranſtulit;
ſic ille: *ἔπειτα γὰρ τὸ φιλότιμὸν τῷ Ἀχιλεὺς, ἐφάρ-
μαξεν· καὶ πάλιν, εἰς τὸ δακτυλίον ἐξ ἧς τοῦ ἐπὶ ἱπ-
πῶς, οὗς μετὰ τοῦ ἀντὶ ἀνδραγαθῆος, καὶ τὸ ἐκαστοῦ
τῶν δακτυλεῖναι· καὶ οὕτως δὴ τὸ τῷ τῷ Ἰσχυρίῳ ἀν-
τιφάρμαξεν, καὶ ὅσα ἐκείνῳ ἰδὲ αἰσῶν·* Poſitum
enim aliquis è petru de promiſſis, rurſum ob-
ſignat, annulum intro per foramen jaciebat, ne
quid è rebus ipſius tolleretur, & exiſta que re-
condita erant, auferretur. Quod quoniam intel-
lexiſſent ſervuli, ſigillum reſignabant, & qua-
cunque volebant, ſubripiebant. Idem eſt vo-
cis hujus interpellatio apud eundem Evange-
liſtam, cap. 20. verſ. 15. *ὅθεν, εἰ οὐ ἰδὲ αἰσῶν*
αὐτῶν, ὅτι μοι τὰ αὐτῶν ἵδουκα· Domine ſi ab-
ſtulit eum, *dic mihi, ubi cum poſuiſti.* Cum
igitur non una ſit verbi, *ἐκαστῶς*, ſignificatio,
poſteriore illo ſenſu accipi debet hoc Jo-
hannis loco : καὶ τὰ ἐκαστοῦ ἰδὲ αἰσῶν
Et ea que mittebantur, ſubripiebant. Nec aliter
intellexit Æthiopica Interpretationis au-
ctor.

videatur, ut infra quoque notabimus.

P. 249. καὶ ἐν ἐκείνῳ διαφύροντες αὐτὸν ἐκινῶντα] Quam proxime ad Judæos accederent Ebionæi, docent Irenæus, Epiphanius, & Theodoretus. Non ab impuris autem cibis solummodo, sed & ab animatis omnibus eos abstinuissent, ac pro impuris habuissent, eundemque errorem Petro affinxisse testis est idem Epiphanius. Nec Ebionæorum duntaxat error ille fuit; quæ animata fuissent respuenda censere, sed & Nazaræorum, & Dositheanorum, & Valesiorum, & quorundam à Saturnilianis, & Marcionistis, & si Philastrio fides est, Aërianorum, & Encratitarum, & Manichæorum, & qui ex illis orti sunt, Priscillianistarum, & Apotactitorum, seu Apostolicorum. Quam insaniam damnavit Synodus Gangr. Can. 2. aliaque subinde Concilia.

Epiph.
Har. 30.

P. 250. ἐν εἰδωλοῖς, &c.] Ita C.C.H. & R. εἰδωλῶν autem tradunt Grammatici esse idoli similitudinem; quam significationem hoc loco tueri non possunt. Malim igitur, ἐν εἰδωλείς, hoc est in idolorum templis. Erasmus, in sacrificiis idolorum. Cæterum vid. Ad. 15. 20. & 21. 25.

P. 251. ἐν διαφόροις ἐνδιαφοροῦν, &c.] Erasmus: *con-temta superstitione in rebus, ut opinor, indifferen- tibus*: legebat: ἐν ἀδιαφόροις. Pro ἐνδιαφοροῦν autem legendum existimo ἀδιαφοροῦν, vel ἐναδιαφοροῦν. ἐνδιαφοροῦν autem insolens est.

P. 252. ὑπὸ τοῦ φασκόντων ἐ τὸν, &c.] Valentinianorum, Marcionistarum, aliorumque. ἡμεῖς ἀλλήθως εἶ] Ita C.C.H. & R. Priorem illam vocem prætermisit Erasmus. Legendum ἡμῶν.

τοῦ τὰ αἰῶν ἐκείνους] Vides hic duos αἰῶνας, & oppositum αἰῶνα ἐκείνους. αἰῶν τέττω, ut revera duo sunt. Horum alter idem est qui αἰὼν ἐρχόμενος, Marc. 10. 30. Luc. 18. 30. αἰὼν μέλλων, Matth. 12. 32. Hebr. 6. 5. αἰὼν τὸ αἰὼν, Hebr. 1. 8. αἰῶνες τοῦ αἰῶνος, & sæpe αἰὼν simpliciter, vel αἰῶνες. Alter vero αἰὼν ὁ κόσμος τούτου, Ephes. 2. 2. οἱ αἰῶνες αἰῶνος πομπῆς, Gal. 1. 4. ὁ νῦν αἰὼν, Tit. 2. 12. & αἰὼν αἰῶν, passim. Utrumque optime distinxit Luc. 20. 34. 35. Unde & hunc locum expressit Origenes: οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμῶσι, καὶ ἐκγαμήσουσιν· οἱ δὲ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸ αἰὼν ἐκείνῳ τυχεῖν, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐν νεκρῶν, ὅτι γαμήσουσιν, ὅτι ἐκγαμήσουσιν. Sic apud Ebræos duo sunt sæcula, הָיָה הַיּוֹם *seculum hoc*, & הָיָה הַיּוֹם, *seculum futurum*, quo vel dies Messiae intelligunt, vel tempus quod mortem statim sequitur, vel quod sequetur corporum resurrectionem.

P. 253. ἔσται δ' ἄνθρωπος, &c.] Hoc loco multum se jactant Heterodoxi. Inde certe Petrus Martyr, Philippus Mornæus, alique nobiles illarum partium consecranci rem sibi con-

fectam putant. Sixtus Senensis locum ab Hæreticis, Petronius Cardinalis & Genibrardus ab Erasmo depravatum & adulteratum suspicantur. Quem tamen integrum esse fidem faciunt calamo scripta Græca exemplaria. Neque vero cur ad ejusmodi responsum decurratur, ratio ulla est; cum omnis inde illis arcessendi causæ suæ patrociniis anxia facile præcidatur. Quamvis autem Adamantii de Eucharistia opinio, satis jam in Origenianis ventilata sit, accuratius tamen locum hunc enucleabimus.

ὁ πῶς ἰδίῳ λόγῳ ἀνίσταται τὸν νεκρόν, &c.] Cum quis corporis Christi sit particeps, non sufficit sola participatio hæc, ut sanctitatem consequatur: at necesse est præterea, ut nullius sibi sceleris conficius, sed pura mente ad sacramentum accedat, alioquin *judicium sibi manducat & bibit*. Duo igitur requiruntur, ut qui particeps fuerit corporis Christi, sanctior evadat; primum ut particeps fiat, tum ut pura ejus sit mens & integra conscientia. Desuerit postremum hoc, seipsum sancti sacramenti fructu fraudaverit. Non igitur ex se, vel *suapte natura*, ut reddit Erasmus, solum, nec simpliciter & absolute utentem sanctum efficit corpus Christi; alioquin etiam indigne utentem sanctum efficere: sed adhibita pura conscientia, & certa fide utentem sanctum facit, eique fit utilis.

ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῷ τῷ μὴ φασκόν, &c.] Mox docuit Origenes nisi ad hunc corporis Christi esum, integer præterea & intaminatus animus accesserit, futurum ut nullus inde ad nos fructus redundet; nunc subiungit nec simpliciter ex abstinentia ab hoc sacramento quicquam nos detrimenti capturos, vel bono aliquo privatum iri; cum illo abstinere debeat homo sibi nondum satis probatus; vel si impedimentum aliquod occurrerit, aut ad legitimam ætatem nondum pervenerit; sed tunc potius cum insinceri pectoris sordes eluere negligentes hoc esu sponte abstinemus: τὸ δὲ αἰῶν τὸ ὁσπρησας ἡ πατὴρ ἐστὶ καὶ τὰ ἀμαρτήματα. καὶ τὸ αἰῶν τῆς πνεύματος, ἡ δικαιοσύνη ἐστὶ, καὶ τὰ κατὰ δυνάμει.

καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ὑλικόν, &c.] Hoc est accidentia materiæ panis prius inhaerentia, ejusque propria; quæ postquam in stomachum demissa, ab eoque corrupta sunt, in novam convertuntur substantiam, & partim humani corporis formam induunt, partim ejiciuntur in secessum, juxta doctrinam S. Thomæ, p. 3. q. 77. a. 5. & 6.

καὶ πῶς ἐννοουμένῳ ἀπὸ ἐκείνου, &c.] Ut supra ἐντετυξεν, sic nunc ἐκείνου appellat sacrosanctum illum sermonem quo panis consecratur. Ita Justinus Martyr Apolog. 2. ad Anton. Imp. αὐτὸν ἐν τῷ λόγῳ διὰ σαφην.

καρποποιήσας ἡμῶς ἡμεῖς δὲ σωτῆρες ἡμῶν, καὶ σάρκα
καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔδωκεν: ὅπως καὶ τὸ δι-
εῖναι τὸν λόγον τὸν θεὸν πατέρα διὰ τῆς ἰσχυρῆς καὶ ἁγίας τοῦ πνεύματος
ἐκ τῆς αἰῶνος καὶ σάρκα καὶ αἷμα γεννηθέντα ἡμῶν,
ἐκείνη τὴν σαρκὸς τοῦ θεοῦ ἡμεῖς ἡμεῖς καὶ αἱματὶ δι-
δάσκοντες. Sed quemadmodum per verbum
Dei caro factus Iesus Christus servator noster,
carnem & sanguinem pro salute nostra habuit:
ita cibum per precem verbi Dei ab ipso benedi-
ctum, quo sanguis & carnes nostræ mutatione
factæ nutriuntur, illius incarnati Iesu & carnem
& sanguinem esse edocti sumus. Theophilus
Alexandrinus in prima Epistola Paschali:
Quod adferens non recogitat aquas in bap-
tismate mysticas adventu sancti Spiritus conse-
crari, panemq; Dominicum, quo Salvatoris cor-
pus ostenditur, & quem frangimus in sanctifi-
cationem nostræ; & sacrum calicem; quæ in
mensa Ecclesiæ collocantur, & utique inanima
sunt, per invocationem & adventum sancti Spi-
ritus sanctificari, Augustinus lib. 3. de Trinit.
cap. 4. Nec linguam quippe ejus, nec membra-
nas, nec atramentum, nec significantes sonos lin-
guæ editos, nec signa litterarum conscripta pel-
liculis, corpus Christi & sanguinem dicimus; sed
illud tantum quod ex frugibus terræ acceptum,
& prece mystica consecratum rite sumimus ad
salutem spiritualem, in memoriam pro nobis Do-
minicæ Passionis. Precem appellat mystica
verba à sacerdote prolata, quod iis precatio
contineatur, ut ostendimus in Origenianis.
Hoc igitur sermone utilis sit comedenti ille
cibus pro pietatis illius & fidei modo; acci-
dentia autem, materiæ panis prius adhæ-
rentia, in ventrem abeunt, postquam in no-
vam substantiam conversæ sunt.

καὶ τὸς τὸν αἶνον διαβλήσει; Hic est enim
verus ille fructus, de quo in quocunque die
comederimus, aperientur oculi nostri, & erimus
scientes bonum & malum: hic est verus ille
panis, in cuius fractione aperientur oculi
nostri, & Deum cognoscemus.

καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας τῆς αἰῶνος, &c.] Hoc est τὸ ἱλαρόν,
de quo supra, accidentia scilicet quæ fue-
runt materiæ panis. Ea autem nihil ad
sanctitatem comedenti conferunt, sed sermo
super pane prolatus; cum enim vi ac
virtute illius fiat mira illa panis in corpus
Christi conversio, quam placuit Ecclesiæ
Transubstantiationem appellari, & corpus
Christi comedentem plurimum ad sancti-
tatem consequendam juvet, si puro pectore
exceptum sit, beneficium hoc sermoni illi
mirifico super pane prolato acceptum quo-
dammodo referre possumus.

καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι τὸ τυπικόν, &c.] Cor-
pus Christi sub typo & symbolo panis oc-
cultum & involutum, cum accidentibus
panis quæ corpus Christi tegunt, typicum
& symbolicum corpus dici potest; sive
quod specie, & similitudine, hoc est typo,

& symbolo panis sit, corpus Christi revera
sit; sive, ut vult Bellarminus, quod Eucha-
ristia sit sacramentum, hoc est signum, seu sym-
bolum rei sacræ, nempe corporis Christi sub illo
symbolo delitescens: sive, ut idem docet,
quod ipsum verum corpus Christi, ut est in Eu-
charistia, sit typus ac symbolum sui ipsius, ut fuit
in cruce, & ut est nunc in cælo: sive quod cor-
pus & sanguis Christi sint resurrectionis no-
stræ symbola, ut sciscit Nicænum Concili-
um; vel, ut Concilium Tridentinum, quod
Sacramentum Eucharistia sit pignus futuræ no-
stræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbo-
lum unius illius corporis, cuius ipse (Salvator)
caput existit, cuique nos, tanquam membra, ar-
ctissima fidei, spei, & charitatis connexionē ad-
strictos esse voluit: sive tandem quod corpus
Christi & sanguis sint fidei & promissionis
symbolum & typus, juxta Clementis Ale-
xandr. sententiam lib. 1. Pædag. αὐτὸς δὲ θεὸς
inquit, & ὁ αἷμος ἐν τῷ ἱερῷ ἱλαρόν ἐστιν, ἐπὶ
ἐκείνῳ δὲ συμβόλων φάσμα δὲ μὴ τὰς σάρκας,
εἶπεν, & πίεσθε μὲν τὸ αἷμα, ἐν αὐτῷ τὸ πνεῦμα καὶ
τὸ ἱερὰ καὶ τὸ πνεῦμα ἀλλοτρίων. Alibi autem
& Dominus in Evangelio secundum Iohannem,
aliter per symbola significavit: Edite meas car-
nes, inquit, & bibite meum sanguinem, mani-
festo fidei & promissionis potentem allegorice
designans. Præclare Maximus martyr in

Lib. 2. de
Sacram.
Euch. c. 2.

Ibid.

Conc. Tri-
dent. sess.
13. cap. 1.
& 8.

Maxim.
ad cap. 1.
lib. de Ec-
clesiæ, Hie-
rarch.

Scholiis ad Dionysium; ὁ ἡμῶν αὐτοῦ τοῦ
θεοῦ ἐν τῷ ἱερῷ φάσμα, ἀλλὰ δὲ τὰ συμβόλων
τελεῖται, εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἱερόν, &c. Non
nudum scilicet corpus Christi contingi-
mus, sed sub symbolis delitescens. Igitur
symbolicum corpus idem est, quod mysti-
cum corpus, quod est proprie sacramentale.
πολλὰ δὲ ἂν ἐκεῖ &c.] Videtur alius esus
corporis Christi significari, atque ille de quo
mox egit: ut revera duplex est, Sacramenta-
lis alter, quum videlicet corpus Christi ore
recipimus, alter quum fide Verbum car-
nem factum comedimus. Uterque esus di-
ferte explicatur capite Iohann. 6. & poste-
rior quidem à v. 31. ad hæc verba v. 51.
καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ ζωὴ δώσω prior vero ab his
verbis ad v. 59. Id docent Catholici Inter-
pretes fere omnes. Sacramentalem esum
supra proposuit Origenes, de alio hic agi-
tur. Id si caute animadvertisset Vincentius
Bellovacensis hæc profecto non scripsisset;
sed in Commentario ejus (Origenis) super Mat-
theum cavendum est quod dicit panem illum quem
dedit Dominus Discipulis, non fuisse verum cor-
pus ejus, exponens illud mystice de pane Dei verbi.

Vinc. Bell.
Specul. do-
ctrinal. lib.
18. c. 43.

καὶ τὰ τῶν, &c.] Non habet mercedem, hoc
est, ζωὴν αἰώνιον, quæ recte factorum finis est
& merces, ut mors peccati.

ἀνελευθερία γίνεσθαι] Videtur legisse Erasmus, P. 255.
ἀνελευθερία, vertit enim: si in verbo per illibe-
ralem adulationem, aut lucri causa fiat.

ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς λόγῳ, &c.] Sen-
sus

fus est: vel emolumentum ab iis capiendum, qui
recens ad Christi fidem conversi pietatis causa
dona offerunt. Quod alibi, λόγος βασιλείας, λό-
γος σωτηρίας, λόγος ευαγγελίου, λόγος εσθραυ, λόγος
καταλλαγῆς, λόγος ἀληθείας, λόγος ζωῆς, λόγος πί-
στεως, λόγος δικαιοσύνης, & πασιπμμε, λόγος θεοῦ,
illud hoc loco λόγος appellatur : quemad-
modum apud Marc. 14. 4. & 4. 33. & Act. 8.
4. & passim. Igitur προσήκει τὸν λόγον, idem
est ac προσήκει τὸν λόγον πιστεῖω, sive τὸν λόγον ευαν-
γελίῳ, hoc est, ad Evangelicam partes transire
& fidem amplecti, προσέρχεται τὸν λόγον ᾠγειν
ut 1. Tim. 6. 3. & προσέρχεται τὸν θεόν λόγῳ, ut
Origenes in Marth. 19. 29. Familiaris est au-
tem utraque locutio Origeni : qui & non-
nunquam προσέρχεται & πρὸς ἑνα simpliciter
ufurpat. Inde dicti προσήλυτοι, qui relictis
Gentilium superstitionibus circumcede-
bantur, eorum autem qui recens verbum
Dei receperant in nascentis illis Ecclesie
primordiis insignis erat zelus, & profundissi-
ma in Ecclesiam largitas, adeo ut quotquot
possessores agrorum, aut domorum erant, ven-
dentes afferrent pretia eorum qua vendebant,
& ponerent ante pedes Apostolorum : divide-
rentur autem prout cuique opus erat. Incre-
mentum deinde capiente inde Christiana
republica, cum ex ejusmodi venditionibus
nonnisi incerti fructus ad Sacerdotum, &
pauperum alimoniam caperetur, nec
constans bonorum Ecclesie æstimator fieri
posset, placuit domos ipsas & prædia Ec-
clesiis attribui, à quibus certi redditus quo-
annis provenirent. Id docet Urbanus Papa
in Epistola Decretali. Præterea mos ille in
veteri Ecclesia obtinuit, hodieque fere in
usu est, ut Christiani ad templi accedentes,
vel in concham, ut colligi potest ex Eliberi-
tani Concilii Can. 48. vel certe in arcam ad
id paratam, pro libitu & pietate stipem de-
mitterent. Id à Paulo λογίζεσθαι, 1. Cor. 16. 12.

• & ευλογία, 2. Cor. 9. 3, 6. appellatur, hoc est
salus, proprie Collectæ. Insignis est Justinii
locus Apol. 2. pro Christ. οὐ ἐμπορεύωντες θεὰ καὶ
ἐκὼς ὁδοῦ κατὰ σαρκαρεσσιν εὐσεβος πλὴν ἑαυτοῦ, θέλοντες
διδάσκαι, καὶ τὸν συλλογισμὸν καθ' αὐτὸν ποιεῖν, καὶ τοὺς ὀφειλόμενους διδοῦναι,
καὶ αὐτοὺς ἐπιτιμῶντες ὁρᾶντες, καὶ χηρίρας, καὶ
τοὺς δεξιὰς νουθετοῦν, ἵνα δὲ ἄλλοις διδάξαι δυνατοῖσιν, καὶ τοῖς
δεσπομένοις δοῖν, καὶ τοὺς παρεπιδηνοὺς εὖ διατίθεντας,
καὶ ἀποστολὰς ποιῶντας ἐν ταῖς χρειαῖς τοῦ κοινού, ἵνα γίνονται
Qui divites sumi & volunt, ad libitum unus-
quisque suum, quod vult, largitur : & quod
colligitur, apud Presidem depontur : ipse au-
tem opem fert orphanis & viduis, iisque qui vel
propter morbum, vel alia de causa egenae pre-
muntur, qui sunt in vinculis, & hospitibus
peregre adventantibus ; & ut semel ablutam
omnium inopum curam gerit : quæ αὐτοῦ
fere retulit Tertullianus in Apologetico
cap. 39. Coimus, inquit, ad literarum divi-
narum commercium, &c. & mox : Etiam si
quod arce genus est, non debonoraria summa

quasi redempta religionis congregatur. Modicam unusquisq; stipem menstrua die, & si modo velit, & si modo possit, apponit: nam nemo contemnitur, sed pome confert. Hac quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis vorarinis dispensatur, sed egenis alendis, humanisque, & pueris ac puellis, re, ac parentibus destitutis, jamq; domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis, duntaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis sui sunt. Plurima alia fuerunt donorum genera vel testamento relicta, vel alia quavis occasione erogata, quæ omnia Oblationum nomine censebantur. Ad Episcopi autem curam pertinebat, clericis eas, egenis, ceterisque dividere, necnon & illarum partem sibi servare, ut liquet ex Apostol. Can. 39. & 41. & Urbani Epist. Decret. jam laudata, & Concil. Gangr. Can. 7. & 8. Cum ergo amplas opes Episcopus pro arbitrio dispensaret, Episcopatum ambibant multi, ut eas invaderent, pauxillum vero egenis impertirent, & existimabant quas sumi esse aliorum i. Tim. 66 pietatem.

τοῦ ἡς παρορίθη &c.] Sic H. C. hæc autem P. 256.
 R. C. prætermittit: τοῦ ἡς παρορίθη, καὶ διαπι-
 ράσαντες ἡλθον εἰς τὴν γῆν χυνησαρέτ.

ἐὸς, ἥτις ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. Ὁ δὲ ἰσχυρὸς ἐστὶν ὁ Χριστός.
ἐπεὶ οὕτως ἐστὶν, οὕτως καὶ τὸ ὄνομα ἐστὶν.] Hæc omnia
erant in nostro Codice, & in interpretatione
Erasmi: causam præbuerunt ejusdem vocis
iteratio, ut alias sæpe fit. Eanōs ē C.R. sup-
plevimus. Origines in Joh. 2. 21. 22. τὸ πῶς
ἐκλήθητο καὶ οὐκ ἐστὶν, & Hom. 14. in Iosepho,
de Sidone agens; Sed si, inquit, ad interpretationem
nominis redeam, quod significat, Venatrix,
vel Venatores: & Homil. 16. sequenti: Sidonii
dicuntur autem, sicut ante jam diximus, Venato-
res: & Hom. 13. in Ezech. Comminatio est in
Sidonem, quæ interpretatur, Venatores. Hiero-
nymus de nomin. Ebr. Tyrus, quæ Ebraice dicitur
Zor, & interpretatur tribulatio, sive angus-
tia, vel fortitudo. Idem, ibidem: Sidon, vena-
tio tristitia. Tyrus ad ἡξ, adfrixit, contraxit.
Inde nomen ἡξ rupes; unde Tyro nomen,
quod rupi imposita sit, Sidō ad ἡξ venatus est.

Ἐργῶντες εἰσὶν αἱ πονηραὶ δυνάμεις] Hoc est,
Dæmones: ita Theophylactus.

Ἡβραῖα καὶ ἀριθμοὶ τῶν ἰσραηλ. Ita se habent
 Hebraica, Deut. 32, 8. יְסֻדָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל *juxta*
numerus filiorum eius: quemadmodum
 Interpretes omnes. Soli LXX: ἀριθμὸν
 αἰχμαλώτων. Legerant fortasse, דָּרָא לְבַסְפָּר בְּנֵי
juxta a numerum filiorum Dei, quod alibi quo-
 que Septuaginta reddiderunt, ἀριθμὸν, Gen. 6. 2.
 antiquissimis temporibus in Interpretibus
 facris varietas hæc inolevit, ut quæ in vetu-
 stissimorum Patrum libris appareat. Ori-
 genes Homil. 29. in Num. Quia sicut cum
 disper-

dispergeret Deus filios Adam, statuit fines Gentium secundum numerum Angelorum Dei, vel (ut in aliis exemplaribus legitur) secundum numerum filiorum Israel, &c. & Homil. 13. in Ezech. Secundum numerum Angelorum Dei, sive ut melius habet, secundum numerum filiorum Israel.

P. 257. ἡτοιμασμένην ὑποκύπτει.] A 333, unde Niphal, 3333 incurvatus, depressus, & per metaphoram, humilitatus. Ex hoc loco Theophylactus: ἡτοιμασμένην τῇ ταπεινώσει.

ἡτοιμασμένοι εἰσὶν ἐν βασιλείᾳ τῶν ἁγίων, &c.] Alludit ad Matth. 25. 33. Legendum videtur: ἡτοιμασμένοι εἰσὶν βασιλείᾳ, &c. ut ἡτοιμασμένοι τῇ ταπεινώσει, ὡς λέγει Theophylactus ex hoc loco: οἱ γὰρ δίκαιοι τῷ ὕψει τῆ βασιλείας τῷ θεῷ ἡτοιμασθέντες.

ἡτοιμασμένοι εἰσὶν ἐν βασιλείᾳ τῶν ἁγίων.] Ita scriptum erat, C. H. & R. Sed quis non videt corrigendum esse ἡτοιμασθέντες?

εἰς ἐκείνην πόλιν.] Et alii item cæci duo, de quibus Matth. 6. 27.

P. 258. μή τις τοιαύτη θυγίη.] Hieronymus.

ἡ ἱσραὴλ μὴ εἴδωται.] Erasmus: videlicet eum qui non erat in Israel, neque perspicax. Videtur legitur, ἡ μὴ εἴδωται.

ἡ δὲ αἰὶς αἰώνων ἐν εἰρησμένον.] Sic habebant C. C. H. & R. Correxerat autem aliquis adoram libri H. ἄβων ἐν εἰρησμένον, quam lectionem secutus est Erasmus: sic enim reddit: quoniam cum adesses ea mensura panum, ut non possent simul & filii comedere panes, & cæteri famuli, aut alii prater ea panem bene confectum: indigesto & perturbato sensu, id enim plane sibi vult Origenes: Quum ea esset panum mensura, ut non possent filii simul & canes domus panem comedere, nisi forte alium à pane elaborato panem canes comederent.

μή τις δύναμις καὶ ἐξ ἑαυτοῦ, &c.] Sic hæc benigne possumus interpretari, humanam Christi naturam, utpote creatam, vis infinitæ nequiquam fuisse capacem; sed à Verbo tanquam instrumentum mensuram aliquam potestatis accepisse.

περί τινος γέγραπται, &c.] Exod. 22. 31.

ἄλλοι μὲν ἐν ἀπολαύσει ὄντων, &c.] Jam supra doctrinam hanc, quæ μέμνηται, αἰώνων αἰσθη, ab Origene confutatam vidimus. Hieronymus tamen Epist. 59. ad Avitum, hujus erroris reum ipsum peragit. Quo jure, disputamus in Origenianis. Hic autem Simonianorum, Basilidianorum, Marcionistarum, aliorumque cum quibus semper ad præliandum compositus est, stolidam opinionem notat, qua Metempsychosin statuebant, Origenes in Epist. ad Rom. lib. 5. c. 5. Sed hæc Basilides non advertens de lege naturali debere intelligi, ad ineptas & impias fabulas permonem Apostolicum traxit in Pythagoricum dogma, id est, quod anima in alia atque alia corpora transfundatur, ex hoc Apostoli dicto co-

natur adstruere. Vide Irenæum lib. 1. cap. 20. Epiphanius Hær. 42. cap. 4. & 11. ubi errorem hunc Valentino, Colarbaso, Gnosticis omnibus & Manichæis, præter Marcionem, tribuit.

ἡτοιμασμένην.] Sententia postulat ut τῷ ἡτοιμασμένῳ negandi particula præfigatur.

ἡτοιμασμένην.] Erasmus reddit: multa. P. 260. que gravevolentia; legebat nempe, ἡτοιμασμένην.

ἡτοιμασμένην καὶ τῆς γραφῆς, &c.] 2. Reg. 16. vers. 9. Psalm. 21. v. 17. Eccles. 13. v. 22. & alibi.

ἡτοιμασμένην ἐν ἡτοιμασμένῳ.] Erasmus: juxta rationem ingredi, legerat procul dubio, εἰς ἡτοιμασμένον, vel ἡτοιμασμένον, quod valde mihi probatur; nam & id sensus desiderat, & confirmatur ex Theophylacto: καὶ ἡτοιμασμένος, inquit, ἐλπίσαντες τὸ καλὸν, & δυνάμεθα τὸ εἰς αὐτὸ εἰσελθεῖν. Codices tamen H. & R. habent, ἐν ἡτοιμασμένῳ.

ἡτοιμασμένην καὶ τῆς γραφῆς, &c.] Origenes lib. 2. contr. Cels. pari sententia: αἰὲς ἀνθρώπων ὁφθαλμοὶ τυφλὸν πῦρ ψυχῶν, καὶ ὅσα τὰ ἐκ κεκοσμημένων σφόνδύων ἀγέῃς, ἀκύνει σφοδρῶς: καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ πῦρι (ἐν τῷ) μακαρίᾳ ζωῆς πολλοὶ δὲ καὶ ἡτοιμασμένοι τὰς βλάσεις τῆς ἡτοιμασμένης ἀνθρώπων ἐσὶν ἀνθρώπων, καὶ ἡτοιμασμένοι ἀλλήλους, καὶ ἀπὸ αἰώνων, ἀλλ' ὡς ἐλάφου.

ἡτοιμασμένην καὶ τῆς γραφῆς, &c.] Hæc desiderabatur in nostro Codice, & in interpretatione Erasmi. Ean nos C. R. supplevimus.

ἐλάφου καὶ ἀνθρώπων.] Deuter. 12. 15. & 14. 5. & 15. 22.

ἡτοιμασμένην καὶ τῆς γραφῆς, &c.] Origenes Homil. 27. in Num. Homil. 2. in Cant. Cant. & Homil. 18. in Jeremiam & lib. 2. contr. Cels. Cervos cum serpentibus perpetuas exercere inimicitias, eosque persequi & profligare, res est pridem decantata. Fallitur profecto Horus Apollo cum cervos vipera visa in fugam se dare scribit; hanc enim è contrario eorum præsentia & odore fugari, sæpe & ab illis deglutiri, docent Theophrastus lib. 4. de caus. Plant. & Basilus in hexaem. imo & serpentium omne genus, quo pabulo ætatis dispendium reparatur, denique juvenescant cervi. Tertullianus de pall. cap. 3. Idorus lib. 2. Orig. cap. 1. Nec illud verisimile est quod eleganter descripsit Oppianus lib. 2. Cyneg. cervos in Libya arenis projectos à serpentibus manu facta invadi; nam nec cervos in Africa ullos esse notum est, nec credi potest ad illud animal angues hostili animo viam affectare, cuius vel odorem solum reformidant. Quamquam scribit Michaël Boymus in Flora Sinenfi ingens quoddam serpentis genus apud Sinas reperiri, tam vastæ molis ut totos cervos deglutiat: nomen illi Gento. Cervū anhelitu

helitu suo serpentes è latebris excitare & prodeuntes devorare scribit præter alios complures Ælianus lib. 2. de anim. cap. 9. cuius verba ita interpretatus est Vir doctissimus, quasi spiritus cervini amore serpentes produci vellet Ælianus: perperam, sic enim ille: καὶ ἔλκετ, ὡς ἰούρι, τῷ πνεύματι, καὶ ἀνοῖτα ποσὶν. Quod ita reddas: *Et trahit spiritum, tanquam illecebra, & invitum producit.* Iouξ autem non semper amoris illecebram sonat, sed & quidquid attrahendi & illiendi vim habet. Nota præterea quod ut semper, Iouξ amoris illecebram significaret, cervi spiritum Iouξα non appellat, sed Iouξ comparat, quod nempe utrumque attrahendi vim habeat illud volentem, illud etiam renitentem, ut liquet ex sequentibus verbis: καὶ ἀνοῖτα ποσὶν. Addit Ælianus id fieri maxime hyeme: Symeon autem Sethi, æstate, atque ita cervis à natura comparatum esse, ut devoratis serpentibus, ante coctionem potu abstineant, urgente licet ardente siti; id sibi lethale videlicet futurum præcipientes: cum tamen doceat Epiphanius in Physiologo cervum serpentibus habitu suo excitis pascum, nisi intra trihorium sitim aqua restinxerit, moriturum, proptereaque scriptum esse Psalm. 41. vers. 1. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum;* & Epiphanius consonet Hieronymus, alique plurimi. At cervinorum cornuum ad saxa attritu, eorumque ἀναδυμίδος serpentes è latebris agi produnt alii. Sane Plutarchus in libro πότερα ἤβρωον, serpentes à cervis attrahi pronuntiat, rationem attrahendi silentio prætermittit: id autem nos non silebimus huic Plutarchi loco Æliani lib. 8. de animalibus sextum caput ne mutatis quidem verbis ita simile esse, ut ex eo expressum videatur. Etymologici vero magni auctor & respiratione, & cornuum attritu & suffitu serpentes à cervis trahidocet. Certe cornu cervini odorem venena depellere, & serpentes fugare tradunt Theophrastus, Dioscorides, & alii: sinistrum præcipue cornu efficax esse, & utile ait Aristoteles libr. 9. de hist. anim. proptereaque cervum invidiosum animal id in terram defodere, ne quod inde homines emolumentum capiant. Quod autem ille sinistro cornu, dextro illud tribuunt Theophrastus, & Plinius; ipse vero Aristoteles Epirotici tantum cervi cornu dextro. Nec cervi duntaxat cornu hac vi pollere, sed & illius sanguinem, & medullam, & genitalia, & centipellionem, & dentes, & hinnulei coagulum scribunt Dioscorides, & Symeon Sethi, & Plinius, & Serenus Sammonicus. Ab ea autem serpentium vel agitantorum, vel devorandorum facultate dictos Græcis ἰλάφους crediderim: ita A-

Hier. in
Psalm. 41.

thanafius lib. De definit. Epiphanius in Ps. Eustathius in Iliad. 8. & Etymologicum magnum: non δὲ ἡ ἰλάφους ὁ ὄφις, ut vult Plutarchus, vel δὲ ἡ ἰλάφους ὁ ὄφις, ut proponit Etymologus, cum τὸ ἰλάφους, quasi ἰλάφους, ab ἰλάφους dictum potius existimet Eustathius in Iliad. 8.

μὲν δὲ ἰλάφους τὸν ὄφιν, &c.] Basilus in Hexaem. ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἰλάφους τοιαύτης ἐστὶ τῆς καλῆς οὐσίας, ὡς καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ ἰσχυρῷ βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ καὶ σαφὲς αὐτῇ ἐστὶν, ὡς φασὶν οἱ τὰ βλάστη τεινέκτες, τὸ τῆς ἐχιδνῆς βρομία. Quoniam ergo ita cervo à natura comparatum est, ut omni serpentium injuria superior sit, imo & viperæ esus remedium ipsi sit, ut ajunt qui res ejusmodi observarunt. Serpentium quorumvis vulneribus obnoxios esse cervos sed phalangiorum præcipue; cancris autem comestis, & hedera sylvestri sanari proditum est ab Aristotele, Oppiano, & Æliano. Quanquam autem, ut supra dixi, non id facile credam, quod scribit Oppianus serpentes cervis inlidiari, cujus præsentiam & odorem refugiunt & exhorrescunt: fieri tamen posse existimo, ut à cervo depressus & exagitatus serpens vim vi repellat, & mortem sibi jamjam inferendam ulciscatur. Id vero metuens cervus, ubi ad bellum anguibus inferendum se accingit, elaphobosco pascitur, eoque munitus serpentibus resistit, Dioscorides lib. 3. c. 80. Plin. lib. 22. cap. 22.

ὅτι οὗτος πάλιν, &c.] Marcionistas, aliosque Hæreticos perstringit.

ἀνοῖτα ποσὶν τῷ ὄφιν ὁμοίως ταύτης, &c.] Inde P. 261. Chrysostomus in eundem Matthæi locum: καὶ ἀνοῖτα ποσὶν τὸν ὄφιν ὁμοίως ταύτης, ὅρταν ἰδοὺ πῶς τὸ σῶμα πεπρωμένον. Hilarius porro & Hieronymus hanc Origenis expolitionem maxima ex parte suos in Commentarios transfulerunt.

καὶ ἐκεῖ μὲν οἱ μαθηταὶ ἦσαν, &c.] Chrysostomus, Hieronymus.

ἐνθάδε ὁ ὄφιν ἔκλειψεν, ἀλλὰ καὶ ἐνθάδε ἔκλειψεν, quidem apud Marcum, 6. 16. sed κελύει apud Matth. 15. 35.

ὅτοι μὲν ἐν ὅροις ἦσαν, &c.] Et illi in deserto P. 163. erant: Matth. 15. 33. Vnde ergo nobis in deserto panes tantos?

καὶ τὰ ῥα ὄφιν μὲν ἐκλείψαντες, &c.] Theophylactus.

οἱ ποῖος ἀλλήλους ἀφ' ἑαυτοῦ, &c.] Et hæc quoque P. 164. Theophylactus.

μὴ εἰς χάριν] Erasmus prætermisit μὴ. ἀξίον αὐτῶν ἀναρθεῖναι] Sic habet C. R. & id sensus postulat C. H. ἀξίον αὐτῶν ἀναρθεῖναι.

ὅτι μὴ αὐτῶν καὶ ἀναρθεῖναι] Si hæc ita legis, videtur aliquid ad sensum explendum desiderari; hæc puta que exhibet Erasmus: illum fortasse non condemnasset: sin autem: ὅτι μὴ αὐτῶν καὶ ἀναρθεῖναι, nihil

nihil deerit, & sic interpretaberis: *Pilatus autem aliquatenus ad id inclinans, cum non condemnasset.*

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ἡ ἀξίωσις, &c.] At in Luca nulla hujus extat postulationis mentio: imo contrarium diserte docetur. Vide Luc. 23. v. 14. 15. Nec quicquam facit quod habetur, Act. 4. v. 27. *Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populo Israel: nec enim inde probatur Herodem à Pilato Jesu mortem poposcisse.*

P. 265. ὁπότε ἐγένετο σφραγίσαν. Vide Nos supra ad pag. 230. Comm. in Matth.

ὡς φησὶν ὁ ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀποστόλῃς, &c.] 4. Reg. 24. 7. *Ἐβραϊστὰ βασιλεὺς ἀποστόλῃς, &c.]* תירחא Ebraice dicitur; *ῥαφακ* ab Interpretibus LXX. *ῥαφακ* à Josepho; Tirhac à Sulpitio Severo; & hunc nonnulli eum esse putant qui à Strabone *ῥαφακ* appellatur. Sennacheribum produnt sacri Codices post vastatam Judææ partem Rabsacen ad oppugnandam Hierosolymam misisse, ipsum Lachis obsidisse, atque inde eum in Lobnam civitatem impetum convertisset, Rabsacen Hierosolymæ obsidionem solvisse, & ad Sennacheribum Lobnam contendisse: cum vero Tharacam Regem Chus adversum se exercitum ducere accepissent, ad Hierosolymæ expugnationem rediisse. Nam quod 4. Reg. 19. vers. 14. legitur: *Cumque audisset de Tharaca rege Aethiopia dicentes: Ecce egressus est ut pugnet adversum te, & irret centra eum, misit nuntios ad Ezechiam.* Ebraicis non consonat; illud nimirum: *ὅτι irret centra eum.* ex Ebræo, *וּבָרַח, & reversus est,* melius LXX. *ἡ ἀντιπαύειν, & Jonathan, וּבָרַח, & rediit.* Quæ autem tradit Josephus Antiq. lib. 10. cap. 1. circa Pelusi obsidionem impeditum Sennacheribum à Tharaca, vel juxta Herodotum à muribus procedente obviam Sethone Rege, discedere fuisse coactum, Scripturæ sacræ non repugnant, nam Lobna Pelusium contendere potuit Sennacheribus, priusquam de Tharaca inaudisset quidquam, ejusque adventu ad se perlato regredi. Pelusiaca hac autem obsidione maxime commotus videtur fuisse Tharaca, ut Egyptiis suppetias ferret. Quod vero subjicit ex Herodoto de muribus, simile ejus est quod Cretensibus Amaxitum obsidentibus contigisse refert. *Elanus* lib. 12. de Animal. c. 5. & alii. Unde vero accepit Sulpitius Severus Tharacam Assyriorum regnum invasisse, dicat Hæroclitus.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Vide Theophylactum.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Hæc item refert Theophylactus.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Job. 1.

v. 17. *Chaldei posuerunt, שְׁלֹשָׁה וָאֶשֶׁר, vertit Pagninus, tres duces: LXX. Complut. Edit. & MS. Alexandr. ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] hoc loco, *cuneos militum, turmas, agmina* significat, ita dicta, quod unaquæque suum caput, sive suum ducem habeant. Eandem obtinet significationem Jud. 6. v. 16. & 1. Sam. 13. v. 17. & alibi. Optime itaque Thargum: *Chaldei constituerunt ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος tres turmas*, voce Græca, *ὁμάδα* servata, & Aquila: *τάγματα τρία* & Vulgata: *Chaldei fecerunt tres turmas.**

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Cave hoc loco Erasmi interpretationi fidem adhibeas.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] C.R. *μυμήδης* Scriben. P. 266. dum fortasse, *μυμήδης*. Sed tamen Origeni frequens est aoristum primum pro futuro, vel præsentis usurpare: ut pluribus probabimus infra ad p. 118. Comm. in Joh.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Erasmus: *Est autem, &c.* legerat, *ἔστι*, sed perperam.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Erasmus: *Quintum* P. 267. etiam quare signum; legerat: *ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.]*

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Ita C. H. cujus ad oram attextum erat aliena manu, *ῥαφακ*. Lege: *ῥαφακ* ἐν τῇ κατὰ τὸν ῥαφακ ἑρμῆος, ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] ut supra; τὸ σημεῖον ἰωνά, ὅτι ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ἡ ἀντιπαύειν. Hanc lectionem secutus est Erasmus: *cujus signum sit in Novo Testamento.*

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Origenes P. 268. in hunc Pauli locum, capite nempe 7. lib. 6. doctrinam hanc fule persequitur & asserit.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Alludit ad II. 1. v. 21. *Quo-* P. 269. modo facta est meretrix civitas fidelis plena judicii? In Ebræo non apparet vox, *Ston*, neque in Jonathane, neque in Syro. At LXX. quos fere sequuntur Arabs, & Origenes: *πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ τῶν πλῃθους κείσεως* Vocem hanc, *πῶς*, à LXX. perspicuitatis gratia insertam putat Hieronymus. At versu 26. capitis hujus vox eadem, *πῶς*, apud τὸν, & reperitur, quæ ad versum sequentem pertinebat, ut Ebraica fidem faciunt.

ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἑρμῆος ὅτι ἐπὶ τὸν, &c.] Vetus & rancida controversia est, multorumque tum recentiorum Scripturæ sanctæ Interpretum, tum antiquiorum disputationibus agitata, eademne mulier, Maria videlicet Magdalene septem demonis liberata fuerit; & apud Simonem Phariseum, quemadmodum retulit Lucas; & multo post in Bethania, ministrante Martha, & accumbente Lazaro, ut scripsit Johannes; apud Simonem Leprosam, ut proditum est à Matthæo, & à Marco, Christum unxerit. Certe operæ pretium non est, cramben hanc recoquere, cum ad unum Origenem meam hanc

manifeste ab ipso Domino beati prædicandi sunt: quemadmodum & sanctus Petrus beatus dictus est, &c. Ambrosius Comm. in Luc. 9. Crede igitur sic, quemadmodum Petrus credidit, ut & tu beatus sis.

P. 275. *Ερασμ. in hunc Mat. locum.* *Nil. lib. 2. de prim. papæ.* *Πέτρος ὃς πᾶς ὁ χριστὸς μαρτυρεῖ, &c.]* Theophylactus: ἔστι ὃ καὶ ἑκάς ὁ ἰσχυρὸς ἐκκλησία, διὰ τοῦ ῥήματος. *Est autem & unusquisque nostrum Ecclesia, effectus domus Dei.* Ex hoc Origenis loco contendit Erasmus Christianos omnes Petra nomine à Christo designari: sed exploditur à Bellarmino lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 10. Cujus etiam argumentis refellendus est Nilus Thessalonicensis Archiepiscopus, cum Pa-

Nil. lib. 2. de prim. papæ.

pæ primatum his verbis abrogare studet: ἀλλ' ὁ καθ' ἑαυτὸν πᾶς ἐκκλησία ὁ χριστὸς, ὡς ὁ θεὸς ἐστὶν αὐτῶν ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ. Πέτρος, καὶ ἐπὶ πάντων δι' αὐτοῦ τοιαύτης ἐκκλησίας φύλακας ἐστίαι. Sed edificavit quidem Ecclesiam Christus, & edificavit autem eam super sermone quem de Deo Petrus habuerat, & super omnibus qui ejusmodi confessionis custodes erunt: hæc enim Nilus non ut allegorice dicta, quemadmodum Origenes locis laudatis, & mox à nobis laudandis (ita ut illic demonstrabimus) sed stricte, & ad verbum vult accipi. Isdem quoque rationibus confutandus Græculus alter à Salmasio editus: οὐκ ἐστὶν καὶ πᾶς ὁ σωτὴρ καὶ ἐκείνους πᾶσιν ἵνα γινώσκωμεν καὶ θεοῦ πατέρα, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τῆς ἐκκλησίας. Sed edificavit autem eam super sermone quem de Deo Petrus habuerat, & super omnibus qui ejusmodi confessionis custodes erunt: hæc enim Nilus non ut allegorice dicta, quemadmodum Origenes locis laudatis, & mox à nobis laudandis (ita ut illic demonstrabimus) sed stricte, & ad verbum vult accipi. Isdem quoque rationibus confutandus Græculus alter à Salmasio editus: οὐκ ἐστὶν καὶ πᾶς ὁ σωτὴρ καὶ ἐκείνους πᾶσιν ἵνα γινώσκωμεν καὶ θεοῦ πατέρα, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Comment. in Luc. 9. *Quæ enim carnem vicerit, Ecclesie fundamentum est, & si æquari Petro non potest, imitari potest.*

Εἰ ὁ ἐπὶ τῇ ἑκκλησίᾳ πᾶσιν, &c.] Origenes Homilia 16. in Jerem. ἐάν ἐλθῶ ἐπὶ τὸν ῥῶν, εἴτε ἡ κορυφή, εἴτε ἡ ἀποστολή, εἴτε καὶ πᾶσα ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, λέγει ὅτι πᾶν ἐκ τῆς οὐ μυσταί. ὡς ἐκεῖν. Πέτρος ἐστὶν πᾶσα ῥήματα. Super universos Apostolos Ecclesiam a Deo fuisse constitutam & fundatam fatendum est, sed præcipuum quodam modo super Petrum. Audiendus Tertullianus lib. de pudicitia tua nunc sententia quero, unde hoc jus Ecclesie usurpes. Si quia dixerit Petro Dominus, Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, Tibi dedi claves regni cælestes, vel, Quæcumque alligaveris, vel solveris in terra, erunt alligata, vel soluta in cælis, idcirco præsumis & ad te derivasse solvendi & alligandi potestatem, id est, ad omnem Ecclesiam Petri propinquam; qualis

intentionem personaliter hoc Petro conferentem? Super te, inquit, edificabo Ecclesiam meam, & Dabo tibi claves, non Ecclesie, & Quæcumque solveris vel alligaveris, non, quæ solverint, vel alligaverint. Epiphanius Hæres. 11. ὕστερον πάλιν ὅτι ὁ τελεῖα αὐτοῖς ἀποτάξις γέγονεν, ἀπὸ τῆς πέτρας ἡ συνάσις γέγονεν. Ἐπειδὴ ὁ καὶ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἰδίᾳ ἀδελφῇ, καὶ ἐπὶ τῇ τῶν ὅτι θεὸς ἐστὶν εἰδὸς τὰς κλήσεις (all. κλήσεις) καὶ καθ' ἑαυτὸν καὶ ῥήματα τῶν ἐν πρώτοις ἀπὸ τῶν ἐξελίξαντες τὴν πέτραν ἀρχὴν ἢ τὴν αὐτὴν μαρτυροῦν. Postea verò quum absoluta illa suscepta est omnium rerum abdicatio, initium est à Petro factum. Tunc enim & ipse fratri suo prævit. Accedit quod DEVS humanorum cordium auribus ac propensiones animæ advertit, ac qui sit primo loco dignus, intelligit: quare Petrum Discipulorum suorum principem elegit. Hieronymus lib. 1. contra Jovin. Licet super omnes Apostolos ex æquo Ecclesie fortitudo solidetur; tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio. Optatus Milevitanus, lib. 7. Stant toti innocentes, & peccator accipit claves, ut unitatis negotium formaretur. Provisum est, ut peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores, & quæ necessaria est unitas esse non posset. Euthymius: Atqui doctum hoc cæterorum etiam fuit Apostolorum, sed primum huic datum est, quia primus hic Filium Dei legitimum esse Christum fassus est. Hinc in Epist. 1. ad Jacobum Clementi vulgo attributa Petrus Ecclesie fundamentum esse dicitur, καὶ ἐκκλησία. Notum tibi facio, Domine, quia Simon Petrus vera fidei merito, & integræ predicationis obtentu, fundamentum esse Ecclesie definitus est: & Philippus Romanæ Ecclesie Presbyter, & in Ephesina Synodo legatus: ἐν ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ τῷ πέτρῳ, ὁ ἐκκλησία, ἡ καθολικὴ ἀποστολή, ὁ κληρὸς πᾶσιν, ὁ δευτερεύων καὶ ἀποστολὴς ἐκκλησίας. Sanctus & beatissimus Petrus, princeps, caput Apostolorum, columna fidei, fundamentum Ecclesie Catholice. Barlaamus autem Monachus, utpote Græcæ in Romanum Pontificem odii labe infectus, nimis stricte & invidiose Petri primatum attondet & refecat, sed magna tamen ex parte agnoscit, lib. de princ. Papæ cap. 2. λέγει μὲν, inquit, ἐπὶ τῇ πέτρῳ καὶ ἐκκλησία ἰσχυρὸς πᾶν ἐκκλησία (ἀποστολὴ) ἐπὶ τῇ πέτρῳ αὐτῇ δὲ καὶ μακαρίῳ τῷ πέτρῳ, ἐκκλησία, τὸ πλεον ἐκκλησία, ἢ ἀλλων πλεον, αὐτὸς δὲ διακονῶν ἡ ἐκκλησία καὶ καθολικὴ διακονία ἰσχυρὸς ἀπὸ τῶν. Dicimus in rebus Ecclesiasticis pari omnes (Apostolos) dignitate & autoritate fuisse: at sacre ipsorum Doctrinæ beatum Petrum principem fuisse, hoc præ cæteris habentem, ut præsentibus aliis doctrina præesse, & priori loco sedere fortasse dignus habitus sit. Supervacaneum esset Patrum loca hic proferre, à quibus Petrus, τὸ χροῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαίος, ἀποστολὴ κορυφαίος, ἀποστολὴ, ἀρχηγός, ἀρχηγός.

γνωσιν, ὡκοδόμησεν αὐτὸς πύλιν.

ἡδὴ ὁ καὶ ἐκαστὸν τὸ ἐπεροδοῖεν, &c.] Epiphanius in Ancorat. c. 9. Theophylactus: Gregorius Magn. Exposit. in Psalm. poen. Euthymius.

ἐν ᾧ θεὸς παλμῆς ὁ παροφύτης, &c.] Ambrosius
lib. de bono mortis, cap. 12. & Comment. in
Luc. 9. Theophylactus.

P. 278. λέγει ἐκὰς ὡς ἐξήσαν, &c.] Gregorius M. Ex-
pos. in 7. Pl. pœn.

ὑπὸ πάντας ὁ θεός.] Vetus Interpr. & Erasmus: *Super omnes autem*, &c. videntur legisse ὑπέρ. C. C. H. & R. ὑπὸ, quod respondet his, *μὲν τὰς πόλεις, μετὰ* ὑπὸ autem hic ordinem, non principatum designat.

ἡ γὰρ πόρτις, ἣν οὐκ ἔστιν ἀναγνῶναι, &c.] Hieronymus lib. 8, in illa iam: *Et quomodo portas moris reor esse peccata, de quibus ad Petrum dicitur: Porta Inferi non prævalent adversum te: si portas iustitia omnia opera virtutum, quas quis fuerit ingressus, unam inveniet portam, de qua dicitur: Hec porta Domini, iusti intrabunt in eam.*

P. 279. τὰ πάντα ἢ καὶ ἐκείνη ἀρετὴ ἐκείνη ἐστὶ βασιλεία, καὶ πάντα αὐτὰ βασιλεία τῶν ὀράντων, &c.] Sic H. C. Erasmus: *Et fortassis unaqueque virtus est regnum cælorum*: hæc verò prætermisit: καὶ πάντα αὐτὰ βασιλεία τῶν ὀράντων. C. R. habet: τὰ πάντα ἢ καὶ ἐκείνη ἀρετὴ ἐκείνη ἐστὶ βασιλεία, καὶ πάντα αὐτὰ βασιλεία τῶν ὀράντων. καὶ ἐπὶ ἁγίων ἀναφέρει τὴν quæ postrema verba loco suo mota sunt, & post aliquot versus rejicienda. Vetus Interpres: *Fortitan autem & unaqueque virtus regnum est cælorum, & omnes simul sunt regnum cælorum*. Cæterum adi Theophylactum.

ἐπει δὲ ἢ τὸ πῶς τὸ ἐκκοπήν, &c.] Litem
mouet Origeni Sixtus Senensis libr. 6. Bibl.
Ann. 7. quod hoc loco ecclesiasticam potē-
statem ex Ministriſſorum integritate ac vir-
tute pendere voluerit; eumque merito repre-
hendit. Quamquam in commodum ſenſum
illud trahi poſſit; Episcopum nempe potē-
statē abutentem ſua, & temere vel ligantem
inſontes, vel noxios ſoluentem, fruſtra ligu-
re & ſolvere; quamvis Episcopī ſententia,
vel inſta formidanda ſit. Sed hæc perti-
nent ad Origeniana.

P. 280. εἰς τὸ ᾧ *ῥηθῆναι* πῶμα.] H. C. habet: *πῶμα*,
vitiōs. Locus petitus est ex 1. Tim. 3. v. 6.
ἵνα μὴ τυφωθεῖς εἰς κείμα ἱμῖνον ᾧ *ῥηθῆναι*.
Vetus Origenis Interpres Novi Testamenti
verbis insitit: *Et inflatus incidit in judicium*
Diabolici Erasmus: *Et tumefactus incidit in*
Diaboli ruinam.

P. 282. *εἰ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν σωόντες, &c.*] Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

P. 183. *Θριαμβεύσας ἐν παρρησίᾳ ἐν ὕλῳ* , &c.]
Origenes infra in Matth. 16. v. 24. pag. 238.

47
 & in Matth. 17. pag. 299. Homil. 4. in Exod.
 Homil. 17. in Num. Homil. 8. in Jēfu Nave.
 Tractat. 35. in Matth. & in Johann. 1. v. 30.
 pag. 144 legitur ἐν ῥύδῳ. ita & Arabica inter-
 pretatio, & Commentar. in Marcum Ori-
 genis tributus in cap. 8. vers. 34. Unde liquet
 aliqua N.T. exemplaria antiquissimis tem-
 poribus id habuisse, quamvis in nullis Edi-
 tionibus hodie reperiatur. Id confirmant
 verba Rufini in Homil. 8. Origenis in Josue:
*Libere triumphans eas in ligno crucis, licet in a-
 lis exemplaribus habeatur, triumphans in se-
 metipso, sed apud Græcos habetur, in ligno.* Ac
 proinde à viri magni hujus ætatis castigati-
 one vindicandus Rufinus, qui vel stolidita-
 tis vel negligentię infamulus, quod nulla
 id hodie præferant exemplaria: in eo certe
 graviter reprehendendus, quod pericopam
 illam ad Origenis contextum de suo asse-
 rit. Chrysostomus vero, Theodoretus,
 Theophylactus, & Editiones Novi Testa-
 menti pæne omnes legunt, ἐν αὐτῷ, nempe
 ἑαυτοῦ, à Syriaca Editio, & ipse quoque O-
 rigenes Homil. 9. in Genes. & sæpe alibi, &
 Vulgata, eamque fecutus Primalius, & de-
 inde de Erasimus, & Pagninus, cum reddiderint
 in semetipso, & per semetipsum, videntur legisse
 ἐν αὐτῷ, vel certe, ἐν αὐτῷ, eo sensu accepe-
 runt quo, pro ἑαυτοῦ, σαυτοῦ, & ἑαυτοῦ usur-
 pari tradunt Grammaticorum filii. Læ-
 tadius in Hipparchia: ἡ ἀλλὰ μὴ καὶ σοὶ δοκῇ
 βεβαιωμένη ἀπὸ αὐτοῦ, pro, imo, vero. Plancius
 confirmat Hieronymus in Eph. 2. v. 16. διὰ τοῦ
 σταυροῦ ἐν αὐτῷ, ubi similis occurrat exem-
 plarium, interpretationumque varietas, cum
 alii, ἐν αὐτῷ scilicet, ἑαυτοῦ, alii, ἐν αὐτῷ legi
 vident. Sic autem ille: *Scriptum est enim, ut
 reconciliaret utrumque in uno corpore Deo, in-
 terferens inimicitiam in ea: non ut in Latinis
 codicibus habetur, in semetipso, propter Græci
 Pronominis ambiguitatem: ἐν αὐτῷ enim, & in
 semetipso, & in ea, id est cruce, intelligi potest;
 quia crux id est, ἑαυτοῦ, juxta Græcos generis ma-
 sculini est.*

ὁ δὲ χριστὸς εὐαγγελισμένος πᾶν κόσμον πιστεύοντι.]
 Origenes infrain Matth. 20. v. 28. pag. 422.
 ἐπεδήμασε ἵδι πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις (ὁ
 ἄνθρωπος) ἵνα ἀκούσῃ, ὅτι τοσοῦτον ὀδύ-
 νη ἀκούων ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ, ὡς ὁμηγ πᾶν ἰα-
 νη ψυχῇ λῦσον ἀντι πολλῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰς
 αὐτὴν ῥηθῇ, καὶ ὑπόδωκεν, πάντες ἐπισυνεν εἰς αὐ-
 τὸν, ὁ δὲ πᾶν ψυχῇ αὐτὴν λῦσον ἀντι πάντων.
 Qui Origenem hæreticos a Pelagio dein-
 de instauratæ ac propagatæ auctorem fuisse
 vel volunt, agnoscant eum his saltem locis a
 Pelagii doctrina recedere, cum ad id Præ-
 destinatum dogma valde ab illa dispo-
 nim verbo tenus accedat, quo Christum
 pro aliquibus duntaxat hominibus, non
 pro omnibus & singulis sanguinem fudisse
 sci-

Vossius
hist. Pelag.
lib. I. c. 3.
Ians. pass.

demum lib. 11. Antiq. cap. 6. Artaxerxem Longimanum fuisse docet; quam opinionem maxima doctiorum hominum pars tuetur. Utcunque se res habeat, certum est his libri Esther locis Chus non aliter explicari posse, quam quo modo in Vulgata interpretatione explicatum est, Æthiopiam videlicet. Persarum enim imperio parebant Ægyptus, & Æthiopia pars Ægypto finitima, jam inde à Cambyse temporibus, qui eas vi armorum occupaverat, ut auctores sunt Herodotus lib. 3. cap. 7. & 97. & Josephus lib. 11. Ant. cap. 3. Cum ergo Assuerus ab India ad Chus centum viginti septem provincias imperasse dicitur, uterque imperii Persarum, qua maxime in longitudinem patet, terminus assignatur. Quod quis de ea Arabia parte, quæ Chus est, dictum putet? An ea provincia Persicæ ditionis limes dici potest, ultra quam nobilissima jacet regio, quæ Persici imperii pars sit non contemnenda? Xenophon Cyrop. lib. 8. Ægyptum à Cyro subactam fuisse tradit; mox ditionis Cyri limites describens, ad usque Æthiopiam pertinuisse dicit, eandem nempe regionem, quam Chus sacra Litera appellant: nam si Persicæ ditionis versus eam partem terminus est Æthiopia, juxta Xenophontem; Chus, juxta Codices sacros. Chus igitur & Æthiopia idem sunt. Scio adversus Persas non semel rebellasse Ægyptum, & inde id argumentum peti posse; perduellionis fortasse alicujus Ægyptiorum tempore Esther, Mardochei, & Amanis casus contigisse, unde cum centum viginti septem provinciarum ab India ad Chus rex fuisse dicitur Assuerus, frustra in his Ægyptum comprehendendi, quæ Persarum imperium jam detrectasset. At id facile retunditur, cum quatuor prædictas de Assuero sententias ex æquo impugnet, nec cum ulla stare possit. Nam si Assuerum esse dicas Darium Hytaspis filium; sive tertio Darii anno quo Vasthi repudiata est, Esth. 1. v. 3. sive duodecimo, quo Judæorum excidionem Aman impetravit, Esth. 3. v. 7. ab India ad Chus cum regnasse liquet ex Esth. 1. 1. & 8. 9. Nondum autem Persicum imperium repudiaverat Ægyptus: id enim biennio ante Darii mortem contigisse prodit Herodotus lib. 7. cap. 4. Hoc est anno trigésimo quarto Darii, juxta rationem summi viri, & cujus memoriæ plurimum debeo Dionysii Petauii lib. 13. de doctr. temp. ad ann. periodi Julianæ 4193. & 4227. Sin Scaligeri doctrinam sequare, quæ Assuerum Xerxem esse sancit, eosdem te in casus indues; quæ enim biennio ante Darii mortem Ægyptus defecerat, eam altero à morte Darii anno recuperavit Xerxes, & toto vitæ

Herodot.
lib. 7. c. 7.

decurfu legibus suis audientem habuit. Anno Artaxerxis Longimani tertio arma in eum cepessit Ægyptus; at illam intra septem annos domitam Persæ receperunt. Duodecimo ergo regni sui anno ab India ad Æthiopiam usque regnavit Artaxerxes Longimanus. Ad Artaxerxem Mnemonem quod attinet, etiam si ejus legibus nunquam paruerit Ægyptus, non eam propterea è provinciis suarum albo expunxit, nec minus ea cum centum viginti septem provinciis à nobis censi debet: Darium enim Hytaspis filium anno regni sui primo Ægyptum tenuisse scimus, at eum ab India ad Æthiopiam super centum viginti septem provincias regnasse scribit Josephus Antiq. lib. 2. cap. 4. Cum ergo Darius ille quo tempore præter reliquam ditionem Persicam Ægypto quoque potitus est, centum viginti septem provinciis imperarit, & ejus in eodem imperio successor Artaxerxes Mnemon parem provinciarum numerum tenuisse dicatur, dubium non est, quin ei Ægyptus quoque annumeranda sit, quamvis jam à multis annis rebellaret; quia videlicet Princeps, ut à suo imperio descivit provincia aliqua, pro aliena eam ditione non habet, sed jus suum verbo saltem & titulo tenet. Adde futiliter esse ac nullius momenti sententiam, quæ Assuerum eundem esse scribit ac Artaxerxem Mnemonem; librum quippe Esther in Canone Ebræorum contineri certum est ex Hieronymo in Prologo Galeato: at libros omnes viginti duos, è quibus Canon ille constat ante Artaxerxis Longimani obitum scriptos esse tradit Josephus testis locupletissimus lib. 1. contr. Appionem. Artaxerxem ergo Mnemonem, ipsiusque adeo Longimani mortem præcessit Esther, ejusque nomine dictus liber. Atque hæc argumenta eos quoque petunt qui Ochum Mnemonis successorem Estheram duxisse volunt. Huc facit quod Tearco Rex Æthiopum Straboni memoratus viris aliquot eruditus creditus est esse Tharaca Rex Chus: sublesta quippe & leves rationes ex sunt, quibus Tharaca Arabibus imperasse probatur. Chus igitur, ne longior sim, pro Æthiopia in sacris voluminibus aliquando usurpari constat. Quod si ita est, ut certe est, hoc sane Isaie quem tractamus loco eandem fortasse significationem obtinere non temere augurari quispiam poterit: id enim præter Interpretes LXX. disertè docet Josephus. Saba vero non sine causa in Æthiopia à quibusdam ponitur, nam & portum Saba, & os Sabaiticum, & Sapaos populos in Æthiopia describunt Strabo & Ptolemæus. At Reginam illam

Jo. Antiq.
lib. 10. c. 1.

Strab. lib.
16. c. 1.

206

quens argumentum, eorum quæ nunchabemus in manibus consimilia. Origeniana vero potissimum libro huic præfixa, quibus copiose hæc disputantur à nobis, adiri velim.

ἢ δι' ἀμαρτίαν] Ita MSS. H. & R. Vet. Interp. legit: δι' ἀμαρτίαν. quemadmodum & Pamphilus: quod secuti sumus.

ἡ ^τ κόσμος φθαῖ.] Ita Codex uterque, sed legendum fortasse, φθαῖ, pag. seq. ἐν τῇ ἡσόντῃ ^τ κόσμος φθαῖ.

P. 305. *ei γὰρ ἐτι ἀμαρτάνοντες, &c.]* Notanda hic & castiganda Rufini Interpretis perfidia, qui hæc ita reddidit in Apologia Pamphili: *Non enim ad peccandum locus eris.*

ἅπαντα γὰρ τῇ φύσει, &c.] Omnes, verbi gratia, homines, qui a Deo creati possunt, vel omnes Angelorum aut Beatorum cogitationes per totam æternitatem futuræ; infinite sunt, & tamen cognoscuntur a Deo; sed tales illæ cognoscuntur, quales sunt; non sunt autem infinite collectivæ, ut Scholæ verbis utar, five, ut loquitur Aristoteles, ὡς τὸ δῆ τι, sed distributive, five ὡς ἑκάστη καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ. Quod ait ergo Origenes res infinitas non posse cognosci a Deo, quia cognitione hæc finirentur, sic intelligi, non posse eas cognosci ut hoc aliquid, quia hæc cognitione circumscriberentur; sed ut aliud, & aliud, quod rebus cognitis finem nullum flatuit.

P. 306. *σας ὅς τις δίδει ἡ γὰρ ἐν ἡμετέροις, &c.*] Origenes
in Joh. 13, 21.

καὶ πνεύματ' ὁποροφῆ, &c.] Vide Origenem
Tom. 7. in Joh. 1, 19. 20. p. 105.

P 307. *καὶ πατάξω τὴν γῆν ἀνάθεμα* | Mal. 4. v. 6. Vulgat.
Percutiam terram anathemate. Hieronymus
in hunc Mat. locum: *igitur antequam veniat*
dies iudicii, & percutiat Dominus terram ana-
themate, sive omnino, vel subito, ut LXX. trans-
tulerunt, hoc enim significat ἀνάθεμα.

*προγενέστερος ἐβλίας τῇ οὐδυνῶ &c.] Origenes
in Johann. Tom. V. pag. 85, εἰπὺς μὲν ὅτι ἀπὸ
τῆς διευρήσεως καὶ θεωρίας τοῦ ἐν ἱστορίαις ἐκείνοις
μαρτυρούσης τὴν ἰωάννου, ἡ δὲ Ζουή, ἀπὸ αὐτοῦ
τῆς εἰς τὸ φανερῶσιδος πάλιν ἐκείνης. Proinde
*probabiliter futurum, ut ante secundum et di-
viniores Christi adventum veniat Iohannes,
aut Elias ad resuscitandum de vita, paulo ante-
quam Christus manifestandus sit vita nostra.*
Uter venturus sit, dubitat: sed venturum
alterutrum affirmat, Priorem Christi ad-
ventum præcelsisse typicum Eliam, hoc est
Iohannem alterum præcellerum, verum
ipsum Eliam, constans est Patrum, omniumque
consensu probabilissimè & receptissima
Ecclesiae opinio: ut faris mirari non possim,
quod Calvino, atque catholicis nonnullis
succurrerit in mentem venisse jam Eliam,
Iohannem scilicet, nec ullum deinde ventu-
rum Eliam affirmare. Sin enim habetur*

Calvin. in
Math. 11. 14. & 17. 11. qui Calvinus, atque adeo Catholicis nonnul-
lis succurrerit in mentem venisse jam Eliam,
Johannem scilicet, nec ullum deinde ven-
turum Eliam affirmare. Sic enim habetur

Malach. 4. v. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis*: at quis unquam primum Christi adventum, diem magnum & horribilem dixit? quos posteriore ita non appellavit? & Matth. 17. v. 12. *Elias quidem venturus est primum, & restituet omnia*: Dico autem vobis, quia Elias jam venit. An de eodem dici potuit, Elias venturus est, Elias venit? an apertius significari potuit, venisse Eliam, typicum scilicet, ante priorem adventum: venturum alterum, verum scilicet Eliam Thebsiten ante adventum postremum? Hæc erudite disputantem audi Tertullianum de anima c. 35. *Spero huiusmodi hereticos, Helia quoque invadere exemplum, tanquam in Iohanne representati, ut metempsychosis patrocinerent, prænuncio Domini: Helias jam venit, & non cognoverunt eum. Et alibi: Et si vultis audire, hic est Helias qui venturus est. Nunquid ergo? & Iudei ex opinione Pythagorica consuebant Iohannem, Tu es Helias? & non ex predicatione divina. Et ecce mittam vobis Heliam Thebsiten? Sed enim metempsychosis illorum revocatio est animæ jam pridem morte functæ, & in aliud corpus iterata. Helias autem non ex decessione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo refutendus de quo est translatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ, id est ipse & sui nominis, & sui hominis. Sed quomodo Helias Iohannes? Habes Angelî vocem. Et ipse, inquit, præcedet coram populo in virtute & spiritu Helia, non in anima eius, nec in carne. Hæ enim substantia sui cuiusque sunt hominis. Spiritus vero & virtus extrinsecus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in alterum possunt ex Dei voluntate, ut factum est retro de Moysi spiritu: & de resurrect. carn. cap. 22.*

ἡ ἀποκαταστάσι] Ita MSS. H. & R. id est: *is qui restitutus fuerit*: ita infr. in Matt. 19, 29. p. 392. εἰ ὁ δὲ θύσας αὐτοῦς ἅλθον ἀποκαταστάσῃ αὐτοὺς πάλιν, το γὰρ οὐκ αὐτὸ σάραξ, ἀποκαταστάσῃ αὐτοὺς, ἵνα ἦντι ἐπὶ τοῦ λόγῳ ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. hoc est, *restitutum*. Quod idcirco à me notatur, quia activam solum verbo huic significationem Lexicographi tribuunt.

ἰσχυρεῖ προγύμνασμα] Videtur positum pro, P. 308.
προγυμνασίης.

χρὶ ἰσχύος καὶ φρονήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, &c.] Cum hæc in Novi Testam. libris non habentur, ex apocrypho aliquo Evangelio deprompta esse iudicamus, quælia multa circumferebantur olim, ut ex Gelasii Decreto dicere est, Decr. Part. 1. Distinct. 15. vel è Novi Testam. exemplaribus excidisse, quod alias etiam contigisse in libro observabimus.

et *ἡ ἀρχὴ οὗτις ἐκ ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες ἀνὰ*] Ita exemplar aliquod habuisse scimus, Matth. 17, 11. Vulgo legitur: *καὶ ἐκ ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες αὐτόν*.

ἡ ὕψι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἰρημὸν, συνάγῃ, &c. & infr. ead. pag. καὶ ὅς ἐστιν σύμφωνος τῇ συνέσει, &c.] Hieronymus.

εἰ μὴ τὸ ἀσθενέστερον εἴη, &c.] Sic C. R. at H. εἰ μὴ τὸ ἀσθενέστερον εἴη, τὸς ὁρμηματίας· εἰ δὲ τὸ ἀσθενέστερον εἴη ἡ ἀσθενία, &c. Locus mendosus, ē quo nihil idoneum queas extundere: aliquid hic nobis in Veteri Interpretatione praefidi fuit, licet & ipsa saepe fallacissima sit. Sic illa se habet: *Propter hoc autem quod sequitur, sic & Filius hominis patietur ab eis, consequenter dicitur: Si primum ad Scribas pertinet, & hoc ad Scribas. Si autem primum ad Herodem, & Herodidem, & filiam ejus, & secundum ad ipsos.* Itaque sic legendum conjicio: εἰ μὴ ἢ τὸ ἀσθενέστερον, ἢ τὸς ὁρμηματίας, ἢ τὸ ἀσθενέστερον, &c.

P. 309.

ἢ εἰ μὴ διὰ τὸ ἀσθενέστερον, &c.] Origenes Homil. 20. in Luc. Porro quia non valebant hi qui variis egrotationibus laborabant, in montem conscendere, idcirco descendit, & venit ad eos qui deorsum erant.

ἢ εἰ δὲ τὸ πᾶν, &c.] Quosunque morbos in hominum corporibus gignere viribus suis Luna creditur, τελευτασμοί, & qui his laborant, τελευτασμοί, dici possunt; sed furiosi fere, demoniaci, & epileptici ita appellantur. Vettius Valens, quem, si Deus annuerit, olim ē tenebris in lucem proferemus, libro Anthologiarum 4. τὸ δὲ ὁμοίον καὶ πᾶσι συνόδον ἢ πανσέληνον καὶ σὺν περιήσει, ἢ διαμετρήσει, ἢ καὶ μόναι πᾶσι τελευτασμοί, ἢ τελευτασμοί, ἢ τινι λύσει καὶ σελήνῃ σῶσι, μανίᾳ, &c. Deinde ubi id exemplo probare vult, hominis genituram profert qui ἐξ ἀρτέως ἐσθλὴν ἔσθλῃ. Praecipue autem ἐπιληψίης, seu, ut posterior aetas locuta est, caducos, vel cadivos, hoc est, σπασμωδικῶς, appellari τελευτασμοίς αὐθενίς, Artemidorus: ἀσθενέστερον δὲ τὸ ἀσθενέστερον καὶ ὁσὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πᾶσι ἐσθλὴν καλεμένην ἀνάκειναι τὴν σελήνην· φασὶ δὲ καὶ πᾶσι τὸν νότον ταύτην εἰς πάλαιος ἀνακείναι τὴν σελήνην. Efficientia vero siderali morbum quoque, qui sacer, ut plurimum appellatur, attribuit: Luna enim acceptus refertur. Dicunt autem Veteres, morbum hunc Luna tribuendum. Ilidorus lib. 10. Orig. cap. 1. Caducus, à cadendo dictus, id est Lunaticus, eo quod certo Luna tempore patitur. ὁσὸν γὰρ, ὅστις ἐστὶν ἐπὶ τὴν σελήνην ἀλίσκοισιν ἀφικνεῖσθαι, & πᾶσι τὸν νότον ἀλίσκοισιν ἐπὶ τὴν σελήνην, ait Arctaeus lib. 1. cap. 4. vel quod ἐπὶ τὴν σελήνην πᾶσι περικύβητος (σελήνη) ἐστὶν ὡς ἡ δὲ πᾶσι, ἢ ἐλαττον μετὰ λαμβάνει, ut inquit Galenus lib. 3. de dieb. decretor. Eorum qui comitali morbo laborant, servat periodos (Luna) prout plus minusve Solis participat: vel etiam quod

Ser. Samm.
cap. 58.

Ipse Deus memorat dubie per tempora Luna Conceptum, talis quem superuina profudit.
ut auctor est Serenus. Hoc porro Mat-

thæi loco, & cap. 4. v. 24. Lunaticus, & Syriace dicitur, hoc est ut exponit Fullerus Miscellan. libr. 2. cap. 17. ad verbum, qui extratecta, supple. degit, quod intra domum continere se non posset, propter δαίμονας, quo agitabatur, Epilepsia permittum. Ita furiosus ille, de quo Luc. 8. 27. ἐν δαιμόνι ἐμνήσθη. At Ludovicus de Dieu vit Ebraice peritus in Commentar. in Evang. ad Matth. 4. v. 24. sententiam hanc confutat, probatque ἡ ἀσθενία Syriace non sonare, extra tecta, quod diceretur, & ἡ ἀσθενία, sed rectius exponendum esse, Filium tecti: Ita autem Lunaticos appellari, quod domorum tecta furore agitari conficiantur. Optimo sensu reddit Arabs ὁ δαίμων, Matth. 17. 15. Cum Damone est, & vexatur valde in principibus plethuntorum.

ταχὺ ἐν αὐτῷ ἀμάρτισι, &c.] Hieronymus, Theophylactus, Euthymius.

πολλοὶ πρὸς αὐτοὺς, &c.] Euthymius. ἢ εἰ δὲ τὸ πᾶν, &c.] P. 310. Theophylactus.

ἰδοὺ δὲ πᾶσι μὴ μόνον, &c.] Ita C. H. at R. μὴ μόνον Vet. Interpr. videt autem eos minus iterum, &c. lege: μετέμυστον.

εἰτε πᾶσι δὲ καὶ ἡ ἀσθενία, &c.] Origenes infr. in Matth. 18. 10. p. 331.

ἢ εἰ δὲ τὸ πᾶν, &c.] Theophylactus.

ἢ εἰ δὲ τὸ πᾶν, &c.] Euthymius P. 311. in Matth. 4. v. 24. Lunatici vero tenentur affectione corruptorum humorum. Quia enim Luna cum ad plenum lumen devenierit, naturam habet per splendorem suum attractivam humorum qui in corporibus sunt, fit ut hi tunc turbentur. Frequens etenim ac pravi vapor ab ipsis elevatus, cerebrum dilatat, hominemque contorquet: quumque haec à Luna patiantur, Lunatici appellantur. Morbum ad solam naturam refert Euthymius. Medicos eos qui nimium hic natura tribuunt, nec quicquam Demonis ope, sed omnia solius naturae viribus administrari contendunt, incescit Origenes; reprehendendus & ipse qui in alteram partem longius recedendo à recta via aberravit; omnia enim Damoni, nihil naturae permittit. Sic autem existimo Lunaticum hunc ἐπὶ τὴν σελήνην & δαίμονας laborasse. Id utique adeo inauditum non est, ut ἐπὶ τὴν σελήνην saepe cum δαίμονιζόντων, & κατὰ τὴν σελήνην confundantur. Helych. ἐπὶ τὴν σελήνην, & δαίμονιζόντων.

τὸ ἀκατάστατον τὸ πνεῦμα ἐπιτηρεῖ, &c.] Hieronymus in Matth. 4. 24. & 17. 15. Chrysostomus; Brevis Enarrat. Theophylactus, Euthymius.

καὶ ἀδελφὸν γὰρ εἰς τὸ ὕψος, &c.] Origenes Tom. 3. in Gen. & Hom. 3. in Ierem. & passim Astrologiam infectatur; quem morem tenent Patres universi. Sed de his alibi.

ἐν ἑβραϊστικῇ, &c.] Thren. 3, 38. Septuaginta Sixtina Editionis, & Manuscriptus Alexandrinus: ἐν ἑβραϊστικῇ ἡ ἐβραϊστὴ τα κακὰ καὶ τὸ ἀγαθόν. Complutensis Editio: ἐν ἐβραϊστὴ κακὰ, & καὶ τὸ ἀγαθόν. Pro κακὰ legit Origenes καλὰ, & negandi particulam sustulit.

διὰ τινος αἰτίας ἀποκαταστάσθαι, &c.] Hieronymus: Quia propter peccata sua à Demone fuerat oppressus.

P. 312. ἐν τῷ ὅτι ἐρεῖ τὸ ὅτι τὸ ὅτι, &c.] Origenes in Jerem. Homil. 12. ποῖα ἡ ὁρὴ σκοτεινὰ, οἱ δὲ ἡρώματα ἱπποῖτες καὶ τὸ ῥώστωες τὸ θεῷ ὁ διαβολὴ ἐρεῖ σκοτεινὴν ἐστὶν ὁ ἀγρότης τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ μῦθον, ὅτι ἐστὶ σκοτεινὰ καὶ τὸ δαιμόνιον ὁ σελήνησμος ἐρεῖ. καὶ ἐν τῷ ὅτι τὸ αὐτὸ ἐρεῖ τὸ ὅτι, &c. & Homil. 22. in Luc. & in Johann. 4, 12. Hilarius Can. 17. & 21. Hieronymus in Matth. 17, 20. & in 21. 21. & in Zach. 4, 2. Opus imperf. Euthymius in Matth. 17, 20. & 21. 21.

P. 313. ἀνορέτω μὴ εἶναι.] Ita C. R. at C. H. τὸ δὲ pratermittit: sed perperam, supra enim traditionis illius mentio nulla facta est.

ἵππερ' ἀνθρώπων πεισόμενοι, ἢ καὶ ὅτι νόσων.] Hic opinionem suam de morte à Christo non pro hominibus duntaxat, sed & pro alius rebus creatis ob ita prodit Origenes: non enim postremum hoc illi ab adversariis objectum crimen est. Contraria est autem Tertulliani doctrina cap. 14. de carn. Christi, Nullum mandatum, inquit, de salute Angelorum suscepit Christus à Patre. Quod Pater neque repromisit, neque mandavit, Christus administrare non potuit. Id dogma ex duobus Apostolice locis ortum videtur accepisse; altero ad Ephesios, 1, 10, ubi omnia dicuntur instaurari in Christo, quæ in cælo, & quæ in terra sunt; & altero ad Colossenses, 2, 0. quo omnia in Christo reconciliata fuisse scribit Apostolus, ipsumque pacificasse per sanguinem crucis suæ, sive quæ in terris, sive quæ in cælo sunt. Quorum veriore sensum erudite declarat Augustinus in Enchirid. ad Laurent. cap. 61. & Hieronymus in Epistol. ad Ephes. cap. 1. Hieronymus quidem Origeniani hujus erroris insinuat Rufinus Invect. 1. sed crimen illud pro virili contra diluit Hieronymus. Hæc à nobis affatim in Origenianis tractantur.

P. 314. καὶ τοῖς ἀγγελοῖς.] Ita Sixtina Editio & MS. Alexandrinus: at Ebraica, & Complutensis editio, & Vulgata; & irrui Sabæ. Thargum: & irrui Lilith regina Zmargad. Zmargad locus est in Sabæis, quibus mulieres imperabant. Ex hoc loco Smaragdos nomen sumfisse verisimile est, quorum magnus fuit in Sabæis proventus, ut tradit Plinius.

καὶ τοῖς ἱπποῖσι.] Sic editio Sixtina & MS. Alexandrinus: at Complutensis editio, & re-

liqui Interpretes: Chaldaei fecerunt tres turmas.

σοφίαν πῶς ἐν μυστικῇ ἀποκρυμμένην.] Hæc ita fere distinguit Origenes: aliter Novi Testam. Codices, 1. Cor. 2, 7. σοφίαν θεῶν ἐν μυστικῇ πῶς ἀποκρυμμένην. Vulgat. Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est: quemadmodum Interpretes reliqui.

ἢ τὰ μέγα καὶ ἀγαθὰ.] Ita C. C. H. & R. Lege. ἀγαθὰ: μέγα & ἀγαθὰ, ea Stoici appellabant, quæ neque bona ex se, neque mala sunt; neque honesta, neque turpia; sed quæ ut Censorinus scribit, bonorum malorumque media censentur, & quæ, ut Comicus ait,

---perinde sunt, ut illius est animus qui ea possidet:

Qui utitur, ei bona; illi qui non utitur recte, mala.

Hæc fuscè persequitur Cato apud Cicero-nem 3. de finib. & Gellius lib. 2. cap. 7. & Laërtius sæpe, & Origenes libr. 4. in Epist. ad Rom. cap. 5. vers. 3. Mortem autem in indifferentibus & mediis esse ponendam, ipsamque nec bonum esse, nec malum decernit Origenes in Johann. 8. vers. 44. ἐν οἷς ἔτε ὁ μέγας θάνατος σημαίνει, καὶ τὸ ἐν τῷ ἀδάμ ἀποθνήσκουσι, ἔτε ἡ ἀδιάφορος ζωὴ καὶ μήτε ἀγαθὸν ἔτα καὶ αὐτὸν, ἔτε κακόν, & in Johann. 8, 51. ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ἀδιάφορος, ἡ μήτε ἀγαθόν, μήτε κακόν τυγχάνουσα, καὶ τὸ λέγουμεν ζωὴ καὶ τὴν ἀσθενεῖς, καὶ τὰ ἀλογα ζῶα καὶ ἑτέρα μὴ ἀδιάφορος, ἀλλ' ἀγαθόν. .... ὡς τὸ μὲν ἐναντίον τῇ ἀδιάφορῃ (ἡ ἀδιάφορος) ζωὴ θάνατος, ἀδιάφορον ἔρεος & lib. 8. cont. Cell. Graj: ἡ ἰατρικὴ τὸ μέγαν θάνατον περιέχει ἰδίως & libr. 5. in Epist. ad Rom. Potest quis compendiosius dicere in his, quia hic mortem communem hanc dicit & mediam? & mox: Sed & quod alibi idem Apostolus corpus mortis nominavit, is qui hæc asserit hujus medie mortis intelligendum dicit. & libr. 6. Mors quidem in Scripturis unum quidem nomen est, sed multa significat. Etenim separatio corporis ab anima mors nominatur. Sed hæc neque bona dici potest: est enim media, quæ dicitur indifferens, id est communis. Idem habet Cicero loco laudato, & Seneca Epist. 82. & Laërtius in Thalete, & Aristippo.

ἐν καὶ αὐτὸ δὲ μαρτυρεῖται.] Vetus Interpres; P. 316. Quem ipsum piscem arbitror adjuratum: pro, interpretetur, legerat, interpretetur.

ἐν δὲ τῷ ὅτι ἀποκρίσθαι λέγουσιν.] Vetus Interpres: in quibus erat, &c. C. C. H. & R. ἐν δὲ. Si legis, ἐν δὲ, referetur ad piscem: si, ἐν οἷς, referetur ad homines. ἡ δὲ αὐτὸς ille Christus est, ita ab antiquis Patribus appellatus, quod vocum illarum, in οἷς ἡ δὲ αὐτὸς ἡ δὲ αὐτὸς, sigla, ἡ δὲ αὐτὸς, efficiant. Tertullianus de Baptismo, Optatus Milevitanus lib. 3. contr. Parmen. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei, cap. 23. Prosper de prædict. part. 2. cap. 39. ἡ δὲ αὐτὸς Sibyllarum Oracula libr. 8.

P. 317.

ἁπλὸς τὸ , εἰ βούλων,] Cum pro
 omnibus mortem ita obierit Christus, ut
 neminem sanguinis sui fructu carere velit,
 et quicquid omnibus consequendum propo-
 suerit; nos profecto capere illum possi-
 mus, si velimus. Et quemadmodum infra
 hæc Matthæi verba explicans Origenes :
*Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus
 datum est*, continentiam iis à Deo dari do-
 cet, quicunque illam ex animo postulave-
 rint; idem potiori iure de æterna salute pu-
 tandum est. Quod autem ex Augustini
 libr. 4. contr. Julian, cap. 8. obijciunt, qui
 aliter sentiunt, falsum esse, Deū omnes ho-
 mines salvos fieri velle, si & ipsi velint: ad-
 verterent hæc adversus Julianum pronun-
 tiari, qui ea voluntate salutem æternam ab
 hominibus exoptari posse putabat, quæ De-
 gratiam præveniret, ipsiusque auxilio mi-
 nime indigeret; cum præsertim idem Au-
 gustin, Retract. libr. 1. cap. 10. verum esse
 agnoscit omnes homines salvos esse posse,
 vclint.

καὶ ὡς ἐν χειρὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, &c.] Hieronymus lib. de nom. Ebr. *Capharnaum*, ager v. villa consolationis.

χαρίεντος δ' ἀνθρώπου, &c. Hiesychius: ἀγκιστρὰ φανερὰ ὁ φιλάργυρος: alio sensu, sed non abs re tamēn. Vide Theophylactum.

ἐπὶ φιλαρχίῃ μὴ ἐπὶ ἀνὰ εὐνομίᾳ ἔχοντι. Legendum fortasse: ἐπὶ φιλαρχίῃ, vel ἐπὶ φιλαρχίῃ ἀνὰ εὐνομίᾳ ἔχοντι. Quāquam, ne quid di-
 stinuerim, Origenem rebus intentum, verborum negligentem, & Grammaticæ le-
 minus audentem fuisse arbitror. Vide sup-
 p. 92. συναγίνης τῇ θεῷ ἐπὶ μαρώσι δάσει, ... ἀξί-
 ρην τὴν γὰρ, &c.

P. 318.

διπρὸν μὲν ἴσθ' ἀγίων, &c.] Duplex statuerunt didrachmum videtur Origenes, sanctum alterum, alterum profanum; quemadmodum duplicem siculum, sanctum, & profanum statuerunt Recentiores: ἥν αὐτὴν hoc est siculum, *διπράχμιον* sæpènumquid reddunt LXX. ut pro eodem ab iis habita videantur: at cum alii reclamant contra, num duntaxat fuisse siculum, camque siculorum divisionem tanquam recens inventum & Veteribus, Josepho puta, ac Hieronymo rem inauditam exigentem, inde contrariæ profluxerunt sententiæ, quarum altera duplicem agnoscit siculum; sanctum alterum sive sanctuarii; alterum vulgare, sive profanum, sive regium: alia vero uno tantum usos siclo Ebraeos decernit. Qui priorem teneant sententiam, inter quos familiam dicit R. Selomo Jarchi, sibi non constant, nam utriusque sicli pretio & pondere inæ-

funt: vulgatissima tamen opinio est, quam
que amplexi sunt Georg. Agricola, Rob.
Cenalis, Mich. Neander, Cap. Waserus,
Perr. Gassendus, alique complures, sicut
sanctuarii quatuor drachmis Atticis, sive
municipia appendum fuisse; profanum dua-
bus drachmis: ac sanctum quidem sicutum
τετραδραχμον cum ex Exod. 30. vers. 13.
Num. 3. vers. 47. aliisque sexcentis Scri-
pturæ locis adfuitur, tum vero testimoniis
uti possunt; Josephi Antiq. lib. 4. cap. 10.
ὅ ὁ σικλ. & νόμισμα ἑβραίων ὄν, ἀπὸ τῆς διττῆς δραχ-
μας τίσσεται; Philonis lib. 1. Despec. Leg.
Hicronymum in Ezech. 4. 10. *Siclus, id est stater*
habet quatuor drachmas Atticas. Helychi:
σικλ. & τετραδραχμον ἀπὸ τῆς prophatum vero
διδραχμης eliciunt ex 2. Reg. 14. 26. & 1.
Mach. 10. 42. *Et super hæc quinque millia sicle-
rum argenti, que accipiebant de sanctorum rati-
one per singulos annos: quod sic à Josepho red-
ditur: τὰς ἡμετέρας ἀς, ἀπὸ ἑβραίων ἑβρ. ἡγε-
ῖα βασιλεῖς:* tum etiam ex Epiphania lib. de
ponder. & mens. *σικλ. & ὁ λῆξ ἡ καὶ κοδράντης,*
τὸ ἑβρ. μὲν ἐστὶ τὸ ἑβρ. ἡμεῖς, ἡμεῖς ἡ πρὸ στατήρης, ὁ δὲ
δραχμα ἔστω. Siclus qui & quadrans appella-
tur, quarta uncia pars est, dimidium vero
stateris, duas drachmas valens. Helychio:
δωμὰ δὲ ὁ σικλ. & δύο δραχμας ἄρτιος. Valet
autem Siclus duas drachmas Atticas, & Isidoro
Origin. lib. 16. cap. 2. 4. *Sicel, qui Latino sermo-
ne Siclus corrupte appellatur, Ebraum nomen*
est, habens apud eos uncia pondus: apud Latinos
autem & Græcos quarta pars uncia est, & fla-
teris medietas, dragma appendens duas. Unde
cum in divinis Literis legitur, *siclus, uncia est:*
cum vero in Gentilium libris, quarta pars uncia
est. At camp prolixè confutat doctrinam Joh.
Bapt. Villalpandus, nec nos in referendis
variis, multiplicibusque argumentis, quibus
tum ab eo, tum etiam ab aliis impugnari so-
let, tempus conteneremus. Id tamen Lecto-
rem monitum velim, in eo peccare Villal-
pandum, quod adversus Græpsum dispu-
tans, qui Epiphaniai laudatum locum protu-
lerat, ut duplicem probaret siclum, in Epi-
phanio & Isidoro vocibus *σικλ. &, & siclus,*
substituendum putat, *sicilicus:* non enim de
Romanorum nummaria re, sed de Ebrao-
rum siclo his locis agunt Epiphanius & Isi-
dorus. Peccat item Villalpandus cum scribi-
bit LXX. Interpretes pro Ebraico nummo al-
ium Græcam substituere voluisse, qui illi in cotan-
tum esset similis, quod magis in ore, & manibus
omnium Græcorum didrachma tunc versaretur,
hand secus quam tetradrachmus siclus in
oculis ac manibus olim Ebraeorum: tantine enim
LXX. Senioribus fuit utilitum, notiore
que nummum proponere, ut à vero pro-
pterea dimidia tota parte recesserint: Quali
vero pro tetradrach. à quo refugiebant, duo
didrachma reddere non poterint, Longe
doctius,

dogmatus, acutiusque super ea re disseruit Dionys. Petavius in Animadvers. ad Epiphani. de ponderib. & mens. Scribit ille unus duntaxat generis sictum fuisse, τρεῖς δὲ δραχμῶν videlicet: At inde alterum præterea excogitatum fuisse à nonnullis, quod cum δίδραχμον apud Interpretes LXX. pro sicto legerent, & ab accuratissimis aliis Auctoribus sictum quatuor constare drachmis accepissent, duos sictos δίδραχμον & τετραδράχμον admittendos censuerint; LXX. autem Seniores propterea δίδραχμον pro sicto retulisse, quod Alexandriæ & in Alexandrinorum gratiam scriberent, apud quos cum talentum, tum dragma duplam habuere ad Atticum talentum & drachmam rationem, ut ex Herone & Festo probat: cum ergo sictus τετραδράχμον Atticum pendeat, didrachmum solummodo Alexandrinum exæquasse. Hæc Petavius, quæ ex jam laudato Ed. Brerevoodii de ponder. & pret. veterum numm. libro de prompta solenter confirmavit. Cum dixerit ergo Suidas δίδραχμον viginti pendere obolos ex Exod. 30. vers. 13. didrachmum Alexandrinum intellige, licet Atticum ille fortan in animo habuerit, erraveritque. Ceterum existimo δίδραχμον illum sictum τὸ ἑσῆμ Helychius, Epiphanius, & Isidoro dedisse, cur sictum duabus drachmis æstimaverint; at novam illam sicti divisionem in sanctum & profanum à recentioribus excogitam, partim è variis Scripturæ locis profluxisse, quorum nonnulla sictum sanctum, sictum profanum alia inducere ostendimus, & præsertim ex 2. Reg. 14. vers. 26, ibi enim cum pro ducentis sictis regii ponderis, LXX. centum sictos reddiderint (prout habetur in Editione Complut. in Editione enim Sixtina legitur ὀκτωσὶς σίκλος) centum sanctuarii sictos intellexisse creduntur; partim etiam è variis Josephi, Epiphani, aliorumque supra prolatis testimoniis, quorum nonnulli sictum τετραδράχμον, δίδραχμον alii fuisse adstruunt. Sed jam redeamus ad Origenem. Non didrachmum ille simpliciter pro sanctis, sed didrachmum sanctum dari scribit, & didrachma sancta à prophanis distinguit: an τὸ, quibus se addixit, interpretatione, & locis Scripturæ supra laudatis adductus, duo sictorum genera sibi finxit, ita ut à recentioribus deinde factum est: an luit duntaxat in verbo, & allegoriæ occasionem pro more suo arripuit? pro sanctis, inquit, juxta legem DEI didrachmum sanctum datur; primogenitos Israël intellige, pro quibus quinque sicti conferebantur, Num. 3. vers. 47. non quod didrachmum sanctum quinque sictos pendere velit, sed quod sicti illi τὸ δίδραχμον ἄγιον, vel, ut Vulgata, ad mensuram sanctuarii fuerint

penfitati. Præterea didrachmum sanctum pro singulis filiis Israel solum fuisse docet Origenes, ex Exod. 30. vers. 13. nempe dimidium sicti, qui τετραδράχμον erat; LXX. autem: τὸ ἕμισυ δὲ δίδραχμον, ὅ ἐστι κτλ. τὸ δίδραχμον τὸ ἄγιον, hoc est, dimidium didrachmi Alexandrini, quod sicto appendebatur.

δοκεῖ ἔν μοι ὅτι, &c.] Brevis Enarratio P. 319. Chrysostomo tributa, Theophylactus, Euthymius.

ὁ ποταπὸς ὃ δὲ μέλιν.] Ira C. C. H. & R. at legitur pagina sequente: δεινὸς ὁ ποταπὸς τῇ ποιότητι μέλιν, ὁ ποταπὸς ergo & ὁ ποταπὸς confundit. Ita Helychius ποταπὸν & ποταπὸν idem esse prodit: ποταπὸν, inquit, ποταπὸν, ὁ ποῖον. At ποταπὸς & ποταπὸς usurpantur pro ἱεροδραχμῶν, & ἱεροδραχμῶν, ut ὁ ποῖον, pro ποῖον. ποταπὸς sæpe occurrit in Novo Testamento, nec non apud castissimos Græcæ facundie Magistros; nihilominus tamen à Phrynico in Ecloga rejicitur: quæm locum quoniam à viris eruditissimis Henr. Stephano, & Johanne Nunnescio male acceptum & intellectum video, hic exponere non pigebit. Sic ergo Phrynichus: ποταπὸς δὲ τὴν τιμὴν εἶπες, ἀδύμιμον γὰρ. δὲ τὸ δὲ λέγων, ὅτι γόνος θήσεις ποταπὸς ἐστὶ; θησαυρὸς, ἢ ἀθηνά; ἐστὶ γὰρ εἶον, ἐκ τίνος διαπίδον; τὸ ποταπὸν δὲ ἐστὶ, ποταπὸς τὸ τρέπον φωνή; φρονίμος, ὅτι πενήτης γὰρ ὅν ὥτως ἐρῶν, ποῖός τις σοὶ δοκεῖ; Hæc ἀσύντακτο esse vult Stephanus, & in excusando sensu mire se torquet: Nunnescius autem ita à Phrynico improbari vult, si aliter quam significandis moribus adhibeatur. Fallitur uterque; id enim sibi vult Phrynichus: ποταπὸς vox est rejecula, ποταπὸς non item, modo ad cognoscendum genus eo utare. At ποταπὸς etiam si vox adulterina est, nec probæ notæ, si tamen ea uti velis, utere ad mores significandos, ut ποταπὸς τὸ τρέπον φρονίμος, φρόνιμος: quamvis melius & tutius sit ita interrogare: ποῖός τις σοὶ δοκεῖ; Ita intellexit Thomas Magister: Thomas καλλίον ἔν, inquit, τὸ τρέπον ὥτως ἐρῶν, ποῖός τις σοὶ δοκεῖ; ἢ, ποταπὸς. Melius igitur est de moribus sic interrogare, ποῖός τις σοὶ δοκεῖ εἶναι; quam, ποταπὸς.

τὸς ὃ δὲ πάλιν μέλιν ἢ ἐν ἱεροσολοῖς.] Ira C. C. H. P. 320. & R. & ita postulat sententia. Viriose vero Interpretatio vetus: Et quis major esset, sciebant.

μέλιν ἐν ἱεροσολοῖς σφιδρα σφιδρα.] Infra eadem hac pag. μέλιν ἐν ἱεροσολοῖς ἀπὸ πωλῶν, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ πωλῶν δὲ, σφιδρα, δὲ κατελεγεμῆναι. & in Matth. 19. pag. 385. ἀποβαίνων ὃς ὡς ἰσάου. . . . . μέλιν ἐστὶ, ἔως ἢ ἀνέστην μέλιν ἡ σφιδρα, σφιδρα. Ita legit Origenes: sic autem hodie habent LXX. Seniorum exemplaria: καὶ ἀποβαίνων μέλιν ἐν ἱεροσολοῖς, ἔως ἢ μέλιν ἐν ἱεροσολοῖς σφιδρα.

εἰ ποῖός τις σοὶ δοκεῖ τὸ, &c.] Johannes Chrysostomus.

H

sofo.

Brerevoodii
de pond. &
pret. vet.
numm.
l. c. p. 3.

foftomus in eundem hunc Matthæi locum,
& in cap. 19. verf. 5. 6. &c. Brevis Enarrat.
Bafilius Seleuc. orat. 28. Theophylactus in
Marc. 15. 15. Euthymius, Hilarius, & Hiero-
nymus.

καὶ ἡ συνθήκη γε παροξύνει, &c.] Voecm il-
lam συνθήκη contraxerat librarius Codicis
Holmiensis in σῆν, quemadmodum & ille
Regii Codicis, qui tamen Codex proξέσθην
habebat ad oram ὅσων, quod verissimum
est. Sic ergo totum illud comma emen-
dandum est: καὶ ὅσων γε παροξύνει τὴν ἡβή-
θειαν ἐπὶ τῷ τοῖστων κινημάτων καὶ ὁσάδεσσι, ὅσων
τὴν μάλλον τῷ ἀσκήσαν, καὶ ἐπὶ ὅσων τὴν ἐπιλασ-
τικὴν ποσότητις μάλιστα ἐστὶν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τῷ ἡγεμόνι.
His consentit Vetus Interpres qui sic habet:
*Et quanto amplius appropinquaverit punctis, re-
cedens ad hujusmodi motibus, tanto amplius
ceteris continentibus, & ad perfectum conti-
nentis ascendere non valentibus major habe-
bitur.*

P. 321. τοῖς ἀποδεδομένοις ναῖσιν.] Ita C, C.H. & R.
leg. fort. von Seien.

interpretationem hoc loco quoad ejus fi-
teri potuit, fecutifimus, nec a Codic. ta-
men Mff. deficiamus: inde factum, ut cum
fcripferimus: *Si ergo difcipulus Iefu ratione ad-
ductus, &c.* fubjunxerimus tamen: *ii potiffi-
mum in nomine Iefu, &c.* Nam fi mendofa
non eft ea quam retinuius lectio dicen-
dum eft τὸ, *difcipulus*, hic καὶ οὐλλανφιν ufur-
pari, pro, *difcipuli*: at δ. poft. *μαρτυρα*, vim non
habere adverlativam, ut loquuntur τρυφνοί,
fed pro, *an*, pofitum effe, vel *magis*, ut ut non-
nunquam factum ab antiquis indicat Bu-
dæus in Commentariis, Obervavimus præ-
terea a grammaticis regulis difcedere Ori-
geni effe prolive.

P. 32. πᾶς ὁ τῷ ἰησοῦ ὠς, &c.] Ita C. C. H. & R. Vet.
Interpres: *Omnis qui Iesu quasi filio Dei credit:*
legebat πᾶς.

ἐπὶ τῶν πῶς αὐτὰρα, &c.] Vide nos supra
ad Orig. Comment. in Matth. 13, 43. p. 207.
& in Origenianis.

ἐστὶν ἡ γὰρ μύλων ἐξ ἐσθραῖ, &c.] μύλων ἀνδρῶν πενὴν
appellat eum de quo Exod. ix. vers. 5.
Trufatiles dicebantur ejusmodi molæ,
quod hominum, fervorum puta, ancilla-
rumve manibus truderentur. Manuales
Hieronymus appellat. Afinaræ autem mo-
læ seu versatiles, ex erant quæ afellis & ju-
mentis agebantur ac vertebantur. Ovidius
6. Fast.

Et quæ pumiceas versat asella molas.

nonnulli Matth. 24, 41. & Vulgata: *Due mo-
lentes in mola*, & Arabs, & Persa. At pleraque
exemplaria, ἐν τῷ μύλῳ, quod habent & Sy-
rus, & Æthiops,

P. 323. ὅπερ ἀναλήψεται ἐν τῇ ἀνοστάσει, &c.] Satis

luculenter hinc apparet credidisse Origenem ipsos etiam impios resurrectionis fore compotes: quod planum quoque fecit Pamphilus in Apologia. Vide Nos infra ad p. 494. Comment. in Matth. 22. maxime vero in Origenianis.

ἐπαύρησαν θάλασσαν, &c.] Animas nempe
 quas ante corpora conditas fingeant, pro
 recte maleve gestis varios dignitatis vel
 ignominiae gradus consequi censebat Oni-
 genes, corporibusve humanis, vel etiam
 ferinis, si ita fuissent promerite; supplicii
 causa illigari: ut satis demonstrativum in
 Onigenianis, lib. 2. c. 2. quæst. 8. & 9. niger-
 go docet adversarias illas potestates, si of-
 fensionis causam parvulus in Christo præ-
 buerint, in corpus humanum depresso-
 rum, ac penas sibi debitas exolutum. hinc appa-
 ret pro eo, τὸ φθῶν ἐν σώματι τὸ βαρύνει λογί-
 'ανάληψιν', κεκαυμένην ἐκ τῆ καθελκομένης αὐτῆς
 τῆς τῆς ἀσφαλῆς περὶ ἡμᾶς legendum, 'ἀσφα-
 λῆς', &, καθελκομένης αὐτῆς; & paulo post, ἐν
 πᾶσι συμφορῇσι αὐτῆς, quod sive per incuriam li-
 brarii contigit, sive per Onigenis ipsius pro-
 perantiam.

ὅρα ὅ ἐστι δυνάμεις, &c. Hieronymus.

ἰστέον ὅτι ἡ ἀμφίβολου, &c.] Origenes contr. Cell. lib. 1. α. ἐπὶ τῆς ἐξου. οὐ πὺν ἡσάφα λῆζον καὶ πὺν κλέου. ἀπὸ ἀνάλυμι, καὶ τὸ πῦνμα αὐτὸ, ἐν ᾧ ἀμφίβολου οὐδ'. Ὁ ἴου, πῶς ὁ πατήρ καὶ τὸ αἶον πῦνμα ἀπὸ ἐκείνου ἡ ἰου, οὐ πῶς ὁ πατήρ ἀπὸ τῆς οὐ καὶ τὸ αἶον πῦνμα, τὸ δὲ αὐτὸν ἐστὶν ἀλλοθι. Si Veterem Interpretationem cum ipso Origenis contextu hoc loco contentas, parum fidem esse comperies. At dum Auctoris hujus corrumperendi & adulterandi licentiam sibi tribuunt Interpretes, in istique præcipue Rufinus, eumque ad mentem suam accommodare fatigant, vel hunc Patribus, eorumve Conciliis dammandum, vel Criticis mutilandum propropiant. Cujus infigne nobis dat exemplum hicce locus. Sic habet Vet. Interpres ad hæc verba: ἰστέον ὅτι, &c. Quoniam autem in Græco Spiritus sanctus neutrigeneris est, & non masculini, quemadmodum apud nos, & tres casus habet, similes, nominativum, accusativum, & vocativum, propterea transferences in Latinum sermonem, &c. Quæ cum legisset vir aliqui flagax, & critica nare pollens Bellarminus, totum opus Latini Auctoris esse coniecit: sed inani conjectura, ut probamus in Origenianis.

ἡ μά' ἡν καὶ ἐπαθεῖς ἐκ τούτου· ὅτι· ὁ δὲ αὐτὸς P. 325.
 τούτο τὸ παθὼν·] Locum hunc Luca sollicit
 citat Theodorus Beza, legendum quae
 jicit· τούτῳ τὸ παθὼν. cui addipulari viden-
 tur Syrus & Arabs: sed Origeni adsonant
 Vulgata, Persa, & Aethiops, & editiones
 Novi Testamenti, universae: item Ambrosius
 Quicumque receperit puerum istum. Euthymius
 9. 18.

ministeriis, ita sunt alii & qui genā ejus appel-
lentur. Vide item Hieronymum, & Johan-
nem Chrysostomum Hom. 18. in Matth.

P. 329.

δὲ καὶ ὁ γὰρ τὸ ἀμαρτανικὸς πρὸς, &c.] Verus In-
terpr. Potest tamen & sic intelligi, ut actus ani-
mæ peccans, manus intelligatur, & incessus ani-
mæ peccans, pes, & visus animæ peccans, oculus.
ὁ σκάνδαλίζων ὁφθαλμοῖς: respondet τῷ διορατικῷ πνεύματι, τῷ πορευτικῷ. καὶ ἔτι nihil habet ad quod
referri possit: supra tamen id legitur:
εἰ δὲ τις χεὶρ σχηματίζει δὲ τὸ πρακτικόν.
Itaque sic locum hunc concinnare queas:
δύναμις γὰρ καὶ τὸ ἀμαρτανικὸς πρὸς, ἢ ὅτις ὀνομάσκει
πρακτικόν τὸ ψυχικόν, καὶ τὸ ἀμαρτανικὸς πορευτικόν τὸ
ψυχικόν, &c.

ἐν ὁμοίᾳ γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν ὡς χεῖρα, &c.]
Theophilus Antioch. Hilarius in Matth. 5,
29. Pacianus Epist. 3. ad Sympronian. con-
tra Novatian. Hieronymus in Matth. 5, 29.
& 18, 8. Chrysostomus in Matth. 5, 29. & 18,
8. Brevis Enarratio, Anastasius Nicen.
Quæst. 60. Theophyl. actus, & Euthymius in
Matth. 5, 29.

P. 330.

τὴν, ἢ ὅτις εἶπω, μετὰ εὐδοκίαν. Ita C. R. Holm.
τὴν ὅτις μετὰ εὐδοκίαν, vitiole.

ποροῦσθαι τῇ ἡλικίᾳ, &c.] Male reddidit
Erasmus post Vulgatam, Luc. 2. vers. 52.
Crescebat aetate & sapientia, pro crescebat sta-
tura & sapientia, quamvis reliquæ Interpre-
tationes antiquæ ἡλικίαν exposuerint, statu-
ram. Similiter emendanda Vulgata Eph.
4. v. 13. At Matth. 6. v. 27. & Luc. 19. vers. 3.
suam illa significationem tribuit voci, ἡλικία,
quàm superioribus quoque locis obtinebat.
In ea exponenda idem saepe peccari depre-
hendas. Cebes in Tabula τὴν παιδείαν descri-
bens eam esse fingit. μέση & κειμένη ἥδη ἡλικία.
Perperam Interpres reddidit aetate, quod-
que solidius est κειμένη etiam corrumpere
tentavit in κειμένη, ut significaretur ætas
ad senium vergens: cum notetur statura
media stata, & certum statum adepta. He-
sychius: κειμένη, τεταμένη. Pollux ἀνεμὸν
κειμένον appellat ventum constantem &
certum. Α κείνω factum, cerno: ut ab illo
κειμένη, sic ab hoc certus. Eadem utrius-
que vocis origo, idem intellectus. Boë-
thius in descriptione Philosophiæ, ejus sta-
turam esse ait, discretionis ambigua, & ὁσπερ
μένη ἡλικία.

καὶ γὰρ αὐτὸ ὁ σωτὴς εἶπεν. Ita C. C. H. & R.
Vetus Interpr. Et ipse Dominus Iesus, de quo
Gabriel protestatur: & revera id à Gabriele di-
ctum est Luc. 1, 15 32.

P. 331.

εὐκρίνας πρὸς τὸ, ὁ ἀγγελος, &c.] Non ad
hæc verba quæ habentur Exod. 32. vers.
34. id respondi dedit Moyses, sed ad illa:
αὐτὸς ποιοῦντος καὶ σε, καὶ κατεπαύσω σε, Exod.
33. v. 34.

ὅτις ἦσεν ὁ γὰρ τὸ, &c.] Uniuscujus-
que hominis custodia Angelum tribui ex
sacris literis universi Patres tradiderunt, Ni-

hilominus tamen sententiam hanc pro in-
sana traducere Magdeburgensibus Centu-
rariis nulla religio fuit, neque Calvino
ipsi, qui in eam multo invehitur locis,
quamvis in Institutione rem incertam relin-
quat. Non unum autem Angelum, bonum
nempe & custodem, sed & alterum, malum
& insidiatorem nobis esse præfectum non
semel pronuntiat Origenes noster, præser-
tim vero Hol. 20. in Num. & Hom. 23. in Je-
su Nave, & in Matth. 17. & 19. & Hom. 13. &
23. & 35 in Luc. & lib. 1. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 8. &
lib. 3. ubi doctrinam hanc se ab Hermæ Pa-
store, & Barnabæ Epistola accepisse profite-
tur. Hujus opinionis prisca Judæi fuisse au-
ctores, quæ ab iis ad Empedoclem, Euclidem
Megarensē, Platonicos, Stoicos, & recen-
tiores Judæos manavit. & γὰρ, inquit Plutarch. ἀλλ' ἴδου
ὡς ὁ μέντοι πρὸς Φυσικὴν
ἀπαντῇ δαίμον, ἀνδρὶ τοιοῦτον ἀλλ'
εὐδὺς ὡς μὲν μυσταγωγὸς εἶναι
ἀρχαῖός.

ἀλλὰ μάλλον, ὡς ἐμπειρομένη, διτλῆς τινος ἑκαστὴν ἡμῶν
ψυχὴν ὁρῶν καταλαμβάνει καὶ καταδύει τὴν ψυχὴν καὶ
δαίμονες,
ἐν δὲ τῶν χροσίων τῶν καὶ ἡλικίᾳ ταναῶσις,
δῖος δ' αἰματόστα, καὶ ἀμύνει ἡμῶν,
καὶ καὶ ὡς τ' ἀρχὴν τε, δῶσά τε, δεινὰ τε,
νημερὲς τ' ἐξέστα, μετὰ χαρπὸς τ' ἀσάφεια
Non enim verum est quod dicit Menander:
Unicuique in lucem cum primo editur
Genius bonus vita magister totius
Adjuvit.

Sed Empedocles potius probanda est sententia,
qui unumquemque nostrum, postquam est natus,
arripit gubernarique à duplicibus satis Geniis,
docet:
Hic inerant Chthonia, & cernens procul He-
lioepa,
Et grato Harmonie vultu, Derisq. cruenta,
Callistog, Aescbreg, Thooag, Dineag,
Nemertes & amæna, nigro fructus, Asa-
rphaea.

Hæc vero accurate in Origenianis à nobis
disputantur.
ὅτι ταχέως τὸ τὸς, &c.] Voces illas Vetus
Interpres non agnoscit, nec sane quo regan-
tur verbo dicere possis. Fortasse legendum:
ἐπὶ δὲ τὸν τὸς τὸς, ὡς καὶ πορεύω, vel ἐπὶ τὸν τὸς, τὸ-
τὸς πορεύω.
ἀνελθετὸ με ἐκ κοίτης. Pl. 138, 13. ἀνελθε
με ἐκ γαστρὸς μητρὸς με.

ἐν δὲ πατρὶ ἡγαπημένοις. Ita habent Codd.
nonnulli Judæi, & Syrus, & Vulgat. at alia
exemplaria, & Arabs Interpres, ἡγαπημένοις
præferunt.
τοῖς ἐπὶ καὶ ** τὴν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν.

Cum
ex Veteri Interpretatione, tum ex oratione
pendula, & imperfecta hujus loci sententia,
hiarum quem designavimus, deprehende-
re licet: quamvis Holm. Codex Regio con-
sentiat.

ἡμεῖς καὶ ἐκ κινήσεως αὐτοῦ, &c.] Origenes in
 Num. Hom. 20, in quo etiam stupenda mysterii
 admiratione promoveatur, quod in tantum Deo
 curae de nobis sit, ut etiam Angelos suos culpam
 pro nobis & confutari patiatur. & Homil. 3^a
 in Luc. Quam ob causam Angeli pro nobis solli-
 citi sint, scientes quod si nos bene gubernave-
 rint, & ad salutem usque perduxerint, habent
 etiam ipsi fiduciam videndi faciem Patris. Quo-
 modo enim si per curam eorum & indulgentiam
 salus hominibus comparatur, faciem Patris sem-
 per attendant: sic si per negligentiam eorum ho-
 mo corruerit, etiam sui periculi rem esse non
 sciunt. Quis huius erroris color oblini po-
 test, non video: patere enim, si hominum pec-
 cata Angelos pudore suffunderent dixisset
 Origenes, quem admodum Theophylactus
 φησὶ τὸ ἐν τῷ 20 οὐτὶ οὐ τὸ πρῶτον ἀγγέλους ὡς πο-
 ῖν ἡμᾶς ἀμαρτάνων ἀφαιρέσαι, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀμαρτάναν ὡς πο-
 ῖν ἡμᾶς ἀποφασίζαντες, οὐδ' αὖτ' ἔχοντες παρρησίαν ἐναντὶ τοῦ
 θεοῦ, οὐτὶ τὸ ἐν τῷ 20 λέγει τὰς αἰτίας ἡμῶν. Inde autem
 apparet, quod & Angeli habeamus omnes, An-
 geli tamen reorum, quasi propter nostram timi-
 ditate pudore suffusi, ipsi quoque non audent vi-
 dere faciem Dei, nec pro nobis forsitan orare.
 Hæc vero disputantur in Origenianis.

P. 333. *ἡ πόλις ῥόδου.*] Quamnam Rhodes orationem hic significet, non video: nam Act. 12. non aliud ipsa dixit, quam *stare Petrum ante januam: illi autem dicebant, Angelus ejus est.*

ἡμερομῖναι τῆς παρασκευῆς.] Vulgo legitur apud
 Matth. παρασκευῆς]
 τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἡμέραν τῆς εὐχῆς.] Vulgo legitur :
 τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἡμέραν τῆς εὐχῆς.] ita ipse Origenes
 supr. pag. 327. Cur autem in referendis ē
 Scripturæ locis tam sæpe ab exemplari recedat,
 hæc causæ sunt ; quod inconfultis libris
 festinatione impeditus, & confusus memo-
 riæ ea recitaret ; tum quod ipsa exemplaria
 variis subinde modis interpolata & mutata
 sint.

ἔχεις εἰς τὰς κ^α λυγὰν ὁμιλίαν.] Quorum nulla extant in iis quas in Lucam habemus Homiliis vestigia. Unde aliquas intercidisse certum est.

P. 334. τ° εἰς ὑπερβολὴν ῥεῖται ἐπιτηδεύειν.] ἐπιτηδεύειν,
si modo locus sanus est, usurpatum puto pro
ἀγαθεύειν, quanquam nullo auctore. Qui
meliora proferet, magnam à me inibit gra-
tiam.

P. 335. σαθῆσε] πᾶν ῥῆμα.] σαθῆ πᾶν ῥῆμα, Matth.
18. v. 16.

ἵνα μὴ κριθῆτε, ἕως ἂν ἔλθῃ, &c.] Vetus Inter-
pres : Nolite judicare, ut non judicemini.
Item, Nolite ante tempus quid judicare, do-
nec veniat Dominus. Legendum fortasse :
κατὰ τό μὴ κριθεῖτε, ἵνα μὴ κριθῆτε, καὶ τό
ὡς ἐν μὲν χρόνῳ τι κριθεῖτε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύρι-
ος, &c.

P. 336. *διναίως γὰρ ἔδωκεν ὁ τοῖς καθεύδουσιν, &c.]*
Augustinus de verbo Domini, Homil. 15.

ES ET NOTÆ. 61
Anastafius Nican. Quæst. 61. & alii Origenem
fecuti, ligandi & solvendi potestatem
Christi discipulis tributam ad eos omnes
pertinere volunt, quicumque fraterna pec-
cata reprehendunt: quemadmodum supra
horum Christi verborum ad Petrum: *Tu es
Petrus, &c.* omnes Christi discipulos facit
participes. De his actum est a nobis in Origen-
ianis, & supra ad pag. 275. Comment.
in Marth.

τῆ διεδικηκότ^η αὐλόν.] C. H. διεδικηκότ^η. R. διεδικη-
κότ^η.

et ἡ δὲ ἐλπίς ἐς ποσὶν ἡ πύξιν, &c.] Ludit quoque
 in eadem distinctione Hom. in. in Ezech. 1. r.
*aperiti sunt caeli: Non sufficit unum caelum r. r.
 aperti, aperiuntur plurimi, ut descendant non ab
 uno, sed a plurimis caelis Angeli ad eos qui salvandi
 sunt.* Myrmice vero distinctionem hanc parit
 Syriae lingua, qua Christus utebatur.
 Inde tamen dicens licet, maxima praeter
 Petrum auctoritate fuisse praedictum ac
 dignitate.

ἀσκληροὶ ἀμυνάδες, &c.] Editio Complut. P. 337.
ἀμυνάδες; &c. ita scribendum erat, sed quod &
affinem olim πη u figuram obtineret, pro-
pterea sæpe inuicem permutantur. Editio
Compl. 2. Reg. 6, 4. prætermittit τὸ ἐν ἱερὶ,
quod exhibet Sixtina in quem locum uidean-
dus Nobiliss. Univerſæ Editiones habent
ἐπολιτύνει, non ἐμπολιτύνει.

ἀσφρῖς, ὁ ἀσφρῖς] *Vetus Interpres* : P. 338.
Qui interpretatur, eruditio. Lege ergo,
 ἀσφρῖς. Origenes libr. 9, in Epist. ad Rom.
Astir, qui interpretatur, eruditio. Hieronymus
 de nomin. Ebr. *Aser, beatus, hoc est* אֲסֵר
 Idem ibid. *Astir vincit, hoc est* אֲסֵר אֲבִי
ligavit. At Origenes Ebraica lingua parum
 consultus אֲסֵר cum *ligavit*, quod est ejus-
 dem significationis, ac ejusdem fere soni,
 confudit : אֲסֵר autem præter communem
 hanc significationem, sonat etiam, *erudit,*
influit, quem postremum sensum secutus
 est Origenes.

ἑλκανά θς μεταλαμβάνει] οἱ τὸ, χριστῷ κτίσις.]
 Origenes libr. 9. in Epist. ad Rom. *Helcani*
qui in lingua nostra dicitur, Possessio Dei Hiero-
 nymus de nominib. Ebr. *Elcana*, Dei possessio.
 Vetus Interpres. *Quod intelligitur Dei crea-*
tura; legebat; θεῷ κτίσις. C. C. H. & R; habent
 χριστῷ, pro θεῷ.

λεγιτ' ἀν πατρί (Θ. σωμαζωγῇ) Ira C. C. H. &
V. Lege: πατρός. Origenes libr. 9. in Epist.
ad Rom. *Abiasaph*, qui in Latino sermone indi-
cat Congregationem patris. Hieronymus de
nom. Ebr. *Abiasar*, patris mei collectio. lege,
Abiasaph.

תָּיִב תִּבּ שְׂמַחֲרֹסִים וְאַל תִּהְיֶה חֲרֹסִים.] Pfalce-
rium apud LXX. aliquando voci כֹּחַ, ut
Pfal. 43. vers. 5. nonnunquam & חֲרֹסִים, ut
2. Reg. 12. v. 13. Jerem. 52. v. 18. sapissime ve-
ro כֹּחַ respondet; id est, *nablium*. וְאַל תִּהְיֶה, seu

P. 342. ἡ μὲν πείνοια τῶν ἐκβολῆς, &c.] Theophylatus hæc retulit fere ad verbum.

minum omnium animas ante ipsa corpora
fuisse conditas; at illas Prophetarum, viro-
rumque sanctitate nobilium ipsos esse An-
gelos censuit Origenes. Postremum hoc
ad pag. 291. jam ante observavimus; nunc
vero prius illud animadvertere licet; sed
& apertius infra ad cap. 20. pagina 404.
ἐν ἑκατοστῇ μίσει· ἡ χάρις ὁ ἀπὸ τοῦ σώματος ἡ-
γῶν ἐστὶν ὁ ἔξω ὁ ἁμάρτανος· τὸ πᾶν ἁμάρταν
ὅ ἐν τῇ ψυχῇ τῇ σάρτι, ἡ χάρις τῇ ἑστὶν ὁ σώματος.
Item lib. 1. *de ἀρχόν.* cap. 7. & lib. 2. cap. 9.
& libr. 4. cap. 2. & in Johann. 4. vers. 38.
ubi Angelorum ministerio & ope animas
hominum corporibus imitti docet; & in
Joh. 8. vers. 38. & sexcentis locis; præcipi-
vero lib. 1. contr. Celf. ubi Pythagoræ, Em-
pedoclem & Platonem doctrinæ hujus au-
ctores agnoscit. Videndus Laërtius in Py-
thagora & Empedocle; & Plato in Phæd.
& 10. de legib. & in Epinom. & 10. de republ.
& in Tim. & aliis plerisque locis. Hanc Pla-
to sententiam à præceptore suo Socrate, hic
ab Italicis Philosophis, hi à Pythagoræ ac-
ceperunt. At eam passim in Origene obetit
Hieronymus, maxime Epistol. ad Avitum.
Sed & aliquando dissimulato Origenis no-
mine, in Epist. puta ad Demetriad. & in Jer.
29. Sed de his supra satis actum est in Orige-
nians.

vel *βιδος*. Origenes & Iosephus Antiqui-
lib. 8. cap. 2. *βιδος*. Ebraice *ר*. A *βιδος*
proclivis mutatio fuit in *ιδος*. Certe *βιδος*
& *ιδος* & *ιδος* nomine diversa, re & capaci-
tate unum sunt; bathus enim metretam,
hoc est cadum, sive *νεβυλιν*, sive amphi-
ram Atticam, sive legydiam Romanam cap-
it. *ιδος* quidem legitur apud Epiphaniū, *Epiphanius*
sed vitiose. *proclivis* *mutatio*

Qui à Matth. 18. P. 46.

34. *Παρατίθηται*, & à Luca, *παράθηται*, is *Matth. 5. v. 25. impletur* nuncupatur. Tria hec unum fontant publicum nempe satellitem, qui immine-
rentilibus : Executorem litium, seu Vi-
torem Romani appellabant, Græci *ἐκτελεστής*.
Is fivè cruciatus, sive longo ac diuturno
carcere debitorum macerabat, donec omnia
perfolvisset.

& hominem de limo confectum allegorico
sensu excogitavit, hominemque spirituum
rerum curis deditum & à terrenis Dei pro-
creatus est: qui vero corporalibus rebus
capitur & trahitur, eum de limo terræ fuisse
confectum. A deunda vero super his nostra
Origeneana.

ἀνὴρ μὲν γὰρ ἡθελούῃ, &c.] אִישׁ וְנִבְרָא אִישׁ.
וְכִי
ὁ μὲν οὖν σὺν ὁμιλῇ ἐντελέλειοτο, &c.] Opus imper-
fect.

παύματασι πλάνης.] Ita Origenes infr. p. 400.
Ita & plerique habent exemplaria, i. Tim.
4.1. & Vulgata: *spiritibus erroris*. Alias legi-
tur πλάνης, quod sequuntur Syrus, Arabs, &
Æthiops.

καλοῦσιν ἡ πορνείαν μόνον, &c.] Saturni-
 lianos, & Apostolicos intelligit, qui nuptias
 damnandas pronuntiabant. Dehis Epipha-
 nianus Hæc. 23. & 62. Eandem quoque
 hæresin post Origenem amplexi sunt Hie-
 racite. Quam ab Eustathio monacho pro-
 pugnatam confodit Gangrensis Synodus
 Can. 1.

ἀρεῖς διὰ τὸ γῆς καὶ οὐρανό.] Ita & pagina 359.
 σωζού, σωζούσιν, καὶ ἀρεῖς διὰ τὸ γῆς καὶ
 οὐρανό, at Johann. 19. vers. 15. ἀρεῖς, ἀρεῖς, σωζούσιν
 αὐτόν.

καὶ κατὰ λείπει γὰρ πῶς ἐκκλησίαν : &c.]
Eadem hæc habet Remigius.

τῇ ἐνθεῦτα καὶ ἀπεσῶσθαι συνηγεῖ αὐτῶν.] Nam
hominum animas pro meritis de cælo de-
turbatas, & humanis corporibus immixtas
censebat.

ἐπεὶ τῇ γυναικὶ λέγεται τό, &c.] Vide Theophylactum, qui hæc omnia in suos usus transtulit.

ἡμεῖς δὲ εἶς ἐσὶν σῶμα χριστοῦ, καὶ μέλη ἐν μέρους.]
Vulgata, *membra de membro* : ita & Am-
brosiiaster in 1. Corinth. 12. v. 27. legebant:
μέλη ἐκ μέλους.

ἔτος καὶ μωσὶ δὲ πλὴν δόδεϊσαν, &c.] Vide P. 358.

Ambrsion lib. 8. in Luc. 16. Ptolemæus apud Ephianum hæretici 33. quæ est Ptolemæitarum cap. 4. Legem Moïsi trifariam distribuit, ut una pars Deum, alia Moïsen, tertia demum Seniores populi auctores habeat. Præceptum autem illud de libello repudii, Moïsi acceptum referri vult, ab eoque contra mandatum Dei fuisse editum. Id graviter ab Ephianis reprehenditur & merito quidem, Moïsen enim Legis conditorem ita fuisse volebat Ptolemæus, ut ejus condenda auctorem Deum fuisse nollet. At alia est Originis ratio: à Deo enim legem ferendum potestatem in Moïsen profuissæ his verbis aperte testatur. *אני אומר*

μὴ ᾧ κληθέντι ἐπ' ἐκείνων ἀγιάσματι.] ἀγί. P. 359.
 ασμα, ὡς sanctuarium, vel, sanctificatio,
 οὐκ

P.; 47. ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸

ἥτοι ἔχουσιν, ποῖα δὲ λυγρὰ ἢ ἑλάντια μὴ ἔχουσιν
Sic concepta erant verba hæc in MSS. H. &
R. Reg. ἥτοι ἔχουσιν, ποῖα δὲ λυγρὰ ἢ ἑλάντια
μὴ ἔχουσιν. Favet Vetus Interp. Et honorabile
quasi talentum dignum, sive aurum, quælis fuit
lucerna illa talenti auri, sive argenti talem
lucernam, &c.

P. 348. αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς πομοῖς] Malim, αὐτοὺς ἐπὶ.

P.349. ἀνακραθῆναι τὴν χεῖρα αὐτῆς] It a C. C. H. & R. Lege:
τὴν χεῖρα αὐτῆς.

P. 33. τὸς ἀπο τῶν ἀγρίων χρημένους, &c.] Marcionistas,
aliosque, Opificem iracundum & ferocem
fingentes.

ἢ τινος τοῦ προσηγμένου.] Lege : εἰρημέ-
τος.

P. 354. ἡ ἐν παιδοῖς σοφίας γέρονε λόγων.] Ita C. C. R.
 & H. at. Cor. 2, 4. sic habetur: καὶ ὁ λόγος μου,
 καὶ τὸ κήρυγμα μου ἡ ἐν παίδεσσι σο-
 φίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διαπορεύσει πνεύματος καὶ δυνά-
 μεως.

P. 355. *ἔτι τ' παραχ' ὧν τω*, &c.] Hæc extra
contextum ad oram Cod. H. eadem manu
adjecta erant, sed imperfecta, & è Codice,
ut apparet, lacero, vel obsoleto detracta:
quæ necin C. R. nec in Veteri Interpr. com-
parent.

Verba hæc : ἡ ἀπὸ τῆς περὶ τὴν αὐτὴν ἀποστολῆς, videntur spuria. Detraxesis illa, constabit sensus.

ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς.] Ita & infra pagina
seq. cum vulgo legatur Matth. 19. versf. 4.
ὁ ποιῆσας ἀπ' ἀρχῆς.

P. 356. *ἰσὺς ὁ θεὸς ὁμοῦ καὶ ὁμοῦ* , &c.] Si
conditus ad imaginem DEI homo, Gen. i.
verf. 26, 27. alius fuit ac qui delimitetur
formatus est, Genef. 2. verf. 7. causam certe
obtinuit, qui nuper Præadamitis orbi de-
dit. Verum id commentum jam satis ex-
celsum puto, cum qui primus illud excogi-
taverat, idem ipse repudiavit : minime sibi
dedecori futurum existimans , quod non
satis caute protulerat, ingenue recantare,
& tritam à Patribus, & tota Ecclesia viam,
relictâ priore insisteret. Quod autem ad
Origenem spectat, distinctionem hanc ho-
minem inter ad imaginem Dei conditum,

χρῆς. *Ἰτα C. C. H. & R. Lege:*
δωσμένω.

αφελος.
 γιν' αὐτα κατιχ' οὐσι] LXX. Esai. 3. vers. 2. καὶ
 ἰχ' οὐσι.

ἐξαλείψας τὸ χειρόγραφον] Col. 2, 24. τὸ καὶ ἡμῶν
χειρόγραφον.

ἡ ἀλήθεια * ὁ ἐστις.] Leg. fort. ἡ ἀλήθεια
 ἡ ἀλήθεια ἀλλ' ὁ ἐστις, vel quid simile. C. C. H.
 & R. contenti bant, nos asteriscum inferri-
 mus.

ἐν ᾧ ἡ ὑπόκρισις οὐκ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ὅτι, ἢ ἐπὶ τοῦ ὄνο-
 ματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀρετῆς, &c.] Ita C. C.
 H & R. A loci hujus manifeste men-
 dosi correctione non infeliciter sic emendes:
 ἐν ᾧ ἡ ὑπόκρισις οὐκ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ὄνο-
 ματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀρετῆς καὶ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν γάρμον.
 recte enim dici, γάρμον τῶν λαλεῖντων, docent
 Grammaticorum filii.

inde ab inuicabilis retinuit Ecclesia, & in
explicando Paulo 1. Tim. 3. vers. 2. de Episco-
pis, & Tit. 1. vers. 6. de Presbyteris, & 1. Tim.
3. vers. 11. de Diaconis, & 1. Tim. 5. vers. 9.
de Viduis, Origeni consentiunt uniuersi Patres
si unum fortasse Theodoretum, alterumne
exicipias. Quod autem in 1. Tim. 5. 9. con-
traria parte stans Beza Patrum omnium
dum eos sibi aduersari sentit, auctoritatem
hocci facit; & Chrysostomi tamen, quem si-
bi fawere putat, patrocinio gaudet, parum
æquius certe est.

αις εν συμφορῃς.] An ordinationum facer-
dotalium morem his temporibus usurpa-
tum fortasse intelligit : quæ collatis Eccle-
siæ suffragiis fiebant , ut ipse indicat ad fi-
nem libr. 8. contr. Cels. & Cyprianus Epist.
68. An ipsam ordinationem Symboli no-
mine afficit , quemadmodum Baptismum ,
quam τὸ σύμβολον ἔστι δυνάμει θάραξαι appellat
libr. 3. contr. Cels. & quo nomine afficitur
Eucharistia , ut supra ostendimus ad p. 25.
& Sacramenta omnia : A liana mens est O-
rigenis , quam pagina sequenti aperit his ver-
bis : ἐπεὶ σύμβολον ἔστι καὶ ἐπίσκοπος , καὶ πρεσβύτερος ,
καὶ διάκονος ὁ ἀποστίνων καὶ τὰ ἱεράματα τοῦτο πρᾶγμα-
ται , &c.

χίρα φησιν, ἔστω μὴ ἐλαττον.] 1. Tim. 5, 9. χίρα, κατὰ
λογίαν.

ὁ ἀνὴρ πάλιν ὁφείλει ἀποδοῦναι.] Hanc le. P. 38.
 tionem sequitur Vulgata, 1. Corinth. 7. v.
 2. 3. *Vxor, vir debitum reddat*, & *Æthiops*,
 & eandem quoque exhibet unus Bibliothecæ
 Reg. codex; & Alexandrinus, & Clem.
 3. Strom. Alias semper legitur, πάλιν ὁφείλει
 εἰσπαιεῖν.

ἡμῶν ἡδὲ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ita & pag. lxx ubi
 mendose habebat Holm. ἡμῶν καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.
 Ita & MS. Alexandr. & Æthiops Interpres,
 1. Cor. 7. v. 39. At Codd. omnes sic habent:
 ἡμῶν ἡδὲ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος Sic vulgatus In-
 terpr. & Syrus, & Arabs.

ὅς ἀν' ἀπολλοῦ πάλιν, &c.] Hunc locum quia-
 pud Matthæum exat. c. 532. confundit cum
 eo altero Matth. 19. de quædamque erat:
 ὅς ἀν' ἀπολλοῦ πάλιν γυναικὶ αὐτοῦ, ἢ μιᾷ τῇ πορείᾳ, καὶ
 γαμήσι ἄλλωι, μετὰ τὴν
 εἶπ' ἐπὶ τῆς συκοφαντικῇ τῷ, &c.] Origenes P. 361.
 infrapag. 77. ἀλλ' ὁ δὲ δυνάμει τοῦτο καὶ ἀπὸ λα-
 οῦ δ' ὡς ὡς ἐνεργεῖται, ὅς ἐν πάντι καρποῖται, ἄλλ-
 ος δὲ δέδοται, ἰδοὺται τῷ ἀποστολῇ ἀπὸ τοῦ
 πάλιν λογισμὸν μάχεται καὶ θένεται ἀπὸ τῆς κατὰ
 τὴν ἐνεργεῖται αὐτοῦ τοῦ πάλιν ὅς ἐξαιρὸν βασιλείαν
 Infinitus apud eundem locus exat Homil.
 3. in Gencl. Verum, inquit, Ecclesia Christi,
 gratia ejus qui pro se crucifixus est, roborata,
 non solum ab illicitis, nefandisque cubilibus,
 verum etiam a concessis & licitis temperat: tan-
 quam jam viret sponſa Christi, castis & pudicis
 virginibus florēt, quibus vera circumcisio car-
 nis præputii facta est, & vere testamentum eo-
 rum & testamentum æternum in æternum in æ-
 ternum

Eus. Hist.
lib. 6. c. 8.
Epiph. lib.
2. Har 64.
Niceph. lib
3. hist. c. 8.

1 2 tione

latio sneratione, propter rem quæ videtur ex-
petenda. Laërtii verba refert Suidas. Cicero
lib. 2. de finib. Sed hoc interest quod voluptas
etiam dicitur in animo vitiosa, ut Stoici pu-
tant; qui cam sic definiunt, sêbationem animi sê-
neratione, opinantur se magno bono frui. & Tu-
scul. 3. Bisariam quatuor perturbationes equali-
ter distributæ sunt: nam duæ sunt ex opinione
boni, quarum altera voluptas gessiens, id est præ-
ter modum elatæ latitiæ opinione præsentis ma-
ent aliquid boni.

ἡτοι γρηναία καὶ ἐκὺλου.] Verba hæc in contextum irrepsisse probat Regius Codex, qui ea non agnoscit.

P. 385. *ἡ δὲ ἰσὺς ἰσοδύναμος αὐτῷ.* Jta C.H.at R. *ἰσοδύναμος* fort. leg. *ἰσοδύναμος αὐτῷ.* Vetus Interp. *Qui tamen similes sunt apostolis, aut paulo inferioribus* videtur legisse *ἰσοδύναμος αὐτῷ.*

ἐν αὐτῷ ἐν φησι, &c.] Leg. φήσιν supra, ἀναβήσθαι
καὶ ἐξέρ. Cæterum vide Hiëronymum &
Theophylactum.

p. 386. [
] Osee 4, 12. & 5, 4.

τύφον & πολυπλοκώτερον.] Plato in Phædro; ἐν τῇ
 τῇ θείῃ, ὡν τυγχάνει τυφόν & πολυπλοκώτερον, καὶ
 μάλλον ἐπὶ τετυφωμένον quem locum repetit
 Plutarch. adv. Colot. Sextus Empir. lib. 7.
 adv. Logicos. cap. de hom. Suidas, Aposto-
 lius, Gregorius Cypr.

P. 387. *ἡ δὲ ἀγαπήν &c.*] *Vetus Interpr. Erat enim habens possessiones multas quas diligebat. Legebat, ὡς δ.*

παῖς δυσκολίας εἰς δύο ἐκατέρω νομέν.]
 Vetus Interp. *Difficultatem autem introitus
 utriusque dicitis, &c.* sententia valde con-
 grua, unde corruptam Codicum nostrorum
 scripturam emendare non piguit. Talis illa
 erat in C. R. *παῖς δυσκολίας τῶ εἰσόδῳ ἐκατέρω
 νομέν.* & in C. H. infr. pag. 388. *τῶ εἰσόδῳ ἐκατέρω
 νομέν.* & in C. H. infr. pag. 388. *τῶ εἰσόδῳ ἐκατέρω
 νομέν.*

P. 388. ἔστιν τὸ ἀνέδραπτον ῥ, &c.] παρομοιωθεὶς
illud Sopitatoris dictum à trito inter E-
brios adagio de comæ, vel elephante, &
acus foramine profuxisse volunt plerique
atque inde factum ut Origenes hoc loco,
& lib. 6. contr. Celf. Hilarius, Hieronymus,
Chrysostomus, Syrus Interpres, & Arabs
tortum illud & gibberum animal hic intel-
lexerint. At camelus etiam funem nauti-
cum crassiore significat; atque id docet
Aristophanis Scholiastes: καμὴ τὸ πα-
χὺ ἔστιν δια ῥ, quod non Auctoris nullius
idonei sententia firmatum est, ut pronun-
tiat Beza, & adstruit Drusus, sed Glossa-
rum veterum: Camelus funicularis; Suidæ in
καμὴ τ. καμὴ ῥ, inquit, τὸ παχὺ ἔστιν,
& Theophylacti in hunc Matth. locum:
τινὲς δὲ καμῶν, ἢ τὸ ζῶν φασιν, ἄλλα τὸ παχὺ
ἔστιν, ὃ ἔστιν τοῦ καμῶ τὸ πίπτον τῶς ἀνυψα-
ν. Quidam vero camelum, non animal dicunt.

ES ET NOTÆ. 69
sed crassum funem, quo utuntur nautæ ad pro-
ficiendas anchoras: ut & in Marc. 10. vers.
25. & Luc. 18. vers. 5. & Euthymii: & ipsius
veriloquii: nam ἡρα Syriace & Arabice u-
trumque significat, camelum pecudem, &
funem. Inde Latinum *Camelus*, Hispani-
cum, *Gumena*, Italicum, *Gomena*, & Galli-
cum, *Gomene*. Vocabulum autem *Cable*,
quo ad rudentem significandum utuntur Galli-
ci, & Belgæ, fit ab Ebraico חבל, ejusdem signi-
ficationis; quæ vox in linguas omnes Ebrai-
cæ affines, Syriacam, Chaldaicam, Arabi-
cam, & Æthiopicam propagata est. Lique-
t ex supradictis meritis dubitari posse, an pecu-
dem hoc loco camelus significet, quum
præsertim cum funiculis tenuioribus, filiis
ve quæ acubus inferuntur, comparationem
videatur instituisse Servator noster, non
cum deformi hac pecude, cui cum acu nulla
omnino res est. Favet huic opinioni Alco-
ranus, in cujus Suratta de limbis profertur
hic Evangelii locus, in eoque non funis, sed
pecus intelligitur.

ἄλλα καὶ πῶς ἄλλω αὐτὸ ἐκάλειοντο.] Origenes
Tract. 25. in Matth. pag. 79. Quomodo autem
non existimentur cæci, quos latet magnitudo
& tortuositas camelorū, id est actuum per-
versorum?

χαῖ παρ' ἐμοὶ τέλικα τινα μυσθεῖα] μυσθεῖα τι-
 λικα quid sint, ipse exponit Origenes, ἐπὶ τέ-
 λι· ἀγνώστ. Ἰτα ἀφ' αὐτῶν τέλικα Stoici appella-
 ντ, bona ad ultimum ultimum pertinentia.
 Laërtius lib. 7, in Zenon. ἐπὶ τῷ ἀφ' αὐτῶν τῷ
 μυσθῷ τέλικα τὰς ποικίλας quæ cujusmodi
 sint, ipse deinceps explicat: & Cicero lib. 3,
 de finib. Sequitur illa divisio, ut bonorum omnia
 sint ad ultimum pertinentia; sic enim ap-
 pello τε τέλικα dicuntur. Origenes in Ps. 4, 6.
 καὶ ὡς ἐν ἱσταντοῖς ὁ βοηθῆμας αὐτοῦ, λέγοντο ἀγα-
 θὰ, καὶ ἐπαρκεῖσθαι ἐπὶ ταῖς τέλικα ἱσταντικῆς ἀ-
 γαθὰς, ἀλλὰ ποικίλας τέλικόν ῥ', ἐπὶ ἱσταντῶν ἀγα-
 θῶν, ἢ τῷ σωματικῷ ὀνείδι.

Pl. 103, Conc. 3, Gregorius Hom. 5, in Evang.
Brevis Enarratio Chrysostomo tributa, Eu-
thymius.

τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἀνδρὶς.] Leg. fort. αὐτῆς.
 ἡλικία καὶ ἡλικίαν, καὶ γυναικα.] Vel uxorem igitur non retinuit, vel si eam circumduxit, ut ex 1. Corinth. 9. vers. 5. concludunt nonnulli, non ut uxorem, sed tanquam fororem, seu *συνισαλιον*, seu *ἀγαντινῶς*, (sic enim mulieres ille appellabantur) abdicato omni conjugali officio, retinuit. Id præclare adstruit Clemens Alex. lib. 3. Strom. & Hieronymus lib. 1. in Iovinian.

ηγήθηνα. αὐτὸ καὶ ἐλλοιπίνην.] Petronillam
 ergo ignorabat Origenes, de qua Augusti-
 nus contr. Adimantum, cap. 17. ex libro
 quodam apocrypho, qui fortasse an Epistola
 est Pseudo-Marcelli; Martyrologium Ro-
 man.

man. Uffuardus, & alii.

P. 391. *ἐκείνους ὃν παλιὴ ῥησις, &c.*] Origenes Homil. 8. & 12. in Levitic. Hilarius can. 20. in Matth.

τὰς αὐτὰς καὶ μὴ πῶς ῥησιν, &c.] Origenes Hom. 8. & 12. in Levit.

P. 392. *καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπορροήσονται τὰ σωζόμενα θανάτου.*] Alludit ad Habac. 3. 5. *Ante faciem ejus ibit mors.* Aquila, pestis, Jonathan, Angelus mortis; LXX. autem: *ἀπὸ ἀπορροήσονται αὐτῶν πορεύσεται λόγος,* quemadmodum & Theodotion, & Arabs. καὶ nempe pro punctuorum varietate, *mortem, &c.* verbum significat.

Θεὸς καὶ λόγος αὐτῶν.] Sic H. C. at R. *Θεὸς λόγος αὐτῶν,* cui consentit vetus Interpr. *Deus enim erat verbum in gloria sua.*

καὶ ἕτερον τὸ ὄνομα, &c.] C. R. καὶ ἕτερον αὐτῶν τὸ ὄνομα, &c. id quod vetus Interpr. habet: *quando non alium ab eo intellexit Filium hominis.*

P. 394. *κληρονομήσει αὐτῶν.*] Nempe ζωνόν. At vetus Interpr. *recipiet ea, nempe πολλὰ πλοῦσιονα* καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐκδόμῳ τῶν αὐτῶν, &c.] Justinus Martyr, vel quisquis est auctor Quaestionum, & Responsionum ad Orthod. Resp. 110. Theophylactus, Euthymius.

τραπεζαίᾳ ἐν γῆρα καλῶς.] Ita infr. pag. 499. ita & LXX. Gen. 15. 15. ita Ambrosius, & Augustinus. At in editione Aldina, *τραπεζαίᾳ*, desideratur. Complut. *τραπεζαίᾳ*, quemadmodum & Onkelos, & Syrus, & Arabs, quod verum est: Ebraicus enim contextus habet, *καρπῶν*.

P. 395. *ποσὸν ἔχοντες κληρονομήσει.*] Sensum inde aliquis idoneum extundat, & erit mihi magnus Apollo. Leg. fort. *ποσὸν ἔχοντες κληρονομήσει, vel ποσὸν ἔχοντες ἀρχὴς κληρονομήσει, vel aliquid ejusmodi.*

ὁποῦ τὸ λόγος αὐτῶν πατήρων πιστῶν.] Rom. 11. vers. 17.

P. 396. *καὶ ὅτι μὴ ὁποῦ τὸ ἐθιμὸν, κεφαλὴ, &c.*] Hieronymus, Remigius.

πορῶν, ὡς ἵμιον λέγων τῷ, &c.] Vet. Interpr. *si potes dicere, &c.* leg. *λέγειν.*

πολλοὶ μὲν ἀγγέλων, οἱ ἄλλοι δὲ ἦσαν ἀνθρώπων, &c.] Peccare posse Angelos, & Christi mortis beneficio gaudere, & judicium in eos olim statuendum esse Origenis sententia fuit; ut apparet ex Homil. 1. in Levit. Homil. 20. & 25. in Num. Homil. 4. in Ezech. Homil. 13. in Luc. & Tom. 1. in Johann. & saepe alibi. Hoc excusare conatur Genebrardus in Collectaneis Origeni praefixis cap. 6. Angelis sane omnibus primam gratiam morte sua promeruisse Christum; & iis qui in integritate perseverarunt, beneficium illud sanguine suo impetrasse, per Ecclesiam credere licet. Id quidem Cyrillus lib. 9. de adorat. Augustinus lib. 1. de consensu Evangel. cap. 35. alique Patres videntur censuisse. Ac facilius sane veniam

Origeni condonabit benignus Lector, si ad ea attenderit, quae scripsit Hom. 2. in Levit. *Vide ergo ne forte Iesus, quem Paulus dicit pacificasse per sanguinem suum non solum quae in terris, sed & quae in caelis sunt, idem ipse sit vitulus, qui in caelis quidem non pro peccato, sed pro munere oblati est; in terris autem ubi ab Adam usque ad Moysen regnavit peccatum, oblati sit pro peccato, & hoc est passum esse extra castra.* Verum haec in Origenianis expenduntur.

ἀπορροήσονται ὅς ἐστι τὸ ὄνομα τῶν ἀπορροήσονται ἐκ τῆς οὐλῆς.] Legendum videtur, *τὸ ὄνομα τῶν ἀπορροήσονται ἐκ τῆς οὐλῆς.* Scripserat librarius *ἀπορ*, quod cum syllaba priorae sequentis vocabuli propter soni similitudinem facile coaluit.

ἀπορροήσονται ὡς ὑμῶν εἰρημῶν τῶν λόγων.] Ita C. H. At Reg. habet *ἀπορροήσονται.* Lege *ἀπορροήσονται ὡς ὑμῶν εἰρημῶν τῶν λόγων.* Confirmatur haec lectio ex eo Origenis loco contr. Cels. lib. 6. *ἀπορροήσονται δὲ τῶν ἐκ τῆς οὐλῆς ἐκ τῆς οὐλῆς.*

ἢ ἐν δὲ αὐτῶν ὅτι ἀγγέλους κενώσονται.] Ad Angelos apostatas referri vult Augustinus, & alii: ad ipsos vero caelestes Angelos Origenes, & Tertullianus lib. de fug. in persec. c. 10. *Times hominem, Christiane, quem timere oportet ab Angelis; siquidem Angelos judicaturus es; quem timere oportet a demonibus, siquidem & in Daemonas accepisti potestatem.*

λαμβάνοντες ἐν ἀρχῇ.] Ita codex uterque R. & P. 397. H. lego: *λαμβάνοντες πῶς ἀρχὴν.* Vet. Interpr. *accipientes principatum.*

τὸς μὴ ἀγγέλους τῶν τοιούτων τῶν σωζομένων ταχῶς καὶ καλῶς.] Vet. Interpr. *Qui non sunt digni tali ordine salvatorum, sed poena.* Leg. *ἀλλὰ καλῶς, nam & sensus id postulat.*

καὶ ὅτι ἐν κατὰ ἐκδομῶν αὐτῶν, ὡς ἐν πληρώματι, &c.] Poenis damnatorum finem imponit. Vide Nos in Origenianis.

καὶ ὅτι ἐν κατὰ ἐκδομῶν αὐτῶν, ὡς ἐν πληρώματι, &c.] Infra P. 398. pag. 402. *πῶς ἐν κατὰ ἐκδομῶν αὐτῶν, ὡς ἐν πληρώματι, &c.*

πῶς ἐν κατὰ ἐκδομῶν αὐτῶν, ὡς ἐν πληρώματι, &c.] Contra Cels. καὶ μὴ κατὰ ἐκδομῶν αὐτῶν, ὡς ἐν πληρώματι, &c. hoc est, *fortuito, casu.* Caeterum de significatione vocis illius, *ἀποκλήρωσις*, vid. infr. ad pag. 476.

ὡς πολλῶν ὄντων τῶν μετρωσμένων αὐτῶν, &c.] Leg. P. 399. fortass. *μετρωσμένων, μετρώμεν* enim passive etiam usurpatur. Vet. Interpr. *Quasi plurimi essent qui conducerentur; non autem & qui conducerent.*

καὶ ὅτι οἱ δὲ αὐτῶν αὐτῶν, &c.] Theophylactus. P. 401. *αὐτῶν.*

ἐν τῇ αἰωνίᾳ ἐκδομῇ, καὶ ἐκδομῇ καὶ ἐκδομῇ, &c.] LXX. Psalm. 76. v. 6. *ἐν τῇ αἰωνίᾳ ἐκδομῇ, καὶ ἐκδομῇ καὶ ἐκδομῇ, καὶ ἐκδομῇ καὶ ἐκδομῇ.* At Vulgata *ἐκδομῇ* abiciunt, quae sequitur vocem, *ἐκδομῇ.*

ὅλον τὸ ἐκδομῇ καὶ ἐκδομῇ.] Ita C. C. H. & R.

- ἐν καιρῷ γὰρ γὰρ κρείττω.] Leg. fort. γὰρ κρείττω-
 νας, nempe, γὰρ
 P. 402. ἔργον ἄλλος ἐξ ὧν καὶ λέγει.] Ita Vulg. Interpr.
Invenit alios stantes, & dicit, & Æthiops. At
 Editiones Græcæ omnes: ἔργον ἄλλος ἐξ ὧν
 ἄρτους, καὶ λέγει. ut & Syrus, & Arabs, &
 Perſia.
 καὶ ὅρα εἰ δυνάσαι πρὸς τὸν τὰ γὰρ, &c.]
 Theophylus Antioch. Hilarius, Hierony-
 mus, Gregorius Hom. 19. in Evang. Opus
 imperf. Theophylactus.
 πλὴν ἂν θροῦται εἰς ἀποδοσὶς, &c.] Hila-
 rius.
 τοὺς ἐργαζομένους ἀπὸ ἑργῶν.] Vetus Interpr. *ope-
 raturus opera ejus.* Leg. ἐργαζομένους.
 ἀνδρῶν, &c.] Vetus Interpr.
Sicut Christus: legebat. εἰ γὰρ
 P. 403. αἱ δὲ καὶ δὸς ἦν, &c.] Vide Origenem
 Tom. 20. in Johann. 8. v. 39. & Nos in hunc
 locum.
 δυνάειον τὸ ἐξ ἡμῶν, &c.] Theophilus,
 Fulgentius Epist. 7. c. 10. Euthymius.
 P. 404. καὶ δυνάειον ἐργον ἐν τῷ ἀμπελῶνι.] Vetus In-
 terpr. *Poterant autem equale opus facere in vi-
 nea eis, &c.* Leg. fort. καὶ δυνάειον ἐργον ἐργον.
 ἐργὸν ἵππων, &c.] Nonnullas enim ani-
 mas pro peccatis sursum admissis in corpora
 dimitti censuit, alias autem decretis Dei ex-
 equeendis operam suam sponte navare, ut o-
 stendimus in Origenianis.
 καὶ ἐκ τῆς οὐνοῦ ἐξ ὧν ἐργον ἐργον ἐργον.]
 Vide Origenem in I. Reg. c. 28.
 καὶ ἱερμίας ἐξ ὧν ἐργον ἐργον.] 2. Macch. 15.
 v. 14.
 P. 406. ἄλλ' ὁ ἀποδοσὶς ἐν αὐτῷ εἶπεν, τὰ γὰρ τὸ ἀδ' ἡμε-
 &c.] Hieronymus: *Lege in cujusdam libro a-
 micum istum qui increpavit a patre familias,
 prime hore operarium, Protoplastum intelligi,
 & eos qui illo tempore crediderunt.*
 ἐργὸν δὲ ἀποδοσὶς ἐν αὐτῷ εἶπεν, τὰ γὰρ τὸ ἀδ' ἡμε-
 & Æthiops. At Græca omnia exemplaria,
 uno excepto, habent: εὐνοῦν δὲ μοι, quod
 sequuntur Vulgatus, & Syrus.
 ἐξ ὧν τὴν κατ' ἐξ ὧν τὴν.] Vetus Interpr. *O-
 stendit aliquem secundum exitum unum.* Lege-
 rat, κατ' ἐξ ὧν, sed inepte.
 ποιεῖται τὸν καρπὸν αὐτῶν.] Ita C. C. H.
 & R. Vulgo legitur Matth. 21. vers. 43.
 τὸν καρπὸν αὐτῶν, nempe, βασιλείας, at hic, αὐτῶν, nempe,
 θεῶν.
 τοὺς ἀποδοσὶς τῇ βασιλείᾳ, &c.] Vetus In-
 terpr. *qui proficiunt,* legebat, ἀποδοσὶς.
 φόνος γὰρ τὸν ἀδ' ἡμε- &c.]
 Chrysostomus, Brevis enarrat. Euthymius,
 Hieronymus, Fulgentius Epist. 7. c. 10. Gre-
 gorius Homil. 19. in Evang.
 τοὺς ἐξ ὧν τὴν κατ' ἐξ ὧν τὴν, &c.] Jovinian-
 us hæreticus omnes virtutes, omnia-
 que peccata æqualia esse; ac proinde æqua-
 libus omnes pœnis, vel mercede pari re-
 muneratum iri statuit. Hunc libro secun-

do confutans Hieronymus unumquemque
 pro suis virtutibus ac meritis ornatum iri
 docet, ex Johann. 14. vers. 12. & 1. Corinth.
 15. vers. 14. & 3. 8. Idem decernit Augusti-
 nus libr. de sancta virginit. cap. 26. &
 Theodoretus libr. 5. Hæres. Fab. cap. 12.
 & Thomas, 1. part. quæst. 12. art. 6. Quin
 sanam autem sententiam amplexus fuerit
 noster Origenes, hæc minime dubitari si-
 nunt, quæ habentur inferius pagina 407.
 ἐχέτωσαν μὲν γὰρ τὸν πλὴν μετάνοιαν, καὶ τὸ κατὰ ἀμεί-
 νειον ἐν ἐπιστραμμένῳ βίῳ κρείττω ἢ κατὰ ἀμεί-
 νειον ἐν ἡμαρτίας ἐμὴν καὶ ὑπολαμβάνειν αὐ-
 τῶν, ὅτι ἡμοιοῦσι τοῖς ἀδ' ἡμε- ἡμαρτίας ἐν τῇ νό-
 τι κατὰ τὸν πλὴν μετάνοιαν ἢ κατὰ ἀμεί-
 νειον. Quod autem contrarium hic videtur fen-
 tire, cum omnes æquali mercede, salute
 videlicet remunerandos esse dicit, sicut
 habeto; mercedem quidem parem, salu-
 tem videlicet omnes adipisci; at diversa
 mensura, pro variis scilicet gestorum suo-
 rum meritis. Atque hæc fufius in Orige-
 nianis.

ἀμπελῶν καὶ τὰ τὸν πλὴν μετάνοιαν εἰπὴν ἡ ἐκκλη-
 σία, &c.] Gregorius Homil. 19. in
 Evang.

ἐκ τῶν πόλεων ταύτης.] Ita exemplaria quædam. P. 408.
 Id retinere videntur Arabs, & Perſia: reliqua
 habent, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

ἰσθὺς σίμων ἰσκαριώτης, ὅς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.] P. 409.
 Vulgo legitur Matth. 10. 4. ἰσθὺς ἰσκαριώτης, ὁ
 καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

καὶ πάντες οὗτοι κατακλείουσιν τὸ ἵππον. &c.] P. 410.
 Origenes lib. 8. contr. Celf.

ζητῶσαι καὶ τὸν κατὰ ἀμείνειον, &c.] Vetus In-
 terpr. *Querere sensum non contemibilem, sed
 vere dignum Evangelio Christi.* Legendum
 fore taliter: ζητῶσαι καὶ τὸν κατὰ ἀμείνειον καὶ
 ἀλλοῦς ἐκ τῶν ἀποστόλων ἰσκαριώτου paulo infra: ὁ αὐτὸς
 ἐπαρῶν ἐμὴν καὶ ὑπολαμβάνειν αὐ-
 τῶν, &c.] Vetus Interpr. *profundior
 & spiritalis ostenditur intellectus.* Legen-
 dum suspicor. καὶ τὸν κατὰ ἀμείνειον.

ἐπὶ θρόνῳ δέξιν αὐτοῦ, &c.] Vulgo legitur 2. P. 411.
 Paral. 18. 18. ἐπὶ θρόνῳ αὐτοῦ: ἐξ ὧν habet Editio
 Complut. reliquæ παρὰ τῆς ἡμετέρας.

ὑπεράνω τῶν σερῶν κατὰ τὸν ὑπερ, &c.] Hinc
 confirmatur Aldina Editionis, MS. Alexan-
 drini, & Theodoretici scriptura, quæ sic habet:
 καὶ ἰδοὺ φωνὴ ὑπεράνω τῶν σερῶν κατὰ τὸν ὑπερ
 κατὰ τὸν κεφαλῆς αὐτῶν. ἐν τῷ εἶναι αὐτῶν ἀνέναν-
 τιν ὑπερ κατὰ τὸν κεφαλῆς αὐτῶν, ὡς ὅρασις, &c. juxta
 Ebraicum exemplar, cui consonat Jona-
 thanis Paraphrasis. At aliæ & Editiones:
 καὶ ἰδοὺ φωνὴ ὑπεράνω τῶν σερῶν κατὰ τὸν ὑπερ
 κατὰ τὸν κεφαλῆς αὐτῶν ὡς ὅρασις. quod idem habet
 Syrus, neque multo aliter Arabs. Hoc ex
 iterata vocatione illarum, ὑπεράνω τῶν σερῶν κατὰ τὸν
 repetitione contigit, qua factum est, ut
 cum ad postremam oculos appelleret li-
 brarius

ἀνδρῶν ἢ παύλει, &c.] C.R. pro, ἐναγγελιστῶν, habet, ἐναγγελιστῶν. Voci, ἢ supplendum fortassis, ἐκδοχαῖς. Hoc si non placet, mendosum locum pro ingenio suo Lector eruditus refartiet.

P. 415. *ὁς χορηγεῖσθαι τῶν μεγαλοφονιών.*] Parum probabiliter dixisse Nazianzenum ait Beza ita vocatos Zebedæi filios, *ὅς τ' μεγαλόφονον*. At neque de rebus divinis subtilius dissi- cutiusquisquam quam Johannes neque aper- tius, majorive animo Christi causam egisse Apostolorum quempiam, verisimile est quam Jacobum, qui primus inter Apostolos Christianæ religionis fundamenta sanguine suo firmavit.

P. 416. *πάτες, εἰδωαὶ, παρένευκε ἵεῖς ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ]*
Prior hujus loci pars è Matth. 26, 39. poster-
rior è Marci 14, 36. petita est.

ἐν τῷ αἵματι τοῦ πολέμου * ἐγὼ.] Nos hic asseri-
scum inferisum, contra fidem MSS. H. & R.
legendum enim : ὅτι ὁ πόλεμος μαρτυρεῖ τῷ
Vetus Interpr. *Manifeste autem ostendit in*
his, quoniam calix martyrium est.

ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀμαρτανιωτῶν ζῖνθ', &c.] Ter-
tullianus in Apologet. cap. 50. Cyprianus
Epist. 73. Prosper. lib. sentent. in 149. Au-
gustinus libr. 13. de Civit. Dei, c. 7. & Serm.
13. de verbis Apost. & Thomas 3. q. 87. a. 1.
ad 2.

P. 47. ὁ ὁ ῥωμαίων βασιλεὺς, ὡς ἡ παράσις, &c.]
Postquam in ferventes olei labrum demersus Johannes, integer inde exiit & incolumis, ut auctor est Tertullianus de praescript. Haer. cap. 36. & ex Tertulliano Hieronymus lib. 1. in Jovinian. cap. 14. & lib. 3. in Matth. 20. in insulam Patmon postea deportatus est, quemadmodum ipse se esse affirmat Johannes testis locupletissimus. Id Domitiano imperante factum docent Irenaeus Haer. 5. Eusebius lib. 3. Eccles. Histor. cap. 18. Hieronymus lib. de Scriptis, Ec-

def. in Johannem, Nicephorus lib. 3. c. 9. & Pſeudoprochorus in operenaniis & fabulis confecto, cap. 8. & 9. & Scriptores denique Ecceſiaſtiſci Græci & Latini ſere omnes: ut audiendus minime ſit Dorotheus ille ſuppoſititiuſ in Johannis vita, & Theophylactus in Matth. 20. qui ad Trajani imperium id reſerunt: (ſic enim Theophylactus: *ἰακωβον πρὸ τοῦ ἡρώδου ἀπελθόντα, ἰωάννην δὲ ἡρώδης καλεῖσθαι μαρτυροῦντε τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας*, quod de Johannis exilio accipiendum eſt, non de ipſius obitu, ut exiſtimavit Maldonatus in Johann. cap. 21.) multo etiam minus Aretas Cæſarienſis, qui Neronis ætate id contigiſſe docet, *Ex copio, inquit* Baronius, *acceptus, quod una ſimul Terullianus martyrjum Petri, Pauli, æque Johannis innuper citatoloce recenscat.* Quod autem Claudio Cæſari id tribuit Epiphanius hæc. 51. c. 12. cum nonagenario tamen majorem tunc Johannem fuiſſe dicat, mirum quantum fugerit eum ratio; nam cum ſexto & quinquageſimo ab ortu Chriſti anno exceſſerit Claudius; triginta, ut minimum, ac quatuor annis Chriſto majorem fuiſſe Johannem, juxta ipſius rationem necelle eſt: proindeque ſeptimum ſupra ſexageſimum egiſſe annuſ, quum ſanguinem ſuum Dominus noſter profudit: quod omnem ſuperat fidem.

τὸ δὲ πίνειν τὸ θέλημα, &c.] Manca hic esse videtur C, C. nostrum scriptura.

ὡς ἀξίως αὐτὸν ἀπολιμπνῆναι τὴν λοιπὴν παλαιήρηδ' P. 418.
 ὅτι, &c.] hæc ita videntur restituenda:
 ὡς ἀξίως αὐτὸν ἀπολιμπνῆναι τὴν λοιπὴν καὶ ἀνιχαίτη-
 ῶ δὲ ὁ μάρτυς παλαιήρηδ' ὅτι ἐν οὐδ' αὖ ὅτι ἀγαπα-
 τῶσιν ἡνείκε' ἐν τοῖς, &c.

καὶ παρέλαβε τοὺς.] Confodiendum fortasse
illud, καὶ

καὶ καθυπευθεῖσθαι αὐτοῖς.] καὶ, videtur, πα-
 βῆκεν καθυπευθεῖν, & κατεστῆκεν, aliquid
 addunt significationem ἡ, κατεῖπεν, &, ἔ-
 σταλ'εν, ut uocebatur, ἐξουσιᾶ'εν, domina-
 tionem, potestatem, καθυπευθεῖν, κατεστῆκεν,
 violentiam, & acerbam dominationem
 significent. Idadeo liquet ex tota hac O-
 rigenis commemoratione, fed & ex Acto-
 19. v. 16. & 1. Pet. 5. v. 3. Hefychius: καθυ-
 πευθεῖν, καθαρὰ τῶν κακαῶν τῶν αὐτῶν ἐστὶν ἡ
 ex eodem Hefychio, *vi subigere, domare*.
 hæc eo fulius probis; quo nulli non confet,
 quam immerito Erasmus, quia hac flat
 sententia, à Beza carpatur, Quo nempe le-
 gitimam hierarchiam conuelleret, omnem
 hic in Ecclesie dominationem à Christo re-
 spui ac damnari approbare studuit; *Vitru-
 enim*, inquit, *Lucas simplicibus verbis non com-
 positis, & hoc dicit vocari Evergetas, quod i-
 rannus non conuenit.* At commodam nobis
 exceptionem suggerit Origenes: sic ille de
 hoc Lucæ loco: ἀπερὶ τῶν ἡ βασιλείαν τοῦ θεοῦ

riam arbitrabantur. Origenes lib. 5. contr.

Celf. ἔσονται δὲ τινες, ὅτι τοὶ ἰησοῦ ἀποδεδειγμένοι, ὡς παρὰ τὸν ἡγεῖται τοῦτον ἀνθρώπου, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἰουδαίων νόμον, ὡς τὰ ἰουδαίων πλὴθὺν βίβλιν ἐθέλοντες ἔτοι δ' εἰσὶν οἱ διὰ τοῦ ἰβριανῶν, ἥτοι ἐν πικρῶν ὁμολογούντες ὁμοίως ἡμῖν τὸν ἰησοῦν, ἢ καὶ ἑτα γερμανῶν, ἀλλ' ὡς τοῦ λοιπὸν ἀνθρώπου, & paulo post; ὡς περ ἐβριανῶν ἀμφοτέρων. Eusebii quoque Eccles. Hist. lib. 13. cap. 27. duplex Ebionarum genus agnoscit, quorum

Nicoph.
Eccles. Hist.
lib. 13. c. 13.

priores, quos & Majores Nicephorus appellat, Christum Maria & Iosepho progenitum assererebant, & Iudaicam Legem tuebantur; alii ex Spiritu sancto & Virgine matre genitum quidem cum fatebantur; & μὴν ἰδὲ ὁμοίως καὶ ἔτοι κορυφαίαν αὐτὸν θεὸν λόγον ὅτι καὶ σοφίαν ὁμολογούντες τῇ τῇ κορυφαίαν ἀντιθέσει τῶν δυοῖν ἐξ ἑαυτῶν καὶ τῶν σωμάτων, καὶ τὸν νόμον λατρεῖαν ὁμοίως ἐκείνοις ἀντιθέσειν ἐκπέδον. Sed iidem nihilominus cum Christum, utpote Deum Verbum, ad Sapientiam Patris ante omnia substituisse minime fateantur, in eandem cum prioribus impietatem delapsi sunt: cum praefertim corporis Legis Moisaicae ceremonias, perinde ac illi, accurate custodiant. Idem habet

Epiph. Har.
30. cap. 3.

Nicophorus lib. 3. Eccles. Hist. cap. 13. Epiphanius autem dissensionis ejusmodi primum inter Ebionaeos auctorem Elxæum fuisse suspicatur. Hugo Grotius Annotat. in Matth. p. 8. conjecat minores illos Ebionaeos qui Christum Spiritus sancti virtute in utero Mariae conceptum fuisse credebant, eosdem fuisse ad Nazaraeos, quod subinde arripuit Vossius cap. 2. De genere Christi, & alij postmodum viri eruditi. Nos vero aliter judicamus; quamvis enim malè de Christo sensisse Nazaraeos, eandemque propugnasse sententiam ac Cerinthianos scribat Epiphanius Har. 29. cap. 1. & ab Ofsaïs & Nazaraeis sua dogmata expressisse Ebionaeos; & ex eodem loco, Basanitidis nempe pago Cocabe, Hareticos utrosque exortos capita simul contulisse doceat Hares. 29. cap. 7. & Har. 30. cap. 3. quidquid tamen de Nazaraeorum haeresi prodidit, id parum certus, & dubitando proposuit; sic enim ille Har. 29. cap. 7. καὶ καὶ δὲ ἐν οὐδὲν εἰπεῖν, εἰ καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν ἀποκριμάτων ἀντιθέσει καὶ ἡμεῖς οὐκ ἔχοντες, καὶ μὴ ἐνδοξον μοχθηρίαν ἀγνοῦντες: καὶ δὲ ἀνθρώπου νομοῦσιν ἡμεῖς οὐκ ἔχοντες, ἀλλὰ θεῶν ἔχοντες, διὰ πνεύματος ἀγίου γενηθέντες ἐν μακρῇ ἀσκαρῇ. De Christo vero certo illud affirmare nequeo, utrum Cerinthi vel Merinthe impietate illi decepi, simplicem illum hominem asseverent; an, uti seferes habet, per Spiritum sanctum de Maria Virgine genitum esse fateantur. Nec me movet Theodoretus, qui lib. Har. Fab. 2. cap. 2. Nazaraeos Christum tanquam hominem justum honorasse scribit. Potior videtur Irenaei sententia, qui inter haereses, Nazaraeorum dogmata non recenset; & Philastrii, qui

nullum iis super generatione Christi crimen objicit; & Augustini, qui cap. 9. De haeres. & Iohannis Damasceni, qui in libro ejusdem argumenti Nazaraeos Christum Dei esse filium fuisse confesos scribunt. Neque certe quicquam illis vulgo praeter Iudaicæ Legis observationem obicitur. Quæ cum ita sint, plane à minoribus illos Ebionaeis differre necesse est, qui Christum Deum Patris Verbum æternum & Sapientiam esse minime fatebantur; sed creatum, Angelis praestantiorum, & rerum omnium dominatum tenentem. Hinc etiam corrigendus hujus ætatis vir ingenij & doctrinæ fama illustis, quum eisdem Ebionaeos de Christi divinitate recte sensisse existimat.

Ἡ τὴν ἑβραίων τὸ τίς τιμῆς ἐπὶ τὸν νομὸν τὴν αἰνῶν) Ple. 2. 41. raque jam vocabula à Græcis ad Ebraeos migraverant, & quibus fuit τὸ, τιμῆς, à τὴν derivatum. Timæi autem filium Bartimæum facile crediderim, quemadmodum Ptolemæi filium Bartolomæum. Nec est cur corruptum locum suspicemur cum Hieronymo; qui pro Bartimæus legendum conjicit, Barsamæus, hoc est ἡσὺς τὸν υἱὸν καὶ filius cæcus; nec cur alias Pagnini interpretationes sequamur.

τὸν ἐβριανῶν καὶ πτωχόντι καὶ τὸν εἰς ἰησοῦν πείν) Hebion, hoc est, ἡβριαν, egeum significat. Cum autem cæci hi mendicantes Christum filium David, non Dei appellarent; quod ipsius dignitati detrudere viderentur, Hebion illos comparat, qui mendicus & ipse nomine erat, & Christum quoque è Davidis semine ortum sciscitabat.

ἀναπνεύσας ἡδὲ καὶ τὸν ἰησοῦν) Ita Codices nonnulli Marc. 10. 50. & Vulgata editio, exiliens. At vulgo legitur, ἀναπνεύσας, quod sequuntur Syrus, Arabs, & Ethiops. Paulo potest tamen Origenes, ἀναπνεύσας καὶ ἀνίστα

ἐπὶ τὸν νομὸν οἷς ἀντιθέσειν) C. R. ἐπὶ τὸν νομὸν καὶ ἀντιθέσειν ἐβριανῶν

εἰτε λαόντις εἰδομέν) Ita uterque codex. Hare tamen videtur ille locus.

ἡβριανὸν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ εἰς βηθανίαν) Ita Vulg. P. 41. Interpr. Marc. 11. 1. ita & Luc. 19. 29. Sicut autem Græci codices habent; καὶ εἰς ἡβριανὸν εἰς ἱεροσόλυμα, εἰς βηθανίαν, καὶ εἰς βηθανίαν, deest, ἐν βηθανίᾳ, in quibusdam. At Beza in hunc Marc. locum, Vetus autem Interpres, inquit, ut & Syrus, solam Bethaniam commemorat, meo vetustissimo codice ad stipulante: cum Syrus tamen Bethphage & Bethaniam commemoret, consentientibus Ethiopis, & Persa.

καὶ ἱεροσόλυμα) Vulgata; Iubila filia Ierusalem. Ebraeum enim ἡβριαν, utrumque significat.

αὐτὸς πτωχός) Symmachus, & 5. Editio, πτωχός. Iustinus utrumque habet, πτωχός, & πτωχός. Ebr. πτωχός, quod, pauperem, sonat;

P. 437. τὸν πῶλον, prætermittunt.

καὶ ἵνα κινωσμένοις τῷ ὄψι, καὶ τῷ πῶλῳ ὅτι
ἐδύναται τῷ διδασκάντων μαθητῶν) Item pau-
lo post: ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐκ τῷ διδασκάντων ἡματιῶς
ἐπηρεῖται τῷ ὄψι καὶ τῷ πῶλῳ, &c. τῷ διδασκάν-
των, id est, eorum, qui præceptis aliam &
pullum, Circumcisionem nimirum, &
Gentes, sive quoslibet Christi vectores eru-
dierunt. Origenes Homil. 37. in Luc. *Solutus*
à Discipulis asinus & portans Iesum incedit su-
per vestimenta Apostolorum, quando doctrinam
eorum imitatur & vitam. Hieronymus: *Vestis*
autem Apostolica, vel doctrina virtutum, ve-
l dissertio Scripturarum intelligi potest; sive Ec-
clesiasticorum dogmatū varietates, quibus nisi
anima instructa fuerit, & ornata, sessorem ha-
bere Dominum non meretur. At vetus Orige-
nis Interpretes τῷ διδασκάντων significationem
discendi, non docendi videtur tribuisse; sic
enim ille locis supra laudatis: *ut super orna-*
tor vestibus Discipulorum Christi, &c. Item:
Quoniam unumquemque discipulorum decebat
aliquid Christo conferre. Ad stipulatur Orige-
nes, eandem hanc historiam edisserens Tom.
11. in Joh. p. 178. *ὁ δὲ τις τῶν μὲν διδασκάν-*
των ὅτι ἐκ τῶν φθόνων τῶν ἐκ τοῦ πνεύματος
πολλὰν δεξιὰν ἵπῳ τῷ γινώσκοντι τὸν λόγον πνευματικῶς
μαμαθηνεύοντων ἀπολυομένων τὸν δὲ πῶλον τῶν ἀπὸ
τῷ ἰδὼν, &c. Idem Homil. 2. in Cantic. *Bea-*
ta sunt ille anime que dorsum suum curvave-
runt, ut suscipiant sessorem Verbum Dei super se,
& frana ejus patiuntur, ut quocumque ipse volu-
erit, flectat eas, & agat habenis præceptorum
suorum. Certe à, διδάσκω vocabulum, disco
profluxisse verisimile est: sed ἐπὶ τῷ

καὶ ἀποδόντας μὲν φθόνους &c.) Hierony-
mus, Opus imperf. Hom. 37. Pseudochry-
sostomus Homil. 12. in Marc. Theophyla-
ctus.

P. 438. καὶ ἔτι ἐξέτρεψε καὶ τὸ, &c.) Totam
hanc Origenis dissertationem expresit
Hieronymus in insigni ad Damasum Epi-
stola, & in hunc Matthæi locum. Abuterer
otio meo, si ea omnia colligerem, quæ in
hanc questionem congeri possunt: consu-
lat qui volet Interpretes, ego sententiam
meam paucis profero. Fateor ramis arbo-
rum decerptis, principibus viris gratulari,
& lætiam suam testari solitos fuisse Ju-
dæos, ut erudite probat Baronius ad ann.
Christi 34. Quin & ramis illis inde Hofan-
na nomen fuisse, id etiam agnosco. Quum
autem Christo adventanti Hofanna accla-
marent, id sibi voluisse, Ramos decerpere
in honorem filij David, quemadmodum
idem statuit Baronius, illud vero persuade-
ri non possum; sed in Origenis potius, Hie-
ronymi, & Theophylacti discedo senten-
tiam, qui Hofanna hoc loco nihil aliud sibi
velle putant, quam quod LXX, Aquila,
Symmachus, & alii in 117. Psalms. ὡσαν δὲ,

reddiderunt. Ad id vero quod objectant
τὸ, ὡσαν δὲ, cum, ὡσαν δὲ, parum coha-
rere; alij alia respondent; ego vero sic exi-
stimo, in voce, ὡσαν δὲ, non tam literæ signi-
ficationem attendendam, quam populi vo-
ciferantis animum, qui vocem illam ē 117.
Psalms, (qui in Synagogis Judæorum cre-
berrime legebatur, ut auctor est Hieronymus
in Epist. ad Damas.) depromptam; & lætitiæ,
gratulationi, ac triumpho destinatum, quod
Psalms ille de Christo vaticinetur, adve-
nienti Jesu gratificaturus conclamabat. Igi-
tur, *Hofanna filio David*, idem est quod; *Ho-*
fanna, honoris Jesu causa, vociferemur. Ita
Græci solemnem hymnum, ἡ παῖαν, non
in Deorum solum gratiam, sed quocumque
queres ex animo successerant, intensā vo-
ce canebant. Par erat quoque olim apud
nos plebis, puerorumque consuetudo, quæ
etiamnum in aliquibus Galliæ locis perfe-
verat, ut triumphantibus acclamarent, *Noël*,
Noël; à die quo natus est Christus, & quo
exultant Christiani omnes, traducto more
ad publicas alias omnes, solennesque pom-
pas: id quod erudite, ut alia omnia explicat
clarissimus Menagius in Origin. Gall. ling.
Ut ergo vocis illius, *Noël*, sensus ad principis,
verbi gratia, triumphum nihil pertinet, sed
populi tamen exultantis lætitiā mirifice
significat; quasi diceret, Vocem hanc hono-
ris tui causa, ô Princeps, succinimus ita, *Ho-*
fanna, etiam si, *Filio David*, minus ex te con-
veniret; ex populi tamen tripudiantis con-
silio apte omnino congruebat.

λεγομένων ἐν τισιν ἀντιγράφοις μὲν) In exem-
plaribus nempe τῷ: cum in Ebraico archetypo Psalms ille CXVIII. numero cen-
seatur: quod nempe Psalms IX. bifariam
fecerit Ebræi, quem uno tenore describunt
Græci. At vice versa Psalms qui Ebræis est
CXLVII, Græcis CXLVI. ab Ebræis cum
sequeute continuatur; à Græcis autem ab eo
disjungitur.

ἀνὰ δὲ δὲ δὲ) Hæc Ebraice sic habentur:
הוֹשַׁנָּה בְּכֹחַ הַבַּיִת כֹּחַ הַבַּיִת כֹּחַ הַבַּיִת

πλὴν ἐν τινι τῷ εἰς τὸ κτ' &c.) Qui locus in P. 438.
Regio Origenis Commentariorum in Jo-
hannena libro non comparet.

ὡσαν κατὰ συνήθειαν ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν τῶν ἀπὸ τῶν
&c.) Origenes Tom. 11. in Johann. pag. 174.
Hieronymus, Pseudochrysostomus Hom.
13. in Marc.

καὶ τὸ ἀπὸ τῶν, ὡς εἶμαι ὡς ἐστίν, &c.) Osecum p. 441.
Michæa memoriæ falsus confudit. Idem
alibi peccat sæpenumero, quemadmodum
viro Scripturæ quidem callentissimo, sed
ejus loca inconsultis libris memoriter reci-
tanti, & ad alia properanti usu venire de-
buit.

ἐν ὅτοις εἶχον) Vulgatæ τῷ: Editiones
habent: ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν: ὡσαν δὲ. Ita Syrus, &c.

Arabs. Ebr. חסד. Item: ἀποδωκεν εὐλαβίης, ita Editio Complutensis, & Aldina. Hieronymus, *reuerens*: at Sixtina; εὐσεβείας, cui consentit Arabs; Jonathan; *miseriordes*; Syrus, *integer*. Eundem hunc locum Hom. 14. in Jerem. proferens Origenes; εὐλαβίης, & εὐλαβίης, constanter legit.

ἀλλ' εἰδὲ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν τῷ πατρὶ, τὴν ἐκ-
κλήσιαν) Origenes infra pag. 444. εἰσελθὼν εἰς
τὸ ἱερὸν τῷ θεῷ ὄλον, τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν: & Tom.
11. in Johann. p. 171. & Tom. 12. pag. 184. Hila-
rius Can. 21. in Matth.

P. 442.
Anthr.
in Pate.
ὡς πολλαὶ εὐτελεῖς, ὡς εὐτελεῖς λόγος αἰχίς, &c.) Col-
lybus vilis erat numuligens: auctor Ari-
stophanes:

ὡς πορὶ τῷ
εὐτελεῖς ἱερίας: ἀνδρῶν, ὡς πορὶ τῷ
καλλύβου.
ut ante

Nullus emisit falcem, ne collybo quidem:

Scholias: εὐτελεῖς καλλύβου) εὐτελεῖς νομί-
μας, ἀντὶ τῷ, ὡς εὐτελεῖς. Quum autem pre-
tiosa numismata vilioribus, vel vilia pretio-
sis permittuntur numularij; propterea ipsa
trapezitica ars; quam *Cambium* posterior
aras appellavit, καλλύβου, & trapezita, καλ-
λύβου, dicti fuerunt Consulendus Auctor
commentarij in Marc. qui Origeni falso
tribuitur, ad cap. 11. sed præcipue Pollux
lib. 3. cap. 9. & lib. 7. cap. 33. Pro permuta-
tionis autem pretio certam de capite mer-
cedem mensarius exercebat. Vir quidam do-
ctus suis in Ciceronis Frumentariam Com-
mentariis collybum, livorem esse ineptissi-
me scribit, ex erugine nummorum digitis
computantium adhærescentem, hoc Cassii
Parmenis deceptus loco; quem profert
Suetonius in Augusto cap. 4. Hanc finxit
manibus collybo decoloratis Nervionensis men-
sarius; hoc est, manibus ex frequentiaris, ar-
gentive tractatione inquinatis. Cum ergo
pro permutationis pretio fieret de vivo de-
ductio, Numularij illi qui in Templo trape-
ziticam exercebant, præter certam permuta-
tionis mercedem, quam in suum emolu-
mentum de capite deducebant; pretiosa
etiam numismata adulteratis numulis com-
mutabant. Id enim sibi volunt hæc Orige-
nis verba: ἵνα ἐκδοῦσι μὲν ἐκείνους οἷς καλλύ-
βου, & in Johann. Tom. 11. p. 178. ὡς γὰρ
ἔστιν οἱ τὸν ἐράριον τῷ πατρὶ οἶκον, τὴν ἀγίαν ἱερου-
σαλὴμ, τὸν οἶκον τῆς πορσευχῆς μολῶντες, καὶ
ἀσέλατοι ληστῶν ποιήσαντες, ὡς αὐτῶν ἡ ἑαυτῶν,
ἀργύρεον ἔχοντες ἀδύκμιοι, καὶ διδόντες δέδλους, καὶ
καλλύβου τοῖς πορσεύουσιν εὐτελεῖ καὶ εὐκαὶ φρόντα
νομίσματα. Aliam propugnat sententiam
Hieronymus nec hos collybifitas numis nu-
mos vult commutasse, sed pecuniam foene-
rantes, pro usuris quæ Lege prohibeban-
tur, collyba, hoc est, tragemata, & vilia mu-
nifera, verbi gratia, fricti ciceris, uvarum,
que passarum, & poma diversi generis exe-

gisse. Huic favet Hesychius: καλλύβου, τροχάλια.
Sed in priore sententia sisto.

καὶ εὐτελεῖς πορσεύουσιν τινὰ, ὡς παρὲς πορσεύουσιν,
δύσαντες.) Hieronymus.

εἰ δὲ εἰ τὰ εἰδὴ τῶν τροχάλων, &c.) Hiero-
nymus.

εἰ δὲ καὶ καλῶς διακοιοι δρῶντες, &c.) Cum P. 443.

ad Episcopum bonorum Ecclesiæ dispen-
satio pertineret, id ipse non per se, sed non-
nunquam per Presbyteros, sapissime per
Diaconos administrabat. At 6. 1. 2. & seq.
Inde Diaconos præceptis informans Apo-
stolus 1. Tim. 3. 8. turpibus lucris potissimum
ipsis interdicat.

οἱ δὲ τὰς πορσεύουσιν πορσεύουσιν τῷ
λαῷ ἐπισκοποι, καὶ πορσεύουσιν &c.) Origenes
Homil. 2. in Cantic. Cantic. Vidit & sedem
puerorum ejus: Ecclesiasticum puto ordinem di-
cit; qui in Episcopatus vel Presbyterij sedibus
habetur. Vidit & ordinationes, seu stationes
ministeriorum ejus: Diaconorum, ut mihi vide-
tur, ordinem memorat. astantiū divino ministe-
rio; & Homil. 10. in Ezech. Dedecus est in Ec-
clesia surgere de confesso Presbyterij, projicere
Diaconatus gradum, & Tractatu 24. in Matth.
Quitales Diaconi fieri volunt, consequenter vi-
sibiles primas cathedras eorum qui dicuntur Pres-
byteri praripere ambiunt. In conventibus Ec-
clesiasticis sedisse Presbyteros, itidem ut E-
piscopos, stantibus Diaconis quis ignorat?
Eo amplius Ignatius Apostolorum ipsos ge-
rere typum docet; sic enim in Epistol. ad
Trall. ἀναστὰς ὁ ἀνὴρ ἐστὶν ὁ ποιῶν, αὐτοῦ τῷ ἐπι-
σκοπῳ μὴ δὲν πορσεύειν ὑμᾶς. ἀλλ' ἐπορεύσιν ὡς, καὶ τῷ
πορσεύουσιν, ὡς πορσεύουσιν ἡμεῖς. Proinde ne-
cessè est, quæcunque agit, nihil vos sine Episco-
po agere, sed subiectos esse & Presbyteris, tan-
quam Apostolis Iesu Christi: & in Epistol. ad Smyr-
nacens. πάντες τῷ ἐπισκοπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ χριστὸς
ἡμεῖς τῷ πατρὶ καὶ τῷ πορσεύουσιν, ὡς τοῖς ἀπο-
στόλοις. Omnes sequimini Episcopum, quem admo-
dum Christus Iesus Patrem, & Presbyteros, tan-
quam Apostolos. At quamvis inter Episcopos
& Presbyteros non confiderent Diaconi,
rerum tamen Ecclesiasticarum, itidem ut il-
li, iudices erant. Origenes lib. 2. in Epistol. ad
Rom. Ecclesiarum rectoribus & principi-
bus loquitur, his videlicet qui iudicant eos qui in-
tus sunt, i. e. Episcopis, vel Presbyt. & Diaconis.

τὸ τοῦ δὲ τὸ πορσεύουσιν τῷ λαῷ, &c.) Origenes P. 444.
Tom. 11. in Johann. pag. 172.

ὡς ἀκούοντων πᾶσαν τὰς τῶν πορσεύουσιν) Ita P. 445.

uterque Codex. Non congruit tamen sen-
tentia. Vetus Interpr. Et quasi ad non audien-
tem, neque servantem omnem ordinem dicunt.
Quid si legamus, καὶ ὡς μὴ ἀκούοντων τὴν πᾶσαν
τὰς, &c.)

ἡλθεν εἰς ἐνδανίαν, τὸν τῆς ὑπακοῆς, &c.) Hila-
rius Can. 21. in Matth.

διὰ τὸ ἀκαρπὸς εἶναι τὴν ἐκδοῦσαν σωμαγωγίαν)
Hilarius Can. 21. Matth. Ambrosius l. 7.

in Luc. cap. 23. Opus imperf. Homil. 39. Brevis Enarratio, Theophylactus in eundem hunc Matth. locum, & in Marc. 10. Glossa.

P. 448. πάντας καταλείπει τὰς σφραγίδας) Lege: οὐ πάντας. Ita legendum esse ex loci sententia liquet. Vetus Interpr. sic habet: *Non omnes reliquit priores*, &c. videtur legisse: ἢ πάντας. ὅσον μὲν ἐν τῷ ἑρμ. &c. Hinc arguere licet falli eos qui patronum asciscunt Origenem sententiae ejus quae fidem sine operibus justum hominem efficere decernit. Id fufius ostendimus in Origenianis.

P. 449. ἐν τῷ σωαίκα ὁ μαρτυρῶν τινι) Ita C. R. at H. ὑποβαίνει. β. & μ. in MSS. Codd. saepe confunduntur, propter similitudinem τῷ μ. cum prisca figura τῷ ε.

ἀπὸ δὲ τῷ μὴ ἔχειν, & ὁ δοκεῖ ἔχειν ἀφ' ἑσέως ἀπ' αὐτοῦ) Ita Vulgata Editio: *quod videtur habere*, & optimi Codd. antiqui: ac congruo certe sensu: qui enim non habet, videri potest habere; habere revera non potest: adeoque genuina est haec explicatio, ut illud Matthaei 13. 12. & Marc. 4. 25. vix aliter intelligi possit, quam si, & ὁ ἔχει, ita exponamus, ὁ δὲ δοκεῖ ἔχειν, commissum enim fervo cessatori ac pigro talentum ablatum iri dicit Servator, quod quamvis illud ab hero acceperit, ac propterea habere videatur, eo tamen non utitur, sed in terram defodit, ac perinde est, ut si non habeat. Frustra ergo Beza, & Grotius illud: ὁ δὲ δοκεῖ ἔχειν, pro, ὁ ἔχει, ex Luc. 8. 18. huc intrusum fuisse conjectant, nec hujus parabola scopo convenire asserunt. Eorum tamen conjectura favet Interpres Aethiops, qui apud Matthaeum & Lucam constanter vertit: *quod datum fuit ei*.

ἢ ἀπαρτῶν τῶν νομιζομένων ζωῶν) Emenda: ἢ ἀπαρτῶν τῶν, vel, ἀπαρτῶν τῶν. Vetus Interpr. *quam infuretur*, &c.

P. 450. μὴ δὲν ἀλλοαυτοῦ τῆς) C. H. ἀλλο. R. μὴ δὲν αὐτοῦ τῆς.

ὁρὸς τῷ τοῦ λαλέειν ὅτι, &c.) Idem habet Auctor Comment. in Marcum Origeni adscripti, quem aliquando favente Deo, edemus.

ἢ μὴ ἐν ἑκατό, ἢ ὅπως ὁνομάσω) Ejusmodi nomina fingere Graecis familiare est: Dio dixit, ὑπομαρτυρεῖν, Xerophon Oeconom. ὑπομαρτυρεῖν, Thucydides, ἐκτελεῖν, quod ausi sunt etiam imitari Latini nonnulli.

P. 453. ἀλλοι ἀπειλείατο) C. C. H. & R. ἀλλοι ὅτι.

P. 454. ἐν οἷς εὐλόγως, ἢ ἀναλόγως κινεῖσθαι) Lege: ἢ ἀλόγως. Vetus Interpr. *Utrum autem rationabiliter, an irrationabiliter*.

P. 455. ἐν σελωῶν φάραγμα ἰσώμε) Jos. 10. 12. LXX. habent: & σελωῶν φάραγμα ἰσώμε. Complutensis editio: κατὰ φάραγμα ἰσώμε. Oxoniensis MS. κατὰ φάραγμα ἰσώμε, ὅς αν ἀπολιμήσω τὸν λαὸν τῷ.

παρὶς αὐτῶν τὸ ἔχειν) C. R. αὐτῶν. ma. P. 456. lim, αὐτῶν.

τὸν ἀπὸ τῶν ἀπειθήσαντων ἱσραὴλ πρὸ θεοῦ λαόν, & τὸν, &c.) Theophilus Antioch. libr. 1. Comment. in Evang. Hilarius Can. 21. in Matth. Hieronymus, Chrysostomus, Opus imperf. Theophylactus, Euthymius, Glossa.

πρὸ μὴ ἐμπλεῖον καταστῆναι) Lege: πρὸ μὴ Vetus interpr. *Qui non abundantius discunt parabola hanc*: & id postulat sensus, nisi malis: πρὸ μὴ ἐμπλοαίως.

ὁ πρὸ ἡμεῶν λαός, & μὴ μὴ, &c.) Theophilus Antioch. Hilarius Can. 22. in Matth. Ambrosius libr. 9. in Luc. Hieronymus, Commentar. in Marcum Origeni adscriptus in cap. 12. 1. & seq. Opus imperf. Hom. 40. Brevis Enarratio, Theophylactus, Euthymius, Glossa.

πρὸ δεικνύμεν κατ' αὐτόν) Vetus Interpr. *legabat, τό*.

δεδόται δὲ οἱ πρὸς τὸς γεωργούς πεμφθέντες, &c.) Hilarius can. 22. in Matth. Auctor comment. MS. in Marc. 12. 2. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

τελευταίος δὲ τὸν ἰόντα τῶν, &c.) Lege: τελευταίος. Matth. 21. 37. ὕστερος. Hilarius can. 22. Theophylactus.

ἄλλοις δὲ γεωργούς, τοῖς δόκτορας) Theophylactus.

ἐν δὲ τῇ αὐτῇ τῷ δειπνῶν ὡς ἐλθόν) Quod αὐτῶν P. 456. Matth. 22. 4. illud idem δειπνῶν appellat Origenes, quemadmodum & Luc. 14. 16. δειπνῶν quippe cum αἰσῶ confundi docent Grammatici, Hesychius, Suidas, Etymologus.

ἔσω δὲ πρὸ ἡρασημένην ἄσμεν τὸ ἀγαπῶν τὸ ἀμ. P. 46. πειλῶν μου) Ita Cyrillus, & MS. Alexandr. Sixtina editio: τὸ ἡρασημένην μου. Complutensis: ἔσω ἡρασημένην μου ἄσμεν τὸ ἀγαπῶν τὸ ἀμ. πειλῶν μου. Vulgata: *canticum patris mei*, quod idem habere Aquilam testatur Hieronymus. Ebr. יְהוָה אֱמִנִי, at *patruum*, & *patruelem*, & *dilectum* significat; quam postremam vocabuli hujus notationem sequuntur Jonathan, & Syrus, & Arabs. Item pro *vineae ejus*, quod sequitur Vulgata & Complutensis, & Jonathan, & Syrus, & Arabs; legerunt alij *vineae meae*, cui consentit Sixtina, & reliquae editiones.

ἀμπελον σαρὴν) Ita LXX. At Symmachus, Basilus, Jonathan, & Hieronymus, *vineam electam*. Vox πρῶτον non vino solum ita dicto, sed rebus aliis in Scriptura tribuitur, & quoddam coloris genus significat rebus iis commune. Ex hac vite dicta est vallis Sorec, in qua habitabat Dalila. Judic. 16. 4. Post hac amavit mulierem, quae habitabat in vallis Sorec. LXX. ἐν ἀλσούρ lege: ἐν ἡαλ σαρὴν. Hieron. Sorec, nomen torrentis, de quo loco fuit Dalila illa Sampsonis: sed usque hodie ad septentrionalem plagam Eleu-

theropoleos vicus ostenditur, nomine Capharso-
rec juxta villam Saraa, unde fuit Samson. Huic
autem loco contermina erat Vallis Botri,
unde eximia illa uva allata est ab explorato-
ribus. Num. 13. 24.

P. 462. ἀλλὰ μήποτε ὁ κτλ. τὸ εὐαγγέλιον, &c.) Theo-
phylactus, Glossa.

P. 463. τὴν μὲν κτλ. τὴν δὲ αὖτε γεφυρὸν φουτολογίαν] φου-
τολογίαν appellat φουτολογία at τὸν αὐτὸν δὲ
τοῦ, de quo paulo post, τὸν ἀναγωγίον. Sic ita-
que locum hunc interpretor: *Sermonem*
qui ad naturam humanam regendam, & idoneis
informandam praeceptis, e.g. Scriptura petitis per-
tinet.

εἰ γὰρ γεφυρὸν ἐν ἐκκοσμησὶ, περὶ ταῖς
ταῖς, &c.) γεφύριον est turris, seu muri quod-
dam supercilium, seu lorica, quæ in supe-
riori margine circumcursantes à lapsu de-
fendit, & telis ad perpendiculum demit-
tendis, & à pariete rejiciendis stillis utilis
est. Hanc & Latine, *coronam*, post Vitruvium,
& Curtium appellavimus. Origenes in Io-
hann. 1. ἀρχὴ οὐκίας ὁ θεμέλιος, καὶ τέλος ἡ
γεφύριον. & Tom. 8. p. 93. φράσκειν δὲ τὴν
γεφύριον ἐν οὐκοῦν μὲν, καὶ οὐκ ἔστιν
τὸν ἀνελκυστῆρα ἐπὶ τὸ δῶμα τὸ λόγος, ἀπὸ μόνων
τῶν ἐρημιάντων τῆς γεφύριον πειπλόντων τῶν
παιδῶν.

ἀπεσήμενεν εἰς τὴν ἰουδαίαν (Ejus-
modi enim turres in agris fere extruebantur,
in quibus homines agriculturæ dediti
habitabant. 2. Par. 26. 10. Extruxit etiam tur-
res in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo
quod haberet multa pecora, & in campatribus,
quam in eremi vastitate, vineas quoque habuit,
& vinitores in montibus, & in Carmelo: erat
quippe homo agriculturæ deditus. Ejusmodi
turres οὐροφυλάκια appellantur. Hierony-
mus in Epistol. ad Sun. & Fretell. De septuagē-
fimo octavo, Posuerunt Hierusalem in pomorum
custodiam, quod in Græco, εἰς οὐροφυλάκιον, dici-
tur, nec potest aliter verti, quam à nobis transla-
tum est; significat enim οὐροφυλάκιον, speculam,
quam custodes satorum & pomorum habere
consueverunt. Ad cælum autem alludit Ori-
genes, è quo tanquam è specula Deus omnia
prospicere ac perlustrare fingitur.

ὅτι κυριεύει τὰ δένδρα (Et pag. seq. ἀμπε-
λὸν δὲ γυναικὰ φέρει μᾶλλον τὰν εὐφροσύνην κυρι-
εῦντων item: ἀκαίρως δὲ κυριεύοντος (κρη-
πὴς) καὶ ἐν ἐν καιρὸς ἐμφανίζοντες κυριεύειν,
pro, ἀνθεῖν, de vite loquentes LXX, dixe-
runt non semel in Cant. Cant. &, κυριεύοντες,
pro, ἀνθεῖν: Hieronymus Homil. 2. in Can-
tic. Initium Cypri, id est floritionis in verbo: unde
ait: Botrus Cypri, id est floritionis. Hesychius:
κυριεύειν, ἀνθεῖν, quemadmodum &
apud Suidam legendum est pro, κυριεύειν
σα: κυριεύειν autem dicuntur vites, cum
hunc statum flos ipsarum affecutus est, quo
flos est cypri, hoc est, ἐρωδῆς, ἐνθάδε, qua-

lem esse cypri florem scripsit Dioscorides
lib. 1. cap. 125. Atque hinc etiam Cyprus
appellatur uva florens, si Hieronymo cre-
dimus; sic etiam ille Homilia 2. in Cantic.
Vva florens Cyprus appellatur; & species qua-
dam extrinsecus virgultus est, quæ Cyprus dicitur.
ferens etiam ipsa floridum quemdam fructum in
modum florentis uvæ prolatum. Ut autem à cy-
pro vitis metaphorica κυριεύειν dicitur, ita
cypri flos à vitis similitudine εὐφροσύνη appella-
tur Cant. 1. 14. εὐφροσύνη εὐφροσύνης τῆς κύπρου· κύπρον
porro id esse quod Arabibus *أفرا* (alii scribunt
أفرا) nuncupatur, unde Hispanum, Al-
henna, seu Alfenna, constat ex R. David
Kimchi, Avicenna, Serapione, Matthæo
Sylvatico, & aliis; inficiatur Belonius, scru-
tator naturæ accuratus ac diligens, cyprium
que folia hyeme ponere; Alchannam reti-
nere scribit: at cyprium ipse idem esse vult
ac ligustrum; quod jam ante asseveravit Pli-
nius lib. 12. cap. 24. & lib. 24. cap. 10. ab aliis
vero negatur. Jure ne, ansecus, hic non
disputo.

ἐν τῇ αἰνῇ, &c.) Vetus Interpr. *Quam* P. 464.

domalitia, &c. legebat, ὅτι, quod mihi non
displicet. Nequitiam hanc inter, quam spon-
te suscipimus, & hominum animis post Ada-
mi peccatum instinctam ad vitium propen-
sionem distinguit: quæ postrema homines
universos naturaliter afficit; & neminem sui
immunem esse finit.

ὅτι μὲν εἰς τὴν ἀντιπροσώπων, &c.) Theophy- P. 465
lactus,

ὡς τὸν ἀζαρίαν ἰδὼν τὸν ἰωδὰν) Quæ verba in
Catena quoque MS. Bibliothecæ Reg. ita
concepra sunt. Sic habent etiam omnes
ἑβραίων editiones 2. Par. 24. 20. præter Com-
plutensem; in qua legitur *ζαχαρίαν*; ut &
Josephus libro 9. Origin. cap. 8. & Theo-
doretus, & Ebraicum exemplar, & Syrus,
& Arabs. Perplacet mihi sententia Hiero-
nymi, qui Zachariam Barachia filium, de
quo Matth. 23. 35. eundem esse sciscit, qui
Zacharias Jojada filius; ad id Ebraico Na-
zaraorum Codice adductus, in quo pro
Barachia nomine, Jojada nomen reperit-
ur; salva tamen vetustissimorum Patrum
reverentia, qui Zachariam Baptistæ patrem
hic à M. thæo significari putant. Nunc id
adnotare sufficiat, varietatem illam lectio-
nis, quæ 2. Par. 24. 20. occurrit, ubi Azarias
pro Zacharia legitur, antiquissimam esse, &
Origene ipso vetustiore.

ὅτι μὲν εἰς τὴν ἀντιπροσώπων, &c.) Theophy- P. 466.
lactus, Euthymius c. 50. in Marth.

ἀπεργνωκῶν αὐτὸν ὅτι εἶν ὁ υἱὸς) Locī
huius sententia postulat, ut τῶν ἀπεργνω-
κῶν eandem tribuamus significatio-
nem, quam τῶν ἐργαζῶν, qua-
lem obtinere illud observavimus apud
Græcos aliquos recentiores. Achilles Ta-

Diacon. in Epist. ad Sever. Tom. 3. Bibl. quo nomine Noëtianos quoque antea inignitos fuisse prodit Ildorus Origin. lib. 8. cap. 5. Praxeani quoque, & Hermogeniani id nominis errore suo meriti sunt. Eandem opinionem Apollinaristis, & Priscillianistis tribuunt Athanasius in Epist. ad Epictet. & Leo Papa Epist. 93. ad Turibium, cap. 1. Hoc igitur inductus dogmate Sabellianus unam, eandemque Patris, & Filij, & Spiritus sancti hypostasin esse pronuntiavit, *ὁμοῦσι τῷ ὄντι, τὸν αὐτὸν ὕμνον, τὸν αὐτὸν ὅλον, αὐτὸν πνεῦμα, ὃς ἐστὶν ἐν μὲν ἑαυτοῦ ὡς ἐν ὁνομασίᾳ, ἢ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ σώματι, & ψυχῇ, & πνεύματι.* Hic enim statuit, quique ab eo dicti sunt Sabelliani, eundem esse Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum sanctum, ut sint in eadem hypostasi tres appellationes, vel quemadmodum in homine, corpus, & anima, & Spiritus. Notandum præterea veterem huius in Matthæum Commentarij Interpretem, *ἑαυτοῦ αὐτοῦ, substantiam*, pro *subsistentiam*, hoc loco perperam reddidisse; ut a clarissimo viro Henrico Valetio, in luculento Annotationum ad Eusebium opere observatum est. Quamquam *μία ἐκ τῶν αὐτῶν* dixisse Synodos aliquas, & *ἑσάν* cum *ἑαυτοῦ αὐτοῦ* veterum Patrum nonnullos confudisse constat. At Gregorius Nysenus librum de eorum differentia conscripsit. Sed hæc fusius in Origenianis expendimus.

καὶ κακῶς λέγοντες τὸν θεομωρῶν. Cerdoniani, Marcionistæ, Valentiniiani, alij.

P. 471. *οἱ τῶν ἱερατικῶν προεστάντων πατριάρχων λόγων* Vetus interpres: *Qui præsumunt inique Iudæis turbis*: legebat, *ἐχθρῶν*, quod placet.

P. 472. *ἄνθρωπος μὴ βασιλεὺς, &c.* Hieronymus, Opus imperf. Hom. 41.

οἱ δὲ γάμοι τοῦ ἡν βασιλεὺς, &c. Augustinus Quæst. Evangel. lib. 1. quæst. 31. Gregorius Hom. 38. in Evang. Theophylactus, Euthymius cap. 51. in Matth. Glossa.

οἱ δὲ ἀποστολὴν ἔχοντες δούλοι καλῶς, &c. Hieronymus, Chrysostomus, Opus imperf. Hom. 41. Gregorius Homil. 38. in Evang. Theophylactus, Glossa.

τὸ δὲ ὑποτασσόμενον αἰεὶ, &c. Euthymius Homil. 51. in Matth. Remigius.

P. 473. *εἴτ' ἐπεὶ πορευθεὶς καὶ ἀγαθὸς, &c.* Theophylactus.

P. 474. *κατὰ δὲ τὸν βασιλεὺς τὰ πρὸς αὐτὸν* Vetus Interpr. *Secundum autem cum qui conregnabit filio Regis*: Legendum fortasse: *ἐν μετὰ βασιλεύοντα πρὸς αὐτὸν, vel, βασιλεύοντα ἅμα τῷ βασιλεὶ, vel quid simile, nec aliter sensus stare potest.*

P. 475. *ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ ἡν ποιῶν, &c.* Philo Judæus. *ὡς ὁ ἀνθρώπος ὁ θεὸς διατηθεὶς* Ita LXX. Complutensis editio habet: *ὡς ὁ ἀνθρώπος ὁ θεὸς διατεθείς.* Ebr. *וכן*, ut mentiat, ne-

que aliter Onkelos; nec Syrus, nec Arabs, & Philo Judæus lib. 1. De vit. Mos. *ὡς ὁ ἀνθρώπος διατεθείς* αὐτῷ. Ita legisse videtur Rufinus Origenis Interpres Hom. 6. in Num. *Non sicut Deus homo frustratur*, hoc est, fallit, decipit. Item ibid. *Non ergo Deus sicut homo, qui frustra loquatur.* *διατηθεὶς* tamen non absonum; qui enim mentitur, sermo ipsius dividitur, ut *προφωκῶς τῷ ἐν διαθεῖναι* non respondeat; vel, ut Scholiastes ille quæ laudat Nobilius: *διατηθεὶς, ταῖς ἐν, σαλευθεὶς*, τὰ δὲ κρημενύμενα σαλεύει. Judith 8. 16. legitur *διατηθεὶς*, iudicari, quod ibi securus est Syrus. Id tamen videtur detortum ex corrupta lectione τῷ, *διατηθεὶς*. Vide Orig. Hom. 18. in Jer. Idem Hom. 3. in Gen. *Foris positi* (hoc est, *οἱ ἔξωθεν*, Ethnicis, quod non intellexit Rufinus) arroganter nos circumstrepunt, dicentes excelso illi atque incorporeo Deo non convenire, ut humanis utatur affectibus. & Hom. 6. in Ezech. *Pater quoque ipse & Deus universitatis, longanimis & multum misericors, & miserator* nonne quodammodo patitur. *An ignoras quia quādo humana dispensat, passionē patitur humanā?* Supportavit n. mores tuos Dominus Deus tuus, quomodo si quis supportet homo filium suum. Igitur mores nostros supportat Deus, sicut passiones nostras portat Filius Dei. Ipse Patrem non est impassibilis. Si rogetur, misereatur & condolet; patitur aliquid charitatis, & sit in eis in quibus juxta magnitudinem naturæ suæ non potest esse, & propter nos humanas sustinet passiones. Item lib. 2. *ἀρχῶν*, cap. 4. Si vero propter illa quæ dicuntur in Veteri Testamento, quod irascitur Deus vel pœnitet, vel si qua alia humani affectus passio designatur, materiam sibi ad confutandos nos præberi putant, affirmantes penitus impassibilem Deum, atque his omnibus carentem affectibus sentiendi; ostendendum est eis etiam in Evangelicis parabolis haberi similia &c.

καὶ φησὶ μὲν γὰρ ὁ θεὸς τὴν ἐν οὐδὲν. De quibus supra læpe a Nobis actum est.

τίς ἡ ἀποκλήρωσις, &c. Vertimus: *Quæ. P. 476.*

nam hæc particula est: vides enim partitionem quandam & distributionem induci; nempe inter τὸ, *μὴ φεῖν τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ*, &c. & τὸ, *ἐν τῷ τόμῳ ἡν εἰν ἀπαλλαγὴ ἕτερον*, &c. Cicero 2. De divin. *Quæ est tandem ista distinctio?* Græce dixisset: *τίς ἡ ἀποκλήρωσις*; Eodem modo interpretanda est vox, ἀποκλήρωσις, quotiescunque oppositio aliqua significatur, ut lib. 1. contr. Cels. *τίς ἡ ἀποκλήρωσις πιστεύει μὲν μωροῖς ὡς ἀληθεύοντα, . . . ἰσοῦ δὲ ἀπιστεῖ*; & alibi eodem libro: *τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις, κυριολεκτεῖ μὲν τὸν δία, ἐχθρὸν δὲ τὸν πατέρα μὲν αὐτοῦ; &c.* Item in illo loco Gregorij: *τίς ἡ ἀποκλήρωσις, τὸ μὲν σμερδαλέον, καὶ τὸ κοταλίζον ἢ τὴν διαλέκτιον μόνως. τὴν ἄλλα δὲ ἀπερίφραστον εἰς κινωσάρχους; Julian.* &c. ubi Scholiastes: *τίς ἀποκλήρωσις, ἀντὶ τῆς, τίς εἰκασίας, καὶ ἡ ἰσὶς τῷ ἀποκλήρωσι, εἰρη* δὲ

ἀπὸ τῆς κλήρου, ἢ τῆς κληρονομίας, ἢ τῆς μετρίας τῆς γῆς·
ἐν ἀμφότεροις γὰρ ἡ γῆ ἐστὶ καὶ οἰκιστὴς κληρονομία.
Eodem recidit hæc explicatio, nam pro-
pterea inter res distinctio fit & partitio,
quod peculiares unaquæque habeat pro-
prietates, nec inter se penitus conveniant.
Malim tamen exponere, *partitio*, quam, *pro-
prietates*. Eadem etiam ratione exponenda est
vox illa locis à Joh. Croio laudatis, cap. 32.
Observ. in Novum Testamentum, & aliis
fere omnibus, ubi per interrogationem
usurpatur. Nec erat sane, cur vocabuli hu-
jus quam damus expositionem in Billio
damnaret Crojus, & pro, *partitione*, *absurdi-
tatem* significare vellent, ὁ δὲ ἀποκλήρωσις. Atten-
dat Lector, & pronuntiet. Unus memovet
Philoponi locus, quem profert, in cap. 9.
lib. 1. Meteorol. ἀτοπα ἢ πολλὰ τῶ λόγῳ, καὶ
ἀδυνάτα συμβαίνει, καὶ ἀποκλήρωσις ἐχόντα μόνῳ.
Sed vox illa citra interrogationem illic u-
surpatur, & nobis codex non est ad manum,
quem consulamus. Ab hoc itaque loco
abstineo; in aliis, ἀποκλήρωσις, *partitionem* so-
nat: me vide.

καὶ ἄλλον ζητεῖν.) Vel lege: καὶ μὴ ἄλλον ζητεῖν,
vel τὸ μὴ, quod προτέρῳ superius præcedit, hic
repetitum subaudi.

ὅσον ἔν ἀνθρώποις ἰσχυρὸν, & εὐ συμφέρει, &c.)
Origenes infra in Matth. pag. 477. παρ' ἡμῶν
ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὁμοιωθῆναι ἡ βασιλεία τοῦ ἑβραίων
βασιλεῖ· παρὰ δὲ τοῖς καὶ τὰς γραφὰς λεγομένοις θεοῖς,
ἐν ἐν σωτηρίᾳ ἡ εὐ δὲ τοῖς ἐν μέσῳ θεοῖς διακρίνεται,
ἡ βασιλεία τοῦ ἑβραίων ἐστὶν ὁμοία διὰ βασιλεῖ
Theophylactus.

ὁ θεὸς ἡμεῶν πῦρ καταναλίσκει, ἵπτεται, &c.)
Ita C. R. at H. ὁ θεὸς ἡμεῶν πῦρ ἐστὶ καταναλίσκει
ἐνεία, ἵπταν δὲ, &c. Consentit Vetus Interpr.
Deus noster ignis consumens est, consumens ea.
Codicem Reg. hoc loco magis probamus,
quem & in interpretatione secuti sumus.
Hunc luxatum tamen & mancum sic fortas-
se restituas: ἵπτεται ὅσον μὲν ἔστι τὸ πῦρ καταναλίσ-
κει δὲ ἄλλα ἐπὶ τοσούτων, &c.

P. 477. νῦν μὲν γὰρ καὶ ἀνὰ ἑβραίων ἑλέπειν, &c.) Theo-
phylactus.

ὁμοιωθῆναι τῷ ἀνθρώπῳ, &c.) Quemad-
modum homines in libris sacris *Filii homi-
nis* sapissime appellantur; ita Christus ap-
pellatur, *Filius hominis*, pro eo quod est, *Homo*,
καὶ ἑβραίων. Origenes Homil. 1. in Ezech. *Per
omnem prophetiam Ezechieli dicitur, Filius
hominis. Quis autem Filius hominis ut Domi-
nus meus Iesus Christus?* Hanc locutionem
Græcis Hebraei, Romani Græci communi-
carunt.

P. 478. ἐν πνευματικῶς λογικοῖς ἡρώδης.) Vetus inter-
pr. videtur legisse, *λογικοῖς*, habet enim, *elo-
quiorum*.

P. 480. καὶ ἐστὶν ἰδεῖν ἀπὸ πάσης ὁδοῦ ἰδιωτικῆς, &c.)
Augustinus Quæst. Evangel. lib. 1. Quæst. 31.
Theophylactus.

ἵνα δὲ ἰδεῖν τὸν αὐτὸν ἐν ὁδοῦ μόνον, &c.) Col. 3, 9, 10.
Tertullianus De resurrect. carn. cap. 27.
Ambrosius lib. 9. in Luc. Hieronymus,
Gregorius Homil. 38. in Evangel. Chrysos-
tomus, Opus imperf. Hom. 37. & 41. Brevis
Enarratio, Euthymius cap. 51. in Matth.

ἵστων τὰ ἱμάτια μου λευκά.) Legendum: ἱμα-
τία σου, ita LXX. Ecclef. 9, 8. & Vulgata: *vesti-
mentatua*. Ebr. תרנגול. Vetus interpr. Orige-
nis hoc loco, *vestimentatua*.

ἄλλοις παρὰ τὰ ἀνω στρατεύματα.) Veti etiam
ita hæc poterant: *alii ab exercitibus celestibus*;
At cum exercitus de quibus supra egit,
hi sint exercitus celestes, nostra interpreta-
tio utramque comprehendit.

ἵνα δὲ ἴστων ἀπὸ πάσης καὶ ἑβραίων, &c.) Orige-
nes Homil. 10. in Exod. *Manus est animæ vir-
tus, quia tenere aliquid & infringere potest*;
velut si dicamus *actus ejus & fortitudo*; & *pes*
quo incedit ad bona vel mala. Idem reperias
Hom. 8. in Levit. Vide item Hieronymum,
Gregorium Hom. 38. in Evangel. Theophy-
lactum, Euthymium cap. 5. in Matth. Glos-
sam.

καὶ ἀνακληθῆναι; ἐκεῖ ὡς ὁ λόγος.) Lego, ἀνα- P. 481
κληθῆναι. C. R. expungit τὸν ὡς.

ἑβραίων δὲ ἐκ τῶν καὶ τὸν ἑβραίων, &c.) Hæc ex
Josepho Antiq. lib. 18. cap. 4. & lib. 2. De bell.
Jud. cap. 7. petita sunt.

τὸ δὲ ὅμοιον ἀνακληθῆναι γενομένης, &c.) Vide P. 482
Iosephum Antiq. lib. 18. cap. 11. & De bell.
Jud. lib. 2. cap. 9.

τὸ ἀνακληθῆναι δὲ αὐτὸς ἀρῶν, &c.) Iosephus
Antiq. lib. 18. cap. 4. καὶ ἔβη τὸ ὄριον ἡγε-
μῶν καὶ μὴ τῶν τοῦ αὐτοῦ σημαίας ἐπὶ αὐτὸν
ἡσόδον τῇ πόλει ἀρῶν; δὲ πλάτος ἀγροῦ τοῦ ἀνδρα-
πῶν διὰ τὸ νύκτωρ ἡγεῖσθαι τῶν αἰσόδον ἰδρῶν τὰς
εἰκόνας φέρον εἰς τὰ ἱεροσολύμα: Et ideo qui ante
hunc fuisse Praefides, cum signis aliter insignitis
solebant urbem ingredi. Primus Pilatus igna-
vis omnibus noctu illatas effigies Hierosolymis
statuit.

καὶ ἱστέον ὅτι ἰδὼς ὁ γαλιλαῖος, &c.) Ad 5.
37. Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 1, & 2.

ὁ δὲ καὶ τὸν κωρὸν αὐτὸς τετραρχῆς, &c.) Post Ar-
chelai, qui fuit Herodis Alcalonitæ filius,
exilium, redacta in provinciam formulam, &
Syriae attributa Judæa, in eamque misso
Quirinio, qui Judæorum facultates cen-
feret, rebellasse Judam Gaulanitem, pluri-
mosque ad defectionem sollicitasse narrat
Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 1. Duo ergo tum
supererant Tetrarchæ, Herodes Antipas,
& Philippus; hic Trachonitidis & Gau-
lanitidis, iste Galilææ: quorum uterque om-
nibus obsequiis favorem Cæsaris demereri
studebat. Testis idem Iosephus lib. 18. An-
tiq. cap. 3. Et verisimile est utrumque sub-
ditos sibi populos, ipsosque adeo Iudæos,
cervicosam gentem, refractariam, & Cæsa-
ris mandata facile respicientem, tributa veto

ægre pensitantem pro virili compescuisse. Hoc autem loco alterutrum designat Origenes; vel Philippum, è cuius ditione; Gamala videlicet, Gaulanitis regionis oppido, ortum duxerat Iudas, ut est apud Iosèphum lib. 18. Orig. cap. 1. vel Herodem, in cuius Tetrarchia, Galilæa nimirum, conflata fuerat hæc Galilæorum factio. Hinc autem satis liquet eorum stare non posse sententiam, qui seditionem à Juda concitatam in annum primum Christi conferunt; nullus quippe tum Tetrarcha; solus rerum potiebatur Herodes magnus. Nec minus inde perspicuum est quantū Bezam ratio fugerit, qui eos ab Herode defensos fuisse conicit, qui tributum Cæsari dandum non esse propugnabant.

ἐν δὲ τῷ ἔτι ἐν τῷ λαῷ τοῦ, &c.) Supra diximus Herodem Antipam tributis Cæsari pendendis operam suam contulisse, cui rei pateritidem ipsius Herodes magnus præfuerat: pergit Origenes, eosque qui hanc Herodis adjuvant voluntatem, ab aliis qui tributorum coactioni resistere, Herodianos dictos fuisse vult. Eandem tunc sententiam Hieronymus in hunc Matthæi locum: *Erat, inquit, in populo magna seditio, dicentibus aliis pro securitate & quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa perfolvi; Phariseis vero, qui sibi applaudebant de iustitia, è contrario docentibus non debere populum Dei, qui decimas solveret, & primitiva daret, & cetera quæ in Lege scripta sunt faceret, humanis legibus subjacere. Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri alienigenam & profelytum regem Iudæis constituerat, qui tributis præesset, & Romano pareret imperio. Mittunt igitur Pharisei discipulos suos cum Herodianis, id est, militibus Herodis, seu quos illudentes Pharisei, quia Romanis tributa solvebant, Herodianos vocabant, & non divino cultui dedito. Quidam Latinorum ridicule Herodianos putant, qui Herodem Christum esse credebant, quod nusquam omnino legimus. Quæ postrema, (ut id obiter dicam) immerito carpere videtur magnus Scaliger in Eusebianis Animadversionibus, his verbis: In quo fugit eum (Hieronymum) ratio. Non enim Latini id prodiderunt, sed ex veteribus Græcis Epiphanius, Græcus & ipse scriptor id retulit. Meminisset hæc haberi apud Tertullianum De præscript. adv. Hæret. cap. 45. Cum his etiam Herodianos, qui Christum Herodem esse dixerunt; & illa quoque apud Philastrium, qui paulo ante Hieronymum vixit, Hæret. 28. Herodem autem Regem Iudæorum percussit ab Angelo, ipsum ut Christum sperantes expectant. Rectius Hieronymum in simulasset Scaliger hoc nomine, quod cum supra adducto loco ridicule existimari à quibusdam Latinorum dicat, Herodianos esse qui Herodem Christum esse censebant; idem ta-*

men in Dialogo contra Luciferanos, cap. 8. ita scribat: *Herodiani Herodem regem suscepere pro Christo.* Ex Origenis igitur, & Hieronymi, & Cyrilli præterea Alexandrini sententia, Herodiani appellabantur, qui vectigalia Romanis esse solvenda prædicabant. Quæ si legisset Beza, id sane non adnotasset ad Matth. 22. 16. *Alij igitur existimant Herodianos appellari, qui censerent tributa Cæsari solvenda, quibus videlicet colligendis Rex Herodes Antipatri filius ab Augusto esset constitutus. At ego fateor me nusquam hoc legisse.* De Herodianis multi multa prodidere; alij eos fuisse volunt, qui Herodem magnum; nonnulli qui Antipam; aliqui etiam qui Agrippam Messiam esse crederent: alij, qui vectigalium coactoribus faverent; quidam Herodianos milites; nonnulli domesticos. Ego vero sic sentio, extitisse quosdam Herodis magni temporibus, qui Messiam ipsum esse opinarentur: cum tributis autem præesset Herodes, iisque per vim exigendis milites promotos haberet, & expeditos, ipsius quoque cultores & affectas, quo Messia suo per omnia assentirentur, pendenda tributa prædicasse: Iudæos vero, & ex iis potissimum Phariseos, Herodianorum nomine, tum milites, tum exactores; tum Herodis tanquam Messia cultores insignivisse; utpote qui omnes Herodi faverent: mortuo autem Herode magno, & Viennam deinde relegato Archelao, cum Iudæa provinciæ formam accepisset, superfuisset etiamnum qui Herodem defunctum pro Messia haberent, quique præcepta illius, leges, & placita pertinaciter tuerentur & propugnarent, in quibus præcipuum illud erat, Cæsari pensitanda esse tributa. Nullos autem hoc nomine milites Hierosolymæ tum fuisse, cum Herodis Antipæ potestati nequaquam esset permissa; sed precibus solum, auctoritate, ac consilio, non per vim tributorum coactionem ipsum promovisse perspicuum est.

οὐ δὲ φαντασία ἰδουδαίας, &c.) Quemadmodum ita consentiebant Sadducæi & Herodiani, ut Sadducæorum pars esse crediti sint Herodiani; ita & Phariseorum exedris exiisse Galilæos verisimile est, nam & *κασιγέρτης Ἰωάννου ἡ δούλη ἀντιπατρῶς, καὶ τῆ κοροῦπης οὐς τὸ πολέμειν τε καὶ ἐλπίσιν ἐπαίρει.* Regibus obistere possunt, & adeo bellum & damnum inferendum aperte insurgunt: ut ait Iosephus libr. 17. Antiq. cap. 3. & defectionem suam exorsurus Judas Gaulanites Sadducum Phariseum sibi adjunxit, quemadmodum ex eodem Iosepho lib. 18. Antiq. cap. 1. discere licet; & utrique ne Cæsari fidem suam iurejurando obligarent, extrema omnia constanter pertulerunt. Iosephus libr. 17. Orig. cap. 3. & lib. 7. De bell. Iud. cap. 27. Id autem videtur hoc loco innuere Origenes.

P. 483.

καλοντες μὴ αὐτὸν διδόναι, &c.) Hieronymus, Chrysostomus, Brevis Enarratio, Theophylactus.

οἱ οὐκ ἀποκαλοῦνται αὐτὸν διὰ, &c.) Theophylactus.

συνεστὴ καρδία ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, &c.) Theophylactus in hunc Matth. locum, & in Marc. 12.

P. 484.

ὁ μὲν ἀρχὸν τῶν αἰώνων τοῦτον, &c.) Origenes Homil. 39. in Luc. *Due sunt imagines hominis: una quam accepit à Deo factus in principio, sicut in Genesi scriptum est: Iuxta imaginem & similitudinem Dei; altera Choici, id est terreni, postquam propter inobedientiam atque peccatum eiectionis de paradiso assumptam eam, principis saeculi huius suas illecebras. Sicut enim nummus atque denarius habet imaginem Imperatorum mundi; sic qui facit opera rectoris tenebrarum istarum, portat imaginem ejus cujus habet opera.* Theophylactus, Euthymius, cap. 52. in Matth.

δυνατὶ δὲ οἱ μὴ φαρισαιο λαμβάνειν εἰς, &c.) Phariseos in omnibus consensisse Scribis, Scribas autem Traditionibus fuisse additissimos testificatur Epiphanius, Traditiones istae Judaicae, quae meræ nugae, & fabulae aniles fere erant, δυνάστες, & earum Doctores, δυνάστες appellabantur, ejusmodi erant Pharisei, ut hic Origenes tradit, & Hieronymus in Epistola ad Algasiam, & in Matth. 22. Talium δυνάστεων exemplum insigne habes, de manu lavatione, Matth. 15. 13. 2. A Doctores tradebantur pueris una cum Scriptura, atque earum observationi deditum se fuisse profitetur Paulus Gal. 1. 14. Ex iis orta Masora & Cabala: verisimile enim est huiusmodi Traditionum, quae circa Legis literam potissimum versabantur, affectatione Masorae initium Phariseos dedisse; quam artem in aliquibus utilem, vanam in multis & futilem alii subinde excoluere, & in immensum auxere. δυνάστεων quidem primos auctores facit Hieronymus R. Sammai, & R. Hillel, qui aliquot annis Christi ortum praecessere: earum postmodum patrocinium suscepit R. Akiba, alique deinde Ebraeorum magistri; à quibus demum in Thalmud relata & digesta sunt.

οἱ δὲ ἡρώδης οἱ εἰς τὸν νεμεζόμενον πᾶσι τοῖς πολέμοις βασιλικὴν ἰουδαίαν ἡρώδης ἀπλῆς ἱστορίαν λεγόμενον λόγον. Ita habebat C. H. at R. vocem, ἰουδαίων, expungit, quam nos retinendam, & pro, λόγον, legendum, λόγον, existimamus.

P. 485.

ἐν δυνάμει τῇ ἡμέρᾳ ποία; Opus imperf. καὶ τὸ ἐπαρξάμενον μὲν, καὶ ἐργασάμενον δὲ. Lego, καὶ τὸ μὴ ἐπαρξάμενον μὲν, ἐργασάμενον δὲ.

P. 486.

οἱ σαδδουκαῖοι μὲν λέγοντες μὴ εἶναι ὁράσαν, &c.) Origenes Homil. 39. in Luc. Josephus Antiq. lib. 18. cap. 2. & De bell. Jud. lib. 2.

cap. 7. Tertullianus De resurrectione, cap. 2. Philastrius Har. 5. Hieronymus in Matth. & adv. Lucif. cap. 8. Isidorus Origin. lib. 8. cap. 4. Johannes Damascenus de Haresib. Theophylactus in hunc Matthaei locum. ἐταυθῆ δὲ ἡ ψυχή, ὅπως τὴν ἀρετὴν ἥνι σαδδουκαίων ἐνίσχυον, & δυνάμειζον μὴ εἶναι τὴν ψυχὴν ἀθάνατον, ἀλλὰ πάντῃ διαφθερούσῃ, &c. Hic autem Dominus Haresim refellens Sadducaeorum, qui animam immortalem non esse sciscebant, sed penitus interire. Et in Marc. 12. ἐπιτα ὅτι οἱ σαδδουκαῖοι ἀπὸ τῆς ἥνι σώματος ἀναστάσεως ἀμφέκλινον, ὥστε καὶ ἡ ψυχή, ἥνι σώματος ἐπὶ ὅτι ζῶσι πᾶσι πᾶσι, καὶ ἡ ψυχή, ἥνι σώματος ζῶσι πᾶσι πᾶσι, καὶ ἡ ψυχή, ἥνι σώματος ζῶσι πᾶσι πᾶσι. Præterea quia Sadducae de resurrectione corporum dubitabant: ita ut Dominus de corporibus dixerit vivere illa apud Deum, non de animis. Hoc enim jam in confesso erat etiam apud carnales Sadducaeos. Nec desunt qui existiment hanc etiam de interitu animarum opinionem iis à Luca attribui Act. 23. 8. cum neque resurrectionem, neque angelum, neque Spiritum ipsos admittere scribit; spiritum nempe à morte supersistentem.

τὴν τῆς ψυχῆς ἡ μόνον ἀθανάσιον, ἀλλὰ ἐπιδημιολογῶν) Josephus lib. 2. De bell. Jud. cap. 7. ψυχῆς τε τὴν ἀθανάσιον καὶ τὰς κατὰ ἀνθρώπων τιμὰς, καὶ τὴν ἀθανάσιον (σαδδουκαῖοι) Anima perseverantiam, & pœnas in inferno, & premia tollunt (Sadducae). Alii quippe animam nunquam intermorituram; alii ad multa sæcula perseverantiam, alii statim post obitum perituram affirmabant. Male ergo quidam τὴν ἀθανάσιον, & τὴν ἐπιδημιολογῶν confundunt. Origenes lib. 2. contr. Cels. καὶ ἡ μάτην περὶ τῆς αἰωνίου ἀθανασίας αὐτῆς, ἡ καὶ τῆς ἀθανασίας, & lib. 3. ὅπως τὰ παρ' ἡμῶν & βαρβάρων ἐκ τοῦ αἰσθητοῦς λεγόμενα καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἡ τῆς ἐπιδημιολογῶν αὐτῆς, ἡ τῆς τῆς ἀθανασίας. Animæ autem perseverantiam admittebant Stoici, immortalitatem negabant, καὶ δὲ ἀθανάτων ἐπιμνήσκοντες, φθαρτὴν δὲ ὑπάρχοντες. Laërtius in Zenone: κληθεὶς μὲν ἔν παλαιῇ ἐπιδημιολογῶν, μὲν τῆς ἐκπυρρίσεως (ψυχῆς) καὶ σπινθῆρος τῆς ἡρώδης μόνον Cleanthes quidem ad conflagrationem usque omnes perseverantias (animas) Chrysippus vero solum sapientum. Idem Aristoteli tribuunt φιλοσοφίαν Origeni adscripta, à nobis olim eω δυνάμει edenda: καὶ ἡ δὲ τὰ πλείστα τὰ πλάτωνι εὐμφορῶν: ἔτι, πάλιν τὸ καὶ ψυχῆς δόγματος: ἡ μὲν γὰρ πλάτωνι ἀθάνατον, ὅτι αἰσθητοῦς ἐπιδημιολογῶν, ἡ μὲν τὰ κατὰ ἀνθρώπων πᾶσι πᾶσι. Et in omnibus fere Platoni consentit, præterquam circa dogma de anima: eam quippe Plato immortalem esse vult; Aristoteles autem perseverare, tum deinde in quinto corpore evanescere. Huc facere videtur illud Irenæi lib. 2. cap. 64. Quomodo enim celum quod est super nos, Firmamentum, & Sol, & Luna, & reliqua

Hieronym. in 3. Esai. in Epist. ad Tit. & Ep. ad Alcas. quæst. 10.

stellæ, & omnia ornamenta ipsorum, cum ante non essent facta sunt, & multa tempora perseverant secundum voluntatem Dei: sic & de animabus, & de spiritibus, & omnino de omnibus his quæ facta sunt cogitans quis minime peccavit; quando omnia quæ facta sunt initium quidem facturæ suæ habeant, perseverant autem quoadusque ea Deus & esse & perseverare voluerit. Testatur pro his sententia etiam Prophetica spiritus dicens: Quoniam ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creatæ sunt: statuit ea in seculum seculi. Et iterum de salvando homine sic ait: Vitam petiit a te; & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi: tanquam Patre omnium donante & in seculum seculi perseverantiam his qui salvi fiunt. Non enim ex nobis, neque ex nostra natura vita est; sed secundum gratiam Dei datur: & ideo qui servaverit datum vite: & gratias egerit ei qui prestat, accipiet & in seculum seculi longitudinem dierum: qui autem abjecerit eam, & ingratus extiterit factori ob hoc quod factus est, & non cognoverit eum qui prestat, ipse se privat in seculum seculi perseverantia. id est ἐνδιαμονῇ. Immortalitatem etiam τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ Athenagoras appellat, libr. de resurrect., qua voce sæpe utitur toto hoc libro.

τὸ δὲ αὐτὸ τοῖς σαδδουκαίοις δέσμα φρονέει σαμαρῶν.) Hieronymus Dialog. adv. Lucifer. cap. 8. Quod Dosithæus Samaritanorum princeps Prophetas repudiavit. Quod Sadducai ex illius radice nascentes etiam resurrectionem carnis negaverunt. Origenes in Johan. 8. 48. Tom. 26. ἀλλοι δὲ διζήτησαι πῶς σαμαρεῖς τὸν μὴ ὄντα αἰῶνα ἀρνημένους, & μὴδὲ τὴν τῆς ψυχῆς ἐνδιαμονὴν ἀρνοῦντας, τὸν σωτῆρα ἐνέλημυσαι ἐπὶ πέν (σαμαρεῖς τιν) ἀλλοι δὲ ἀνὰ δόξαν, καὶ κρίσεις πλείους ὅσα διδάξαντα & Hom. 25. in Num. Vide item Epiphanium Hær. 11. quæ est Samaritanorum, cap. 2. & 3. Philastrium Hær. 7. & Johannem Damascenum De Hæresib.

τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν πεπιστευμένον ἀνάστασιν.) Ita C. R. Legebatur autem vitiose in nostro Codice: τὴν ἐκκλησίαν πεπιστευμένον.

P. 487.

τῷ δὲ αὐτῷ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἀποστολικῶν οὐκ ἐπινοούμεν κατ' ἀξίαν.) Etiam hiis consonant MSS. H. & R. hiulcum tamen esse locum manifestum est.

τῷ ἐν ἡσάμιν γινόμενον, &c.) Id extat Luc. 3. 6. Sic autem se habet Esaiæ locus 52. 10. καὶ ὁ λόγος πάντα ἀκούσας τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν αὐτῇ τῷ θεῷ ἡμῶν.

τὸ δέσμα μὲν τὸ ἀναλόγῳ τῶν.) Ita Complutensis editio Job 19. 26. Sixtina: ἀναλόγῳ, quod malim; alioqui scribendum esset, ἀναλόγῳ.

ἀνδραγάλιν ἵστασιν ἀνάστασιν ὁρῶντα μέγα ἔχοντα, &c.) Falso & inepte credi putat Origenes hominum corpora pudendis fore instructa, cum resurgant; alii futurum existimant, ut viri omnes ac foemina: masculum sexum

obtineant, hoc Pauli loco inducti, qui habetur Ephes. 4. 13. His dogmatis hæsisse videntur præter Origenem, Hilarius Can. 23. in Matth. Athanasius Serm. 3. contr. Ariannos, Basiliius in Psal. 114. & Theodoretus: ταῦτα γὰρ τῆς διαίρεσεως ἐκείνης ἥτις ἐστὶν τοῦ θανάτου τῶν τελευτῶν ἡ φύσις: & mox: τοῖς δὲ γὰρ ἀθανάτοις γὰρ ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν, ἀλλὰ πάντες ἀθάνατοι. Hujus quippe distinctionis indigens est eorum natura, qui sunt sub mortis imperio: tum: His autem qui immortales facti sunt plane inutile est muliebris sexus. Sed hæc plenius tractamus in Origenianis.

Theodoret. Serm. 3. de Angelis, Diis, Dæmonibus.

ἀλλὰ & τὸ μετασχηματίζεσθαι, &c.) Cor. 2. 488.

porcos esse Angelos Patribus antiquis, ipsique adeo toti fere antiquitati persuasum fuit. Videnda omnino Actio 5. secundi Nicæni Concilii, ubi hæc esse Ecclesiæ Catholica sententia ex Basilio, Athanasio, Methodio, aliisque; contrariam autem Gentilium, docet Johannes Thessalonicensis. Videndus quoque Tertullianus De carne Chr. cap. 6. Constat Angelos carnem non propriam gestasse, utpote naturas substantia spirituales, & si corporis alicujus, sui tamen generis. Idem docet lib. 2. contr. Marcion. cap. 8. Epitoma è Theodoro: καὶ οἱ ἀγγελοὶ σαρκὰ ἐπὶ σὲν, ὁρῶντες ἡμῶν. Athanasius, sive quisquis auctor, est libri De communi essentia definit Angelum, ζῶν λογικόν, αἰῶνον, &c. quæ videntur sibi repugnare, nam si animal, ergo corporeum; si corporeum, ergo non expers materiæ. Attamen non repugnant, nam, αἰῶνον, & ἀσώματον differunt. Quintum elementum, seu ætherem αἶθρα esse dicebant Peripatetici; Deum autem ἀσώματον atque item animam. Angelus ergo, juxta Athanasium, ejusdem fuerit substantiæ ac æther, corpore, non materia constans: atque item juxta Casarium qui Dial. 1. Interr. 48. Angelos quidem αἰῶνας esse dicit, sed non ἀσώματους. Corporeum ergo magis accedit ad spiritale, quam materiale, contra opinionem eruditissimi cujusdam Theologi. Augustinus Epist. 115. ad Nebrid. & in 2. De ordine, & libr. 3. De Genes. ad litter. cap. 10. æthereos & æthereos animantes Angelos & Dæmones esse dicit; quamquam idem libr. 21. De Civit. Dei, cap. 10. unicuique suum de eare judicium permittit. Gregorius Papa Hom. 10. in Evangelia Angelum qui nascente Christo Pastoribus apparuit, animal rationale appellat. Legendus idem libr. 2. Moral. cap. 2. & Comment. in 1. Reg. Apuleius libr. de Dæmone Socratis decernit Dæmones esse genere animalia, animo passiva, mente rationalia, corpore æthereo, tempore æterna. Et novissime Cajetanus in cap. 4. Genes. & in cap. 2. Epistol. ad Ephes. ubi Dæmones corpore constare definit. Atque hæc in Origenianis excutuntur.

ἰσθία ὅτι τα ῥη ἀληθινὰ σώματα αἰσθητὰ καὶ ἄρρη-
τα ὅτι φῶς) Origin. lib. 1. c. 4. ἀρχ. c. cap. 6. Alius
forte sic dicit quoniam in illo fine omnibus sub-
stantia corporalis ita pura erit atque purgata, ut a-
theris in modum & caelestis corpusculi puritatis
atque sinceritatis possit intelligi. Certius tamen
qualiter se habitura sit res scis solus Deus, & si
qui ejus per Christum & Spiritum sanctum ami-
ci sunt.

ἡτοιμασθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀνθρώπων πα-
τε ὄντες, &c.) Hæc omnia ab Origene pro-
poni, non afferi ex sequentibus satis liquet.
Supra autem ad pag. 291. & 345. in Marth.
observavimus Angelos, juxta Origenis do-
ctrinam, hominum quæ sancti olim futuri
sint, corporibus innecti, & de cælo relinqui-
rum hominum animas depromi. Huic sen-
tentie confectatiorum illud est, Angelorum
naturam induere posse homines, qui antea-
tæ vitæ recte factis, & virtutibus patrio suc-
cedere cælo, & sublimiorem statum conse-
qui meruerint. Aliquos autem solum Ang-
elos, non omnes, fuisse homines intellexisse
Origenem putandum est, si modo eum non
stupidum prorsus, suorumque ipsius dog-
matum parum memorem fuisse censemus.
Ceterum hanc doctrinam apud Epiphani-
um Hæz. 64. cap. 33. & seq. & Hieronymum
Epist. ad Avit. c. 7. & Apolog. 1. adv. Rufin.
cap. 6. non perfunctorie castigatam reperies.
Eam nihilominus Hæretici quidam subinde
amplexi sunt, illosque propterea Pseudo-
pneumones fuisse dictos testatur Auctor
Prædestinati quæ edidit Sirmundus, Hæz. 78.

ἀποβήσας ἑλθὺν πάλιν τοι γράφω) C. R. πῶς
 ὁρῶσα:
 εἰ δὲ πάλιν ἰδῶσα ἀποβήσεται τὴν ἐπιστολὴν) Jacobi,
 Judæ, Petri secundam, & Johannis
 postremas duas Epistolas, & Canonice fuisse
 expunctas docet Eusebius Histo. Eccl. lib. 3.
 cap. 25. ἡ δὲ ἐντίτυπομένην, γινώσκοντες δ' ὅτι ὁμοῦς
 τοῖς πῶλῶσι, ἡ λαομαρὶν ἰακώβου φέρεται, καὶ ἡ ἰδῶσα
 τὴν πύρρον συντερεῖ ἐπιστολὴν, καὶ ἡ ὁραματισμένη συν-
 τερεῖ καὶ τῆσιν ἰωάννου. Item lib. 6. cap. 14. & Hie-
 ronymus lib. De Scriptor. Eccles. in Iuda:
 Iudas frater Jacobi parvū quidem quædæ septem
 Catholicis est, Epistolam reliquit, Et quia de li-
 bro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testi-
 monium, à plerisque rejicitur; tamen auctori-
 tatem vetustatis ejus & usum eruit, & inter S.
 Scripturas computari, & sacrosanctam aucto-
 ritatem habere. Eam admittit pater Origenes
 Hom. 13. in Gen. Pueri sunt Isaac, Matthæus,
 Marcus, Lucas, Iohannes, pueri ejus sunt Petrus,
 Iacobus, Iudas: puer ejus est & Apostolus Paulus,
 qui omnes Novæ Testamenti putesos diademat. &
 Hom. 7. in Ios. Sacerdotalis tuba primus in E-
 vangelio suo Matthæus increpuit. Marcus quo-
 que, Lucas, & Iohannes, suis singulis tubis sacer-
 dotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus Epi-
 stolarum suarum personat tubis. Iacobus quoque

& Iudas, Item in Marth. 13. pag. 223. & ἰδὼς ἡ
 γραφὴν ἐπιστολὴν ὀλιγόστιχον μὲν, πεπληρωμένον
 τῆς ἐρανίης χάριτος ἐρωμένων λόγων.
 ὅτε ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν

cuti fumus C.R. sic autem H. ὅτι ἐξ ἑαυτοῦ
λόγον αὐτοῦ ἐφύζοντα τῇ ἐκδοχῇ τῶν γράμματος
λένται, ubi non dubito quin aliquid fuerit
pratermissa, Legendum forassee ἀποφασί-
χαι λόγον αὐτοῦ καὶ ἐφύζοντα τῇ ἐκδοχῇ τῶν γράμ-
ματος ἀλλὰ πάντα ἀποφασίχαι, *** καὶ τῇ ἐκδοχῇ τῶν
ἀτομῶν γράμματος ἰταλικά, καὶ ἐκδοχῇ τῶν καὶ ἑκ.
Atque hancleioneem in interpretatione
nostra expressimus. Vetus Interpr. *Quand*
insuscipit verbum, quod non appropinquat omnino
Legi priori, necesse secundum sensum qui, sed
omnino habetur extraneum.

ὑπὸ τῆ λέγου φάσκοντες πρὸς αὐτὸν) C. R. ὑπὸ
τῆ νόμου.

ὅτι δεύτερον ὁ ὡς ἀνθρώπος ἀνέμασα) Vocula
 ὁ, hic παρέλειψ, & expungenda est.
 εἰς τὸν ἐκκείμενον) C. R. τύπον.

οὐκ οἶσιν οἱ ἀπὸ τοῦ ἀρίστου Infra: τί ἐστι μὴ ἐστὶ
μὴ ἐστὶν οἱ ἀπὸ τοῦ ἀρίστου καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐκ-
δοχὴν αὐτοῦ, ὅ ἐστι τὰς ἀρίστης λόγος καὶ ἐκδοχὴς
τὴν τιμὴν ἀνασφινγόντων τὸν ἀπὸ τοῦ ἀρίστου παρὰ τοῦ
& paulo post: πᾶς ὅ ἐστι ἀρίστης, μάλιστα καὶ ὁ
κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ νόμου ἀπὸ τοῦ ἀρίστου
χωρὶς ὅσων, &c. Simonianis autem, Satur-
nilianis, Cerdonianis, ac potissimum Mar-
cionistas perfringit, qui Deum malum, Cre-
atorem, Legis autorem; bonum autem
Christi patrem esse definebant; ideoque
Legem ac Prophetas repudiabant.

καὶ τὸ τιτῶδες ἐκ τοῦ ὀνόματος) C. H. G. H. 1. 46
quemadmodum supra p. 466. τιτῶδες po-
situm observavimus pro, τιτῶδες.

τὸ χεῖρον τῆς τῆς, &c.) Legendum: τὸ χεῖρον
τῆς τῆς, &c.

τῆς θῆς τῆς αὐτῆς θύτης) Ita C.R. at H. ἡ-
στως. Malim, ἡνστος, & paulo quoque su-
perius: διακρινόμεναι παρὰ ἡμῶν, & mor:
ἡνστος: δι' ἑρὸν ἡν, & iterum inferius: ἡν-
τῶθα θῆς γέννησιν ἡσία ἡν, & aliquanto post:
παρὰ τὰ ἡνστος ἀποδύσας. Sed fortasse
ἡσίων, & ἡνστων confuderit Origenes.

καὶ ὁμοίως ὅτι μὴ ἀνασκαίου ἐν τῷ αὐτῷ
 ἔθνη· καὶ οὐκ ἔστιν ἀνασκαίου·) Duplex cir-
 currectionis forma: alia ἀνασκαίου ὅτι θαλάσ.
 Luc. 14. 14. quæ & ἀνασκαίου καὶ, & ἀνασκαίου
 ἀπορί, Apoc. 20. 5. alia, ἀνασκαίου νεκρί, αἱ
 Iohann. 5. 29. quæ & ἀνίσταται· ὁμοίως· Apoc.
 20. 14. & ἀνασκαίου ἀδύναμι, Αἱ. 24. 15. U.
 tramque resurrectionem expressit Daniel,
 cap. 12. 2. Et multi de his qui dormiunt in
 terra pulvere evigilabunt, alij in vitam æ-
 ternam, & alij in opprobrium, ut videntur semper.
 Origenes lib. 28. in Isaiam: Licet ergo omnes
 resurgant, & unusquisq. in suo ordine resurgat,
 considerandum est tamen propter illi sermonem

Johannis, quem in Revelatione sua dicit: Beatus qui partem habet in resurrectione prima; in hoc secunda mors non habet potestatem; ne forte dividi omnis resurrectionis ratio in duas partes possit, id est in eos qui salvandi sunt justos; & in eos qui cruciandi sunt peccatores: ut sit una quidem bonorum, quæ dicitur prima; illa vero quæ est miserorum, secunda dicatur; & illam quidem in omnibus puram, hilarem, totius plenam letitiæ; illam vero alteram totam tristem, totam maroris plenam. Representat hunc locum Pamphilus in sua Apologia.

Gennad. De
dogmat.
cap. 6.

Quintemiam discimus ex Gennadio existimasse nonnullos duplex futurum resurgendi tempus; ac priore loco fuscitatum iri justos, secundo peccatores. Erit, inquit, resurrectio mortuorum omnium hominum, sed una, & insimul, & semel. Non prima justorum, & secunda peccatorum, ut fabula est somniorum; sed una omnium. Duplicem quoque resurrectionem commemorat Augustinus libr. 20. De Civit. Dei, cap. 6. aliam quæ nunc est, animarum videlicet, quæ a peccatis per poenitentiam resurgunt, atque illam esse ἀνάστασιν πνεύματος, de qua Apoc. 20. 5. aliam quæ futura est, corporum nimirum, quæ in postremo judicio a mortuis resurgent. At cap. 21. libri ejusdem resurrectionem justorum ab impiorum resurrectione fecernit. Sed & ἀνάστασις mortis æternæ ac damnationi nonnunquam opponitur. Fidem faciunt hæc Isidori Pelusiota verba: ἰσχυρὸν δὲ φησὶν οἱ ἅγιοι, ὅτι ἡ μὲν ζωὴ αἰώνια ἡ ζωὴ τοῦ ζῶντος, ἡ δὲ ζωὴ αἰώνια κακῆς, ἡ ζωὴ τοῦ περὶ τὸν πόλεμον. Ego vero dico tibi animam quæ bene vixerit, in resurrectionem ituram vitam; quæ vero male vixerit, in ignem æternum abituram: & illa Lactantii libr. 7. Divin. Instit. cap. 21. Tunc quorum fuerit probata justitia, hi premium immortalitatis accipient: quorum autem peccata & scelera detecta fuerint, non resurgent; sed cum impiis recondentur in eadem tenebras, ad certa supplicia destinati. ἀνάστασις itaque simpliciter eo sensu verisimile est ab Origene hoc loco usurpatam, quatenus mortis æternæ opponitur: futurum enim ut impii quoque resurgant ipse agnoscit supra in Matt. 18. p. 323. εἴποιοι δ' ἂν τις καὶ οἷα πότμον ὅτις, ἡ ἐσχατὴ ζωὴ, ὅτις τὸ ἐσχατὸν φάσις οὐκ ἐστὶν κατὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτι τὴν ἀνάστασιν ἡ κατὰ πορνείαν καὶ τὴν ἀβύσσον, &c. & libro 2. De resurrectione: Sane qualis fuerit uniuscujusque præparatio in hac vita, talis erit & resurrectio ejus. Qui beatus hic vixerit, corpus ejus in resurrectione diviniore splendore fulgebis. & apta ei mansio beatorum tribuetur locorum. Huic vero qui in malitia consenserit tempus sibi vite præsentis indultum, tale dabitur corpus quod sufficere & perdurare possit in pænis, &c. Idem quoque falius declarat libro 5, contra Celsum, & eandem hanc ipsi sententiam asserit

Pamphilus in Apologia; cum enim in quaestione de futura mortuorum resurrectione jam inde à vetustis temporibus multa peccasse dictus sit Origenes, & in nefarias ac à communi Orthodoxorum sensu discrepantes sententias incidisse; ab hac ipsum suspicione prohibere conatus est Pamphilus. Epiphanius autem Har. 64. cap. 10. quamvis Origenem inducat resurrectionem impugnantem; cum iis tamen eum committit, qui ex his Psalm. 1. verbis, Propterea non resurgent impij in judicio, resurrectionem malis abjudicabant. Ceterum hæc in Origenianis expendimus.

ἀλλὰ ἀνάλογον τῷ καὶ τὸν σωτῆρα διὸν ὅτι τὸ θεῶν, &c.) Hæc dura sunt; quæ tamen emolliiri, & commodius explicari queant, si ad vocem, ἀνάλογον, attenderimus. Non enim divina huic generationi parem ullam esse vult Origenes, sed affinitates illas & agnationes quæ in cælo obtinebunt, sacrosanctæ Verbi generationi in eo similes esse dicit, quod utraq; sine ulla genitalium membrorum opere administrantur; quas aliqui dispares utque quæque agnoscit Sententiam hanc suam lib. 1. De princip. cap. 2. disertè explicat, *Infundum autem est, inquit, & illicitum, Deum Patrem in generatione unigeniti Filii sui, atque in substantia sua ex æquare alicui vel hominum, vel aliorum animantium generanti; sed necesse est aliquid exceptum esse, Deoque dignum, cui nulla prorsus comparatio, non in rebus solum, sed ne in cogitatione solum, vel sensu inveniri potest, ut humana cogitatio possit apprehendere quomodo ingenuus Deus efficitur. Pater unigeniti Filii: & lib. 1. in Matthæum, apud Pamphilum in Apolog. Dubium non est quod nativitas ejus non est talis, ut quasi qui ante non fuerit, esse cœperit, sicut de nativitate hominum putatur: & libr. 5. in Johann. ex eadem Pamphili Apolog. Qui licet non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt; non tamen ea nativitate sunt, qua natus est unigenitus Filius.*

καρὸς τὸ τὴν αἰὲν τῶν αἰώνων, &c.) Valentinum P. 496. suggillat:

καρὸς τὸ τὸ ζῶντος τῆς ζωῆς, &c.) Origenes Hom. 39. in Luc. eandem proponit quaestionem, quam alia responsione dissolvit: tu locum consule.

ἀλλ' ὅτι ἀναστρεφόμενοι τοῖς ἐν ἐρανοῖς ἀγγέλοις) Deest aliquid: fortasse, ὁμοιωθῆσμεν, vel, ὁμοίαν ἰσομένων, vel aliquid ejusmodi. Vetus Interpres: hominibus videlicet factis in similitudinem Angelorum.

ἀναστρεφὲν ἐφ' ἑαυτὸν τὸν σωτῆρα) Vellege: in autem, P. 498. vel quod malim, quodque Veteri Interpretationi consonat: δυνάμει δὲ τῆς λέξης τὸ μυστικὸν δυνάμιν τὸ θεῶν εἶναι λέγει τὸς ἐσχατὰς ἀναστρεφὲν ἐφ' ἑαυτὸν τὸν σωτῆρα.

καὶ ὡς περὶ πλαιῖον εἰ δὶδ, &c.) Cerinthianos intellige de quibus Eusebius, & Epi-

phanus. Vel intellige Chiliaſtas, ſive Chilionetitas qui ortum à Papia S. Johannis diſcipulo traxerunt. Hi ſanctos poſt reſurrectionem cum Chriſto mille annis regnatos, & corporeis voluptatibus fruituros credebant, hoc Johannis decepti loco qui habetur Apocal. 20. 4, 5, 6. Vide Philaſtrium Har. 59. Origenes quidem pari futuros impios cum ſanctis conditione cenſuit, poſtquam diuturnis poenis fuerint exerciti, & Gentium plenitudo advenerit, ſed neque certum tempus præſixit ullum, neque corporeas illas poſt hanc vitam delicias agnoſcit; ideoque inter Chiliaſtas immerito à nonnullis refertur.

σωστας ἡμᾶς καὶ τοὺς ἀγαθούς (C. H. ἀγαθούς R. ἀγαθούς.)

P. 499. καὶ εἰς τὸν ὃ φησὶν ὅτι μύρια δυνάμεις, &c.) Hilarius Can. 22. in Matth. Hieronymus.

IN IOHANNEM.

P. 3. οἱ μὲν πλείους τὰ πολλὰ τοῦ βίῳ ὁρῶντες) Male Perionius hujus libri Interpres: *Plurimi quidem qui vitam in otio degunt*: melius Ambrosius Ferrarius: *Complures majori ex parte in vita tuenda occupati*: hoc eſt, ad mortalitatis hujus vitæ negotia attenti, ἑμπεπισμύνοι τοῖς τῷ βίῳ παρασκευαίαις, ut loquitur Apoſtolus 2. Tim. 2. 4. βίος non vitam ſolum ſignificat, ſed ea etiam quibus vitam toleratur.

καὶ ἐν βραχείῳ τὸ διαπαιτυμένον τῷ θεῷ ᾑσθόντες) Perionius vertit: *divinumque cultum exiguo tempore teneant*, incepte: optime Ferrarius: *et paucis cultores Dei nutriunt*: hoc eſt, pauca ad alendos Dei miniſtros conferunt: ex iis enim quæ Deo populus offerebat,alebantur Levita.

ἀφ' ἧς ἡμᾶς λαβόντες φάμεν) Fugit captum Ferrarij, & Perionij vocis hujus, λαβόντες, ſignificatio. Verte; *inde arrepta occasione dicimus*: λαβάνον enim hoc loco eſt, ἀφορμὴ λαμβάνειν. Unde, λαβὴ, ἀφορμή. Heſych.

ἀπαρχὴν ἐν παλαιῶν ἐξ ἧς, &c.) Nimirum poſtquam Antiochia redijt, quo à Mammæa Alexandri Severi matre fuerat accerſitus. Tunc enim Commentariis illuſtrare Scripturam exorſus eſt. Id vero munus Achæico itinere intermiſſum reſumſit Alexandriam denuo reverſus: ut fuſius in Origenianis oftendimus.

P. 4. καὶ δὲ ἡμᾶς εἰδέναι ὅτι τοῦτον ἔη, &c.) Quæ πρὸς τὸν ἡμᾶς Origenis, & LXX. Interpretes appellant, dicuntur Ebraeis מְבָרָכִים, eaque è frugibus integris, necdum elaboratis Deo offerenda excipiebantur, neque magna copia, neque certa. Offerebantur autem feſto primitiarum tempore, ἀπὸ τοῦ

πάντων καρπῶν, juxta præceptum Exod. 23. 16, 19. Eoram vero offerendorum ritus traditur Levit. 2. 14. At ἀπαρχὴ Judæis ſunt מַנְחָה, quæ ex univerſis frugibus jam elaboratis ſepoſitæ, Sacerdotibus tradebantur ea copia; quæ amplior eſſet ſexageſima parte, minor quadrageſima. Ut ex omnibus igitur frugibus excernerentur Therumoth, fruges univerſas jam ante collectas eſſe oportuit, quod contingebat in feſto Pentecoſtes, ut eſt Levit. 23. 15. Num. 28. 26. Deuter. 16. 9, 10. Sunt qui primitias novorum fructuum oblatas volunt menſe Tiſri, feſto ſcenopegia. Nam tum univerſos fructus fuiſſe collectos intelligitur ex Exod. 23. 16. & Levit. 23. 39. Atqui de fructibus quoque dabantur Therumoth; Num. 18. 13. Deuter. 18. 4. & 26. 2. Igitur data illa ſunt poſt collectionem fructuum, hoc eſt menſe Tiſri, in feſto Tabernaculorum. Atque hanc primitiarum oblationem videtur reſpexiſſe Origenes, cum ait, καὶ τὰς πάντα καρπὸς ἀνθρώπου ἀπαρχή, nam ante ſcenopegiam univerſi fructus, uvæ puta, & oleæ, neutiquam potuerunt eſſe collectæ.

λεκτίον ἡτοῖον, ἐν ſοφῶν, ἐν ῥησὶ, &c.) Peſſime hæc à Perionio accepta ſunt, neque ſatis bene à Ferrario. Verte: *Dicendum ſane eſt eorum qui ſapientes, et in Chriſto auxilium naſci ſunt, et in his prædictis Epistoſis, quoſidem mereantur, indigent teſtimoniis quæ in Legalibus et Prophetiſis ſcriptis continentur, hanc eſſe mentem, ut ſapientia quidem plena, et credibilia, et vehementer ſancita Apoſtolica eſſe dicant, ſed iis neutiquam conſimilia*: Hæc dicit Dominus omnipotens.

καὶ τὸν ἀποστολὴν) Ita C. R. & Ferrarius. Perionius tamen legit, τὸν, cui nos aſſentimur.

ἀλλὰ καὶ ἀποκριθεὶς) Retinendum illud, καὶ, quod prætermiſerunt Ferrarius, & Perionius.

πᾶσα δὲ ἡ καὶνὴ, τὸ εὐαγγέλιον ἐστὶν) Adnotavimus ſupra Pauli Epiſtolas Evangelij nomine affici.

μὴ καλῶς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς) Locushabetur Matth. 23. 8. ubi pro, καὶ θρηνητής, exemplaria quædam habent, διδάσκαλοι. Hunc autem verſum cum ſequenti confudit Origenes.

καὶ τὰς ὑμῶν ἐπὶ αὐτῆς διδάσκει) Origenes 2. 6. Tom. II. in Matth. p. 223. & Homil. 7. in Luc. Debemus in hoc loco ne ſimplices qui que decipiuntur, ea quæ ſolent Heretici opponere confutare: in tantam quippe neſcio quis prorupit inſaniam, ut aſſereret negatam fuiſſe Mariam à Salvatore, eo quod poſt natiuitatem illius junctæ fuerit Joſeph: & paulo poſt. Porro quod aſſerunt eam nupſiſſe poſt partum, unde approbet non habent: hi enim filij qui Joſeph dicebantur, non erant orti de Maria, neque eſt ulla Scriptura, quæ iſta commoveat.

movet. Addit adoram Genebrardus: *Helvidius post Origenem hanc heresim tenuit*; quo nomine cum carpit eximius temporum notitiorum Theologus, quasi priorem hujus Hæreseos assertorem Origenem, posteriorem Helvidium crediderit. Quod non ita est; id enim sibi voluit doctus Genebrardus, post Origenis aetatem exortum Helvidium, qui hoc dogma propugnavit. In eo certe errore fuisse Tertullianus creditur, eumque duobus locis prodidisse, libro De monogamia, cap. 8. & lib. De carne Christi, cap. 7. sed obscure, neque satis aperte. At clare eum cum aliis professus est Apollinarius, teste Epiphano, qui Antidicomarianitas eos appellat. Post Apollinarium eadem vāsanā laborarunt Eunomius, Helvidius, Iovinianus, & Bonosus. Sed hanc Hæresim luculento adversus Helvidium opere contrivit Hieronymus.

Epiph.
Hæc. 77.
cap. 26. &
Hæc. 71.
cap. 1.

P. 7.

ἐὺσεβήλιος ἐστὶ καὶ * * * ἀρετῆς.) Ferrarius: *est Evangelium quamvis ex, &c.* legebat, καὶ ἄν ἀρετῆς.) Hæc asterisco illustranda esse sine causa credit Perionius, nihil enim deest. Sic autem fuerat convertenda: *Quum enim unumquodque Evangelium sit concervationis nuntiorum utilium ei qui fidei adiungit, neque præter germanam sententiam intelligit, & emolumentum adferat, iure merito utilitatem parit.* Vocem hanc, παρεκδιζαμένην, neque Ferrarius, neque Perionius affecti sunt: ea usus est Origen. in Matth. 19. & voce item, παρεκδιζαμένην.

P. 8.

ἐν τῷ ἱεροῦ σαμαρετῶν προκειμένη) Deest, ὁρῶ. καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν) Ita legimus, secuti Regij Cod. apices, & Ferrarij ac Perionij interpretationem.

P. 9.

καὶ μὴ δέπω ἐπὶ τὸ πλῆρωμα) Hæc ita emendavimus, vestigiis harentes Codicis Reg. qui habebat, καὶ δέπω, & interpretationi Ferrarij, & Perionij.

P. 10.

καὶ τὴν πῆλιν ἐν ἱεροῦ) Ita C. R. quem secutus est Perionius. Ferrarius autem videtur legisse, πῶς ἐσαν ἱεροῦ, & recte quidem, mea sententia.

R. habet, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ, quod secutus est Perionius.

καρομένῃ ἢ ἢ ἐν τῇ ὁδῷ) C. R. καρομένην ἢ ἐν τῇ ὁδῷ. Leges: καρομένην ἢ ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς ἐλάλει ἡ μὴ τῇ ὁδῷ. Luc. 24. 32.

τὸ ὁρατὸν καὶ ἐν καρτῷ γινόμενον, &c.) Favet illud eorum conjectura, qui Rom. 10. 15. ὁρατὸν πείρας exponunt, *maturus, tempestivus*; commodo sane sensu, sed cui repugnat vox, καὶ Ελαί. 53. 7. quæ, *decoros, & speciosos*, significat: repugnat & Syri, & Arabis, & Ionathanis expositio: repugnat & ipse Origenes infra, & libr. 8. in Epist. ad Rom. ubi ad pulchritudinem refert.

ὁδόντων τὸν ἐπὶ τῷ ἐξ ὁδοῦ εἶμι ἢ ὁδοῦ) Hic parum vidit Ferrarius; plane autem cæcutivit Perionius. Verte: *in eo iter facientium qui dixit, Ego sum via*: cum recte enī dicatur: ὁδόντων τὸν ἐξ ὁδοῦ, hic dixit: ὁδόντων τὸν ἄλλων, quia Christus est ὁδός. Origen. infr. in Joh. 13. 7. ἐπὶ τῷ ὁδόντων τῷ ἐξ ὁδοῦ, καὶ ὁδόντων τὸν ἐπὶ τῷ τὸ ἐξ ὁδοῦ εἶμι ἢ ὁδοῦ.

ἐξ τῶν πατέρων τῶν ὁλῶν θεῶν) Ferrarius: *cum Patre*; perperam. Verte, *secundum Patrem*, post Patrem. Vnde locum hunc conciliare poteris cum illo altero Tomi octavi contra Celsum: ἵνα δὲ τινες, ὡς ἐν πῆλιν πεισυνόντων, & δεχομένων ὁδοῦ, καὶ τὴν προπύλαιαν ἱεροῦ, τὸν ὁδοῦ τὸν ἐπὶ τῷ πατρὶ θεῷ ἄλλ' ἢ τῷ ἡμῶν τοῖς, οἱ περὶ ὁδοῦ αὐτὸν ἐλθόντες, ὁ πατὴρ ὁ πέμψας καὶ μὴ ἔσθ') Supremum universorum Deum Filium non esse affirmat, sed Patrem: Filium vero universorum quidem Deum esse, sed post Patrem. Quæ quamvis male sonent, excusari tamen possunt, si omnia Filium à Patre accepisse meminerimus, ac proinde se esse universorum Deum Patri acceptum referre. Primo ergo & per se universorum Deus est Pater, quia à se Deus est: Filius secundo & per alium est universorum Deus, quia habet à Patre sic tanquam ab origine & principio ut sit Deus: est enim Deus de Deo, ut habet Symbolum. Sed hæc alibi.

παύσαι δὲ δὴ τὸν τοῦτον, &c.) Locum huic sanaveris, si legeris: καὶ δὴ τὸν ὁδοῦ ἐξ ὁδοῦ τῶν γεγραμμένων, quemadmodum videtur legisse Perionius, ejus interpretationem Ferrarianæ hoc loco prætulim: sic enim se habet: *Ex his ergo licebit intelligere ea quæ de eo scripta sunt, & vix enumerari possunt probando Iesum bonorum esse multitudine: atque ex his quæ ægre enumerari possunt, & scripta sunt, conlecturam accipere de iis quæ in ipso quidem insunt.*

ἐπὶ γεγραμμένων περὶ γεγραμμένων) C. R. περὶ γεγραμμένων.

τὴν ἀρτὴν τὰ ὅρα ἐφ' ὅ, &c.) Hæc male reddita sunt à Ferrario. Rectius Perionius: *Qui enim montes sunt, in quibus ipse qui loquitur inesse fatetur?*

ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐκ τῶν γεγραμμένων) &c.) ἢ δὲ ἄλλων, M

prætermisit Ferrarius; quod tamen retinendum erat. Pro, δυναμῆος, habebat C. R. δυναμῆος. Aliam interpunctionem secutus est Perionius, quæ nobis minime probatur.

P. 13. ὅτι πᾶς ὁ τῷ ἰσοῦ προσδότης ἔστι, &c.) Legendum fortasse: ὁ τῷ μαθητῇ τῷ ἰσοῦ προσδότης: quemadmodum Ferrarii, & Perionii interpretatio, & ipsa sententia postulant.

P. 14. πᾶς ἡ ἀρχὴ τῶ ἐναγγέλιον, &c.) Origenes lib. 2. contr. Cels. τί δὲ ἄτοπον, τὸ ἀρχὴν τῶ ἡμετέρου δόξματος, εὐτίστι τῶ ἐναγγέλιον, ἢ νόμον; &c.

ἔθεν θαυμάζω μοι εἶπαι, &c.) Hæc sunt & Basilidianorum, Valentinianorum, Cerdonianorum, Marcionitarum, aliorumque huiusmodi Hæreticorum Theologia. Quod supra sæpe notavimus.

ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὴν ἐκείνους, &c.) Hic suam de poenis Damnatorum sententiam non obscure declarat Origenes, de qua superius à nobis non semel actum est.

ὅστις ἐν τῇ δόξα καλῶς ὁ τῷ θεῷ ἰσάμενος) Vides Apocalypsim Johanni Apostolo tribui, contra Marcionistarum opinionem. Ita supra in Matth. 20.

P. 15. καὶ φυλάξω, καὶ σώσω) Perionius: & præsidio. Lege, φυλάξω, quemadmodum habent universa Apocalypsicæ exemplaria.

καὶ ἐν τούτων τῶν μὴ ἀντιπροσέχων δυναμῶν, &c.) Aqua hic hæret Ferrario, & Perionio. ἀντιπροσέχης quid sit, notum; solers ingenio & acutus: ἀντιπροσέχης, è contrario, bardus & stipes. Verte ergo: Cum hæc autem jam satis dicta sint, atque inde similia ex Scripturis colligere possint qui minime stolidi sunt & rudes.

P. 16. ἐν τῇ λειτουργίᾳ δόξα καλῶς ἔσται, &c.) Vocem hanc, δόξα καλῶς ἔσται, existimavit Ferrarius Scripturæ sacræ peculiarem esse; sed alicubi etiam apud Scriptores τὰς ἐξωθεν reperiri observatum est. Hic quoque suam Origenes de futura Damnatorum salute opinionem prodit. Porro quam hic in Dei cognitione, & contemplatione beatitudinem ponit, eandem alias in Dei similitudine collocat, nonnunquam & in eo sitam esse vult, unum cum Deo effici, quemadmodum demonstramus in Origenianis, ubi De poenis & præmiis differimus.

καὶ ἐν κοινήσει ἡ, τὸν πατέρα) Ita legerunt Ferrarius & Perionius. C. R. habet, καὶ ἐν κοινήσει, ἡ τὸν πατέρα.

βέλτιον δὲ, ὡς πρὸς τὸ δυνάμει, &c.) Alia proponit Origenes Hom. 1. in Genes. Cum enim ea qua facturus erat Deus, ex spiritu constarent & corpore; ista de causa in principio & ante omnia cælum dicitur factum, id est, omnis spiritalis substantia, super quam velut in Throno quodam, & sede Deus requiescit. Nec satis liquido tempus quo creati sunt Angeli cognoscere

se proficitur Proœm. libr. de Princip. Est etiam illud, inquit, in Ecclesiastica prædicatione esse Angelos Dei quosdam & virtutes bonas quæ ei ministrent ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sunt, & quomodo sint, non satis manifeste distinguitur.

καὶ ἀνακαίον ἐπὶ τοῖς αἰ, &c.) Hic operam suam Ferrarius abutitur. Probe Perionius: Scien- dumque est necessario, cum sancti vitam omnis materia corporisque experient in beatitudine traducerent, num is qui Draco appellatur postea quam a vita pura excidit, dignus fuit qui ante omnia in materia & corpore ligaretur. Notandum hic porro Angelis corpus & materiam detrahi ab Origene, quam iis in Matth. 22. circumposuit: sed hæc proponit, non asserit.

καὶ ἡ ψυχὴ τῶ ἡλίου ἐν σώματι) Syderibus vi. P. 17. tam non uno loco tribuere Origenem, idemque olim multis fuisse persuasum è Pamphilo supra docuimus ad Origen. Comment. in Matth. 18. Vertit Ferrar. Elie, sed nullo sensu.

παρὰ τοῖς ἀγγέλοις αὐτῶν ἐπιστάμενος) Marcionistis.

ἡ ἀπὸ τῶ μαθητῆος) Corrupta hæc Cod. Re. P. 11. gij Scriptura Perionio fraudi fuit, ut totum hunc locum pro more suo corrumperet. Lege, καὶ ἀπὸ, ita ut legit quoque Ferrarius.

δημιουργὸς δὲ ὁ χριστὸς αἰς ἀρχὴν, &c.) Hic Origenem castigat Petavius lib. 1. de Trinit. cap. 4. n. 4. & lib. 6. cap. 3. n. 6.

τὸ λόγον λαμβανόμενος) Aludit ad alteram λόγου P. 19. notationem, qua, ratio, significatur.

καὶ λεκίον ἐπὶ κήρας, &c.) Locum integrum sic restituo: καὶ λεκίον ἐπὶ κήρας, ἢ ἑτάς ἐπὶ τοῖς ἐμψύχοις σοφίαν ὁ θεὸς αὐτῇ ἐπέθηκε. καὶ τῷ ἐν αὐτῇ. Consentit Ferrarii interpretatio. Misere autem hic se jactat Perionius; sic enim legit: καὶ λεκίον ἐπὶ κήρας ἢ (id est ἰσοῦ) ἑτάς, ἐπὶ τοῖς ἐμψύχοις σοφίαν, &c. Vide quæ ad hunc locum notata sunt ab eruditissimo Petavio, lib. 1. de Trinit. cap. 4. n. 4. & lib. 6. cap. 3. n. 9.

ἀπὸ πάσης τὰς ἐκποιῶν) Ferrarius legebat ἐπανομίαν.

ὁ θεὸς μὲν ἐν πάντι ἐστι, &c.) Hæc quoque lib. 1. de Trinit. cap. 4. n. 4. confutat Petavius, quasi divinæ Verbi naturæ multiplices proprietates affingat Origenes; in quo sane magni Viri iudicium non sequor; nam hæc Christo, ut Deus simul & homo est, universa Origenes attribuit, & ut ad divinam Verbi naturam seorsum pertinere voluisset, verisimilius est hæc pro variis potius considerandi Verbi modis, quam pro divinæ ipsi naturæ infinitis qualitatibus habenda credidisse.

αὐτοὶ ἡ ἐλευθεροῦ δὲ δυναμῆος πᾶσα κρίσις) Le. P. 20. gifle videtur Ferrarius: ἡ ἐλευθεροῦ δὲ δυναμῆος πᾶσα κρίσις.

καὶ ποταμοὶ αὐτῶν ἐπὶ τῇ γῇ, &c.) Legebat

Ferrarius, ἐποία, sed parum hæc intellexit: *ῥυτίσθαι τὰ τέσσαρ'.* Verre: *que tales actantæ non fuissent, si in beatitudine sancti incepissent, & perseverassent.*

ὁ δὲ φημι θαυμάζειν τὸ πολλὸν) Ferrarius: *iam in quo me mirari dicam multorum ruditate*: postremam hanc vocem de suo videtur largitus, alterisco enim locum ad oram illustravit.

P. 22. ὁ μὲν ἱκανὸς ἐν τῇ σφύρῃ τῶν ἐνελγῶν, ἰούδαν) Supple; *αὐτὸν καλεῖ.* Perperam ergo hæc intellexit Ferrarius; recte Perionius: *Iacob quidem in ea benedictione, qua in liberos usus est, Iudam*; supple; cum appellat.

P. 23. καὶ ἔστιν ἄξιον ἐπιστῆσαι τοῖς, &c.) Valentinianos, Marcianos, & Colarbasios suggillat. Vide Irenæum lib. 1. cap. 10. Epiphanium Hæc. 34. quæ est Marciorum, cap. 4. & Hilarium lib. 10. de Trinit. Quam ipsorum Hæreticorum nefariam doctrinam post Origenis tempora renovavit Paulus Samosatenus. Philastrius Hæc. 64. Hic vero Origenis locus iis adjungendus est quos collegit Pamphilus in Apologia, ut eorum confutaret calumniam, qui perverso huic Valentini dogmati Origenem hæsisse iactabant. Ad hæc autem ejus verba cum non satis attendisset præstantissimus ætatis nostræ Theologus, eadem in illo reprehendit, quæ in Valentinianis ipse carpebat; quasi suam non illorum sententiam protulisset.

ἡ ἀκρίβεια μὲν ῥῶν διήρησιν) Legendum fortasse ἐπὶ ἐκείνων ῥῶν quod opponitur huic, ἐπὶ ᾧ τοῦ τῶν quod proxime sequitur: quod ipsum forsitan & ita emendandum, ἐπὶ δὲ τοῦτο.

ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν τοῖς λογικοῖς) Persuasum fuit Origeni Paris vim ad res omnes creatas, Filij ad res rationis compotes, Spiritus sancti ad sanctos duntaxat pertinere. Verba ipsius ἐ. lib. 1. ἐπὶ ἀρχῶν profert Iustinianus in calce Epistolæ ad Menam. Quam obrem acriter à Theophilo castigatus est in Paschali 1. Nos vero id in Origenianis accurate perpendimus.

P. 26. ἡ δὲ ἀδελφότης ὅλης ἀλυσιν) Hæc ex adolescentiori Academia deprompta sunt. Vid. Cic. Acad. 4.

ἀλλ' ἔτι ἐπὶ καὶ ἀλυσιν τὸ ἀδελφόν, &c.) ἀλυσιν quippe, & καὶ ἀλυσιν ὀpponuntur ἀντιφατικῶς, ἀλυσιν autem & ἡ ἐξέλιξις, ἐναντίας. Eorum vero quæ ἀντιφατικῶς ὀpponuntur alterutrum verum est; quæ ἐναντίας, non item.

οἱ μὲν φύσιν τοῦτοῦ γενημένου, &c.) Eærat Valentinianorum doctrina, qui tres diversas hominum naturas fingebant.

καὶ ἐν τῇ ἐν ἐραν, &c.) Vide Nos ad pag. 17. in Iohann.

τὸ ἀνυπέρθετον τῆς ἐπαγγελίας) Male Ferrarius, *supervenientiam promissionis*: vix tamen Latine reddere possis: illud enim est quo

promissa habent, ut minime differri possint.

κέρμεν ἀπαγγελίας) Ita legebat Perionius. Ferrarius vero: ἐπαγγελίας.

ὁ προδιδόντων ἐν τῇ, &c.) Hæc desiderantur in Ferrarij interpretatione, quæ ex Perionio ita supplebis: *etiam addent, non siliaberatur jam etiam participem esse filiorum Dei gloria.*

ὁ δὲ μὴ ἐλπίσται τιλικαῦτα τῇ, &c.) Locum hunc in Reg. Codice luxatum ita fortasse sanaveris: τῇ ἀνθρώπων κατακεχαριστῶν ἄλλοις, &c. τῇ προσλήματι, quod sequitur sit ex λήμα, cuius & significationem retinet; sed tamen vox insolens est.

καὶ ἀποκρίνοι τῇ χροί, &c.) Locum hiulcus, & corruptus, cui absque meliori codice medicinam facere velle temerarium est.

τὰ ἡγεμονικά τῇ ἀνθρώπων) Ferrarius: *hominum partes quas principales vocamus.* Perionius: *ea quæ in hominibus principatum obtinent.* Vertissent: *hominum mentes*: ἡγεμονικὸν enim quid sit nemo nescit.

καὶ πρακτικῇ τῇ σωζομένων ἐν αὐτοῖς γενομένη) P. 28. Vel hæc aliter legit, vel male intellexit Ferrarius. Probe Perionius: *quodque vim habet efficiendi eos, qui per eam salutem adipiscuntur.*

ἐὰν δὲ τις ζῇ, &c.) Valere hæc possunt adversus Origeni intentari solitam criminationem, quod Patris cognitionem majorem esse cognitione Filij statuerit. Quam quoniam in Origenianis excutimus, plura non addam.

ἐπὶ ἐν τῇ πατρὶ καὶ τῇ υἱῷ, &c.) Perionius P. 29. legebat, ἡ, nos correximus ἡ quo sententia continetur. C. R. habet ἡ,

ὁ ἐπὶ τὴν πατρὶ καὶ μακαριότητα) Prætermisit Ferrarius, μακαριότητα.

τὴν ῥῶν ἐν ὑπάρχουσιν) Legisse videtur Perion. εὐπαρχουσιν. Scribe, τὴν ὑπάρχουσιν.

ὁ μὴ ἐλεπόμην ἐξ ὧν πατὴρ ἀδελφῶν) Postrema hæc à Perionio omissa sunt.

ἀγαθὸν ἡμῶν τὰς ἐν τῇ σωτῆρι, &c.) Ita legit Perionius; at Ferrarius, ἀγαθὸν ὅντων, quod rectum est.

σπέρμα τῶν εἰρημίων, &c.) Aliter notionem istam vitis Christo aptat Origenes Homil. 17. in Genes. *Vitis ergo Christus ex ea parte dicitur, qua naturam suscepit humanam, ad quam Deus Verbum pullum suum alligat; id est populum suum conjungit & sociat ei conversationi quam ipse exegit in carne: ut imitatione ipsius pullus qui ad ipsam alligatus est, efficiatur cum illo & Filius Dei, & coheres Christi.*

ὁ ποτιμωτατὸς ἐπὶ λόγος) Ferrarius reddit, ratio, Perionius, *Verbum*, recte: malim tamen, *Sermo*.

κατατροπὴ τῆς καὶ ἐκπινόμενα) Ita Cod. Reg. at Ferrarius videtur legisse, ἐκπινόμενα. Perionius antiquum hic obtinet, totumque locum misere deformat.

καὶ ἄλλα τὰ ἐν τῷ πνεύματι, &c.) Origenes lib. 1. in Epistolam ad Romanos, cap. 5. eundem hunc Pauli locum exponens, Ex quo videlicet, inquit, ostendit esse quendam praefer hanc quae commemoravit, quae nominantur quidem in hoc saeculo, non tamen ab ipso enumerata fuerint, forte nec ab alio aliquo intellecta: esse vero alia quae in hoc saeculo quidem non nominantur, tamen nominabuntur. Nec unus id sibi persuasit Origenes praeter eos Angelorum ordines qui nominantur in Scriptura, alios esse numero infinitos, & hominibus ignotos: Scripsit siquidem Chrysostomus Homil. 4. de Incompr. ἐστὶ γὰρ οἱ ἐν τῷ αἰνῶνι οὐκ ὁνομαζόμενοι. Sunt enim, sunt & aliae virtutes, quarum nomina quidem scimus. Quod paulo post ex supra memorato Pauli ad Ephesios loco colligere se proficitur. Atque id ipsum iterat Orat. 5. contr. Anomaeos, & Homil. 3. in Epistolam ad Ephesios. Assentientur Chrysostomo Theodoretus in eundem ejusdem Epistolae locum, & Oecumenius, & Theophylactus. ἐκείνη οὐκ ἔστιν ἐν τῷ αἰνῶνι, παρὰ, &c.) καὶ ὁ πᾶς οὗτος ὁ κόσμος.

καὶ σαφὲς γέγονεν ἀνθρώποις ἀνθρώποις, καὶ ἀγγέλοις ἀγγέλοις) Origenes lib. 1. in Epistolam ad Romanos. Hoc quod apparuit Angelis, non eis ab-que Evangelio apparuit, sicut nec nobis quidem hominibus, ad quos missum se dicit, evangelizare pauperibus, dimittere captivos in remissionem, & annunciare annum Domini acceptum, Si ergo cum apparuit, nobis omnibus hominibus non sine Evangelio apparuit, consequentia videtur ostendere, quod etiam Angelico ordini non sine Evangelio apparuerit, illo fortassis quod aeternum Evangelium à Iohanne memoratum supra edocimus. Si vero etiam in reliquis caelestibus ordinibus tale aliquid gestum esse ab eo suspicandum sit, in ea quae singuli quique sunt forma apparuit eis, annuncians pacem, quoniam quidem per sanguinem crucis suae pacificavit non solum quae in terra, sed quae in caelis sunt, etiam tu apud te ipsum discuto. Hunc errorem, jam ante Origenem, in aliquibus castigaverat Tertullianus libr. De carn. Christi, cap. 14. & in ipso demum Origene damnatus est quarto è novem anathematismis Justiniani Epistolae ad Menam subiectis. Sed de his pluribus disputamus in Origenianis.

καὶ δὲ τὸ αἰνῶν, &c.) Infra Tom. 2. p. 45. μὴ πο-τε δὲ ὡς φησιν ἱερὸς τίνος γένεως, ὅπως ὁ νῦν θεολογούμενος ἵσως λόγος ἐγγράφῃ παρὰ ὡς δὲ ὁπο-σταλὲς ἔπειτα τὸ παρὰ τὸν ὡς μὴ τὸν. Nempe ei quoque adhæsit opinioni Origenes, quam magna Patrum pars amplexa est, Filium ipsum Dei Patriarchis & Prophetis apparuisse. Vide Sixtum Senens. libr. 5. Annot. 102.

ὡς πλείονες ἔχοντες ἀνθρώπους, &c.) Triplex rerum ratione pollentium genus statuit, Angelorum, hominum, & τῶν κατὰ χυλίων,

inter quae Dæmones recenset. Cum autem omnia omnibus ratione praeclatis factum dicat Sospitatore; hominibus hominem, cum carnem assumpsit; Angelis Angelum, cum Patriarchis & Prophetis visus est; tertium divisionis membrum executus est, & Christum ad lucrificandam τὰ κατὰ χυλίων, sese iis similem fecisse docet, quando factus est inter mortuos liber. Nam cum duplici genere constent κατὰ χυλίων, Dæmonum, & defunctorum hominum, cumque horum jam antea formam sumississet Christus quando homo factus est, illorum fumere debuit. Ferrarius male reddidit, παρὰ ἀνθρώπων, in hominibus: verte, pra hominibus.

καὶ ἐξελύσθη τὸν ἐν καὶ, &c.) Cod. Reg. ha. p. 36. bet, ἐξελύσθη, nos legimus, ἐξελύσθη, supple, πῶς, quod praecedit. Quam lectionem secutus sit Ferrarius ex ipsius interpretatione vix liquet: Perionium enim non moror.

ἵνα διαδοχῶν καὶ τὸν ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα, &c.) Animas omnes corporibus antiquiores credidit Origenes, quod dogma ad ipsam quoque Christi animam pertinere voluit. Hanc autem Verbo conjunctam fuisse, antequam corpori adjungeretur, ipse quoque docuit lib. 2. De princip. cap. 6. Illa anima, inquit, de qua dixit Iesus, quia nemo auferet à me animam meam, ab initio creatura, & deinceps, inseparabiliter ei, atque indissociabiliter inhaerens, ut pote Sapientia & Verbo Dei, & veritati, ac lucivera, & tota totum recipiens, atque in eius lucem, splendoremque ipsa cedens, facta est cum ipso principaliter unus spiritus. Sed hæc disputantur in Origenianis.

καὶ γὰρ ἵσθαι αὐτὸν, &c.) Iterata hæc vocum illarum, ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πνεύματι, repetitio causæ fuit cur à Ferrario, vel in ejus codice totum comma omitteretur, quemadmodum librariis usuvenire solet.

πλὴν ἀνθρώπων τὸν κατὰ χυλίων, &c.) Illud non agnoscit Ferrarius, quod Perionius post Reg. Codicem repræsentat. καὶ ὁ δὲ ὁμολογούμενος ἀνθρώπος, &c.) Legoban Ferrarius, ὁμολογούμενος, sed proba est Cod. Reg. scriptura, quam sic veritas: Nos vero Christum vere Dei potentiam esse fatentes, quacunque res vi pollent, ipsius esse participes, per ipsum habemus.

καὶ τὸ δόξα, &c.) Leg. παρὰ.

καὶ εἰ μὴ ἐν ἀλλοις, &c.) Codex Reg. habebat, καὶ εἰ μὴ ἐν ἀλλοις. Deest hic aliqua existimavit Perionius: nos ita locum resatum iri credimus, si legatur: καὶ εἰ μὴ, &c. supra enim legitur: ἐπὶ τῶν πνεύματι εἰ μὴ κατὰ χυλίων, &c. καὶ εἰ μὴ ἐν ἀλλοις, plane hæc est genuina lectio.

τὸ δὲ ὅτι τὸν ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, &c.) Leg. gendum fortasse, τὸ δὲ κινῶσαι τὸν, &c. mox,

δυνάμει λέγειν, Marcionitas porro hic, com-
rumque gregales intellige.

μειζονα δὲ τοῦτου τὸν πατέρα) Vide Johann.
14. 28. Ita Origenes infr. p. 56. in Johann.
ἐπὶ τοῖνυ καὶ ἐνθάδε εἰ πάντα θῆτε τὸ λόγον ἐν ἑ-
αυτοῖς, ὅτι τὸ πᾶν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ κρείττονος καὶ
μειζονος πατρὸς τὸν λόγον, τίς δ' ἐν ἀλλοῖς ὁ-
τις ἀνὴρ, ἢ ὁ πατήρ; & Tom. 13. pag. 201. in Jo-
hann. τὰ ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὸν πᾶν αἰώνιον ζῶν
εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν αἰώνιον ζῶν πατέρα, ὁ ἁπλοῦς γὰρ
ἢ ζῶν, ὁ δὲ μείζων τῷ ἁπλοῦς μείζων τῆς ζωῆς
Sed hæc alibi.

ὑπὲρ ἢ τισι καὶ, &c.) Lege, ἢ ὑπὲρ. Ori-
genes infra Tom. 28. in Johann. 11. 49. 50.
καὶ συζητῶν τὸν ὅτι ὅπως ἡδέετι, ἢ, ἡ καὶ εἰς τοῦ, ὑπὲρ
πᾶντος γένους θανάτου. Posteriorem quoque
hanc lectionem sequitur Ambrosius lib. 2.
De fide, ad Gratianum, cap. 4. Immerito
igitur Nestorianis loci hujus depravatio-
nem tribuit Græcus ille Scholiastes, quem
laudat Beza, ut pote quæ jam longe ante
Nestorium extaret.

P. 39. οὐκ ὑπὲρ ἀφ' ὧν; &c.) Et in his Observa-
tionibus, & in Origenianis quæstionem de
morte à Christo pro fide obita venti-
lavimus.

ἐπὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν, &c.)
Sensus est: Quoniam autem accipit regnum
à Rege, quem sibi præfecerant filii Israël, cui-
que imperium Deo nequitiam annuente tradi-
derant, neque Deo conciliaverant; & quoniam
bella Domini gerens, filio suo, populo nimirum,
pacem comparat, &c.

εἰ μὴ ἀπὸ ἐπὶ τῶν, &c.) Verte: nisi fortasse,
quod flos sit perfectior flore, ipsaque florum
emissione, quæ de iis dicitur qui fructus perfe-
ctos nondum tulerunt, perfecti id quod supra
flore[m] Christi est, capiant.

P. 40. ἢ ὁ πατὴρ αὐτῶν πεπειραμένοι) Perionius:
qui autem ejus virga tentati & probati sunt:
ita & Ferrarius. Videntur legisse: οἱ δὲ πατὴρ
αὐτῶν πεπειραμένοι. Inalim ego: οἱ δὲ πατὴρ αὐτῶν
πεπειραμένοι.

τελευταῖον πορὶ τὸν λόγον, &c.) Male Ferrarius:
pessime Perionius: extrema prima dispu-
tatione. Verte: Denique antequam ad vocis,
λόγος, examen accedamus.

ἵνα ὁ πατὴρ τῆς λόγου διομασίας) Valenti-
nianos intellige, qui Filium per prolatio-
nem genitum esse arbitrabantur.

διότι περὶ ζητεῖς καὶ ἕω, &c.) Ad verbum Pe-
rionius: Itaque eum quæri non extra eos qui
querunt, ab iis qui eum invenire constituent,
nos docet Apostolus.

P. 43. πῶς γὰρ εἰ ὁ πατήρ τῶν ἑλπίων, &c.) Hæc præte-
rita sunt à Ferrario, quem fecellit geminum
illud: ἐν χιλιεσσι σου.

P. 45. ὁ μὲν ἐν πολλοῖς) Pro, οἱ πολλοί, quod notan-
dum.

ὡς ἐν γὰρ ἐρμηνεύει, σαφὲς ἐστίν, &c.) A yw
servavit, sit ywn Olsee, quod significatio-
nem activam postulat potius quam passi-

vam. Beeri vero est, ירא, à ירא, putem-
anabulans, quod sequitur, rectum est.
Hefych. ἀναβλυσάμενος καὶ ἀναβλυσάμενος. quam
Hefychii vocem immerito suspectam habet
Stephanus.

ἐρμηνεύει γὰρ, μεταφραστικὸς ἰαώ) Hæc procli-
via sunt, & Ferrarii tamen ac Perionii
captum fugerunt. Jeremias est ירמיה, à,
ירח, extolli, & ירח, quod Samaritæ per
יחזק, Eusebius per יחזק, Theodoretus per
יאחזק. Græci veteres per יאחז exprimebant.
Notum illud Apollinis Clarii apud Macro-
bium:

Macrobius.
Saturn.

Φράζω τὸν πατέρα ὑπακούοντα ἑμῶν ἰαώ.

τίθωσι μὲν γὰρ τὸ ἀρξάν, ὅτι, &c.) Distinctio P. 46.
hæc nonnullorum convitia in Origenem
concitavit. Eam quidem Chrysostomus
dissimulato auctoris nomine explodit. At-
tendissent quomodo in sequentibus expli-
cata sit: Pater, inquit, quod ex se Deus sit,
hoc est, αὐτόθεν, ὁ δὲ υἱὸς appellatur: Filius,
quod sit Deus à Patre, Deus de Deo, ut
loquitur Nicænum Concilium, &c. dicen-
dus est.

Chrysost.
Hom. 3. in
Johann.

ἐν τῷ ὅτι, &c.) Sententia hæc est to-
tius hujus disputationis. Quemadmo-
dum à Patre qui est αὐτόθεν, &c. habet Filius ut
sit Deus, & ceteri qui Dij appellantur, quia
principium totius divinitatis Pater est: ita
à Filio qui est, ἐκ λόγου ratio, & fons totius ra-
tionis, habent ij qui ratione utuntur ut sint
rationis participes. Igitur ut divinitatem
suam Filio communicat Pater, ita rationem
iis qui rationis participes sunt communi-
cat Filius. Pater principium est divinitatis
Filij; Filius principium est rationis eorum,
qui rationis capaces sunt. Atque eo sensu
ut se habet Pater ad Filium, ita Filius ad ea
quæ ratione pollent. Comparatio ergo hæc
est, atque ea imperfecta & in multis claudi-
cans. Pater autem quia principium est &
fons divinitatis totius, inde eum ἀληθινόν
θεόν appellavit; reliqui autem θεοὶ τῇ μετῴχῃ
τῷ θεῷ γινόμενοι: Filius nimirum, & qui Dij
dicuntur. At divinitatem à Patre non uno
modo recipiunt; Filius enim ita Deus est à
Patre, ut una eademque divinitate Pater &
Filius polleant; reliqui autem Dij, diversa,
dispari, & inæquali divinitate præditi sint.

Ne quemquam igitur moveat vox γινόμενοι:
quæ iis omnibus convenit qui ab alio ha-
bent ut sint, sive per generationem; sive per
processionem, sive per creationem; ut
paulo infra demonstrabimus. Nonnunquā
vero simpliciter, *existere, esse*, significat. At-
que hæc quidem posterior notatio huic ipsi
loco videtur tribuenda. His ita explicatis,
facile viri cujusdam eruditissimi refelluntur
criminationes, qui ex hoc loco violatæ
Filij dignitatis reum Origenem peragit: li-

cer alias sæpe in eodem argumento lapsus
fit.

ἄνθρωποι ἀνεμύνηται ἰδιότητα, &c.) Ea fuit Nocti Hærefis circa Origenis ætatem exorta, nec multo post à Sabellio amplificata.

ἡ ἀρχαὶ αὐτῶν τὴν θεότητα, &c.) Origen. lib. 7. in
Epist. ad Roman. cap. 9. *Et miror quomodo qui-
dam legentes quod idem Apostolus in aliis dicit :
Unus Deus Pater ex quo omnia , & unus Do-
minus Iesus Christus per quem omnia , negent
Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos Deos
dicere videantur.*

P. 47.
 ἀλλὰ θεὸς κυριώτερον αὐτὸν λέγει τὸ) Lege, λέγοις,
 plana omnia fient, & hiatus ille explebitur,
 quem hic inesse sine causa credidit Perio-
 nius.

διὰ τὴν ἐν τῇ ἀποστολῇ ἰσχυρίαν, &c.) Audiendus in hunc locum Dionys. Petaviuslib. 1. de Trin. cap. 4. n. 5. Mihi tamen id dolet, iniquum adeo in Origenem se gessisse virum magnum, ut quæ minus sana in eo deprehenduntur, germana esse, neque ab Arianis inserta, contra Rufini testimonium pertenderit: quæ vero orthodoxæ sunt fidei, amica manu adtexta fuisse contra Athanasij auctoritatem crediderit.

ὁ παρὸς τὸν Θεόν, αὐτὸς Θεὸς λόγος) Perionius & Ferrar.
recte legebant, ὡν, sed à superioribus vir-
gula sejugabant : nos conjungenda cense-
mus, & ita vertenda: *quod apud Deum est
Deus Verbum.*

ἡ τοιαύτῳ ἡγομένῳ σαρκί, &c.) lege, ἡ τοιαύτῃ.
Alludit ad 2. Cor. 5. 16.

της ἐκλογῆς ἐστὶ θεός) ἐκλογὴ, id est, *Electi*: Ita Rom. 11. 7. ubi & quidam vocem hanc, unde huc traducta est, ita verterunt.

P. 48. ἡλιος & σελήνη, &c.) Clementem hic
 designat quibus hæc verba sunt Strom. 6.
 εἰπεὶ δὲ ὁ κύριος θεὸς αὐτὴν περιγνώσκει ἀνὰ μὴν πιστεύοντα
 τούτων, ἔδωκεν ἅπαντας τὴν γῆν αὐτῶν ἀναδέξασθαι
 τελευτᾶσιν, ἔδωκε μὲν φιλοσοφίαν αὐτοῖς, ἀλλὰ ὅσοι
 πίστεως, ἔδωκε θεὸν ἵλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὰ
 ἀστραὶς ἁρρηκεῖν. αὐτοῖσι ποῦ ὁ θεὸς τοῖς ἔθνεσι, φαίνεται
 ὁ νόμος, ἵνα μὴ τέλειον αἰθεὶ ἡνυμνεύοι τελέως καὶ
 διαφασίσῃ· οἱ ὅτι καὶ ταύτην γενόμενοι τῇ ἐντολῇ
 ἀρχοῦμενοι, γυμνοῖσι προσεχρηκότες ἀγάλλονται, καὶ
 μὴ μετανοήσουσι, κείνοι δὲ οἰοῦν ὅτι συνηθύντες, καὶ
 ἡθελήσαν πιστεύσαι τῷ θεῷ. οἱ μὲν οὖν διὰ θελήσαντες
 καὶ ἐκπύοντες ἀειψοῦντο πιστοί. καὶ μάλιν κἀκεῖνοι οἱ
 ἀπὸ τῆς ἡβᾶς ἄρρων σέβουσιν, καὶ ἐπαναδραμονέει ἐπὶ
 τὴν τύτταν ποιητὴν. ὁ δὲ δὲ δὴ αὐτὴν δεῖξαι ὡς ἐθε-
 σιν ἀνακλῆσαι πρὸς θεὸν διὰ τῆς ἡβᾶς ἄρρων ἁρρηκείας.
 Quia enim noverat Deus, ut pote præfatus,
 hunc non crediturum, nihilominus tamen ut
 perfectionem reciperet cujus capax erat, dedit ei
 quidem philosophiam, sed ante fidem: dedit au-
 tem Solem, & Lunam, & Astra ad religionem:
 quæ Gentibus fecit Deus, inquit Lex, ne funditus
 Athei effecti, funditus pereant. At illi in hoc præ-
 cepto inconsiderati, in sculptiles defixi statuas,

nisi paenitentiam agant judicantur: hi quidem
quia cum possent, noluerunt Deo credere; illi
vero qui etiamsi vellent, non conati sunt tamen
fideles evadere; & ij etiam qui ab Astrorum
cultu, adeorum conditorem non recurrerunt.
Hæc enim via erat at Gentibus data, ad Deum per
Astrorum cultum assurgere.

τέταρτοι δὲ ὡς τῶν τοῦτο, &c.) Epicurei.

ὅτι τὸ ἀγρίον (καὶ τὰ ματος &c.) Totus ille locus, P. 47.
usque ad, ^{καὶ} ^{τὸ} ^{ἀγρίον} ^{καὶ} ^{τὰ} ^{ματος} &c. in Ferrariana
interpretatione desiderabatur, quem nos ē
Perioniana, mutatis duntaxat nonnullis,
supplevimus. Idem quoque in toto hoc
opere à nobis factum est, quotiescunque
Ferrariana interpretatio deficiebat, quod
nonnunquam contingere observavimus,
quam error aliquis occurrit: velut in iis
quæ sequuntur. Nempe Filium Patre inferio-
rem posuit, pro more suo, ut in Originianis
probavimus. Quæ subicit autem de Verbo-
rum differentis, futilia sâne sunt, ne quid
peius dicam.

ἄπειρον δὲ πλείονας φάσκει, &c.) Hæc per- P. 70.
 peram à Ferrario & Perionio interpretata
 sunt. Vértè: *Abfurdum est autem dicere plures
 vocis hujus, Sermo, composites fieri, & hujus, Sa-
 pientia, & illius, Iustitia.* Legimus quippe,
 καὶ τῆς, σοφία, (supple προσρητορίας) καὶ τῆς, δικαιο-
 συνῆς.
 ἀφορμὰς ἂν εἰρηρῶ τὴ ἀσθενεστάτην, &c.) P. 71.
 Nullo sensu hæc reddiderunt Ferrarius &
 Perionius. Legas, παρακλιεῖσθαι proclivis erit
 interpretatio. παρακλιεῖσθαι autem est, præter
 germanam sententiam intelligere & expli-
 care. Vide Nos supra ad p. 7. in Joh.

λόγος δὲ διπολύτως ἐκ εἴρητο καὶ) Sic interpunge:
λόγος δὲ διπολύτως ἐκ εἴρητο, καὶ.

ἀν πολλῆς χρείας, &c. Ita legebatur Ferrarius:
at in Cod. Regio vox, μάτην, aliena manu in-
ferat fuerat, ut ita legeretur μάτην ἀν πολλῆς,
&c. Hanc lectionem secutus est Perionius, &
nos ita lebamur, ut illam Ferrarij plane
repudiemus.

τῇ τῷ ἐπαρίῳ εἰκόνι) Inepa lectio; quam ta-
men secutus est Perionius: *Et is qui agni im-
agine ornati sunt*, Lege, ἐπουρανί. alludit enim
ad 1. Cor. 15. 49. Ἰδὲ αὐτὸς ἡμεῖς ὁμοιωθήσμεθα
illo excludit.

καὶ αὐτὴ τὸ δίκαιον καλέμενον ἐξισωθῆαι πάντα τὰ
 δικαιοσύνη) Sic operam suam ludunt Ferra-
 rius, & Perionius. Verte: *ut hoc ejus quod ap-
 pellatur justum, justitia omnino exaequetur.*

ἡ ἱ αὐτῶν τιν ἀναγορεύσασα ἀλλήθιναι· ἐκ ἀλλήθιναι, p. 19
 &c.) Hæc habebat Cod. R. quem secutus est
 Perionius per summam ἀκρίστιαν. Lege, ἡ ἱ
 αὐτῶν ἀναγορεύσασα ἀλλήθιναι· Atillam perico-
 pen, ἐκ ἀλλήθιναι, &c. ad oram Cod. Regij ma-
 nus recentior attexuerat. Eam comprobant
 Ferrarius, & Perionius, & plane genuina est.

τὸν δὲ θεὸν ὁ δὲ θεὸς ὁ δὲ θεὸς, &c.) Hæc miſerèa Ferrario diſtorta ſunt. Inſcite quoque Perionius: Sed tamen unum eſt hominem, quæ Deus faciet in eorum aſtutia. Legēbat: ὁ δὲ θεὸς. Verre: unum vero eſt ex illis quæ comprehendit Deus. Reſpexit Origenes ad Job. 5. 13. & 1. Cor. 3. 19.

P. 54. ἰσὺς τὰ μὴ εἰς ἐκείνους, &c.) Sic C. R. legendum tamen, ἰσὺς. ita Ferrarius & Perionius, & id quoque ratio poſtulat.

ἐπὶ τῷ ἵππῳ ἐκείνῳ ὁ, &c.) Ferrarius: veſtigis ingredi caput. Perionius: quandoquidem veſtigia imprimuntur. Verre: quoniam veſtigis & notis circumdatus eſt.

καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ ἐκείνου, &c.) Finem quoque hic Damnatorum poenis ſtatuit.

P. 55. ἀλλὰ, πότε, ἢ ἐν τίνι, &c.) Videtur aliter legiſſe Ferrarius. Recte Perionius: Sed quando, vel in quo apud Deum? Hoc enim, inquit, erat in principio apud Deum.

P. 56. ἔτι τὸν καὶ ἐκείνους εἰς πάντα, &c.) Impe-rite hic lapſus eſt. Origenes cum à Patre omnia condita ſtatuit, non etiā Verbo, ut demonſtramus in Origenianis.

ὁρῶντες αὐτὸ τὸ λόγον τυγχάνοντες) Hæc videtur ex ejus perſona dicere, cujus ſententiam exponit, non ex ſua.

ἐπὶ τὸ ἀγνόντων αὐτὸ λέγειν) Si per ἀγνόντων, non creatum, vel, non genitum intelligas, Spiritui ſancto conveniet: ſi pro eo quod principio caret uſurpetur, non item. Hinc eſt, cur eam appellationem à Spiritu ſancto vetuſti Patres removeri velint. Baſilius quidem Hom. 17. contr. Sabell. idcirco Spiritum ſanctum ab hoc vocabulo prohibet, quod hæc captum humanæ mentis ſuperent: Theodoretus autem Dialog. 3. quod vox ejusmodi in Scripturis ſacris Spiritui ſancto minime tribuatur.

ἔτι δὲ τίς ἐστιν, &c.) Hæc cum ſequentibus, ad id uſque, ἐπὶ εἰς τὸ πάντα, &c. in Ferrariana interpretatione non comparent: obſervavimus quippe loca Origenis aliqua perverſæ doctrinæ labe ſœdata, ſive in ipſius Auctoris, ſive in Lectorum gratiam à Ferrario fuiſſe recita. Nos hic aſcivimus Perioniam, quam & locis aliquibus correximus.

ὁ ματρίων μὲν ἐστὶν τὸν, &c.) Unam tantum Patris & Filij perſonam credidit Noëtus, cujus errorem deinde amplexus Sabellius Patrem cum Filio, & Spiritu ſancto confudit. Poſt Nicænam Synodum emergens iterum hæc Hæreſis ab Antiochena Synodo damnata eſt, uti reſert Hilarus in libro de Synodis.

τὸν πατέρα, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα) Inſere, καὶ υἱόν, quod à Typographo prætermiſſum eſt.

ὁ ἀγνόντων μὲν ἑτέροι τὸ πάρος ἢ πρὸς αὐτοῖς) Origenes lib. 1. de Princip. cap. 2. Ita ergo & ab eo (Patre) Filij ſubſiſtentia generatur:

quod neceſſe eſt imprimis ſuſcipi ab his qui nihil ingentum, ideſt innatum, præter ſolum Deum Patrem ſatentur. quem locū repetit Pamphilus in Apolog. Hieronymus Ep. 59. ad Avitum, de Origene loquens: De quo (Spiritu ſancto) inquit, cum ignorare ſe dicat, utrum factus ſit, an inſectus; in poſterioribus quid de eo ſentiret, expreſſit, nihil abſque ſolo Patre inſectum eſſe confirmans. Vocem ἀγνόντων, quam ingentum vertit Ruſinus, Latini quidam Patres, inſectum, & inoperatum, & originis experis expoſuerunt. Veteres quoque Græci Scriptores quos laudat Athanaſius, dicebant. ἐν τῷ ἀγνόντων ὁ πατήρ. Unares eſt inſecta, Pater. Multiplex quippe eſt vocis, ἀγνόντων, ſignificatio, qua abuſi Ariani & Anomœi diu ſimpliciores homines ludificati ſunt. At audiendus Athanaſius qui ſic ſcribit: καὶ ἀγνόντων δὲ οἱ καὶ οἱ εἰρηότες ἐν τῷ ἀγνόντων, τὸν πατέρα λέγοντες, καὶ ὡς ἡμεῖς καὶ ποιήματος οὐκ ἐστὶν λόγον ὅτι οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' οἱ μὴ ἔχοντες αὐτοῦ. Non ignoramus autem eos qui dixerunt unam rem eſſe inſectam, Patrem nimirum, non ita ſcripſiſſe quaſi Verbum factum & conditum ſit, ſed quia (Pater) cauſam & auctorem non habet.

προοίμια τὸ πάντων δὲ τὸ λόγον ὑποκρίνεται, &c.) Hæc quantumvis dura, facile excuſabimus, ſi dicamus proceſſionem Spiritus ſancti hic ſignificari, & eo quidem modo quo ipſam antiqui Eccleſiæ Patres explicarunt, dicentes à Patre per Filium procedere Spiritum ſanctum Cyrillus libr. De recta fide, ad Theod. Spiritum ſanctum ſcribit eſſe ἐξ υἱο, & δι' υἱο, & 1. 1. De adorat. ἐκ παλαιοῦ δι' υἱο προχομένου πνεύματος, quod idem repetit in Epistol. ad Reginas, & variis locis. Damascenus libr. 1. De fid. orthod. cap. 18. καὶ ὡς δι' πνεύματος, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ, ἐκ τῶ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Et Filij Spiritus, non quaſi ex ipſo, ſed quaſi per ipſum à Patre procedens. Tertullianus cap. 4. adv. Praxeam: Spiritum non aliunde puto quam à Patre per Filium. Hilarus libr. 12. de Trinit. Conſerva hanc, oro, fidei meæ religionem, ut ſemper obtineam Patrem ſcilicet te, & Filium tuum una tecum adorem, & Spiritum ſanctum tuum, qui eſt per Verigenitum tuum, promerear. Vide item Florentinum Concilium, & Thomam 1. q. 36. a. 3. Ait quidem Paulus 1. Cor. 8. 6. Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, & Col. 1. 16. Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt. Quibus verbis inductus Aëtius Anomœorum anteſignanus Patrem inter & Filium diſcrimen ineſſe credidit, ut primaria cauſa eſſet Pater, inſtrumentum vero Filius. Hanc autem veſaniam caſtigat Baſilius libro de Spiritu ſancto, accurateque demonſtrat, voces illas, ἐξ υἱο, & δι' υἱο in Scripturis promiſcue uſurpari; hic autem Patri & Filio fuiſſe ſeorſum attributas, ut

Athanaſ.
de Syn.
Arim. &
Seleuc. &
Orat. 2.
cogit.
Arian.

hypostases discernentur: cum ea cateroquin quæ sunt à Patre, à Filio quoque fiant. Audiendus imprimis Cyrillus cap. 5. in hunc Iohannis locum, ubi idem multis probat. *ἡμομένων* autem Origenis vox est generalis, ea complectens univèrsa, quæ quoquomodo sunt, sed ad Spiritum sanctum, ac res creatas diversa ratione pertinet; nam quod ait, verbigratia, Hilarius Spiritum sanctum per Vnigenitum esse, id dixerit Origenes, *ὁ μόνος υἱὸς τοῦ πατρὸς ὁ ἅγιος*. Cum igitur Spiritus sanctus *ἡμῶν* esse dicitur, hoc est qui habet ab alio ut sit: cum eum autem, *ὁ πῶν-τόν, ὁ κτιστὸν, ὁ δὲ ἡμῶν*, ἀλλ' ἐκ πορευτὸν sciscit Athanasius in Symbolo, & Epiphanius in Ancorato, cap. 7. hoc est, *non genitum*. Notandum præterea hic esse *ἡμῶν*, illic *ἡμῶν*, quæ diversam postulant interpretationem: hoc enim fit à, *ἡμῶν, ὁ γινώσκων*, *sum, existo*. Ita olim Filius à *ἡμῶν* à Catholicis dicebatur, à *ἡμῶν* non item. At, *ἀγέννητος*, illud quod de Filio dicebatur, *in creatum*, significat: *ἡμῶν*, quod de Spiritu sancto dixit Origenes, significationem habet à, *γινώσκων, sum*, & idem sonat ac, *existens*. Quod vero

Epiph. Har.
64. c. 8.

Basil. lib.
de Spir.
sanct. cap.
29.

Basil. Ep.
43. Greg.
Nys. lib. 1.
contr.
Euseb.
Epiphanius
in Ancor.
Aug. lib. 15.
de Trin. c.
bus.

26. Ch. lib.
3. contr.
Maximin.
cap. 34.
P. 57.
P. 58.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

Epiph. Har.
64. c. 8.

bo minorem statuit, consentientem habet Athanasium Orat. 2. adv. Arrian. *τὸ αὐτὸ μὲν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ὡς ἀνθρώπος ἐκείνῳ ἐκείνῳ. ὁ δὲ μαθητὰς τὴν θεότητα, καὶ τὴν μεγαλειότητα αὐτοῦ, αὐτὸν ἐλάττωσαν αὐτὸν τὰ πνεύματος, ἀλλὰ μὴ ἔχον, ὁ ἴσως ὅτι σημαίνει, ἰδίδου μὲν τὸ πνεῦμα καὶ ἐλεγε· λαβετε τὸ πνεῦμα ἀγίων, καὶ ἐν αὐτῷ δια- σάτω. καὶ αὐτὸν ἐμὲ δέξασθαι. Hæc quidem Iudeis tanquam homo dicebat Dominus. Discipulis vero divinitatem & magnitudinem suam ostendens; non jam amplius minorem se Spiritu, sed maiorem esse & æqualem significans, dabat quidem Spiritum & dicebat. Accipite Spiritum sanctum, & : Ego illum mitto, & ipse me glorificabit. Maiorem, propter dignitatem & auctoritatem originis; æqualem, essentia & natura.*

τί λευκότεον αὐτῷ τῷ προνομήν, &c.) Ita C. R. ubi emendaverat aliquid, ὀνομαζόμενος. Ferrarius legit, ὀνομαζόμενος.

ἐξήρασαν ἐν τινεῖς, &c.) Augustinus Soliloq. cap. 5.

ἢ τῷ τινεῖς τὰ ἡμῶν, &c.) Hoc est juxta doctrinam Peripateticorum, rerum quæ non sunt hoc aliquid, sive, τὸδε τι: ea sunt autem τὰ καθόλου, vel, juxta Platonicos, Idææ universales.

καὶ ἡμῶν ὁ τοῦ ἐκκομήν, &c.) Marcio P. 66. nitas suggillat, οἰσθέντας διακομὴν μὲν εἶναι τὸν δημιουργόν, ἀναδὸν δὲ τὸν τὸν ἡμῶν πατέρα, ut idem habet Origenes supra Tom. 1. in Ioh. p. 38.

καὶ τὰ αὐτὰ τὸ ἴσον τοῦ εἰπόντος, &c.) Vocabulum, ἴσων, non intellexit Perionius, hoc est, *commovet*. Origenes in Matth. 20. *μὴ σαμῆναι δὲ ἡμῶν εἰς ὁσὶν, &c.* infra Tom. 6. in Iohann. p. 103. *ὅτι ὁ καὶ τῷ τῷ ἡμῶν ἐκκομῆς, ὁ ἴσων τὸν λαόν.* Caterum loco huic adsonat alter ille Epiphanius Har. 64. cap. 19. *πῶθεν ὁ φθόνος, ὁ ἀντιλέγων ἐρεῖ· εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ ἡμῶν ἐκκομῆς, καὶ διὰ τὸ δι' ἡμῶν ἐκκομῆς, εἰ ἴσων, καὶ ὁ ποιήσας αὐτὸν ἐκκομῆς τῷ ἡμῶν ἀλλ' ἀντιλέγων πᾶν κακὸν ἐκκομῆς ὁ θεός, ἀντιλέγων ἀπὸ ὁ δι' ἡμῶν ἐκκομῆς. Unde invidia profecta sit, Adversarius quærit. Nam si à Diabolo respondeas, cur omnino Diabolus extitit, si productus est aliquando? At profecto qui illum condidit, auctor mali debet videri. Atqui malorum causa Deus esse non potest; quare ab nullo productus est Diabolus. Marcionistas porro, & alios eorum Symmystas hic designat Origenes, qui tria Principia statuebant, quorum Deus alter esset bonus, ignotus, Christi Pater; alter Creator, & cognitus; & tertius inter utrumque Diabolus. Legendus Epiphanius. Har. 42. cap. 3. & Nos supra in Exod. p. 18.*

ὁ αὐτὸς δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ ἡμῶν μαρτυροῦν, &c.) Hæc perverterunt Ferrarius & Perionius. Verè, Existimo autem Heracleonem qui Valentini discipulus esse fertur, cum hæc edidisset, Omnia per ipsum facta sunt, coactæ, & sine

fine teſtimonio mundum univerſum, quæque in eo ſunt excepiſſe ; excluſentem quantum ipliſus fert Hypotheſis ; ex omnibus præſtantiffima quæque mundi, & eorum quæ ipſo continentur. De Heracleone, ejusque dogmatis eſt apud Irenæum lib. 2. cap. 4. Tertullianū De præſcript. adv. Hæret. cap. 49. & cap. 4. adv. Valent. Epiphaniū Har. 36. & alios.

Ἐκ παρὰ τὴν ἐνέργειαν ἐπαγγελόμενα) Legit Ferrarius, ἐν ἀρχῇ.

περὶ τοῦ ἐν τῇ σπονδῇ φάσιν) Ita C. R. & Per-
rionius. At Ferrarius legit, φράσιν.

ἐκείνος δε ἀποστόλῃ μὴ ᾧ ᾤετο μὲν &c.) Lige, παρα-
 μνησθῆναι, super. pag. ἀνὴρ ᾧ ᾤετο μὲν &c. τῆς ἀπὸ τῆς
 γραφῆς, infra. 59. ὅ, ἵτι μὲν ᾧ ᾤετο μὲν &c.
 Videtur legisse Perionius, παραμνησθῆναι,
 Legimus item linea sequente: τὸν καθ' ἑαυτὸν
 59.

P. 62. ἀνροδοσι κείσως ἀσμάτων) Indiligentes hic
sunt Ferrarius, & Perionius. Verte: *Quum*
attentos nos præbemus dijudicandis cantioni-
bis.

7. 63. τὸ πῶν ἀπολογίας καταλὶπέμενον ἔχοντα ὑδαμῶς)
Videtur legisse Ferrarius, ἀπὸ λ' ὄ. οὐ. Sequere
Perionium : qui nullum defensionis relictum
habetis locum.

ἐ γάρ τις * αὐτοῦ τῶν λόγων) Hinc Tomum tertium aspiciatur Ferrarias, nescio quibus fraudibus deceptus, qui Librum quo usus ipse est, ē XXXII. Tomis quos in Iohannem scripserat Origenes, novem duntaxat continentem, in Tomos XXXII. dispescuerat: nos Cod. Regii divisionem, qua vera & genuina est, in Græco contextu repræsentavimus. Hæc vero tractantur accuratius in Origenianis.

P. 65 οὐ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ποιμνίζει) Male Ferrario
hæc intellecta sunt : recte Perionius : *qui*
apud homines pastores sunt.

P. 67. $\epsilon\tau\omega\varsigma\ \delta\omicron\varsigma\ \iota\varsigma\ \pi\omicron\tau\prime\ \alpha\nu$) Ferrarius legebat, $\epsilon\tau\omega\varsigma$.

P. 68. ἡδὴ ἀποκατεῖλεν αὐτὸν ἐκ τῶν ἁγίων, &c.) Locus æger quem licet fortasse non infeliciter curaveris: καὶ ἐκ τῶν παρὰ θεοῦ ἀνθρώπων ἀφαιρέτων, ἢ ἀνθρώπων ὁμοίων ὥς φησὶ ut sit sensus: Dicentes, propterea quod dicitur, *Lux hominum, non jam ideoecludi; aliorum quoque hominibus præstantiorum, vel hominibus similium, velut illucem esse: Angelorum nempe, qui in Christo,* & Christi mysteria desiderant propicere.

P. 69. ἔτι δὲ γὰρ ἡλίου θεός) Ferrarius, & Perionius reddunt, *Solis*: verte, *Deus Elia*. At contra p. 17 in Iohann. pro ἡλίου, *Solis*, vertebat Ferrarius, *Elia*.

ὡς παρα τοῖς ἰσχυροῦς τοῖς, &c.) Observa-
vimus supra ad Origenis Tom. 12. in Matth.
unum hoc fuisse ex ejus dogmatibus, homi-
nes sanctos Angelos esse.

Spér@ yd' en eïd@ z'wz , &c.) Et hoc loco, & præcedentibus, Angelis & homini-

bus unam eandemque naturam videtur
Origenes tribuere. Hujus super ea re
doctrinam fuisse in Origenianis expendi-
mus.

οὐκ ἔστιν ὁ πατήρ τῶν υἱῶν, &c.) Hinc anſam calum-
niandi Origenis arripi minime poſſe mo-
ner Ferrarius; non enim Patrem ejusdem
eſſe ſubſtantię ac Filium negare hic A-
damantium, quod multis ipſe alogui locis
aperte docet; ſed inefficari ex hoc loco id
colligi poſſe. At lucem tamen quę lucet in
tenebris, Chriſtum nempe qui in mundum
venit, & naturam humanam induit, à luce
illa, quę non in tenebris lucet, Patre videli-
cet ſeparat, & inferiorem ſtatuit; ait enim:
ὁ πατήρ ὁ ἀληθινός, ὁ πατὴρ τῶν πλείων ἐστὶ καὶ
μείων ἀληθινός, ὁ ἀπὸ αὐτοῦ ὁ οὐρανόθεν ἐκείνους
ἀλλ' ἐκ τῶν οὐρανόθεν, οὐρανόθεν τῶν οὐρανόθεν.
Vide & quę ſequuntur. Sed de his jam ſu-
pra in Origenianis.

ὅς ἐστι λόγος ὁ πατήρ, &c.) Verbe : *Qua portione autem Deus Veritatis Pater*, amplior est & major Veritas, & cum sit pater Sapientia, melior est & præstantior, quæ est Sapientia ; eadem portione superat, lucem esse veram. Hæc paulo aliter legit Ferrarius; ineptit autem pro more suo Perionius.

nos, corunq; consecræreos intellige, qui hæc Æonum *τεταγμένα*, è Platonici Ideis, & Poëtarum Græcorum Theologia confinxerunt.

τῷ ἐναντίῳ καλῶμεν σκοτίας· ἐν δὲ, &c.)
 Plac corrupta hæc sunt, quæ sic restituta
 τῷ ἐναντίῳ καλῶμεν σκοτίας· ἢ ποτὶ δυνάμεισιν·
 ἢ ἐν θρόνῳ, &c. Atque hæc ita legi velim
 ad oram , ubi perperam vocem ἐν θρόνῳ, *voci σκοτίας* Typographus subiecit. Preevit
 huic emendationi Ferrarius, quem sic le-
 gisse ex ipsius interpretatione coniecere
 est.

ἵστη γὰρ τὸν τὸ φῶς ἔχον ἀνθρώπων, &c.) Redde :
Contingit enim, ut qui lucem hominum posside-
rit, & splendorum ejus particeps fuerit, opera
lucis perficiat, & illustratus scientia lucem cog-
noscat : idem paritate ex contrariis exis-
timandum est, pravis videlicet actionibus &
scientia, qua opinione quidem sit, revera non sit;
actionem habentibus tenebrarum.

ὡπερ οἱ ἑτερόδοξοι, &c.) Valentiniani nimi- P. 74.
rum, Cerdoniani, & Marcionistæ.

ἡ παρ' ἡμῶν παντὶ τῷ γινόμενῳ φωτί) Recte Pe- p. 75.
rionius: *Omnibus qui lux fuerit, nuntiare.*

ἐτι καὶ ὁ ἰωάννης ἀπεσάλη, &c.) Hominum enim animas de cœlo peti credidit Origenes, at illas hominum sanctitate nobilium ipsos esse Angelos; ut alias sæpe nobis observatum est.

ἕτος· ἐστὶν ὁ λόγος ὁ μέλλων ἔρχεσθαι) Matth. P. 76.
 II. 14. αὐτός· ἐστὶν ἡλίας ὁ ἀλλαν ἔρχεσθαι. quem-

admodum habent omnes omnino editiones, & Ferrarius, cui nos assentimur. At Perionius Cod. Regium secutus est.

P. 77. ἐφίστατο μήποτε εἰς τὸν, &c.) Iam ante Origenem, & vetustiora Origene tempora multis persuasum fuisse scribit Cyrillus non hominem fuisse Iohannem Baptistam, sed Angelum. Huic autem Origenis loco consentaneum alterum vidimus Tom. 12. in Matth. Homilia quoque prima in Ezech. Angelos tradit Adamantium Christum imitantes ad opem hominibus ferendam de coelo descendere.

P. 78. κατὰ τὴν ὁμολογίαν τὴν ἐν τῷ, &c.) Origenes lib. 3. περὶ ἀρχαῶν, cap. 1. Quod si iusta haec videtur assertio, sicut est certe iusta, & cum omni pietate concordans, uti ex precedentibus causis unumquodque vas, vel ad honorem Deo, vel ad contumeliā prepararetur: non videtur absurdum eodem ordine atque consequentia discutientes nos antiquiores causas, eadem etiam de animarum satione sentire, & hoc esse in causa quod Iacob dilectus est etiam dum adhuc in ventre matris haberetur: & cap. ejusdem libro tertio: Non aliter poterit responderi, ita ut absque omni iniustitia culpa providentia demonstretur, nisi priores quaedam fuisse eis causas dicantur, quibus antequam in corpore nascerentur anima, aliquid contraxerint culpa in sensibus vel motibus suis. Hunc in Origene errorem damnat Epiphanius Har. 64. cap. 9. & alii: de eoque agimus in Origenianis.

κατὰ τὴν τὴν ὁμολογίαν τὴν ἐν τῷ, &c.) Iuxta Marc. 1. 2. quasi locus iste qui Malachiae est: id est ἰσὺς ὁμοῦ ἐλθὼν τὸν ἀγγέλόν μου, ad Elaiam à Marco referatur, non sequens ille: φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.

P. 79. ἐν τῷ ὁμοῦ ἐλθὼν τὸν ἀγγέλόν μου, &c.) Ferrarius: dissentientes: Perionius: alienati. Verbe: rei novitate turbati.

ἐν τῷ ὁμοῦ ἐλθὼν τὸν ἀγγέλόν μου, &c.) Librum hoc titulo scripserat Philo. Quod autem in Veteri Testamento ipse egerat, idem in Novo fecitavit Origenes, suumque librum libro Philonis adjunxit. Atque huius Operis hic videtur meminisse.

τὸ ἰσὺς, &c. ὁμοῦ ἐλθὼν, &c.) Non nunc primum Origenis in Ebraicis imperitiam deprehendimus. Iohannes, quod est ἰσὺς fit à ἰσὺ. Plerique ex τῷ prefixo formatum putant, & alia pleraque per, lo, incepta vocabula: in quo sane falluntur, sunt enim serviles, & nominis formatrices literae. Quod vero hic, Iohannes, idem esse scribit Origenes ac Ioa, id est ἰσὺς, sine es, addidisset saltem, sine ἰσὺς, tolerabilius esset, quamvis etque à vero alienum; id enim dixerunt alii, item docti: Hieronymus puta, De nominib. Ebr. & in Matth. Cum subiungit quoque, Ζαχαρίας μνησθὲν ἔτι λέγειται.

addere debebat, &c. Quae tamen ab aliis accepta infra rectius exposuit: ἀπὸ τοῦ δεχάμενος, inquit, (id est Iohannes) ἐκ τῆς περὶ τοῦ μνησθὲν (id est Zacharias) κατὰ τὸν τὸν δὲ ἰσὺς ὁμοῦ ἐλθὼν (id est Elisabeth) &c.

τὸν ἐπεσθὲν τῶν) Valentiniani.

ἰσὺς ὁμοῦ ἐλθὼν, &c.) Legendum, P. 10. ἰσὺς ὁμοῦ ἐλθὼν, nam id postulat Grammatica ratio, quam tamen negligit aliquando Origenes. Redde: cum ea quoque jam pro fabulis pene habeantur.

ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἀποτίταις ἐκείνων γενεαῖς &c.) Re. P. 31. &c. Perionius: sed eos etiam qui superioribus saeculis?

καὶ ὁ παῖς ὁ ἐν τῷ ἀγγέλῳ) Ebr. & Chald. נַחֲמָנִי, & servus meus. Male Ferrarius, & Filius.

πᾶς δὲ ὁ μαρτυρῶν, &c.) Hac notatione vocabulum, Martyr, à Tertulliano & Cypriano frequenter usurpatur. Donatistae vero violentam mortem ac voluntariam Martyrium appellabant; & postquam faginati vel sibilatus ense peregerant, vel laqueo gulam fregerant, vel se ex alto deorsum praecipitaverant, tum vero sibi coronam Martyrii impositum iri arbitrabantur. Auditor est Theodoretus lib. 4. Har. Fab. cap. 6.

ἀλλὰ ἰσὺς ἐλθὼν, &c.) Caecutiunt hic Ferrarius & Perionius, & sensum incepta interpretatione pervertunt. Redde ergo: sed jam proprie apud fratres eorum affectu percussos, qui ad mortem usque pro veritate & fortitudine decertarunt, consuetudo invaluit, ut solos eos Martyres appellarent, qui sanguinis sui effusione pietatis mysterio testimonium perhiberent. Idem habet infra Origenes in Johann. 13. 21.

τὴν σπουδὴν μνησθὲν ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου, &c.) Hæc quo sensu fumenda sint, tradimus in Origenianis lib. 2.

ἐν τῷ ὁμοῦ ἐλθὼν τὸν ἀγγέλόν μου, &c.) Hæc à Stoica schola arripuit Origenes. Laërtius in Zenone: ἡ γνησιότης δὲ εἶναι φασὶ τὸ κελεύειν τὴν φύσιν, ἐν τῷ αἰ φαντασίᾳ, αἱ ὁμοῦ γίνονται, καὶ δὲ τοῦ λόγου ἀναπνεύματος, ἐπεὶ ἔτι ἐν καρδίᾳ. Principatum autem esse dicunt principium animae partem, in qua imaginationes & appetitus formantur, & underatio proficitur, eumque esse in corde.

εἰς τὸν μνησθὲν ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου, &c.) Vide quae P. 31. supra ad Comment. in Matth. 17. super hoc argumento observavimus.

ἐπεὶ καὶ ἀποστόλων, &c.) In Petaviano Phil. P. 37. localia Codice, quem Holmia vidimus, eadem hæc ad oram adtexta erant, quæ in Reg. MS. deprehendit Tarinus, ea scilicet: τὸ δὲ ἀποστόλων αἰνέσει, καὶ δὲ πάντα τὰ ἐξ ἡγεμονικῆς ἐκείνου ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου γινώσκονται.

ἐν τῷ ὁμοῦ ἐλθὼν τὸν ἀγγέλόν μου, &c.) Alexandria enim tunc temporis aberat Ambrosius,

quam hæc scriberet Origenes : sic enim ipse supra p. 3. in Ioh. affatur Ambrosium: ποῖον ἐργὸν ἔστι κατὰ τὸ σῶμα κενώμενος ἡμῶς ἀλλήλων ἐξουσίαν (ἀπαρχῶν) ἢ τὴν αὐτῶν ἐναργὴς ἰκὴν ἐξέτασαν ; ἢ μὲν φιλάζαντες, &c.) Aliter locus hic interpungitur in Vulgatis & editionibus.

P. 88.

τῆς αὐτοῦ μουσικῆς, &c.) Hoc etiam argumento, præter alia, probare possumus alterum e Commentariis in Iob Origeni vulgo tributis supposititium esse, cum posterius à Perionio interpretatum Mosem librum Iobi scripsisse ; prius vero Ebraico convertisse doceat.

ἐπεὶ ὁ δὲ διουτέρας, &c.) Eam admittit Origenes Hom. 7. in Iosue : Petrus etiam duabus Epistolarum suarum personat tubis. Eusebius lib. 3. Hist. cap. 3. τὴν δὲ Φερόμενον αὐτῶν (πέτρῃ) διουτέρας, καὶ ἀντιλαμβάνει μὲν τῇ παρὰ τὸν Φερόμενον, ὅμοιος δὲ πολλοῖς χροῖσι φανέσθαι, καὶ τῇ ἄλλῃ ἐκαστοῦ ὁμοῦ χροῖσιν. Quæ vero secunda appellatur, eam quidem inter sacros Novi Testamenti libros positam non esse à maioribus accepimus. Sed tamen cum utilis esse videretur quâ plurimis, una cū reliquis sacra Scriptura libris studiose lectitata est. & cap. 25. τῇ δὲ ἀντιληπτῇ, καὶ αὐτῶν δὲ ἐν ὁμοῖς τοῖς πολλοῖς, ἢ λέγει μὲν ἰακώβου φέρει, καὶ ἡ ἰδέα, ἢ τε πέτρα διουτέρα ἐστὶν ὅλη, καὶ ἡ ὁμομαζομένη διουτέρα, καὶ τῆς ἰωάννου. Ex iis vero quæ in dubium revocantur, à multis tamen commemorari videntur, est Epistola quæ dicitur Iacobi, & quæ Iude, & secunda Petri, Iohannis item altera & tertia.

ἐπεὶ ὁ πάντες φασὶ γινώσκῃς (ἢ) Origenes Hom. 7. in Ios. Addit nihilominus adhuc & Iohannes tuba canere per Epistolas suas : & Eusebius loco proxime laudato.

P. 89.

ἐξέτερον λόγος) Id secuti sunt Syrus & Arabs. Reliqui Interpretes legerunt, χροῖσιν, quod ad idem recidit, nam qui verba facturi erant, manu sibi audientiam faciebant, ut recte Tarinus adnotavit; cuius observationi hoc adde, significationem illam erectis primoribus digitis tribus, pollice, indice, & medio; conclusis medico, & auriculari fieri solitam. Hoc gestu cum populum alloquerentur Episcopi, eodem ipsi benedicebant e Salutorio, qui mos ad hæc tempora deductus est.

ὡς τε θνήσκῃς Verte, ut pote mortuus.

ὁ παρὰ τὸν θεὸν λόγος, &c.) Eadem habebat Petavianus ille Codex Holmienfis, quæ representavit Tarinus, eam nimirum : λόγος ἐστὶν αὐτῶν τὸ θεῖον (ἢ) quod in Petaviano desiderabatur) τὸν ἐσώθη νοῦς, ἀμάρτης γὰρ ἐκεῖ, ἢ θεός. ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκ ποικίλων θεωρημάτων συγκείμενον, ὃ ἐκ αὐτῶν πρὸς τὸν ὁμολογούμενος (Πετρίωνος) ἐκ ἀρχῆς παρὰ τὸν θεὸν λέγεται. Eadem quoque ad oram suæ Interpretationis Genebrardus exhibuit Latine ita conversa : Verbum hic Dei essentiale ne intelligas (expert enim partium est, tanquam Deus)

sed Verbum quod de ipso existit e variis contemplationibus compositum, quod etiam cum priore illo nomine communicans, in principio apud Deum fuisse dicitur.

ἀφ' ἐκείνων τὰ ἐναργήσια) Non omnia, sed P. 91. Matthæi, Marci, & Iohannis. Lucæ autem Evangelium admittebant quidem, sed ita ut à Dictatore suo Marcione interpolatum fuerat. Epiphanius Hær. 42. cap. 9, 10.

αὐτὸς τοῦ σώματος τῶν, &c.) Ambrosium P. 92. alloquitur, qui cum Valentiniana hæresi esset infectus, virus illud Origenis cura evomuit, & saniorē doctrinā amplexus est.

ἐν ἰδίᾳ & ἡσυχίᾳ οἰκωμένῳ) Id est, sereno tempore & tranquillo. Male Ferrarius, & Perionius.

κατὰ τὴν ἀσκήσιν, &c.) Legit Ferrarius : τὴν ἰδίαν ἀσκήσιν. Petita hæc sent ex Apocrypho Eldæ libro tertio, cap. 3. & Iosepho Antiq. lib. 11. cap. 14.

ἵνα μὴ ἐμποδίζώμεθα τὸν δὲ θεωρούμενον) Leges, ἐμποδίζώμεθα. Vid. Luc. 14. 29.

καὶ μὲν γὰρ τὸ πῶς τὸν &c.) Meminit loci huius Eusebius lib. Hist. 6. cap. 24. unde discas quinque priores Origenis in Iohannem Tomos Alexandro imperante fuisse lucubratos. Quod autem sex Tomos in Iohannem Alexandrinum scriptos fuisse prodit Nicephorus, sic intelligit, quinque priores tomos absolutos fuisse, sextum inchoatum; quem denuo exordiri necesse habuit, quod priorem scriptionem Alexandria discens secum non asportasset. Id ipse de se scribit Origenes paulo inferius.

Niceph. lib. 5. cap. 15.

ἐπεὶ κατὰ τὴν ἀλξάνδριναν χροῖσιν, &c.) Nimirum postquam Casarea & ex Achaia re-dux, Presbyteri gradum jam assecutus, Demetrium multis de causis infensum expertus est, uti diximus in Origenianis. Fallitur sane Ferrarius, qui Maximini in Christianos διωγμῶν hic significari pertendit; deceptus nimirum loco Eusebii altero, qui est lib. 6. cap. 28. ubi Tomo 22. Origenis in Iohannem Maximini persecutionem commemorari tradit Eusebius: ex quibus palam extat operis illius partem Alexandri temporibus, reliquam Maximini, Successorumve fuisse lucubratam.

ἐν τῇ δὲ ὑπερβολῇ τῶν πνευματικῶν, &c.) Cum enim gravissima in eum iracundia exarsisset Demetrius Alexandrinus Episcopus, Alexandria migravit, Casarea sedem posuit.

ἐπειτα τὸ ἐκ τοῦ πνεύματος, &c.) Demetrium intellige, qui Episcoporum Ægypti Synodum adversus Origenem collegit, eumque literis passim disseminatis traducere conatus est.

ἐπεὶ τὸ τὰ προπαγορευθέντα ἡμῖν &c.) Hinc

apparet reliquam hanc Commentariorum in Iohannem partem tum scriptam fuisse, quum Alexandria Origenes discisset. Sed hac in Origenianis disputata sunt.

P. 95.

ἐν τῷ ὅντι παρὸν ἐξηγήσατο, &c.) Hæc mendis obita sunt: videtur legisse Ferrarius: ἐν τῷ παρὸν τῷ πατρί, ὡς ἐδίδου. Ἐπὶ τῷ δὲ παρὸν παρὸν μέντοι λέγειν ὅτι ἐξ ὧν ὁ λόγος ἀνέστη.

μόνη τὰ ὅσα κηρύττειν &c.) Redde: *quum is solus qui aures habet, sermones Iesu audire paratus sit.*

P. 97.

εἰς τὸν οὖν ἀνδρὸς πενήντος μίλλον, &c.) Locus videtur hiulcus. Legendum fortasse: εἰς τὸν δὲ ἀνδρὸς πενήντος μίλλον.

P. 98.

ἕτερον δὲ τίνα ἐμύνον, &c.) Ferrarius: *rursus sunt alij duo*: videtur aliter legisse. Paulo inferius adde, εἰ, ante, ἡ κεκολλημένη, & postmodum, ὅτι οἱ δὲ δύο ἐπὶ τὸ μύνον, lege, ἀπεσπύμην.

P. 104.

τίνας τῶν ἱσχυόντων, &c.) Origenes in Matth. 14. λέγει: ὅτι τινες τῶν τῆς μετενομασίας φερόμενων ἡρώδης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἡρώδης ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῆς λαοῦ, ἀφ' ἧς φωνοῦν τινες ἰσχυόντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, & ἐκ νεκρῶν ἐκκλησίαν εἰς τὸν ὅσον, ὡς ἰσχυόντων. Vide locum integrum.

πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν. Vulgo legitur apud ἑνὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων. Vide Flamin. Nobilium.

ἕτερος δὲ τις ἐκκλησιαστικὸς τὸν ἀπὸ τῆς μετενομασίας, &c.) Origenes in Matth. 15. αἱ μὲν γὰρ ἐκκλησίαι ἀνέστησαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λόγου μὴ καταλείπειν τὰς βουλὰς ἀποστολῶν ἀνθρώπων ἐπὶ σωματικῇ κωφῇ καὶ τῇ ὁφθαλμικῇ κακίᾳ, &c. & in Matth. 17. ἡ δὲ ἐκκλησία καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σαρκὸς, ὅτι τὸ πνεῦμα καὶ τὸν ὅσον, ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λόγου.

P. 105.

ἀντιδοχὸν δὲ τῷ πατρὶ, &c.) Hæc finistre accepit Ferrarius, vel aliter certe legit: audiendus Perionius, qui sic vertit: *Satis magnam vim habebit nunc ad persuadendum quidem Virtutem differre à Spiritu, illud: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.*

P. 107.

ἐξιδάσκει, &c.) Ferrarius legebat: ἰσχυράσαι ὁ τῷ πατρὶ λόγος. Perionius autem: ἰσχυράσαι τὸ τῷ πατρὶ λόγον. inter quæ Lector arbiter sedeat.

• ὑποκαθίσταται, &c.) Videtur hic aliquid desiderari, quod respondeat his Ferrarii verbis, facile erat.

P. 108.

καὶ εἰ ἀποκαθίσταται, &c.) Origenes Homil. 2. in Cantic. Sed & illud requiritur, utrum semel tantum corpore induatur (anima) & id postmodum depositum ultra non querat; an cum semel susceptum deposuerit, iterum assumat; & si secundo sumptum semper habeat, an aliquando iterum abiciat. Et si quidem secundum auctoritatem Scripturarum consummatio imminet mundi, & corruptibilis status hic incorruptibilem mutabitur, ambiguum non videri quod in presentis vite statum se.

cundo aut tertio in corpus venire non possit. Nam si recipitur hoc, necessario sequitur ut huiusmodi successibus consequentibus finem nesciat mundus. Consuli quoque velim quæ ab eodem Tom. 13. in Matth. 17. 10. scripta sunt: maxime vero nostra Origeniana, in quibus id argumentum luculenter persequimur.

ὡς αὖ ἐν ἰωάννῃ, &c.) Legendum, ὡς αὖ ἐν ἰωάννῃ.

διότι καὶ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ αἱ μὲν ἐκκλησίαι, &c.) Lege, ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ. Cum C. R. & utroque Interprete. Id pervertit Typographus. Caterum hic ineptit Ferrarius: Recte Perionius: *Itaque cum similibus huiusmodi vir oburgatur.*

καὶ ἐκκλησίᾳ καὶ αἰσθητῇ. Ita mendose Cod. P. 11. Reg. & Perionius. Locus petitus est ἐ Prov. 4. 27. καὶ ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ ὅσον, καὶ ἐν τῷ αἰσθητῇ.

ἴδιον τὸ καὶ ἐκκλησίᾳ, &c.) Luxata hæc sunt in P. 11. Cod. Regio. pro, ἴδιον, habet, ἴδιον: pro λαοῦ habet, λαοῦ. Deinde pro, λαοῦ, habet, λέγον, Ferrarius videtur legisse, ἴδιον, & λέγον, vel quid simile.

ὡς δὲ τὸ καὶ ἐκκλησίᾳ, &c.) Hæc non coherent, & hiulca sunt, id quod ex Ferrarii interpretatione recte intelligas. Perionius vero qui verba aliquando, sententiam vix unquam assequitur, luxata pro sanis habet, neque veris fallā seponit.

οἱ δὲ φαρισαιοὶ, &c.) Origenes Tract. 24. P. 11. in Matth. *Qui autem majus aliquid profiteres dividunt seipso quasi meliores à multis, secundum hoc Pharisei dicuntur, qui interpretantur, Divisi & segregati, & Tract. 26. Quales fuerunt & Pharisei, qui recte Pharisei sunt appellati, id est Præfissi, qui spiritualia Prophetarum à corporali historia præciderunt, Hieronymus adversus Lucifer. cap. 8. Pharisei à Iudeis divisi propter quasdam observationes superfluas, nomen quoque à dissidio suscepunt. A quo, separavit. De seditione & pernicietio eorum ingenio vide Ioseph. Antiq. lib. 17. cap. 3.*

παρέστη δὲ τὸ τῷ πατρὶ λόγος, &c.) Cod. P. 11. dicis Reg. sphalmata integra proferimus, Sed quæ facili negotio ita emendaveris. παρέστη δὲ τὸν τῷ πατρὶ λόγον, &c.) Hieronymus in Malach. 3.

ὅτι παρὸν ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν, &c.) Ita Cod. Reg. quem affectatur Perionius: at Ferrarius: quod citavit Iohannes: recte; nam Iohannes habet 1. 23. ὁ δὲ μαρτυρῶν, Marcus autem 1. 3. ἐτοιμάσαται, ut ea quæ sequuntur apud Origenem, id evincunt. Videtur tamen Ferrarius emendasse Origenem; quem Marcum pro Iohanne laudasse crediderim; quem madmodum infra p. 121. Lucam pro Marco laudavit.

εἰς τὴν εὐαγγέλιον πεποιθὲς, καὶ ὁ, &c.) Ferrarius

rius, & Perionius: in unum colligens fecit. Perperam recte posuit, adscripsit. Vm hujus verbi supra explicavimus. Similis est utriusque error in sequentibus: ὅπερ ὁ ἱστορῶν ὁ ἱστορῶν, vertendum est, quod autem scripsit Io-
hannes: & his locis pagnia 119. πεποικίλειαι πλο-
δοτικῶν, & ἱστορῶν, & αὐτῶν.

P. 118. Ἐν τῷ βαπτισμῷ (Aorito primo significa-
tionem presentis temporis vel futuri tri-
buere Origeni familiare est: velut hoc loco
ubi βαπτισαῖς idem valet quod βαπτίζεις,
& p. 121. οἱ φάρισαιοὶ ἀποστρέφονται τὸν
προβαπτισμένον: & p. 122. ὅτι ἀποστρέφεται
τὸν προβαπτισμένον, pro, βαπτισμένον, & p. 156. ἐλθὼν δὲ
τὸν σωτῆρα ἀποστρέφεται, pro eo quod est, ἀπο-
καθάρσει. & p. 266. in Matt. τὸ σημεῖον τοῦ ἰωάννου
προβαπτισαῖς, & pag. 299. ἐξαγορεύσας, pro, ἐξα-
γορεύον, & p. 498. pro eo quod perperam
edidit Typographus: & οἱ ὁμοῦ συνουσίαις ἡμᾶς
καὶ τότε ἡρώδης, Codex Holm. habet ἡρώδης.
Nisi malis id ad librarii incuriam referre.

P. 119. ἐν τῷ βαπτισμῷ, ἀπὸ τῆς μετανοίας (Id præ-
ferebant Codices omnes quibus usus est
Rob. Stephanus, & Vulgata, & Arab. ca, &
Æthiopica, & Persica. At Syriaca nume-
rum pluralem servat. Quod ait autem Ferrar-
ius Origeni consentire Chrysostomum, &
Theophylactum, id nusquam reperio.

P. 121. ἡ οὐκ ἐλπίς, φησὶν, &c.) Hæc habentur
Marc. 1. 5. altum apud Lucam de iis silen-
tium. Vel memoria igitur lapsus est Ori-
genes, ut sæpe; vel manu ταχὺ γράφει, ut sæ-
pissime.

P. 125. & ὁ βαπτισμὸς ὁ πρῶτος, &c.) Eusebius Hist.
lib. 3. cap. 24. & lib. 6. cap. 25. Chrysostomus
Hom. 1. in Matth.

& ὁ πρῶτος πυρὸς πᾶσι δίδωται, &c.) Hæc per-
vertit Ferrarius, quæ sic vertenda erant: δι-
viniore igne, quodcumque materia constat, abso-
lute.

P. 124. ὡς καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας, &c.) Ludunt hic ope-
ram suam Ferrarius, & Perionius. Verte:
ut ne ea quidem quæ ad amicum pertinent vir-
tutum extremarum quæ circa eum sunt, porta-
re, vel quicquid sustinent, ferre simidoneus, cum
non ita nuda prostent, ut ea obvijs quique intelli-
gere possint.

& σωματικῶς ἡγοῦμαι ὡς ἦσαν. Ita Cod. Reg. &
Perion. nullo sensu. Legit Ferrarius, ὡς ἦσαν, &
recte quidem.

ὅτι καὶ τὸ δὲ τὸ ὅτι, &c.) Locum hunc
profert Basilius libro de sancto Spiritu, cap.
29. Qui locus quoniam aliter paulo apud ip-
sum conceptus est, hic a nobis recitabitur:
ὅτι καὶ (δεχόμενος) τὸ ἐκλονεῖν αὐτῷ τὸ ὅτι ἰωάν-
νου βαπτισμῷ ἐκλονεῖν αὐτῷ, & προσκυνητὴν αὐτῷ (συν-
μαρτυροῦν) θανόντι ἀπὸ θανάτου, ὡς ὅτι ἡρώδης
ὅτι τὸ ὅτι ὅτι, λοιπὸν συνέβαλον τὴν αὐτὴν καθαρίαν
ψυχὴν, πᾶσι δὲ τὸν πᾶσι ἀπὸ κακίας ἀποπλυνάμεναι.
ἡ δὲ δὲ ὅτι καὶ αὐτῷ, τὸ ἑμπαρέχοντι αὐτὸν τῇ
διδότῃ τῆς προσκυνητικῆς ἡρώδης δὲ τῆς δυνάμεως τῆς

ἐκκλησίας, χρεώματων ἀρχὴν ἔχει καὶ ἀρχὴν, P. 126.

ὅτι ποτὶ ὅτι ὁ ὅτι, Varie quippe veterum
Patrum disputationibus agitata fuit ea qua-
stio. Origenes lib. 2. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 12.
Infernum in aliquo terræ loco statuit, ubi
diuturnis exercitationibus purgati homines
coelo succedere mereantur. Tertullianus lib.
De anima, cap. 55. & alibi sæpe, sanctos iti-
dem & impios sub terram in diversa Infero-
rum loca diem iudicii expectaturos detru-
di docet, & superiori quidem Infero-
rum contignationi Paradisum assignat infe-
riori Gehennam. Nec mutavit senten-
tiam, cum lib. De resurr. cap. 43. hæc ait:
Paradisus scilicet, non Inferus deversurus: quasi
Paradisus, & Inferi non idem sint: Inferos
quippe usitato modo & recepto pro Ge-
henna hoc loco usurpavit; licet alia, ex
ipsius sententia, ad Paradisum & Gehen-
nam peraque pertineant. His consentit
Ebraeorum doctrina, qui Paradisum illum
appellant ἔνυμ, & Paradisum inferiorem, Iacobi ad.
ut a Paradiso superiore, coelo nimirum di-
stinguant; eamque sedem assignant animis
iustorum corpore exutis. Vnde Iosephus
præmia sub terra itidem ut poenas servari
docet. Intra terræ viscera Inferos quoque
collocarunt reliqui ferme Patres Græci,
& Latini, Ignatius, Irenæus, Gregorius Ny-
sæus, Theodoretus, Hieronymus, Victori-
nus martyr, & alii. At multum hic æstuat
Augustinus: duplicem siquidem Infernum,
superiorem, & inferiorem statuit; animas
autem diem iudicii expectantes secretis iis
latibulis contineri, & piorum quidem in
superiore loco; impiorum in inferiore:
quibus vix stare deinde potest. Cum au-
tem de Inferorum loco non constiterit
apud Veteres, ita neque de Christi ad Infe-
ros descensu certa sententia fuit: at quam-
vis de Inferorum sede inter ipsos non con-
veniret, neque certo constaret utram In-
ferorum partem Christus adiisset, nemo ta-
men ad Inferos Christum descendisse nega-
bat. Clara est sententia Origenis, lib. 2.
contr. Cels. ubi ait de Christo: ὁμοῦ σῶματι
ἡρώδης, & ἡρώδης ὁμοῦ σῶματι ἡρώδης, &
& Hom. 15. in Gen. ipsum scribit pro salute
mundi usque ad Inferna descendisse, & inde Pro-
toplastum revocasse: & Hom. 6. in Exod. Sed
& nos puto aliquando terræ devoratos in Infe-
ri penetrabilibus retinebat, & propterea Dominus
noster descendit non solum usque ad terras, sed
usque ad inferiora terræ. & lib. 6. in Epist.
ad Rom. Sed & Inferni locus, in quo anime
detinebantur a morte, etiam ipsa mors appel-
latur. Sed hæc fluctuationes Ecclesiæ Ca-
tholicæ definitionibus sopitæ demum ac
compositæ sunt; à qua qui dissentiant, mi-
ris expositionibus descensus Christi ad In-

feros gratiam hodieque elevant.

ὅτε τὸν ἀνδρῶπον ὑπεδήσατο) Legit Ferrarius, ὑπεδήσατο, vertit enim, *subinduit*; male, nam alluditur ad ἐποδήματα.

P. 130.

ἢ ὅτι τὸ πρὸς τὸν ἑνὸς, &c.) Ita Cod. Reg. à quo non recessit Perionius: aliter tamen legendum esse suadet ipse orationis contextus, & Ferrarii interpretatio. Quid si ita emendemus: ἢ ὅτι τὸ δὴ μιν ἢ τὸ ἑσθῆν, τὸ πρὸς τὸν ἑνὸς διὰ τὸ ἰσοῦν νομίζεσθαι.

ὅτι ἢ μὴ ὁ ἀγαθὸς, ἢ μὴ τὸν περὶ δέξιν) Iohann. 14. 28. πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα ἐπὶ τοῦ πατρὸς μου μὴ ἔσθῃ. Adi Origeniana.

ταῦτα ἐν ἐνθαρά) Infra scriptum aliquando reperias, ἐνθαρά, aliquando ἐνθαρά, quæ vera lectio est, & quam secutum esse Origenem certum est, juxta Codicum Græcorum fidem Iohann. 1. 29. Hanc enim vocem vertit: οἶκος κατασκευῆς, à τῷ, & ἡ, quod aliquando redditur, κατασκευάζει, ut Isaia 40. 28. ἡ γὰρ οὐρανὸς ὡς LXX. verterunt: ὁ κατασκευάσας τὰ ἄστρα τῆς γῆς. Ita & Isaia 43. 7. Quod si scripserit ἐνθαρά, exposuisset, *Domus humilis*, vel, *Domus vespere*, quemadmodum exponit Hieronymus in libro De locis Hebraicis. Vertit utrobique Ferrarius, Bethabara, adeo ut sic ipsius habuisse codicem dubium non sit.

ἡ γὰρ οὐρανὸς ἐν τοῖς τέτοις, &c.) Id tum primum videtur contigisse, cum Alexandria pulsus Cæsarea domicilium statuit.

P. 131.

ἢ δὲ ἐνθαρά, &c.) De eo Nos jam supra.

ἐν αὐτῇ θαλάσσῃ) Adde Gadara civitatem fuisse Iudæorum, quibus ut vetitum erat porcos edere, ita superfluum fuisset alere.

ἐρμηνεύει ἢ ἡ γέρεσα, &c.) Infra Tom. 10. in Iohann. p. 160. ὡς περὶ τὰ γέρεσα, ἐνθα παρακάλεισεν αὐτὸν μετὰ τὴν αὐτῶν ἐλπίδα αὐτῶν οἱ ἡρώδης πολίται ἐρμηνεύει, παροῖτα ἐκτελεσθέντων. Quasi ex hac Iesu expulsiōe id nominis tum primum sortita fuerit. Vocabulum illud derivat Origenes à γῆ, unde γῆ, *habitatio* & γῆ, *expulsi*: unde fieri debuit, *Gergesa*, non, *Gergesa*. At Matth. 8. 28. τὴν χεῖραν τοῦ γέρεσιν reperio; *Gergesa* autem nusquam reperio.

οἱ ἡρώδης πολίται) Ita Cod. Reg. & Perionius; & infra Tom. 10. in Iohann. p. 160. οἱ ἡρώδης πολίται. Ferrarius utrobique, *χεῖρας*, quod malim.

ἐπὶ τῷ μηδὲ πρὸς ἡγεστροφίαν, &c.) Observet Lector jam fuisse inquinatas Origenis temporibus Aquilæ, Theodotionis, & Symmachi Editiones. Observet quoque Symmacho Theodotionem ut ætate vetustiorē anteponi. Ita Hieron. in Proœmio Comm. Dan. Hoc adversus Virum magnum notamus, qui quod ab aliquibus Symmachi nomen nomini Theodotionis antepositum

sit, hunc illo ætate posteriorem fuisse ex eo conjectabat. Atque hæc quoque in Origenianis disquiruntur.

ἢ δὲ τὴν παροῖαν, &c.) A γὰρ peregrinus; & τὸν P. 132. ibi. Exod. 2. 22. *Quæ peperit ei Filium, quem vocavit Gersam, dicens, Advena fui in terra aliena.* Hieronymus De nomin. Ebraic. *Gerson, ejectio eorum, sive advena ibi, aut advena pupilla.*

ὡν ἐστὶ πόντος αὐτῶν) Ab ἡ, cum affixo plurali fœminino. Hieronymus De nomin. Ebraic. *Onan, maior eorum.*

παρεῖς ἐστὶν ἐνθαρά, τὸ δὲ, &c.) Hic hariolatus est Perionius pro, ἐνθαρά, scribendum, ἀθῆ, sed omnino retinendum, θουδα, quod Editiones omnes ἡ, præferunt, Num. 33. 6. ex Ebraico דבא, in *Etham*. Itaque pro, ἀθῆ, quod sequitur apud Origenem, legendum videtur, ἀθῆ, id enim Ebraici Codices perpetuo consensu habent.

ἐνθα πρὸς τὸν ἑνὸς) Postremam hanc vocem non reddit Ferrarius, sive quod ex ipsius abfuerit Codice, sive quod vocem nihili quomodo redderet non habuerit. Quid si legamus: ὑπὲρ τὸν σάβαν, ὑπὲρ τὸν δαδ, contra de pro δαδ. Sensus erit: Suspecta debent esse loca, ubi compluria nomina recensentur: velut in Iesu Nave, & in Primo Paralipomenon, ab initio libri ad eum circiter locum ubi res Saulis, vel res Davidis commemorantur: hoc est ad caput usque decimum; ab hoc enim loco infrequentiores sunt prolixæ illæ nominum propriorum enumerationes.

ἰορδάνης ἢ ἡ ἰερμηνεύει, &c.) A τῷ descendit. Hieronymus De nominib. Ebraic. *Iordan, descensio eorum*, vel, *viæ iudicium*. Alii dicunt putant Iordanem, à duobus fontibus Ior & Dan, unde hic amnis profluit; quo modo nomina sua adepti loco Dordona, & Tamesis.

ὡς ἐν τῷ ἐνθα γέρεσι, &c.) Locus habetur libro primo Enoch, ὡς ἐν τῷ ἐνθα γέρεσι. è quo fragmentum profert Scaliger ad Euseb. En verba: ὅτι ἡ γῆ, ὅτι ἐπὶ τὴν γῆν ὡς αὐτῶν οἱ ἡρώδης πολίται ἐρμηνεύει, ὡς αὐτῶν οἱ ἡρώδης πολίται ἐρμηνεύει, ὡς αὐτῶν οἱ ἡρώδης πολίται ἐρμηνεύει. Hunc librum Græce scriptum habuit Scaliger, aliaque ejusdem Auctoris falsa & supposita: quemadmodum discimus ex Scaligerianis nuper editis.

ὅτι παρὼν ἐστὶν λαβὸς τὸ πρὸς βατον, &c.) Pascha intelligit Ios. 5. 10.

ἢ τῇ ἀκροβόλου πέτρα) Et Ios. 5. 2. & Exod. 4. 25. habetur γ, quæ vox & petram, & gladii sonat. Quem autem intellectum hic habeat, Grammatici certant. Varius quidem hodie est circumcisionis ritus apud Iudæos, sed ferro fere utuntur. At silicem tamen olim adhibuisse negare non ausim.

pretium fuerit ea repetere quæ supra ad Comment. in Matth. 16. 20. p. 283. adnotavimus. Atque ea sane cur prætermiserit Ferrarius, Lector existimet.

ὅς ἐστιν ὁ ἐκ τῆς ἐκκλησίας. Ita Cod. Reg. At Perionius, & Ferrarius: cui nullus erat adjutor, hoc est: ὁ ἐκ τῆς ἐκκλησίας. alludit ad Esai. 63. 5.

P. 146. ὅσον πῖνον ἐπερᾶσαν.) His τελείαν σιγήν præfigunt Ferrarius & Perionius, quos si audimus, corruct loci hujus sententia. Sufficiet ergo ὁ πῖνος.

ἡ δὲ καὶ λέγει. Ita Cod. Reg. & Perionius. Legendum fortasse, ἡ δὲ, vel, ἡ δὲ, Ferrarius habet: dicere difficillimum est: legebat fortasse δύσκολον λέγειν.

P. 148. τῶν σῶμα τὸ μαρτυρήσας. Ita Cod. Reg. Legendum cum Ferrario. τῶν σῶματι μαρτυρήσας.

ὡς ἡ μὲν ἐκκλησία ἐκ τῆς ἐκκλησίας. Ita legit Ferrarius: Perionius vero per μὲν, legebat, μὲν, contractos Cod. Regii apices non assecutus.

P. 149. ἐν αὐτῇ ἀναζητημένοι ἀριθμοί.) Locum manifeste mendosus. Ita videtur legisse Ferrarius: ἐν αὐτῇ ἀριθμοί βιβλῶ ἀναζητημένοι ἀριθμοί.

P. 150. τὴν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, &c.) Hic & sæpe alibi litera fidem detrahit Origenes, quam anagogicis suis expositionibus conciliare nititur: sed hanc præcipue sententiam propugnat lib. 4. αὐτῶν, cap. 2. quam pro virili excusare conatus est Pamphilus in Apolog. Id vero pertinet ad Origeniana.

P. 152. ἀποδοτὸν ὅτι.) Codicis Reg. integram exhibemus scripturam. Videtur legisse Ferrarius, ἀποδοτὸν ὅτι, vertit enim, ad res veras: at Perionius, ἀποδοτὸν ὅτι, vel, ἀποδοτὸν ὅτι: sic enim interpretatus est: quæ proprie speciei historica appendices sint: nullo penitus sensu. Ego vero legerim, ἀποδοτὸν τὰ τοιαῦτα. sententia erit aperta, nec multum à veteri Scriptura recesserimus.

P. 153. αὐτὸς πεποιμέναι.) Ita Cod. Reg. cujus mendum retinuit Perionius. Lege πεποιμέναι, quod supra proscriptum fuisse, posse uturpari observavimus.

P. 154. ἐν ᾧ δὲ οἶμαι καὶ τὸν μαρτυρῶν, &c.) Væsanam hanc de Christo opinionem ex inquinatis Cerdonianorum lacunis hauserat Marcio. Vide quæ de eo, & ejus opera corruptis Scripturæ locis adnotavit Epiphanius Hæf. 41. cap. 1. Hæf. 42. cap. 8. 9. 11. & alibi passim.

ὅτι ὅτι ἐναντίος &c.) Vide Nos supra ad Hom. 15. in Jerem.

ὁ δυναμὴν δὲ ἐκείνην οὐκ ἐστίν.) Legebat Ferrarius, δυναμὴν, absque negativa particula. Cod. Reg. ὁ δυναμὴν.

P. 156. καὶ ὁ δὲ τὸν ἀποδοτὸν τὸν.) Ita locum emendavimus, Cod. Regii vestigia secuti, qui sic habet, καὶ ὁ δὲ τὸν. Aliter Fer-

rarius, unde in sententiam intricatissimam se induit. Vertendum est: Ac convenienter quidem præsentī loco existimamus [exto die Servatorem, quando factum est negotium illud nuptiarum in Cana Galilææ, descendisse Capernaum, quod interpretatur, Ager consolationis, cum matre, & fratribus, & discipulis.

καὶ φαρμακὸν ὅτι ἐκ τῆς ἐκκλησίας, &c.) Hieronymus Denomin. Ebr. Capernaum, Ager, vel villa consolationis. Homilia 5. de decem in diversos, quæ falso Origeni adscribuntur: Capernaum namque interpretatur, Ager, vel villa consolationis. Α. 100 pagus, & 1000 consolatus est.

οἱ καὶ ὁ δὲ καὶ φαρμακὸν. Ferrarius: habitatores in Capernaum, Perionius, ij qui invitantur Capernaum, hoc est, quibus vocabulum illud, Capernaum, allegorice tribui potest.

ὡς περὶ τὸ.) Videtur legisse Ferrarius. P. 157. ὡς περὶ τὸ. Lego ego: ὡς περὶ τὸ ὅτι.

καὶ τὰ τοιαῦτα.) Origenes infra p. 166. καὶ ὅτι τὸν ἐκκλησίαν, καὶ πᾶσι τὸν ἀριθμὸν τὸ ἀναζητῶν, ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Item Homil. 1. in Jerem. ἵνα ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναζητῶν, & deinde: εἰτα ὁ ἐκκλησίαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναζητῶν, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναζητῶν, & sæpe alibi. Adnotavimus supra ad Commentar. in 1. Reg. p. 28. quedam Scripturæ capita populo ad sacra coeunti pro Episcopi arbitrio prælegi solita fuisse. Id ut facilius esset factum, in certas sectiones, quæ & Lectiones dicebantur, totam Scripturam distribuebant. Has Lectiones, συναγωγῆς, & ἀναζητῶν, Origenes hic appellat.

ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα συμβαίνει.) P. 160. Hic Ferrarius & Perionius multum æstuant, neque tamen se extricant. Lego ἀποδοτὸν, ὅτι, κατὰ τὴν ἀπαρίθμησην, quæ sic interpretor: at propter calamitates quæ hominibus ingruunt, non tamper curationem Verbo pulchritudinem suam ostentante, dum agros curat, quam dum sobria potione eos exhiberat, quibus per valetudinem convivio interesse licet.

ὅτι τὸν ψυχῆς ἀπὸ τοῦ πνεύματος, &c.) P. 161. Hæc Origeni gratificans Ferrarius videtur consulto prætermisisse, quemadmodum alias ab eo factum adnotavimus. Errasse quippe cum credidit, cum aliquane esset Dei anima dubitavit, quod certe non est, Deum quippe anima præditum esse non credidit, sed illud dixisse ἀποδοτὸν.

ὅτι τὸν ψυχῆς ἀπὸ τοῦ πνεύματος, &c.) Verre: quæ enim exposita sunt in Scriptura a se firmitates suas, non eorum quibus Lex traditur, appellatur, & dona sua, suæque munera, A callerecedunt Ferrarius & Perionius.

καὶ ὅτι

- P. 164. ἡ δὲ οὐκ ἐπὶ τῷ νόμῳ ἐστίν;) Ferrarius : quan-
do sine Lege jubentur : videtur legisse , ἀντι
τῷ νόμῳ.
- P. 165. λόγος μεταλαμβάνοντες θείων ἀπορημένων)
Hæc habet Cod. R. vertit Peronius : rationis
participes ferarum bestiarum : Ferrarius vide-
tur legisse : ἄλλοις μεταβάλλοντες θείων ἀπορη-
μένων, quod magis placet.
ἢ μὴ γὰρ τίς ἐστι *) Asteriscum inferimus;
deest enim τὸ πνεύματι , quod exhibet Ferra-
rius. Aludit ad Aët. 18. 25. & Rom. 12. 11.
ὥς εἰς μεταλαμβάνοντας, &c.) Hæc non asse-
cutus est Ferrarius : optime Peronius : Ita ut
quicque capiemus, Christo in nobis loquente, dica-
mus : Nonne cor nostrum ardens erat in via dum
aperiret nobis Scripturas ?
πευδὲ πῖσι καὶ ἡσυχία) Ita Cod. Reg. Peronius :
Ut autem hoc ipsum velimus , igni assare Agni
carnes. Ferrarius : Quod si ad hanc rem opus
erit nos querere , ut assemus Agni carnes igne.
Lege : εἰς τὸ θεῶν τοῦ νόμου ζητοῦσαι , εἰ πευδὲ πῖσι καὶ
ἡσυχία τὰ αὐτῶν κρέατα, hoc est, ut autem hoc ipsum
queramus, si igni assare opus sit Agni carnes.
- P. 166. ἀναλίσκει τὴν λέγουσαν, &c.) Prava interpunctio
Ferrario hic fraudi fuit : recte Peronius :
rationem autem nostram etiam ad tertium pas-
sciba , quod in innumerabilem Angelorum fre-
quentia & multitudine : in perfectissimo , bea-
tissimo quoque exitu perficiendum est , venire nunc
non est necesse.
- P. 167. ἐν δεξιᾷ τῆς πλειστον τυχερά , &c.) Mancus
fuisse videtur hoc loco Ferrarii Codex : recte
Peronius : Commoratio illa , cum Iudeorum
Pascha instaret, paulo melior hoc ipso facta fuit,
eoque præstantior.
- P. 171. εὐρε γὰρ ἐν παλαιᾷ, &c.) Origenes infra Tom.
12. in Iohann. p. 184. & supra in Matth. 21. p.
441.
ἐπὶ τὴν ὕλην τὴν κορυφαίαν, &c.) Apposite Peri-
onius : omnibus , qui ipsi materiam se ornandi
præbent. διὰ τὸν ὅτι ἐστὶν apud Ferrarium.
- P. 172. ὥς μὴ ἀξία τὴν συνέχουσαν) Ita emendavimus,
frece consensu Ferrarii, & Peronii; quam vis
habeat Reg. Codex : ὥς μὴ ἀξία τὴν συνέχουσαν τὰ
σωτήρια.
- ἐπὶ οὐδὲ τὰ νόμιμα, &c.) Mirifice hic
deformatus erat Codex Reg. Nos ex Peri-
onii lectione & conversione locum restituere
conati sumus : talis illa est : fierique poterat,
ut numi qui legum corporearum, & que Deifi-
guram non haberent, figuræ erant, effunderen-
tur. Aliter legit Ferrarius : pro eo quod scri-
psimus, ἵερων, legisse videtur, ἀνθρώπων
- P. 173. καὶ ταπεινὰ τὰ ἐξαιμένα παρασκευασμένους) Ita videretur
legisse Ferrarius, & recte quidem ; quan-
quam sensum videtur non cepisse. Peronius
legit : καὶ ταπεινά τὰ ἐξαιμένα παρασκευασμένους at
boves illos sex mensium confinxit. Codex
Reg. habet : καὶ ταπεινά τὰ ἐξαιμένα παρασκευασμένους
Verte : & boves ditiores , quique ejusmodi
- rebus gloriantur, venum proponendos, vel qui-
que restanti pretii postulant.
- εἰς τὴν καρναλίαν καταβιβέντας) Aliter legis- P. 174.
se videtur Ferrarius ; ita scilicet : εἰς τὰ τὰ ἱερο-
σόλυμα ἀναβιβέντας, sed nulla sententia
ἐμπόδιζε μάλλον δέξαται, &c.) Hæc ita resti- P. 176.
tuimus, cum Codex Reg. haberet , ἐμπόδιζε
λαμβάνουσαν ἀνείναν.
- τὸ μὲν ἐν ἰδίῳ ἐκείνῃ ἔχει τὰ ὑατά (Ita Cod. Regius, P. 177.
Peronius legisse videtur : ἔχει ἢ μὴ ἔχει τὰ ὑατά,
verit enim : Ac scire quidem habeatur, annon
habeat Ferrarius vero, ἰδίῳ πῶς ἔχει τὰ ὑατά,
vel aliquid simile.
- τὸν ὁρατὸν ὀφειν καταβιβέντας) Ita Cod. Regius,
& Peronius, quod sensu caret : legebat Fer-
rarius, ὁρατὸν, quod rectum est.
- Ἐταρχα ἢ ἀνοῖον ἱεροσολήμους ἤ, &c.) Hic plane P. 178.
cacutiunt Peronius, & Ferrarius, qui pro eo
quod ἐσταζεν τὸ νῦν, videtur legisse, ἀνείκετον
νῦν Totam pericopen sic interpretator : Et
fortasse superna Jerusalem ad quam ascendit
Dominus, aurige instar ducens eos qui ex Circum-
cisione, & ex Gentibus credunt : præceden-
tibus eum, & sequentibus, vel Prophetis & Apo-
stolis, vel ministrantibus ipsi Angelis (possunt
quippe ea exponere eis qui ipsum præcedunt, &
sequuntur) superna inquam Jerusalem nunc
dici potest, que ante ipsius ascensum ea contine-
bat, que dicuntur spiritalia nequitie in celestibus
nimirum vel Chanaanæ, &c.
- ἀλλὰ σταθόν ἱερὺ μυστηρίων) Vide nostras P. 179.
Observationes in Matth. 21. p. 435.
- παρὰ τὴν ἐξ ἀριστερῶν αὐτὸν ἐκείνῃ φανερόν, &c.) Sic P. 181.
videtur legisse Ferrarius : παρὰ τοῦ ἐξ ἀριστερῶν
αὐτὸν ἐκείνῃ φανερόν, τὸν ἐπὶ τὴν ἐξ ἀριστερῶν
τοῖς πατέσι ἀνοίκοι λόγοισιν ἀρμάματα ἐξαρτάμενον, ὅπου τὴν
κυρίαν ἐξελόγησεν, καὶ πολλὰς ψαῖδας ἐν ἱεροσολήμῳ
αὐτὴν ἐτίθει τοῖς καὶ τὴν ἑλπίδα ἠγάπησεν, κλάδον ὅτε
ἐστὶ τὸν φυδὴν ἵππον εἰς σωτηρίαν, Ἱππικὴν ὅτι συ-
μμετρὸς τοῖς σπέρματι τοῖς κυνέμοις.
- Ἐπὶ τὴν ἀσπίδα περικείμενον) Ita LXX. Isaia. 30.
6. Corruptissimum est hoc loco Cod. Reg.
ἐπὶ τὴν ἀσπίδα περικείμενον, quæ stolidè sequi co-
natus est Peronius.
- ἐπὶ τὴν ἀσπίδα περικείμενον) De Valenti- P. 182.
nianorum Pleromæ, & iis quæ sunt extra
Pleroma dissert Epiphanius ex Irenæo,
Har. 31. cap. 16. Tertullianus Universtitatem
appellat, adv. Valentin. deque ea agit
cum hoc quem dico, libro, tum etiam lib. De
prescript. adv. Heret. & lib. De anim. Humana
autem genus in tres ordines Valentiniani
distribuebant, πνευματικὸς, in quorum
numerus se ipsi ac Gnosticos referebant ;
ψυχικὸς, de quibus hic Heracleon ; & σαρκικός.
Confule Epiphanium Har. 31. cap. 7. & 19,
& seq.
- ἀπάραντες ὑπ' αὐτῶν ἀποδομήσεις) Ferra- P. 184.
rius legisse videtur , ὑπ' αὐτῶν. malim : ὑπ'
αὐτῶν.

αὐτῶν μὴ ἀδυνατομένοις·

ἀλλ' ὅτι σε ἀπὸ τοῦ ὄντος ἔγραψα, &c.) Luxata hæc sunt, nos ab ulcere ungum abstinimus: unum tamen affirmaverim, loci sensum non cepisse Ferrarium, qui talis est: Quamvis sexcenta alia signa ostendere porrat Christus, attamen ad illud, Quia hæc facis? ea quæ ad Templum pertinebant convenienter respondit, pro aliis signis quæ Templum minime spectabant. Inde liquet negandi particulam, quam admisit Peronius, sententiam labefactare, sic enim ille: *Etsi enim innumerabilia etiam alia signa ostendere poterat, non tamen ad illud, Quia hæc facis? ea quæ ad Templum pertinebant non esse pro aliis signis, præter ea quæ ad Templum referebantur, respondisse.* Non absurde igitur pro, ἀλλ' ὅτι σε, quæ totam periodum conturbant, legas, ἀλλὰ μὲν τοι, &c. vel quid simile.

P. 186. ^{ἐπὶ τῇ κακίᾳ τῇ ὅλῃ, &c.)} Perionius legit,
κα καθ. Ferrarius, κα αρκεί, quod probō.
^{οἶον τὸ ἐκ ζήτησιν} Ferrarius legit, ^{ἐν} οἶον. Perio-
nius, ^{ἐν} οἶον.

αὐτὸν ἐμόνον εἶσε, ἀλλὰ καὶ, &c.) Ita Cod Reg.
& Perizonius, neque aliam lectionem ratio
patitur. Male ergo legebat Ferrarius :
αὐτὸν ἐνέμνον εἶσε.

R. 187. *οἰκε μὲν ζῶνιν τὰ, &c.*) Distorta hæc sunt,
quæ sic digerenda erant: *οἰκε μὲν ζῶνιν τὰ ἐν τοῖς
ἡμιθῶσιν, καὶ μάρτυρον ἀναγκασμένα ἐναγγελίσαι πρὸς
τὴν ψευδομαρτυρίαν, &c.*

P. 152. *ἐν μηνὶ ἑβραῖον* Lege, ζῆς. Hoc est Ebraice n, ve-
teris mensis Ebraici nomen, qui Ijar Iudaico
respondet. Vide Ioseph. Antiq. lib. 8. cap.
2. n. 3.

P. 189. *ἐπὶ τὸν 5' ἀριθμὸν, ἐς τὴν, &c.)* Perperam accepit hunc locum Ferrarius, quem melius interpretantem Peronium audiamus: *ad sex numerum ad materiam, id est ad effectiōnem refertur*; quadraginta autem numerum, qui est quaternio, qui, ut ait, copulari, connectique non potest ad inflationem, semenque inflationis. Vox autem *ἐμφύσιον* quam neuter intellexit, locum habet in re materia, ubi agitur de formatione foetus, quemadmodum et φύσιμα.

in *ᾧς ἀνωσιμένοις τὸν ναὸν*, &c.) Ita Cod
Reg. quem secutus est Perizonius, ubi scri-
bendum, *ἡ ἀνωσιμένοις*. Verior tamen Ferrari-
us in *ᾧς ἀνωσιμένοις* vel *ἀνωσιμένοις*.

σε, το σώμα τὸ ὑψ. &c.) Ita Cod. Reg. mendo-
se. Perionius legit, ἐπὶ τοῦ σώματος, quod per mih-
placet: videtur legisse Ferrarius: εἰς τὸ
σῶμα τὸ ὑψ. καὶ αὐτὸ ἐπιρριζ. &c. quod non dis-
plicet.

ἀναφέρῃν ἐπὶ τὸ σῶμα) Cod. Reg. ἀφαιρεῖν.

πλὴν ἰσχυροῦς, &c.) Totam hanc pericopen, satis quidem intricatam ; interpretationibus suis foedarunt Perionius & Ferrarius : cujus hæc mihi videtur esse sententia : *Ceterum in hujusmodi rebus persuasum*

habentes ad Dei sapientiam pertinere proprietates explicare divinitus inspirata Scriptura, quae sapientiam docet in mysterio reconditam, quam nullus Principum saeculi hujus cognovit, cum id praesertim natura humanae capere superet. Vocem *πνεῦμα*; expungebat Perionius, sed malim interpretationē ad libri scripturā accommodare, quam remittere receptā veterum Codicum lectionem convellere.

ἵνα ἐκέρχονται ἀπὸ τοῦ μυστηρίου, &c.) Ab Exitu filiorum Israël, ad initia constitutionis Templi annos effluxisse octoginta supra quadringentos diferte scriptum est 3. Reg. 6. 1. nedom quadringentos & triginta, uti hic habetur. Iosiam præterea res in Ægypto administrasse ullas quis unquam prodidit? Quid hoc deinceps monstrum est, triginta annos à Testamento Dei ab Abrahamo suscepto, ad Legem Moysi traditam intercessisse; cum annorum triginta & quadringentorum spatium Paulus interponat; Gal. 3. 17. ex eo quod habetur Exod. 10. 40? Si huic igitur loco medicinam facere velimus, ita subducendæ sunt rationes, ut duplex annorum summa, eorum scilicet qui à Testamento tradito ad Exitum filiorum Israël, seu Legem positam (eodem quippe hæc anno contigerunt) quique ab Exitu ad extructionem Templi præterierunt, duplicem numerum Sabbaticum det, septingentorum videlicet, & septuaginta annorum. Ac posteriorem quidem, ab Exitu ad extructionem Templi, quadringentorum & octoginta annorum esse proditur 3. Reg. 6. 1. juxta Ebraicum exemplar, quod reliquere Interpretes secuti sunt; unis exceptis LXX. Senibus, quos affectatus est Origenes: at illi sic habent: καὶ ἐν ὧν τῷ παρακαλοῖς καὶ τετρακοσίους ἔτι πέντε ἔτη, &c. Complut. editio, ἑξήκοντα. Certe Melchior Canus lib. XI. De locis Theol. numcrum illum à librariis, ut fere fit, esse corruptum multis probat: & revera, si numeros accuratè ponere volueris, ex aliis Scripturæ locis facile comperies lectionem illam stare non posse. Verisimile igitur nihil sit legisse Origenem : ἐν τῷ παρακαλοῖς καὶ τετρακοσίους, & inde loco hoc quem tractamus, scripsisse: τετρακίσια καὶ τετρακόντα. Quæ sequuntur apud eum ; καὶ ὅσα τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἁγία οὐκ ἐνεμερίστων μυστήριον ἐστὶν αὐτῶν, &c. manifestò fin vitiōsa. Ea sic reparari possunt. Cod. Regius habet, καὶ ἴτα legerunt Perionius, & Ferrarius, & ita scriperat indoctus librarius, ἵπρ' ἰνοῦ positum existmans, more ταχυγράφων, quibus id nominis ita contrahere solitum est. At plane scripsit Origenes: μετὰ ὑμῶν ἐστιν, hoc est quod habetur Gal. 3. 17. καὶ ἐν τῇ τετρακίσια @ τεράκοντα. Atqui hæc duæ summa; in unum compositæ duplicem nu-

merum sabbaticum dabant, septingentorum nempe annorum & septuaginta. Hic mentem Origenis & scripturam perscrutamur, quæ rectane sit, & Chronologicis computationibus consona, hujus artis magistris disquirendum permitto. Vnum Iosephi locum, unde de eo existimari possit, proferam ex lib. 8. Antiq. cap. 2. n. 3. τῆς δ' οικοδομίας τῆς αὐτῆς σολομών ἤρξατο, τέταρτον ἢ δὲ τῆς βασιλείας ἵτος ἐχὼν μηνὶ δυνεῖται, ὃν μακεδόνες μὲν ἀρ-
 τεμάσιον καλοῦσιν, ἱβραῖοι δὲ ἱάρ, ἢ ἐπὶ πεντακόσια & ἐννηήκοντα, & δὲ τῆς ἀπ' αἰρῶντος ἔτι ἱερωνίμου ἔξο-
 δου, μὲν δὲ ἡλικία & εἰς αὐτὴν τῆς ἀβραάμου εἰς τὴν χα-
 νααῖαν ἐν τῆς μεσοποταμίας ἀφίξεις. Exoriturque
 est Solomon fabricam hanc anno regni sui quar-
 to secundo mense, quem Macedones Artemesium
 vocant, Iar vero Hebraei, annis quingentis nona-
 ginta duobus postquam Israelita Agypto excef-
 serant: mille & viginti annis post Abrahami
 ex Mesopotamena regione in Chananaam mi-
 grationem.

exemplar, & Interpretationes omnes ha-
 bent, πέντεκαίδεκα.

ἵσον ἐπὶ τοῖς λόγῳ. Ita Cod. Reg. ejus vitium
 facere Oedipi est.

ὁ μέγας ἀμείνων, ὁ Φοῖβος. Particulam ne-
 gandi agnoscit Perionius ex auctoritate Co-
 dicis Reg. totoque hoc loco turpiter se
 dat. Ferrarius repudiat τὸ, ὅ, in quo eum
 sequimur. Nec absurde fortasse scripseris:
 ὁ μεταλαμβάνων ἐν Φοῖβος.

ἔτι τῶν ὅσους ἐπαναύσατο τὰ-
 ραν, &c.) Hunc locum ita restituimus: ἔτι τῶν
 ὅσους ἐπαναύσατο, & τὰρ ἐντυπὼν αὐτῶν τῶν
 ζήτουμένων κατάληψιν, &c.

τὰρ δὲ ἐπὶ πεινῆσαι μὲν αἰώνιον, &c.) Hunc
 locum cum aliis excutimus alibi, ut Ori-
 genis de Filii dignitate sententiam explore-
 mus.

ὅτι τὰρ ἐπὶ πεινῆσαι & διψῆσαι δὲ τις ἐξ ἡμε-
 ρῶν, &c.) Legendum fortasse: & τὰρ ἐπὶ
 πενῆσαι καὶ διψῆσαι δὲ ἡμᾶς τὴν διακοσύνην. Quam
 vero lectionem secutus est Ferrarius, per-
 versa erat, ut ex inepta interpretatione
 conjicimus.

ὅτι τὰ ἐν ἡθῇ τῶν ἡμαρτημένων, &c.) Videtur le-
 gisse Ferrarius: καὶ τίνα ἐν θείᾳ τῶν ἡμαρτημένων.
 at ne sic quidem sensus constet. Ego quidem
 commisit libenter induxerim.

ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἀκριβέστεροι. Notent Grammatici
 postremam hanc vocem, quasi ab ἀκριβέ-
 στεροι, nisi fortasse locus corruptus sit, & le-
 gendum sit fortasse, ἀκριβοῦστεροι, vel, ἀκρι-
 βέστεροι.

ὡς τὸν ἡμέτερον πολλὰ ἐδιδόκα, &c.) Hæc nobis
 repræsentat Cod. Reg. quem fere sequitur
 Perionius, & ita vertit: ut hoc ipso multa peri-
 cula eveniant plerique, qui plurimum, ut qui in hau-
 rienda aqua ex fonte Jacob, exercitati sunt: pro ὡς
 τὸν, legit, ὡς, & post, ἐδιδόκα, supplet, ἐμυθίσαι, vel
 legit, τὰς πολλὰς πεπονημένους ὡς πλεονάζοντες ἐργα-
 μένους, vel quid simile. At aliam penitus lectio-
 nem sequebatur Ferrarius, quam conjectura
 assequi promptum non est.

ἔτι ἐν θείᾳ Φοῖβος. Hæc ita concepta erant in
 Cod. Reg. ἐν θείᾳ Φοῖβος. Vertit Perionius: cum
 statim dicat: καὶ τὴν Ferrarii interpretationem
 non comparant. Lego, ὅτι ἐν θείᾳ Φοῖβος.

τὰ ληρομένα ζῶντος ὕδατος. Ita Cod. Reg. P. 206.
 & Perionius; sed sensus repugnat. Legit
 Ferrarius, ληρομένα ἡμερῶν Φοῖβος, quod ve-
 rum est.

τὸ πλήρωμα τῆς αὐτῆς, &c.) Et paulo post, ὡς
 αὐτῆς ἀντὶ ἐν τῇ αὐτῇ. De Pleromate supra dixi-
 mus ad pag. 182. Comment. in Iohann. De
 Acone Irenæus, Tertullianus, & Epiphanius
 passim.

διελεγχθὲν αὐτῆς. Lege, διελεγχθεῖσα αὐτῇ,
 ut sit loci sensus: Mulier illa Servatorem
 agnoscere non valens, & pro Prophetâ ipsum ha-
 bens, postquam ab eo convicta est adulterii, per-

P. 191. ἔδοξεν μὲν ὁ βασιλεὺς ἡρῶν τελευτῆσαι, &c.) Undeci-
 mo anno ab auspicio Salomonis regno,
 octavo à jactis Templi fundamentis: sep-
 tennio quippe ingens illa ædificii moles
 absoluta est. Ioseph. lib. 8. Antiq. cap. 2. n.
 4. & 5.

ἀρα γὰρ οἱ τῶν βασιλέων υἱοί, &c.) LXX scrip-
 serunt: καὶ ἐπελέκσαν οἱ υἱοὶ σαλωμών, & οἱ υἱοὶ
 χιζάμ. Fecellit eos vox, ἡ, quæ habetur 3.
 Reg. 5. 18. unde locus ille τῶν depromtus
 est; vocabulum quippe illud pro puncto-
 rum varietate vel, filios, vel, ædificatores, si-
 gnificat.

P. 192. τῶν γὰρ ἱερωνύμων, οὐκ ὄντων. Vide Nos
 supra ad Origenis Comment. in Matth. 15.
 21. P. 256.

P. 193. γραμμάς, & ἡ ἀσκήσιος. Ferrarius pro, γραμμάς,
 legebat, πρῶτος.

ὡς σεσωμμένος, &c.) Perionius legit,
 σεσωμμένος, sed omnino legendum, ὡς ἐσωμμένος.

P. 194. ἐν ἑραχίᾳ ἀεινολα. Ita restituendos indicavi-
 mus perverfos Codicis Reg. apices.

P. 195. παρεκδέχθη οὖτοι τὸ ἐν τῇ, &c.) Recte Perio-
 nius: qui perperam acceperunt illud quod, &c.
 Male Ferrarius.

ὅτι μακαριώτερος ἔστι, &c.) supplendum φησὶ,
 quod fortasse supplendum reliquit Orige-
 nes, vel librarius prætermisit.

ἰδὲν δὲ τῶν αὐτῶν. Legendum fortasse, ἰδὲν δὲ αὐ-
 τῶν αὐτῶν. Alioquin non constabit sensus.

P. 197. λαμβανόμενον πᾶν πάντος. Ferrarius legit λαμ-
 βανόμενον, quod mihi probatur. Quod sequitur:
 τὸ ἑλθὲν δὲ ποτε τῶν λογικῶν, mendi mihi valde
 suspectum est.

P. 198. ἵσως μὲν ἀνέδειξέ σοι. Ita Cod. Reg. Correx-
 it Perionius, ἀνέδειξε μὲν, sed ad veram lectio-
 nem digitum intendit Ferrarius: ἵσως μὲν ἀν-
 έδειξέ σοι.

P. 199. ἐν τῇ αὐτῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ. Exod. 16. 1. Ebraicum

versus eorum exprimit opiniones, & haereses, qui in Scripturis versantur. Qui ad superiora attenderit, expositionem hanc facile admit-
ret. Paulo post pro, καταλφεθέντας, lege, κα-
ταλφεθέντες.

P. 208. ὅπερ ἐμὴν ἐστὶν, &c.) Hieronymus De nom. Ebr. Garizim, divisio sive advena. A
μα succidere, scindere.

ὅς ἐστιν ὁ ἐμὴν ἐστὶν, &c.) Hieronymus De nom. Ebr. Ieroboam, dijudicans popu-
lum, vel, dijudicans super nos.

σιών, ὅπερ ἐστὶν σκοπευτήριον) Hieronymus De nom. Ebr. Sion, specula, vel speculator. πρὸς, mo-
numentum, titulus specula.

P. 210. ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνων λόγος) Vide Nos ad Commentar. in Matth. 17. p. 312.

ἡ τὸν κόσμον αὐτὸς) Diabolum quippe κοσμοκρά-
τορα & constituitur Valentiniani & appel-
lant. Genesius lib. 1. cap. 2. Epiphanius Har. 31.
cap. 19.

P. 211. πολλὸν ἐξέτινεν, &c.) Ita Cod. Reg. quem se-
quitur Perionius his verbis: Nunc quidem
multa verba Heracleonis proferre possit. Malim
Nimium quidem nunc esse Heracleonis verba
recitare. Ferrarius videtur legisse: πολλὸν δὲ
κρίσιν ἐστὶν, &c. sed Cod. Regii lectionem an-
teponimus; sequitur enim ὁ ὅτι περ ἐκόντες ὑπε-
τίθμεθα, &c.

τὴν ὁρμήν, &c.) De apo-
crypho hoc libro vide Lactantium lib. 4.
cap. 20. & Hieronymum De scriptor. Eccle-
siast. & εὐλογίας ἐκ τοῦ προφητικῶν Clementis
Alexandr. Editioni subjectas. & Eusebium
lib. 3. Hist. cap. 3.

Clem.
Alex. Edit.
Cotel. p.
210-35.

ὅτι περ ἐκόντες ὑπετίθμεθα, &c.) Duplex libro-
rum qui pro sacris proponerentur, ordo
fuit; ὅτι γνησίον, cuiusmodi erant quos in
Canonem suum Ebraei retulerant, quique
erant intra arcam; & ὅτι ἀποκρυφῶν.
Rursus ὁ ἀποκρυφῶν duplex ordo fuit, ὅτι ἀντιλογούμενων,
seu μικρῶν qui admitterentur ab aliquibus, ab
aliis repudiarentur, & dubia essent auctori-
tatis; cuiusmodi erant Machabæorum libri,
Sapientia Sirach, & Salomonis, alique, quos
quamvis in Catalogum suum non contulif-
sent Iudæi, plurimi tamen recipiebant; alter
ordo erat ὅτι ἰσθῶν, quique ab omnibus plane
pro confectis & supposititiis habebantur.
Priorem divisionem confirmat Hierony-
mus in Prologo Galeato, & Athanasius, seu
quisquis est auctor Indiculi librorum Scrip-
turae: hi enim quidquid præter γνησίους est, in-
ter ἀποκρυφῶν recensent. At triplicem illum or-
dinem, ὅτι γνησίον, ὅτι ἀντιλογούμενων, & ὅτι μικρῶν
sequitur Eusebius Hist. lib. 3. cap. 25.
& 31.

μὴ δὲν καθελεῖν αὐτὸς προσκυλῶν) Perionius
ex Cod. Reg. non oportere diruere adorandas
res, &c. quæ legitimo sensu carent: optime
Ferrarius legit: κατ' ἰδίαν προσκυλῶν, nam

& paulo post, καὶ ἰουδαῖος οἱ βίβλιν τοῦ θεοῦ, & paulo
superius Iudæorum, & Gentilium frequens
est mentio.

καταρτίζοντες ἀνθρώπους, καὶ μέλη, καὶ σπέρμα) Quoniam R. 211.
in Veteri Lege Dei mandata obisse saepe le-
gitur Angelus, & quasi ex persona Dei saepe
esse locutus, hinc varie disputatum est inter Ju-
dæos. Deusne ille esset, an Angelus. Angelos
nullos admittebant Sadducæi, ut est Act. 23. 8.
Eos agnoscebant Pharisei, religionis inter
ipsos principes, & arbitri. Cum autem su-
perstitionibus valde dediti essent huius sectæ
homines, facile eo delapsi sunt, ut damno-
sum & vetitum Angelis cultum exhiberent.
Atque hæc hæresis apud Phrygas florebat
Pauli temporibus, ut intelligitur ex ipsius
Epistola ad Colossenses. Sed & multo post
in Laodicea Synodo damnata est. Quo-
nam vero cultu Lunam, & ἡνὶα venerati sint
Iudæi, dictu facile non est. Isaias cap. 65. v. 11.
sic ipsos alloquitur: Et vos qui dereliquistis
Dominum, qui obliti estis montem sanctum
meum, qui ponitis mensam vā Gad, & impletis
vā Meni libamen. Gad est ἀγαθὴ τύχη, ut recte
intellexit Hieronymus. Ita sumitur Gen.
30. 11. Sortes autem rerum omnium vetu-
stissimi Chaldæi, & Egyptii Astrologi Sy-
deribus deputabant: & Fortunæ quidem
sortem tribuebant Lunæ, ut Dæmonis sor-
tem Soli; & huic res ad animum pertinen-
tes, illi res corporeas curæ esse putabant.
Vertius Valens lib. 4. Anthologiarum, cap.
5. quod est ἀπὸ γένων διαρίσεις δύο ἀλλήλων τύχης
& δαίμωνος, docet sortem Fortunæ, & Dæ-
monis significare Solem, & Lunam, Lunam
quippe esse Fortunam, in potestate haben-
tem corpus & spiritum; Solem vero esse
Mentem & Dæmonem, animas ad res ge-
rendas excitantem, & moventem. Idipsum
aliis præterea testimoniis, rum ex Macrobio
tum ex eodem Valente depromtis demon-
strat Seldenus Libro De Dis Syris Synt. 1.
cap. 1. Quod ait ergo Isaias Iudæos adorare
Gad, id est Fortunam, id exponit Lunam
Auctor libri quem citat Origenes, quæ For-
tuna quoque dicitur. Sequitur apud Isa-
iam: Et impletis Meni libamen. Illud est
quod apud Origenem exponitur, καταρτίζοντες
μέλη. Multum hic æstuant Interpretes;
sed in eo plurimi consentiunt, voca-
bulo Meni vel Planetas omnes, vel unum
ex Planetis signari, quem Mercurium
quidam esse coniectant. Mihi autem ve-
rissimile fit Solem, qui Mens est, & Dæ-
mon, seu Genius voce Meni significari, ex
origine γένω, quod est numerare, quia Sol
temporibus numerandis & dividendis præ-
est. Indidem profluxit dictio μένω, Luna,
eadem de causa. In Solis autem & Lunæ
adorationem proclives fuerunt Iudæi, jam

Ch. 2. 11

inde ab antiquis temporibus, ut colligitur ex Deuter. 4. 19. *Ne forte elevatis oculis ad cælum videas Solem, & Lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea:* & Job. 31. 26, 27. *Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare. Et latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.* Atque ea ad Iosiam usque propagata est idololatritia, de quo id scriptum est 4. Reg. 23. 11. *Abstulit quoque equos quos dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, juxta exedram Nathamelec eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem Solis combussit igni.* Ezechielis 8. 16. queritur Dominus viginti quinque Israëlitas dorsa habuisse contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorasse ad ortum Solis. Ex his efficitur probabile non esse Iosiam Fortunæ, hoc est Lunæ cultum Iudæis obliuientem, Solis religionem, cui multo magis dediti erant, siluisse. Præterea ejus verba sic exposuerunt Senes Septuaginta: *ἔτι μὲν τότε τὴν τύχην τῆς παλαιᾶς, καὶ πολλοὺς τοὺς δαίμονας κτεράσμεν.* Hieronymus quippe in Isaia 65. 11. sic ipso ait reddidisse: *Paratis Fortunæ mensam, & impletis Dæmoni poculum:* & mox: *Quodq; Septuaginta transulerunt τὸν δαίμονα, id est Dæmoni, in Hebræo habetur.* Vnde manifestum est corruptam esse vulgatam loci hujus lectionem: *ἰτοιμάζοντες τὸν δαίμονα τῆς τύχης, καὶ πολλοὺς τοὺς δαίμονας κτεράσμεν.* Meni igitur juxta rēcē est δαίμων. Atqui fors Dæmonis, seu Genii, *cujus in tutela ut quisque natus est, vivit, ut ait Censorinus, & natale comes qui temperat astrū, ut loquitur Horatius,* tribuebatur Soli ab antiquis astronomica disciplina magistris, ut dixi: & Sol ipse Dæmon appellabatur. Macrobius libr. 1. Saturn. cap. 19. *Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, quæ genēs appellatur, Egyptij prestant, Deos præstitit homini nascenti quatuor adesse memores, δαίμονα, τύχην, ἑρμῆα, ἀνδρῆα, & duopriores Solem, & Lunam intelligi volunt, quod Sol auctor spiritus, caloris, ac luminis, humana vitæ genitor & custos est, & ideo nascentis Dæmon, id est, Deus creditur: Luna τὴν τύχην, quia corporum præsul est, quæ fortuitorum varietate jactantur.* Firmicus libr. 4. cap. 11. *Locum Dæmonis ista ratione colligimus, quam ideo huic libro adjecimus, quia Solis cum esse locum Abraham similis ratione monstravit. Quem admodum autem pro Luna, sortem ipsi tributam, Fortunam nimirum Propheta expressit, ita ad significandum Solem, sortem Soli deputatam, Dæmonem scilicet, seu Meni notavit.* Ex Meni Ebraico prodiit Græcū μῆνι, Dæmon, seu Genius, qui & Sol. Vnde μῆνις, Eolice, μῆνις, hinc Latinum Manes, qui & Genii. Servius in 6. Æn. v. 743. *Ergo Manes Genios dicit, quos cum vitæ sortimur.* Non au-

tem sic vocantur à Manis, quod est bonus, quod idem scribit Servius 3. in Æn. Ex μῆνι fit μῆνιδωρος, & contracte, μῆνις. Id nomen fuit Patriarchæ Constantinopolitano, ad quem extat celebris Iustiniani Epistola, non ut vulgo scribitur, Mennas. Sic δαμνῆς contracte, pro δαμνιδωρος. sic ἱρμάς, pro ἱρμιδωρος. sic δειδάς apud Iosephum, pro δειδάς, sic ἐλυμπάς Rom. 15. pro ἐλυμπιδωρος. Hinc dicti & μῆνις, Mentes, quos curricula suis Sol determinat, quasi sint varii Soles, & Sol puta lanuarii alius sic à Sole Iunii. Conjecturam nostram penitus firmat Strabo libr. 12. cum ait Cabis quæ urbs caput est Armeniæ, esse τὸ ἡγὼν μῆνις φαρνάκου καλούμενον. *Templum quod Menis Pharnacis appellatur tam religiose cultum, ὡς τὸν βασιλικὸν καλούμενον ὅρτον τῶν ἀσπίλων, τὸν τύχην κασιλῆος, καὶ μῆνις φαρνάκου.* *Pro iuramento, quod regium appellatur, haberi voluerint Fortunam Regis, & Menā Pharnacis.* Atqui id Templum Lunæ quoque consecratum erat: ἔστι δὲ τὸ τοῦ σελήνης τὸ ἱερόν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ, καὶ τὸ ἐν Φρυγίᾳ, τὸ δὲ τὸ μῆνις ἐν τῷ δαίμονι τῶν τύχων, καὶ τὸ τὸ ἀσπίλι τὸ πρὸς τὴν ἀντιοχείαν, καὶ τὸ πρὸς πεισίδιαν, καὶ τὸ ἐν τῇ χάρᾳ τῶν ἀντιοχείων. *Est autem hoc quoque Templum Lunæ, quem admodum & illud quod est in Albanis, & quod in Phrygiā, & illud Menis, quod est in loco cognomine: & illud Ascai apud Antiochiam quæ est ad Pisidiā, & illud quod est in regione Antiochenorum.* De templo illo quod est in Albanis disserit Strabo libr. 11. In calce vero libri 12. sic ille de templo Phrygio Menis: *μετὰ δὲ τῆς λαοδικίας, καὶ τῶν καλούμενων ἱερῶν ἐστὶ μῆνις καὶ φαρνάκου.* *Inter Laodicem & Carurā templum est, quod Menis Cari appellatur.* Athenæus libr. 12. pagum quemdam Phrygiæ μῆνις καλεῖται appellat, Pagum Menis, ubi nempetemplum Menis, si quid conjectura valeo. De templo vero Ascai hæc Strabo libro eodē 12. *τὸ δὲ ἐν τῷ δαίμονι τῶν τύχων μῆνις ἀσπίλις.* *Erat autē illic sacerdotium Menis Ascai.* Nihil his locis intellexerunt Interpretes. Vides templum illud quod erat Cabis, consecratum fuisse Meni, & Lunæ. Atqui petita ex eo juris jurandi formula exprimit τὸν τύχην κασιλῆος, Fortunam Regis, *cujus fors Luna adscribebatur; & μῆνις φαρνάκου id est, si recte intelligo, Genium, seu Dæmonem Pharnaci, cuius fors ad Solem pertinebat.* Templum itidem illud Albano-rum, & illud Ascai, & aliud Phrygium, non Meni solum, sed & Lunæ fuerunt dicata: nec aliter enim accipi possunt ista Strabonis: *ἔστι δὲ τὸ τοῦ σελήνης τὸ ἱερόν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ, καὶ τὸ ἐν Φρυγίᾳ, τὸ δὲ τὸ μῆνις ἐν τῷ δαίμονι τῶν τύχων, καὶ τὸ τὸ ἀσπίλι τὸ πρὸς τὴν ἀντιοχείαν.* De Albanis sic Strabo libr. 11. *ἔστι δὲ τιμωρὸν, ἡλίου, καὶ δίας, καὶ σελήνης. ἀσφαμέντας δὲ σελήνῳ ἔστι δὲ αὐτῆς τὸ ἡγὼν τῆς ἰσχυρίας πλῆστον.* *Deos autem colunt, So-*

Censor. 6.3.

Horat. l. 2.
Epist. 2.

lem, & Iovem, & Lunam, maxime vero Lunam. Est autem eius templum Iberie proximum. Solem ait illos, & Lunam venerari, quos templum Meni, & Luna posuisse alibi significat. Nempe Solis est Men. Templum igitur illud apud Armenos Genio, & Fortunæ Pharnacis consecratum erat. Ita Romanis Genium Principis adjuvare solitum erat, necnon & ejusdem Fortunam, quæ ipsa quoque Dæmon esse censebatur: Origenes libr. 8. contr. Cels. *εἴτε δὲ, ὡς τισὶν ἰδοῦν ἐποδοὶ τῷ βασιλεὺς βασιλῆος τὸν δαίμονα ὁμῶς οἱ τὴν τέχνην αὐτὸν ὁμῶς οὐκ ἔστιν ὁ νομαζομένη τὴν τῷ βασιλῆος.* Sed Dæmonis nomine Genius frequentius campellabatur. De Genio, & Fortuna eleganter Cebe in Tabula. Eos autem sæpe simul cultos, atque iisdem religionibus placatos reperias. Plurima apud Gruterum Marmora videre est in honorem utriusque erecta & incisa. Consecratum itidem Soli, & Lunæ dici poterat Armeniacum illud Templum, non absolute, sed quatenus Genio, & Fortunæ Pharnacis Sol, & Luna præerant. Porro lingua & moribus multum habuisse cum Syris cognationis Armenos idem Strabo libro primo prodidit. Quid si ab eodem Mene nomen dicamus Armeniam traxisse? Ieremias cap. 21. v. 57. hæc scribit: *Annuntiate contra illam (Babylonem) regibus Ararat, Menni, & Ascenez.* LXX Sixtinae Editionis: *αὐτοὶ ἔλαττε ἐπ' αὐτὴν βασιλεῖς ἀγαγε παρ' ἐμῶν, & τοῖς ἀρχαζέοις.* Legit: *βασιλεῖς ἀγαγε παρ' ἐμῶν, & τοῖς ἀρχαζέοις.* Ubi Ebraicum *מנע* redditum est *מנע*, quasi id non sit nomen proprium. Idem peccavit Abrabs Ar Paraphrastes Chaldaeus Menni reddit *מנע*, quæ vox alia scribitur *מנע*, utrobique vitiose: scribendum siquidem *מנע*. *Mons Meni*, uti habent Baal Aruch: Iarchi Kimchi, alique Ebrai proceres, qui & Armeniam exponunt. Ex Menni ergo nomen ipsam traxisse erudite sane, & luculenter ostendit vir præstantissimus Samuel Bochartus in Phaleg lib. 3. cap. 3. Equidem non aliud esse censuerim *מנע*, *Montem Meni*, quam montem consecratum Deo illi, qui ab Isaia *מנע*, appellatur, *מנע* à Strabone, & Auctore Prædicationis Petri, quam laudat Origenes. Hic amplius gallum album comædi vetabat Pythagoras, quod esset Meni sacer, hoc est Soli, ut exponunt Pythagorici. Iamblichus lib. 1. de vita Pythagoræ, postquam censuisse illum dixit gallum album Meni consecratum esse; altero libri ejusdem loco subjungit: *ἰερὸν ἄνθρωπο ἔχει τὸν ἀνθρώπου ἡλίου. Sacrum existimabat esse gallum Soli.* Lærtius in vita ejusdem inter ipsius effata hoc posuit: *ἀνεκτρεῖται μὴ ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, ὅτι ἰερὸς τῷ μὲν ὡς ἰεὺς, σημαίνει γὰρ τὰς αἰῶνας.* Gallum album penitus non attingere, quod sacer sit Meni & simplex; quippe qui horas

significet. Id exponit Suidas in *πυθαγορικά* *ἰερὸς τῷ ἡλίῳ, ὡς ἰεὺς.* Existimari quoque potest ex supradictis Meacth Deum quemdam ab Arabibus cultum, cuius mentio habetur in Alcorano Sur. 63. hunc ipsum esse *Meni*. Sane Solis & Lunæ cultum pleraque Asia gentes videntur à Persis accepisse. Auctor est Strabo in Hyrcania ipsos, & Capadocia templa posuisse *τῶν ἀνακτῶν δὲ ἀμυνῶν* *στράβ. lib. 11. c. 15.* qui & *αμυνῶν*, & *αμυνῶν* dicitur. Hanc esse Solem, illam Lunam viri eruditi existimant. Certe in voce *αμυνῶν* vestigia vocis *μυνῶν* agnoscas. Narrat Herodotus Persis morem fuisse convivia Diis ponere. Idem Fortuna factum à Iudæis Isaias exprobat. *Quin* & ab Herodoto proditum est natalem diem solennibus epulis celebrasse Persas. Nempe ita fortasse Solem seu Genium venerabantur ortus hominum omnium præfullem.

Ἐποδοὶ ἐν ἐπαπορίᾳ αὐτῶν Ineptit Ferrarius; rede: *hactenus disputasse contenti.* P. 214.

τέλειον, ἀλλ' οἷον τὸ ἀπονοεῖν Negandi particulam videtur inseruisse Ferrarius: *ἀλλ' οἷον τὸ ἀπονοεῖν*. Secus Cod. Reg. & Perionius.

οἱ θεολογῶντες ἐν σώματι τὸν θεόν Eadem Origenes ratiocinatione utitur libr. 2. *ἀπὸ ἀρχῶν*, c. 4. Si corpus esse pronuntietur Deus, quoniam omne corpus ex materia est, invenietur & Deus esse ex materia: quod si ex materia sit, materia autem sine dubio corruptibilis est, erit ergo jam secundum illos corruptibilis Deus. A Deo quoque corpus abjudicat Homil. 1. & 3. in Genes. & Comment. in Cantic. Homil. (uti inscribitur) 3. & libr. 6. contr. Cels. Sed apertissime lib. 1. De princip. cap. 1. & 6. & libr. 2. cap. 2. 3. & 4. & libr. 3. cap. 2. & libr. 4. cap. 2. & in Anacephal. In hoc errore fuerunt Seleucus & Hermias Galatæ, de quibus memoravit Philastrius cap. 5. & juxta nonnullos, Valentinus quoque, & Audius postmodum Audianorum, & Anthropomorphitarum pater, de quo Epiphanius Har. 70. Scriptum quoque reperimus apud Socratem, Theophilum Alexandrinam Ecclesiam regente, hanc quæstionem iis in locis multorum disputationibus fuisse vexatam, Deusne corpus esset, humanam figuram gerens, an incorporeus; quam postremam sententiam quum amplexus fuisset Theophilus, Monachos Aegyptios adversus eum coisse, & manu facta hominem invadentes mortem intentasse, ni placitam de Deo opinionem ejuraret, & Origenis libros, unde incorporeum Deum propugnabant nonnulli, damnaret; quod cum factum se recepisset, tum demum Monachos discessisse. Quid quod ita scribere ausus est Tertullianus adversus Praxeam, cap. 7. *Quis enim negabit*

Deum corpus esse, et si Deus spiritus est? spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. Sed & invisibilia illa, quæcumque sunt, habent apud Deum & suum corpus & suam formam, per quæ soli Deo visibilia sunt; quanto magis quod ex ipsius substantia missum est, sine substantia non erit?

Quæ pluribus locis repetit, & sæpe carpit Augustinus. Hinc illum cum Melitone vāsanā hujus reum peragit Gennadius de Dogmat. cap. 2. Deos quidem animantes esse statuit Velleius Epicureus apud Ciceronem 1. de nat. Deor. Atque id non Epicurum duntaxat, sed & Vulgus, & Poetas, & præstantissimorum hominum catervam attestari scribit Sextus Empir. 1. adv. Phys. Idem quippe Platoni, Aristoteli, & Porphyrio persuasum fuit. Atā Deo tamen omnem coagmentationem, unde oritur interitus, Epicurus abdicabat; unde ait apud Ciceronem Velleius *Deorum esse non corpus, sed quasi corpus; non sanguinem, sed quasi sanguinem.* Stoici autem Deum corporeum esse definiabant, ut præter alios auctor est Origenes lib. 1. & 3. & 4. & 6. contr. Celsi. Ab Epicureis autem, & Stoicis profectum hoc commentum Christianorum deinceps Hæreticorum aliquot mentes occupavit. At Christiana Religionis dogmata cum satis perfecta non haberet Celsus Epicureus, quæ paucorum fuit Heterodoxorum sententia, Christianorum omnium esse censuit. Sed hanc ejus imperitiam egregie confutat Adamantius noster lib. 7. contr. Celsi. Consultantur porro in hanc rem nostra Origeniana.

ἡ δὲ πένταλωση ὅταν ᾖ ὅσον σωματὶον) Naturam quintam Aristotelis significat; de qua sic differit libr. 3. c. 6. cap. 6. *Non enim secundum Græcorum Philosophos præter hoc corpus quod ex quatuor elementis est, aliud quintum corpus quod per omnia aliud sit, & diversum ab hoc nostro corpore fides necessario recipit, quoniam neque ex Scripturis sanctis vel suspitione aliquam proferre de his potest, neque ipsa rerum consequentia hoc recipi patitur.* At quamvis ab Aristotele inducta esse vulgo feratur ista natura, quam Onomacritus ἀεὶ ὡς ὁμοειδὲς vocat, eam tamen Plato, & Platonici agnoscunt. Testis Proclus in Timæum, eamque appellari docet, πένταλον ὁμοειδὲς, & πένταλον κόσμον, & ὁμοειδὲς πένταλον. Testis item Simplicius. Essentiam nihilominus illam quintam Platoni fuisse cognitam diferte negavit Atticus Platonici Philosophus apud Eusebium lib. 15. Præpar. Evangel. cap. 7. Huic porro Peripateticorum quintæ essentiae à Xenarcho impugnata Alexander Aphrodisæus patrociniatus est.

P. 216.

ὁ πάντας τὰ ἀεὶ ἡμᾶς πνεύματι, &c.) Locushic curatione indiget, quam non nisi ex meliori Codice sibi quisquam spondere

possit. Pro, ἀπὸ τῆς, Ferrarius legit, ὁμοειδὲς. Sic autē interpretatus est Perionius: *Quoniam enim cum in mediam, & in eam qua sæpius vita appellatur, Spiritus qui nos amovet, intrat, eo Spiritu vita qui crassior dicitur, vivificimur à Spiritu.*

τίνα δὲ ἐμπνεύσειν ἡμῶν περὶ τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστιν, ἀπὸ τῶν ὁμῶν;) Sensus apertus est. Ferrarius autem cum legeret, ἀπὸ τῶν, omnia perturbavit.

ἀλλ' ὁ ζωῶν, Videntur hæc una serie sic P. 128. describenda: ἀλλ' ὁ ζωῶν ὅτι πάντες ἡ δὲ αὐτῶν δυνάμις. Deinde inter τοὺς δυνάμεις, & ἐν δὲ ἰδέσθῃ, inferendi alteri scilicet. Quum enim dixisset Heracleon ejusdem esse substantiæ cultores Deiac Deum ipsum, hanc doctrinam impugnat Origenes, & ait fornicatam fuisse consequenter ingenitam naturam, cum cultores Dei juxta Heracleonem fornicari sine: at sibi ipse responderet; ejusdem sunt substantiæ, sed non eorundem capacis; cui responsioni instare debuit, & ibi Codex deficit. Tum addit; Quod si fatetur Heracleon, ut fateri debet, fornicatam esse naturam spiritalem, quæ ejusdem sit substantiæ ac divina, impia, &c.

μὴ ἐμπνεύσειν, ὁμοειδὲς, &c.) Ferrarius: cum increpatione illius. Perionius: cum ejus quæ ..... oburgatione. Nos aliter locum hunc explicamus: addita enim, post ἐμπνεύσειν, τὴν εἰς τὴν, referimus τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, quod subest. Hæc autem & sequentia, in quibus Filius substantia, dignitate, potestate, divinitate, & sapientia Parti neutiquam æquiparandus statuitur, expenduntur à nobis in Origenianis. Hic sane excusatum velle Origenem cum parum sinceri animi, tum non satis orthodoxi hominis esse censeo. Hoc aperte profiteri satius esse duximus, quam locos vitiosæ doctrinæ labe fœdatos rescindere, Origenemque truncum & lacerum proponere; id quod à Ferrario factum, aliquando verisimile est; puta supra p. 49. & 56. in Iohann. & hoc loco. Hoc si sit, candelam in eo valde desideramus, quæ interpretationem suam ejusmodi denuntiatione claudere ausus est, quæ nihil prorsus in hoc Origenis libro immutatum declarat.

ὁ συγκαταθεὶς καὶ ὁ δὲ τῷ πατρὶ) Novatianus seu quisquis Auctor est libri de Trinitate, qui Operibus Tertulliani adjungi solet, cap. 17. *Quamvis enim se ex Deo Patre Deum esse meminisset, nunquam se Deo Patri aut comparavit aut contulit, memor se esse ex suo Patre, & hoc ipsum quod est, habere se quia Pater dedisset.*

καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πατέρων) Perionius legit, ἀπὸ τῆς, sed ex Sap. 7. 25. omnino retinendum, ἀπὸ τῆς.

ὅτι ἀσφαπτόν ἐστι τὸ θεῶν τῆς, &c.) Origenes P. 219. lib. 1. contr. Celsi & lib. 6. & Tract. 27. in

Angelorum Dei, tunc pars ejus facta est Jacob, & funiculus hereditatis ejus Israel. Christus enim ad quem dixerat Pater: Pater a me, & dabo tibi Gentis hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, depellens ipsos Angelos potestate & dominatione quam habebant in nationibus, provocavit eos ad iracundiam. Et idcirco dicit quia adfuerunt reges terræ, & principes conveniunt in unum, ad versum Dominum, & adversum Christum ejus. Et ideo adversantur etiam nobis, atque agones contra nos, & certamina concitant. Euseb. quoque demonst. Evang. libr. 4. c. 9, & 10. scribit a Dæmonibus, oppugnatos fuisse sive Angelos, sive Angelorum custodiam traditos homines, magna ex parte expugnatos, donec facientibus & oppressis auxilium Christus & opem tulit.

P. 244. καὶ ἐξελθόντες αὐτὸν ὡς γαίοντος πνεύματος.] Videtur legisse Ferrarius: & ἐξελθόντες αὐτὸν ὡς γαίοντος πνεύματος, vertit enim: egressi ex eam vacuum, aliquo modo credunt. Sed omnino retinenda est Codicis Reg. scriptura.

P. 245. αἱ πολλὰς οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων.] Tria hominum genera à Valentino constituta supra observavimus. Hæc ἐκλογὴ φύσις ἀνθρώπων, μορφοῦς καὶ ἰσχυρῆς, ipsa est πνευματικὴν, hominum natura, quos & σπέρματι ἐκλογῆς à Valentinianis appellari scribit Irenæus apud Epiphani. Hær. 31. c. 21.

καὶ οὐ μὴν αὐτὸν ἀντὶ τῆς ἐκλογῆς οὐκ ἔστιν αὐτῶν.] Negandi particulam apponit Ferrarius, & merito, Secus Codex Reg. & Perionius.

ὁ ἰωάννης ἐπεποίηκε τὸ.] Ferrarius: Iohannem non fecisse. Verte: Iohannem non posuisse.

P. 247. ἐν τῇ δυνάτει τοῦ ἁγίου.] Ita videtur legisse Perionius qui vertit: qui vivificantem spiritum, & quod est spiritale in Scriptura, capere non potest. Codex Reg. habet: ἐν τῇ δυνάτει τοῦ ἁγίου. Ferrarium vero legisse verisimile est: ἐν τῇ δυνάτει τοῦ ἁγίου.

P. 248. καὶ αὐτὸς ὁ ἰωάννης ἐκλογῆς.] Ita Cod. Reg. & Perionius, Ferrarius legisse videtur: καὶ αὐτὸς ὁ ἰωάννης ἐκλογῆς.

P. 249. τετρίμηνος δὲ ἐν τῇ ἐκλογῇ.] Hæc αὖτε ὁ ὁρῶν αὐτὸν ait Origenes: quum enim supra dixisset Prophetarum patriam esse Judæam, in eaque contumeliis illos fuisse profectos, subiungit in patria sua, Alexandria nimirum, & Ægypto, non Prophetas solum, sed Christum etiam ipsum honore affici: nec leve enim jam tum in illis partibus incrementum res Christiana ceperat. Quæ cum genuina sit loci hujus sententia, quam vitiola interpretatione fecidavit Perionius, manifestum est supervacaneam esse negandi particulam in his verbis: ἐκλογῇ αὐτῶν, &c. quam à Ferrario prætermittam Codex Reg. & Perionius præsentant. At si quis eam pertinaciter retineri velit, patiemur quidem, modo ne citra interrogationem.

P. 251. πλὴν ἑξήκοντα ἔτη, &c.] Ludit hic ope-

ram Ferrarius: audiendus Perionius: Veruntamen licebat ei qui Galilæus erat, diem festum agere, cum fuisset Hierosolymis, ubi Dei templum erat, &c.

ἰστέον τὸν πῶς ποτε.] Ita C. R. vertit Perionius: Roget igitur utcumque habeat historia; videtur legisse, ἰστέον τὸν. At Ferrarius legit, ἰστέον τὸν quod rectius est.

Φύσις δὲ μέλας ὡς. &c.] Hunc locum reliquit ad iunge, quos profert Bellarminus lib. 1 de Sanctorum beat. c. 19.

ὁ ἰωάννης δὲ παρὰ αὐτὸν ἐκλογῆς.] Valentinianorum voces hic usurpare Origenem, ut spiritales homines appellet, conjectat Ferrarius. At Electos tamen ἐκλογῆς, ante Valentinum appellavit Paul. Rom. 11. 7. Vide Nos supra ad p. 54. in Joh.

ὁ ἰωάννης δὲ καὶ ἀρχόντων, &c.) Nempe hic quoque, ut alibi saepe, relapsere posse & penitentia duci Dæmones tradit. Quo nomine castigatum saepe à Patribus, & convitiis profectum illum alibi notavimus. Ad Sixtum Senens. libr. 5. Biblioth. Annot. 131.

ἀλλ' ὁ πατὴρ καλεῖται ἐκλογῆς.] Probatum P. 255. mihi Ferrarii lectio, quam ad oram atteximus.

ὁ ἰωάννης δὲ βασιλικὸν ὁ ἡρακλῆος λόγος, &c.) Hæc è Saturnili, Cerdonis & Marcionis officina comparaverat Heraclæon. Hi enim Creatoris imperium à Christo abrogatum censebant. Scribit Epiphanius Hær. 23. capite 2. existimasse Saturnilum & Saturni πατέρα ἀπὸς ἀδελφῶν καὶ πατρὸς κατὰ γέννησιν & δυνάμειν ἐπὶ καταλῦσαι & θεῶν ἰσχυρῶν. Salvatorem à Patre missum de communi virtutis sententia, ut Iudeorum Deum subigeret. & Hær. 41. cap. 1. credidisse Cerdonem docet ἐκλογῆς καὶ ἐκλογῆς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πατρὸς, εἰς ἀβύσσον δὲ τῆς κοσμοποιῆς καὶ δημιουργοῦ ἐκλογῆς, φησὶ, ἀρχῆς καὶ τυραννίδος. Christum de superioribus ab ignoto Patre descendisse, ut hic mundi Conditoris atque Opificis imperium ac tyrannidem everteret. Vide & Irenæum lib. 1. c. 29.

ὁ ἐν τῇ ἐκλογῇ μέγας, &c.] Hæc Heraclæoni Valentini Schola suppeditavit, Irenæus libr. 1. cap. 2. cap. 37. Epiphanius Hær. 31. cap. 18. & 39. docent, quid sit μέγας, quid ὦν.

ὁ ἐν τῇ ἐκλογῇ οὗτος ἐστὶν ὁ ἡμεῶν, &c.) Corporum resurrectionem negabant Saturnilius, Basilides, Cerdo, & Marcio. Irenæus lib. 1. cap. 29. Epiphanius Hær. 41. cap. 1. & Hær. 42. cap. 3. Theodoretus Hær. Fab. lib. 1. cap. 4. Valentinus autem qui triplicem hominum naturam finxerat, & πνευματικῶν, & ψυχικῶν, & ὡν ὀλιγῶν, ὡς πνευματικῶς animæ immortalitatem cum corporum resurrectione pollicebatur; ψυχικῶς solius animæ perennitatem spondebat; corporis vero corruptionem mimitabatur; at ὀλιγῶς animæ & corporis interitum denuntiabat.

P. Vide

Vide Epiphanium Hær. 31. cap. 7. & nostras
Observationes ad Comment. in Exod.
10. 27.

δι' ἑρῶν φύσιν ἔχον, καὶ δι' αἰσθητικῆς] Origenes infra pag. 257. in Johann. ἐπὶ ἐπείπερ τὸν
ἰουδαϊκὸν φύσιν ἐννοῶν δι' ἑρῶν, καὶ δι' αἰσθητικῆς πε-
δεῖς, ἔχον δι' ἑρῶν. Utrobique legendum pu-
tat Ferrarius, διὰ πείσεως, Irenæo auctore, qui
lib. 1. cap. 2. & lib. 2. habet, *per opera & fidem*.
Judicet Lector.

ἐπὶ αὐτῷ ζῆτω] Hoc est, *vivat*, quod fugit
Ferrarium, qui fortasse legebat ζῆτω, vel
ζῆλω, vel εἰλω, vertit enim: *quoniam non di-*
xerit, volo.

P. 256. ἐπὶ εὐπείθεσσι καὶ ὁ δημιουργὸς ἐστίν.] δημιουργὸν
quippe solidum & in doctum fingeat Val-
entinus. Irenæus lib. 1. cap. 2. c. 40.

P. 258. κατὰ νόμον ἔσται, &c.] Possedit.

P. 259. ἐπὶ τῷ νόμῳ τῷ θεῷ, &c.] Hiulcus erat
hoc loco Ferrarii Codex: sic autem Perio-
nius: *Ejusmodi enim solis observationibus &
probatioribus invenies brevi fructus laborum
esse benedictionem, quæ in Psalmis dicit: Labo-*
res manuum tuarum. Verte: *Sub talium enim
solum observationum & disquisitionum exami-*
ne, brevi laborum fructus reperies, benedictio-
*nem nimirum in Psalmis memoratam, qua sic
habet: Fructus laborum tuorum comedes*.

ἢ ὡς τὸ σημεῖον] Ita C. R. & Perionius;
velut de signo à Domino, &c. Ferrar. legit.
ἢ ὡς περ.

ἢ δὲ καὶ ὁ νόμος τῷ θεῷ ἀννομεῖται] Novum
duntaxat Testamentum hoc observatione
comprehendit, in quo τέρατα & σημεῖα sem-
per conjuncta reperies. Secus in Veteri;
vide enim Exod. 4. 21. & 15. 11. & Psalm. 45.
8. & Esai. 24. 16. & 28. 29. & Ezech. 12. 11.
& Joel. 2. 30.

P. 261. ὁ μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς λόγους, &c.] Ita C. R.
& Perionius, sed nullo plane sensu. Lege
ex Ferrario: *εἰ μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὁ λόγος ἦν
ὁ λόγος, καὶ μὲν εἰς αὐτὸν εἶμι, καὶ ὁ φάσκων,
&c.*

P. 263. καὶ μὲν τοῖς αἰσθητικῶς, &c.] Cerdoniani,
aliique ejusdem ζήτης Hæretici.

ἐπὶ τῷ νόμῳ τῷ θεῷ, &c.] Origenes
infra, in Johann. 8. 21. pag. 272. πολλοὶ μὲν
ἐν ἐπίστασιν εἰς αὐτὸν, ἢ πολλοὶ ὁ ἐγνωσαν αὐτόν,
&c.

τὸς προφῆταις, ὡς τῷ νόμῳ, &c.] Vide Nos
infra ad Comment. Origen. in Epistol. ad
Roman.

P. 265. καὶ ἀνθρώπου κυρίου] Ita Cod. R. & Perio-
nius: *de homine Domini*. Lege καὶ ἀνθρώπου καὶ
κυρίου. Sic habuit Codex Ferrarii, & id postu-
lat sententia,

καὶ ἐστὶν ὁ θεὸς ἑτεροδόξοις] Cerdoniani, &
Marcionistæ, quos hic laceffit, δημιουργὸν
cognitum, Christi Patrem ignotum opina-
bantur. Epiphanius Hær. 41. cap. 1. & 42.
cap. 2.

ὅπερ τάχα ἐν ἐστὶν ἀληθές, &c.] Negan di
particulam prætermisit Ferrarius, & quæ
proxime sequuntur aliter legit Perionius
autem priorem illam pericopes partem ne-
glexit. Verte: *Quod fortasse verum non est,
propterea quod omnino qui Patrem non novit,
neque Filium novit, &c.* τὸ, ἐν retinui-
mus, ita
volente sensu. Loci autem totius hæc est
sententia: Ac Heterodoxis quidem gratifi-
cantes concedere possumus Moysen &
Prophetas Patrem non cognovisse, (quod
tamen fortasse verum non est; nam si Pa-
trem non agnovisse daremur, dandum esset
utique nec Filium cognovisse, cum cogni-
tum ab ipsis Filium & vaticiniis celebratum
fuisse constet) Filius quippe Patrem cog-
noscat, famulus herum. Quemadmodum
autem dicere licet Filium non cognoscere
herum; nam quatenus Filius est, Patris qua-
tenus herus est, imperium non experitur: ita
dicere possumus nec famulos cognoscere
Patrem; nam quatenus famuli sunt, herum,
quatenus pater est, non cognoscunt.

εἰ τὸ ἱερὸν ἀνάγνωσται, &c.] Perionius: Si P. 268,
Templum Dei anagogice accipiamus, & intelli-
gatur spiritale verbum. Ferrarius autem sic
videtur legisse: *εἴτε τὸ ἱερὸν ἀνάγνωσται τὸ θεῖον, καὶ
τὸ καὶ τὸν πνευματικὸν λόγον*. Legen-
dum fortasse: *εἰ καὶ τὸν πνευματικὸν
λόγον, vel, καὶ τὰ καὶ τὸν πνευματικὸν λό-*
γον.

ὅτι ὁ λόγος ἀνάγνωσται, &c.] Ad hoc effa-
tum alludit Origenes Hom. 19. in Jerem.
ὁ νόμος δὲ δημιουργὸς μὲν δὲ καὶ ἀποδοκιμαζέσθαι δὲ αὐ-
τὸν. καὶ ἐστὶν, ἢ αὐτὸς ἀνομιμαζέσθαι δὲ αὐτὸν
καὶ ἀδύνατον. & Tom. 12. in Matth. pag. 265.
μὴ ἀδύνατοι ὡς περὶ τοῦ. & in Matth. 22. pag. 469.
ἐκαστὸς ὁ ἑαυτοῦ νόμον ἔχει, &c. & τραπεζίταις.
& Tract. 27. in eundem Evangelistam: *Sere-*
nim qui implet illud mandatum, quod ait: Estote
prudentes nummularii, &c. Pamphilus in
Apologetico: *Ab his vero qui Origenis libros*
legunt, istud penitus exclusum esse putant man-
datum, quo probabiles efficit jubentur trapezitæ.
Idem proferunt iisdem verbis Clemens A. Clem. Alex.
Alexandr. Epiphanius, & Hieronymus; quod xandr. in
frustra tamen in Evangelii, Novoque adeo Hier. in
Testamento quaesiveris. Existimat Crojus 44. cap. 2.
verba hæc non ἀνελθεῖν à Patribus Christo Hier. Epist.
tribui, sed è Parabola de talentis, quæ habet ad Min. c.
tur Matth. cap. 25. & Luc. cap. 19. sententia Alex.
fuisse collectam à Patribus & conflaram. 1. Crojus
Ego secus sentio; nam si sententiam solum obser. in
Patres exceperint, quomodo in eadem plane Nov. Test.
verba Christo tribuenda conspirassent? cap. 28.
Verisimilius ergo mihi sit excerpta hæc fuisse
ex Evangelio secundum Ebraeos, in quod
plurima inferuerunt Nazaræi, quæ sibi ab
Apostolis, eorumve successoribus ore tradi-
ta fuerant. Multa certe ex hoc Evangelio
deprompta Hieronymus nobis

spat-

sparsim in libris suis repræsentavit, qui Evangelii huius exscribendi facultatem à Nazareis Berceam habitantibus impetraverat. Sexcenta antiqui Patres Christi, Apostolorumve dicta vel facta memoria prodiderunt quæ in Novi Testamenti libris non comparent: quæq; ex eo secundum Ebræos Evangelio propagata vel ex Traditionibus profecta sunt. Nos quidem plurima huiusmodi in Origene deprehendimus. Quot putas facinora edidisse Christum, vel dicta protulisse, quæ scriptis tradita non sunt: quæ si quis singula voluisset persequi literis, ne mundus quidem, ut ait Johannes 21, 25, tot libros capere univerfus potuisset? Quid quod innumera veterum Prophetarum apophthegmata, memoria non literis mandata, Scriptores sacri Prophetis illis recentiores usurparunt. Nec minus verisimile est aliqua in Evangelii Canonicis olim fuisse habita, quæ demum intercederint: non ejusmodi sane, quibus fidei dogmata continerentur; eorum quippe *jota unum, aut unus apex non præteribit*. Ad reliqua quod attinet, quidni aliqua excidisse credemus, cum è Novi Testamenti diversis lectionibus appareat multa inde siue temporis diuturnitatem, siue librorum negligentiam expunxisse?

Matth. 5.
18.

P. 269. ὅτι ὁ δὲ ἰσχυρὸς ἀποστρέψῃ.] Ita C. R. Perionius legit: *ὅτι ὁ δὲ ἰσχυρὸς ἀποστρέψῃ*, vertit enim: *ut vir justus præscribat: lege cum Ferrario*, ἀποστρέψῃ.

P. 270. ὅτι ἀνὴρ λόγιον.) Supple, ἐὶ δὲ ψα, quod præcedit: id vidit Ferrarius.

P. 272. καὶ ἐν μὴ ἀλθθῆσα ἐλευθεροῖ, &c.] Cod. noster habet: καὶ ἐν ἀλθθῆσα ἐλευθεροῖ, ἐλευθεροῖ δὲ γίνονται. Legit Perionius: καὶ ἐν μὴ ἀλθθῆσα ἐλευθεροῖ, &c. vertit enim: *ac nisi veritas vos liberet, non sunt liberi*. Ferrarius vero legisse videtur: καὶ ἀλθθῆσα ἐλευθεροῖ ἐν γένει, quod cum sequentibus magis congruit.

P. 273. ἢ ἐν καὶ τοῖς ζήτησιν.] Ita C. R. Perionius legit: καὶ ἐν καὶ τοῖς ζήτησιν, &c. vertit enim: *et quaesitum in tempore, atque iis*. Ferrarius autem: ἢ ἐν καὶ τοῖς ζήτησιν ἐν ἐκείνῃ, καὶ, &c.

ἐν ἐκείνῃ πῶς ἐν μὴ, &c.] Ita Cod. Reg. & Perion. qui vertit: *Quares etiam quomodo, nisi quod crediderant se vivere, cum aliquando morituri essent*. Aliter vero legebat Ferrarius, & rectius.

P. 274. ἀπὸ τοῦ ἐπὶ αὐτῷ ἐν δυνάμει.] Legendum fortasse: ἐπὶ αὐτῷ δυνάμει, vel, ἐν αὐτῷ, vel quid simile.

καὶ μὴ μὴ παρὰ σκευάδα.] Negandi particula in Ferrario non comparet; quam genuinam tamen ratio, & Cod. R. & Perionius clamant.

ἐκείνῃ δὲ ἐπὶ δὲ, &c.] Ex apicibus Codicis R. qui hoc loco valde distorti erant, & Perionij sagacitatem præterierunt, & ex Fer-

rarii interpretatione hæc ita restituiimus. Cæterum totum hunc locum ineptissime acceperunt Ferrarius & Perionius, quem sic melius exposuimus: *Credibile est autem, propter ea quæ à nobis de fine intellecta sunt, aliquem animum ad id adversurum: Quo ego vado, vos non potestis venire; ad idque dicturum, fieri quidem posse, ut nunc non possint, imposterum autem possint; & si quidem aliquod est seculum præsens, aliud vero futurum, eos quibus dicitur: Non potestis venire, hoc seculo præsentem (multum autem ad ejus consummationem temporis superest) venire non posse, ubi est Iesus, hoc est, ubi est veritas, & sapientia, & sermo; hoc enim significat, ubi est Iesus; at quosdam nō vi, non in hoc solum seculo, &c.*

ἐν μὴ τοῖς ἐν μὴ ἐν τῇ μέλλουσι, &c.] Agnoscis hic P. 275. semina Origeniani erroris, qui Damratorum poenæ finem imponebat?

ἐν μὴ τοῖς ἐν μὴ ἐν τῇ μέλλουσι, &c.] Sic habet R. C. sic Perionius qui vertit: *Eos vero remota verba, & non trita dixisse ex hoc loco perspicitur licet; in Beelzebub, &c.* Sed hæc ridicula sunt. Legocum Ferrario: ἐν μὴ τοῖς.

ἐν μὴ τοῖς ἐν μὴ ἐν τῇ μέλλουσι, &c.] Locus men P. 276. di valde suspectus. Vertit Perionius: *Servatorisque de Beelzebub testimonium hoc non est falsum*.

ἐν μὴ τοῖς ἐν μὴ ἐν τῇ μέλλουσι, &c.] Hæc habent Reg. C. & Perion. Lege, ἐν ἐκείνῃ.

ἐν μὴ τοῖς ἐν μὴ ἐν τῇ μέλλουσι, &c.] Origenes infra Tom. 28. in Joh. p. 348. τὰ καὶ ὅτι ἐν τῇ μέλλουσι τοῖς ἐν μὴ ἐν τῇ μέλλουσι, &c. Supra scripsit Origenes Tom. 6. in Ioh. p. 242. Angelorum ministerio animas hominum corporibus illigari: cui doctrinæ consequens erat eas quoque eorundem ministrorum ope ab hominum corporibus dissolvi. Philastrius Hæc. 120. Ignorantes quod anima hominis cum exierit de seculo, siue bona, siue mala, id est pia atque impia, ab Angelo ducitur in locum statutum, ut in futurum percipiat juxta quod gessit in hoc seculo constituta. Idem quoque

Ethnicis creditum fuisse video: ministros illos animarum ductores, ψυχωπομπῆς appellat Plutarchus. Eosdem autem animarum in statuta loca deducendarum negotium suscipere Dæmones, qui earum, dum corpori conjunctæ essent, curam gesserint, scribit Plato in Phædone: λέγει δὲ ὁ πτωχός, ὅτι ἀγαθὰ τελευτήσαντα ἐκαστὸν ὁ ἐκαστὸς δαίμων, ὅς περ ζῶντα ἀλάχει, ὅπως ἀγὼν ὁπλοῖται εἰς δὴ τινὰ τοῦ ποταμοῦ, ὃς δὲ τοῦ συλλεγόμενου δὲ διακασαμένους, εἰς πᾶσα πορεύονται μὴ ἡγεμὸν ἐκείνου δὲ δὴ ἀποστρέψαι. Τὸς ἐκείνους δὲ πορεύονται. Ita autem circumfertur: Numquidneque mortuorum ab eo Dæmone qui viventem sortitus fuerit, in quandam locum duci, ubi oporteat omnes manes congregatos ex rati constitutique iudicii formula ad inferos proficisci, cum duce illo cui mandatum est

eos illinc *istuc* traducere. Idem habet Plotinus Enn. 3, libr. 4. Animarum autem vel & eis *αὐτῶν* deducendum, vel inde evocandarum munus & officium vetusti Fabulatores assignarunt Mercurio, qui inde *πομπῆς*, *νεκροπομπῆς*, & *ψυχωγῶν* appellatus est.

νοήσωμεν γὰρ τίνες τὴ βέλεια, &c.] Hæc est nostri Cod. scriptura. Mendose. Legebat Perionius: *γὰρ τίνες, ὅτι βέλεια*, quod mihi valde probatur.

P. 277. *μὴ δὲ ποδοῦσαι τὸ πᾶν*, &c.] Ita Cod. Reg. quem in scite secutus est Perionius. Lege omnino, *ἀπὸ δὲ ποδῶν*, ita ut habuit Codex Ferrarii.

P. 278. *ἵκνται γὰρ ἐν τοῖς ἀστρονομίαις*, &c.] Nihil hic vidit Ferrarius. Verge: *Verisimile quippe est eos qui illi ita à vita migranti aderunt, ipsum quæsituros: idcirco autem quod in peccatis suis moriantur, neque post illa omnia pudore ita suffundantur, ut non dubitanter dicant; Numquid interfecit hunc est seipsum? quo ipse vadit, eos abire non posse.*

P. 279. *πῶς τὸ βίον ἐξελήλυθε*.] Ita Tom 32. p. 406. *ἀπὸ τῶν ἐξελθόντων βίον*, *ὡς ἐν τῇ κληρῶν τῇ ἀβραάμ*. Et in eodem Tomo, paulo inferius: *ὡς γὰρ μόνον καὶ τὸ ἀπλῶς ἐροῦν ἐξελθόντες οἱ κληρῶν*.

P. 280. *ὁπερ ὡς καὶ ἡλίου*.] Literas quasdam, ad summum duas, nobis ignorabiles hic exhibebat C.R., quasi legendum foret, *ὡς καὶ ἡλίου*, vel *ἐπὶ ἡλίου*, vel *ἀπὸ ἡλίου*, quæ tamen voces insolentes sunt.

P. 282. *ποιοῦν τὸ ἐν τῇ κατὰ*.] Ita legunt Ferrarius & Perionius, quorum lectionem retinui. Lxx erat hoc loco Cod. Reg.

ὁ γὰρ πᾶν ἀγαπᾷ τὸ θεῖον, ὁ καὶ τὸ θεῖον, &c.] Ita Ferrarius: at Perionius videtur legisse: *ὁ γὰρ πᾶν ἀγαπᾷ τὸ θεῖον, καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν πᾶν ἀγαπᾷ τὸ θεῖον, &c.* quod mihi valde placeret, si Codicum fide niteretur. Hæc in Johanne quidem non apparent, sed consona his videntur quæ exstant i. Joh. 2, 15.

P. 283. *ὡς ἀπλῶς ἐν ἑαυτοῖς διαφορὰν ἐπιπλεῖον νουτῶς καὶ βραβεύων νοήσεως*.] Sic interpungebat & legebat Ferrarius: *ὡς ἀπλῶς ἐν ἑαυτοῖς διαφορὰν ἐπιπλεῖον γὰρ νουτῶς καὶ βραβεύων νοήσεως* quod per grammaticas leges non licet. Ego vocem, *νοήσεως*, expunxerim; vel ita certe legerim: *ὡς ἀπλῶς ἐν ἑαυτοῖς, καὶ διαφορὰν ἐπιπλεῖον νουτῶς καὶ βραβεύων νοήσεως*.

P. 284. *ὡς ἡ κτίσις καὶ τὸ ἐν ἑαυτοῖς*.] In hoc voce, *καὶ τὸ ἐν ἑαυτοῖς*, patrociniū quæsiuit Origenes opinioni suæ, qua mundum confictum fingebat ex mentium diversitate, quæ huc deici merita sunt. Vide librum 3. *ὡς ἀγγῶν* cap. 5. & Origeniana nostra, ubi de mundo disserimus.

P. 285. *καὶ ἡ ὕψις ἑνὶ πνεύματι*.] Ita legendum, nec dissentit Ferrarius. Vocem autem, *πνεύματι*, cum non assequeretur qui Codicem Reg. descripsit, neque deinde Perionius vocabuli

postremam tantum partem esse crediderunt quæ vox integra erat: & priori parti, quæ minime desiderabatur, supplendæ spatium inane reliquerunt.

ὡς αὐτῶν ἡ βραβεύειν.] Multa post hæc verba de P. 286. esse conjecit Ferrarius. At nullum hiatum agnoscit Codex Regius.

μὴ αὐτῶν δὲ τινὸν σπερματικῶν, &c.] Hæc ab Origene non *κατὰ φαντασίαν*, sed *διαλογισμῶς* proponi notandum est. Multum autem a mente Origenis aberraverit, qui ex hoc loco propugnasse eum dixerit sententiam illam, quæ animas ex traduce propagari sciscit, quam sexcentis ipse locis obtrivit. Hic quippe rationes quasdam feminatas, mysticas, *νοήσεως*, & *πνευματικῆς* agnoscit, animis inditas propter causas quæ connexionem ipsarum cum corporibus præcesserunt; quæ rationes si rationum seminalium Abrahami, vel viri alterius iusti animæ adherentium similes sint, & excolantur, filios Abrahami, vel iusti alterius viri eos efficiunt, quorum animis insitæ erunt; nequaquam vero intelligendæ sunt rationes feminales paterno femini conjunctæ. Hanc esse mentem Origenis aperitissime evincitur ex iis quæ supra scripsit Tom. 13. in Joh. p. 236. Hæc nos in Origenianis diligenter tractamus.

καὶ ἐπιπλεῖον ἑνὶ πνεύματι, &c.] Placet mihi lectio Perionii: *καὶ ἐπὶ τῇ βραβεύειν*, &c. placet & ejusdem interpretatio: *Quoniamque hæc talia quæpiam conturbare possunt, qui illa quidem ponat, sed non explore: periculo nos ipsi obijcimus, quod de rebus ejusmodi hoc loco dicere & explicare periculosum sit, etiam si vera sint.*

βραβεύειν τὸ ἀγαπᾷ.] Ita Cod. Reg. legit P. 287. Perionius, *βραβεύειν*, nempe, *δυναμῶν*, quod sententiæ repugnat. Melius Ferrarius: *μὴ βραβεύειν*, *δυναμῶν* videlicet, vel potius, *καὶ τῶν*.

καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν, &c.] Verte: *et modum observare, vel ejus quod deficit, vel quod superat; et si ratio temporis habeatur, quod præter rectam rationem sit.*

ὡς γὰρ ἐκαστος τῶν λόγων, &c.] Hæc omnia dubitanter proponi ab Origene supra notabamus. Animas quidem ejusdem esse naturæ, & ad salutem consequendam eque habiles; certas autem qualitates cum corporibus illaberentur accepisse censuit, propter causas quasdam antiquiores conjunctione ipsarum cum corpore; quæ qualitates si diligenter excolantur, homines virtutibus instructos & ornatos dabunt. Nec mihi probatur quod addit, non omnes in Abrahami filios evadere posse, quod qualitates illas animis suis insitas non habeant, quæ excolat ipsos Abrahami filios possent efficere: nonne enim *potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*? Nihil magis mihi placet quod sub-

subijcit, culpa vacare reum, si neq. Abrahami
filius fuerit, neque iusti illius quia causæ be-
ne agendi nequitiam illi infusa, ad eumque
transmissæ fuerint: nam tollit peccatum ori-
ginis; & ad qualitates illas refert, quod ad
gratiam erat referendum. Idem illum
non fugit; scribit enim paulo inferius: *αὐτὸς
ἐστὶν ἡ ἀλήθεια τοῦ κενὸς σωθῆναι ὁ ἀπὸν καταρτίζων*
*ὃς μὴ ἀπὸ δικαιοσύνης ἵκει ἡμᾶς, ὅς ἐστιν ὅτι ἀπὸ πα-
ρανομίας ἡμεῶν ὁ δόξῃ τοῦ θεοῦ σωθῆναι, οὐ δυνάμεθα
κατὰ τὸ κατὰ ἐξ, ἀλλὰ κατὰ δέξιν τὸν σωτῆρα τοῦ ἐκ
ἐκ τῶν ἀδυνάτων ὅτι πῶς, ὁ δικαιοσύνην δὲ οὐκ ἔ-
στιν ἐκ τῶν ἀδυνάτων ἐξ ὧν ἵσταται τὸ ἀπορροῦν.*

ἀβραμὰς οὐκ ἐστὶν γέννηται, &c.] Origenes Homil. 4. in Num. *Viginti & duo rursus a protoplaslo Adam, moque ad Jacob, ex cuius semine initium duodecim tribus sumunt, Patres fuisse memorantur.* Et Tom. 5. in Matth. 20. p. 40. *ἵστα αἱ δέκα διὰ τὰς τοῖς αἰσὶ τὰς ἀβραμὰς γενεὰς κατὰ τὰς γενεὰς τοῖς αἰσὶν ἀβραμὰς ἀρχῆς ἀν τῆς οὐρανίου κτίσεως.* Vides extritum Cainanem illum *καταλειμμένων*, & Chronologorum disputationibus celebrem, Arphaxadi filium, Salæ patrem. Ita à Theophilo Antiocheno, Eusebio, Africano, & Epiphano repudiatur, qui τὸν δὲ τῆς ἀβραμὰς γενεᾶς οὐκ εἰσὶν: nec eum agnoscit Philo, nec Josephus, nec in Codicibus Samaritanorum, vel Iudæorum, vel Syrorum, vel Arabum, vel Chaldaeorum, vel Persarum usquam comparat. Unde LXX. Interpretum Codices per incuriam infedisse, & ad exemplar prioris illius Cainani, Enosi filii, in antediluviana Patriarcharum serie quarti, ab incauto librario confectum; & exinde Lucae Codices aliquos, non omnes, occupasse credibile est. Ac à veritatis quidem temporibus hicin τοῖς εἰ error inolevit: cum quippe Origini agnitum, ab eoque Cainanem hunc obelo jugulatum fuisse testatur Procopius Gazæus.

Sera ꝑ *Sera*s dñd adau., &c.] Quaritur
quomodo ab Adamo ad Noachum decem;
a Noacho ad Abrahamum decem item
*Sera*s interfint; cum novendecim tantum
interesse videantur. Ac posterior quidem
questio facile solvetur, si Cainanem præ-
termittamus: in Semo quippe prior nume-
rabitur *Sera*, in Arphaxod secunda, in
Sala tertia, in Hebero quarta, & ita ad Abra-
hamum, in quo decima *Sera* constituitur:
unde Abrahamum Semi abnepotem deci-
mi gradus Hieronymus appellat. Major
inest difficultas in *Sera*s antediluvianis:
nam si in Setho prima figatur *Sera*, secun-
da in Enoso, tertia in Cainane, quarta in
Malaleele, quinta in Jaredo, sexta in Eno-
cho, septima in Mathufala, octava in La-
mecho, in Noacho nona numerabitur, non
decima. Id viros cruditos ita commovit, ut
Origelem aperte damnarent, & novende-

cim *ſua* ab Adam ad Abrahamum, non
 viginti interceſſiſſe affirmarent, niſi Cainan
 inanitate illam farciret. At dimiſſo illo
 Cainane Origenem facile vindicabimus, ſi
 vocem *ſua* non pro duarum generationum
 intervallo hoc loco uſurpatam, (quodali-
 quando tamen fieri non diſſiteor) ſed pro
 generatione, vel juxta eruditi Grotii ſenten-
 tiam, pro generata qualibet perſona, con-
 tendamus. Has quidem ſignificationes
 poſtimum Grammaticorum patrocinio
 optimus confirmare. Ita autem proximam
 Adamo *ſua* conſtituetur; qui quamvis ge-
 nitus non ſit, ſed à Deo ex luto conſectus, im-
 proprie tamen genitus dici poſſeſt. Ita
 Luc. 3. 38. *tu dāvis, tu Sē, tu ādām, tu dāvis. Enō-
 ſilii Seth, filii Adam, filii Dēi.* Præclare Hi-
 cronymus in Eph. 3. 15. *Solus pater (Deus)*
quia creator eſt omnium, & uni verſorum cauſa
ſubſtantia, præſtat cæteris ut patres eſſe dicantur.
 De terrenis cæleſtia contemplerur, Adam,
 quem primum plamaſcit Deus, & creator ipſus
 & pater fuit; certe Deo patri ſcit ſe debere quod
 ſubſtituit. Rurſum hi qui genti ſunt ex Adam,
 patrem illum intelligunt, ex quo orti ſunt. Unde
 & in Evangelio ſecundum Lucam, cum paula-
 rim à Chriſto, David, & Abraham retrorſum
 eſſet generatio ſupputata, ad extremum Scriptu-
 ra ait: *Filii Seth, filii Adam, filii Dēi, ut pater-
 nitatis in terra vocabulum à Deo primum ortum*
eſſe monſtraret. Quod ſi in Adam prior na-
 meſſetur *ſua*, decima in Noachum caderet.

obscurore interpretacionem dedit Ferrarius. Peronius: *ut si quantur etiam per Adam, in quibus ipse numerandus sit.* Ego vero non aliter explicare id quam, quam si legerim, *de die, pro, de die.* tum veroid ita reddendum censuim: *erant autem tres illi semen iustorum, si modo id etiam quantur, qui ad Adam temporaperinent, in quibus ipse (Adamus videlicet) numerandus est.*

ἐν τῇ ἀναγραφῇ] Sequitur LXX. Interpretēs,
quos priorum Patriarcharum annos enume-
rantes, annis qui *παραδεδωκεν* præcedunt cen-
tum annos addidisse, ab iis qui subsequuntur
detraxisse tralatitio est: quod cur ita sit,
magna inest apud Chronologos concerta-
tio. Eos cui libet adire, per me licet.

ἀγωνίαντας κτεῖ δὴ, &c.] Cod. R. habet: P. 28.
 ἀγωνίαντας κτεῖοντας κτεῖ δὴ, Perionius emen-
 davit ἀγωνίαντας κτεῖοντας κτεῖ δὴ. at Ferrarius
 legit, ἀγωνίαντας κτεῖ δὴ, &c. quæ germana
 ectio est; nam κτεῖοντας ex postrema syllaba
 præcedentis vocabuli, & tribus sequen-
 tibus videtur per librarii festinationem co-
 aliuisse.

ο ζολομῆς ἐξαφανισμὸς καὶ τῷ γῆς ἀπαρῆν,] Lc-P, 290.
ge: ο ζολομῆων ἐξαφανισμὸς. Paulo inferius:

P 3

Theoph. l. 3
ad Auto-
lyc.
Epiphan.
Har. 55.
Et lib De
pond. Et
mens. cap.
22. Et 24.

Hier. Ep.
126. ad
Evagr.

καὶ ὁ γὰρ θεὸς ἐξ ἑαυτοῦ οὐκ ἐστὶν ἡμεῖς ἡμεῖς ἡμεῖς
Ferrarii interpretationem non moror.

P. 291. ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν.] Negationem non agnoscit Ferrarius, quam exhibent tamen R. C. & Perionius, & quam sensus requirit.

P. 292. ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, &c.] Nec desunt tamen qui Origenem dixisse contendunt Filium non videre Patrem. Jurene an secus disputamus in Origenianis.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Elementa Regii Codicis sicerant contracta : ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν. Videtur legisse Perionius : ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν. sed rectissime Ferrarius : ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Filium Patri ministrare tradidit non uno loco Origenes, Veterum aliquot suffragio adjutus; ut in Origenianis disputamus.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Marcionistas, Cerdonianos, eorumque gregales pungit.

P. 293. ἐπὶ τῆς ἐκείνου ἐκείνου ἐκείνου.] Supra jam saepe huic Origenem dogmati adherere deprehendimus. Hieronymus in Epist. ad Ephes. 1, 17. hac habet: Quod vero ait, in agnitione ejus, id est, ἐκείνου ἐκείνου, quidam sic intelligunt, ut inter ἑαυτοὺς ἐκείνου hoc est, inter notionem, & agnitionem, illud interfit; quod notio eorum sit quae ante non fecimus, & ea postea scire cepimus: agnitio vero eorum quae prius scientes deinceps scire deservimus, eorumque postea recordamur, & priorem quandam vitam in caelestibus suspicantur, postquam in corpora ista deiectioni, & obliti Dei Patris, nunc eum per revelationem cognovimus, secundum illud: Reminiscuntur & convertentur ad Dominum omnes fines terrae, & cetera his similia replicantes. Quam sententiam quamvis aliis tribuat Hieronymus, ita tamen eam proponit, ut ab ea patrum recedere videatur, quemadmodum ei a Rufino objectum est. Ac de his alibi.

P. 294. ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Ita C. R. videtur legisse Perionius, unde ὁ γὰρ θεὸς, &c. vel quid simile: vertit enim, neque eorum qui Abraham secuti sunt: at longe diversam lectionem secutus est Ferrarius, quam divinare meum non est.

P. 295. μήτε μὲν τὴν ἐκείνου, &c.] Secundas nuptias non omnino probasse Origenem supra jam docuimus in Origenianis.

P. 296. ἰσχυρὸν δὲ τὸ ἀγαθὸν ἐστὶν.] In Codicibus ἡ δὲ legitur aliquando, ἀγαθὸν, seu ἀγαθὸν, seu ἀγαθὸν ut Gen. 12, 8. aliquando ἡ δὲ, ut Jos. 7, 2. & saepe hoc libro; aliquando αἰά, ut 1. Esdr. 2, 28. aliquando αἰ, ut 2. Esdr. 7, 32. & aliquando γαί, ut Jerem. 49, 3. Id derivat Origenes à γαί, feriatum est, quod non patitur Ebraica scriptura, γαί, cui consentiunt Onkelos, & Jonathan; Tavvafius, & Syrus Interpres; Codex Samaritanus, & Samari-

tarum interpretatio, quae habet Haina, & Arabum, quae Alay.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Ita Cod. Reg. & P. 298. Perionius: at Ferrarius legisse videtur, καὶ ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, &c. quod consentit Pauli verbis Ebr. 6, 4. ἀδυνατοῦν τοῦ θεοῦ ἀπαρῆσθαι τι ἐκ τούτων, &c. ex quibus aniam arripuerunt Veteres quidam rejiciendae hujus Epistolae, quasi quae Novatianis faveret: sed eos refellit Bellarminus libr. 1, de verbo Dei, caput. 17.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Existimat Perionius legendum, πῆγε, & haec verba Petro tribui ab Hegelippo asserit. Certe Petri Acta ab Hieronymo commemorantur libro de Script. Eccles. Sed tamen nihil muto, nam Actorum Pauli mentio fit apud nostrum Origenem libr. 1. ἀπὸ τοῦ πατρὸς, C. 2.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Ita Cod. Reg. & P. 299. Perionius. Lege cum Ferrario, σωματικὸν.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Jactum hoc contra P. 300. Valentinianos.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Non legit Ferrarius ἐκείνου, sed τίνος, juxta 1. Johan. 3, 10. quod rectum videtur.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Ita C. R. & Perion. & ita desiderat sententiae at Ferrarius, καὶ ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, quod sequitur paulo post, vitiose redditum est à Ferrario & Perionio, fecisset: supra enim notavimus id saepe sonare, posuisset, scripisset.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Ii erant Valentiniani, qui τοῦ ὁμοίου Diabolo prognatos fingebant, ad omne bonum ineptos, ad malum propensos, ad peccata natos & ad interitum; cui doctrinae parilla fuit Gallorum quorundam, qui ex male intellectis aliquibus Augustini in libro de praedestinatione Sanctorum locis, liberi arbitrii ita infringebant vires, & gratiae subsidium tam paucis largiebantur, ut quos Deus perditionem praedestinasse; quosque ad supplicium, eos etiam ad peccatum praedestinasse vellent.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Negandi particula P. 304 Ferrarius fugit, sed omnino retrahenda est.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Valentiniani, quos tam saepe vexat, quique aliquos Dei filios ita nasci sciscabant, ut filii Diaboli fieri non possent, & e contrario; quique homines quosdam ab ortu esse πνευματικούς, alios φυσικούς, alios ὁμοιούς docebant, ut jam saepe diximus.

ὁ γὰρ θεὸς σωματικὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.] Hoc est, non parum apud auditores offendisset Christus, si verba illa: ut sitis filii Patris vestri qui in calce est, illis subjunxisset: Dictum est Antiquis; Non pejerabitis, sed persolveres, &c. Ratio est, quia

ea verba similitudinem continent Patris & filiorum; Dei & hominum; at ea ex parte similes esse non possunt, quia Deus peccare non potest; homines autem possunt, & sæpe faciunt.

P. 307. ἡ μὲν τὸ ἴδιον φέρει, &c.] Sæpe animadvertimus Origenem animas ante corpora conditas credidisse: huic doctrinæ confectarium est, animam Christi ante corpus illius conditam quoque fuisse. Hoc dogmate inductum fuisse Eutychem suspicari se dicit Leo Papa, ut duas in Christo, ἑνὶ ἑνώσει, naturas statueret, quasi animam Christi extitisse, priusquam carni illigaretur, persuasum habuerit. Animam autem Christi tunc in sua perfectione fuisse dicit Origenes, idcirco quod arctissimo amoris vinculo ita Deo tunc adhaerebat, ut unus cum eo spiritus efficeretur; quemadmodum fuit ipse declarat lib. 2. de Princip. cap. 6. & Nos in Origenianis.

ἡ δὲ φύσις λόγον] Legendum fortasse, φύσεων: supra p. 304. in Johann. εἰ τὰς φύσεις εἰσάγοντες. & ita Ferrar. At Origenes tamen in Epist. ad Rom. cap. 24. Philoc. καὶ πῶς ἀνατάσσεται ἐκείνη ἐν παραδείσῳ τῇ φύσει ἀποποιεῖται λόγον.

P. 308. φανερόν αὐτοῖς λοιπόν, &c.] Ferrar. legit φανερόν, quod rectum est: at legebat Perionius, φανερόν αὐτοῖς λοιπόν, quæ eodem recidunt.

παρ' ἐκ καλῆς ψυχικῆς, &c.] De iis sæpe nos supra.

ἀμφότερα ἢ λίγες ἔσονται, &c.] Ambigua sunt Græca ἐν τῷ πατρὶς ᾧ ἀποστόλῃ, hoc est, a patre Diabolo estis, vel, a patre Diaboli estis. Latina autem nullam habent ambiguitatem.

ὁ ὑποτασσόμενος τῷ ἑνὶ τινι, &c.] Vide quæ ad Origenis Comment. in Matth. 14. 34. p. 242. adnotavimus.

P. 309. φέρων γὰρ τις] Ita C. R. & Perion. At Ferrar. legit, μὴ φέρων γὰρ τις quod appositum est ad loci huius sententiam.

P. 310. τὸ εἶδος * * * καὶ τὸ λογικόν] Hæc unoductu descripta jacebant in R. C. quem secutus est Perionius. At ex ipsa loci sententia, & Ferrarii interpretatione, post, τὸ εἶδος, nonnulla desiderari perspicuum est.

P. 311. βέλων ἐνομήσαι, ἢν, &c.] Lærtius in Zenone de Stoicis loquens: τῇ δὲ ἐπιθυμίᾳ ἐναυτίαν φασὶν εἶναι τὴν βέλων, ἢ τὴν ἐλπίδα ἐρεῖν. Cupiditatis autem contrariam esse dicunt voluntatem, quæ est appetitio rationi consentanea.

ἐπιθυμίαν ἢν φασιν, &c.] Cicero 3. Tuscul. Altera cupiditas, quæ recte vel libido dici potest, quæ est immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans. Lærtius in Zenone: ἐπιθυμία δὲ ἐστὶν ἀλογος ἐρεῖς. Cupiditas autem est appetitio rationi non consentiens. τὴν μὲν ἀνάγκην, &c.] Sic habet C. R. Ferrar.

videtur legisse ἀνάγκην. Per. ἀνάγκην. Utrobet modo legas, scaber erit loci sensus.

ὡς ἵνα ἡδὴ ἀνιχνεύσαντες, &c.] Hodie universi ἡδὴ ὁ Codices habent ἐπιθυμίαν, & Interpretationes omnes; una excepta Arabica, quæ cum altera hac lectione consentit.

ὡς ἐτέραι: ἔστιν ἡ δὲ ἀναγκαῖα ἐστὶν, &c.] Ejusdem ἑστὶν esse opinatus est Origenes, quæcunque prædita essent ratione. Corporis solum discrimen aliquod Angelos inter & Dæmones constituit, ut in Origenianis demonstramus. Cum ergo libr. 3. contr. Celsi hæc scripta reliquerit: εἰ δὲ τὸ θεῖον ἐστὶν καὶ αἱ ἀνθρώποι ἀλλήλους εἰσὶ φύσεις, καὶ ἀποκαταστάσεις αὐτῶν τοῖς ἐν τῇ γῆ πάντες δαίμονες, videtur φῶτον distinxisse ab ἑστῇ.

καὶ ὃν λόγον εἶναι ἡδὴ] Quem & εἰκνόν ap. P. 313. pellabant, & ἀρκεῖν, & γινώσκον.

ἐστὶ ἐν χυρῶν ὁ ἵστος, &c.] Hæc intricata sunt, quæ sic legi videtur Ferrarius: ὅτι ὁ ἐν χυρῶν τύπος, καὶ ἐν ἀργύρῳ, ἢ μὲν τύπος, καὶ ἀργύρος, δέξιν, &c. quæ mihi tamen non satisfaciunt. Nos locum hunc, dum succurrat Oedipus, non tangemus.

καὶ τὰς ἐξ ἑσθλῶν, ἢ γυναικῶν.] Supple p. 315. ἀποκαταστάσεις, vel quid simile, quod in Cod. R. prætermisum fuit.

ἐν δὲ ἐστὶ ὁ μέγας, &c.] Vide Nos p. 316. supra ad Comment. in Matth. 17. 22. p. 315.

ὁ δὲ ἵνα ἑνὶ ἵσθῳ ποιεῖν] Perionius ineptissime hic legit, ποιεῖν.

ἵνον δὲ οὐ καταμῖναι, &c.] Representamus p. 318. bona fide Regii Codicis apices, quos tamen esse luxatos satis ostendit Ferrariana Interpretatio. Sic paulo inferius in istis: ἐυλόγως ἀν' ἐσθλῶν ἐν τῇ ἀληθείᾳ νομίζονται, negandi particula manifesto desideratur.

εἰ γὰρ τίς ἐστιν ὁ φῶς ἐστὶ] Ita Cod. R. & Perion. Lege cum Ferrario: ὁ φῶς ἐστὶ.

ἄλλο δὲ ἡ ἑτέρον σώματι] Diximus in Origenianis corpus Angelis aliquando detrahere visum esse Origenem, quod tam tenui ac subtili constare ipsos censuerit substantia, ut crassiorum ratione corporum penitus esse videantur incorporei. Cum autem ergo ejusmodi præditos esse ipsos corpore, quod sit diversum quidā corpore, id sibi vult, corpus ipsorum tantæ esse tenuitatis, ut præ terranis corporibus spiritus meri corpore carentes dici possint.

ἵνα ἡ ἀνάγκη] Ita constanter scriptum habet Cod. Reg. hic & infra, propter frequentem in Mss. libris ἡ β cum μ permutationem.

ἐστὶν ἑστὶ ἐν σοι] Editiones omnes habent ἑστὶ ἑστὶ, καὶ ἑστὶ ἑστὶ. Cod. Alexandrinus semel tantum, ἑστὶ ἑστὶ. Ebraica habent כָּחַל הוּא עֵשֶׂת. At legisse videtur Origenes, vel Interpretes ille quem Origenes secutus est, כָּחַל הוּא, ἑστὶ ἐν σοι.

dictam putant, ut in Eusebii laudatum locum observat Scaliger.

- P. 331. *ὁ μὲν δὲ ἀρχὴν τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας λαβὼν;*] Inepte Ferrarius: *qui ne à principio quidem spiritum adoptionis perceperit?* Verte: *qui spiritum adoptionis nullo prorsus modo accepit.* Idem alibi peccat, velut infra p. 344. *καὶ ὡς ἂν εἰδὲ δὲ ἀρχὴν, καὶν βράδιον, ἥρδην.* Vertit: *Ac ne principio quidem, etiam si sero, sublatum fuisset.* Cum reddi debeat: *Ac prorsus non fuisset sublatum, ne sero quidem.*

- P. 332. *δὲν πρὸ δὲ ἡμεῶν δαπάνη;* Ita C. R. Perion. legit, *πρὸ πατρὸς.* Ferrar. ἀμψ. quod probamus.

- P. 334. *ὡς περὶ τῆς ζωνῆς, &c.]* Vide Nos supra ad Comment. in Matth. p. 315.

- καὶ ἑτέρα διάφορος, ἀλλ' ἀγὰρ;* Ita C. R. & Perionius qui vertit: *Et alia differens, sed bonum.* Avidetur legisse Ferrarius: *καὶ ἑτέρα μὴ ἀδιάφορος, ἀ καὶ.* ἀλλ' ἀγὰρ.

- P. 336. *ὁ μὲν πολλοὶ καὶ ὅς σοφῶν, &c.]* Plato lib. 9. De legib. Plotinus Enn. 1. lib. 1. At non ex perverfis solum iudiciis, sed ex malo etiam recte iudicatorum usu peccata oriuntur. Cicero Parad. 3. *Cum quicquid peccatur, perturbatio peccatur rationis, atque ordinis.* Clemens Alexandr. Strom. lib. 7. *μυελὼν γ' ἐν ὄντων κατ' ἀειδμῶν, ἀπορρέουσιν ἀθρόωτοι, χριστὸν ὅδο εἰπὼν ἀρχαί πάσης ἀμαρτίας, ἀνοία & ἀδύναμις. ἀμφοῖν γ' ὅς ἡμῶν, καὶ τὰ ἐκείνων μανθάνειν, μήτε αὐτῆς ἐπιθυμίας κρατεῖν τῶν ὁν, δι' ἣν μὲν, ἀ καλῶς κείνους, δι' ἣν ὡς ἰσχυροὶ τοῖς ὁδοῖς κειθεῖσιν, ὅτε γὰρ ἀπατηθεὶς τις ἢ γράμμι, δύναιτο, ἀν' ἐν ὁρᾷ τῶν, καὶ πάλιν δυνάμεις ἢ τὰ γινώσκοντα ποιεῖν, ὅτε καὶ κείνους δ' ὅντος ἰσχυρῶν, ἀμυμῶν ἐκείνων παράδοξοι, ἀν' ἐν τοῖς ἔργοις ἐξιδανῶν.* Cum igitur infinita sint numero, quae agunt homines, duae fere sunt omnium peccatorum causae, ignorantia, & imbecillitas: utraque autem in nostra potestate est: vel cum discere nolumus, vel rursum cupiditate moderari. Harum autem rerum alia efficit, ut male iudicemus; alia ut recte iudicatis recte uti non valeamus. Nec cum falsus aliquis animi, recte agere valeat, etiam si quae animo decrevit, omnino agere queat: nec qui iudicare potest, quid facto opus sit, inculpatum se praestet, si in agendo fuerit imbecillus.

- P. 338. *ὡς περὶ ἐν δαπάνῃ, &c.]* Ita legit Perionius: vertit enim: *Nec recte iudicat illud dixerunt; Abraham mortuus est, quasi ipse etiam tum in morte esset.* Optime. Cod. Reg. *καὶ ἐν ὕμνῳ ἐκείνῳ, ὡς περὶ ἐν δαπάνῃ ἡ γὰρ ἀνοία αὐτῶν.* At legisse videtur Ferrarius: *ὡς περὶ αὐτῆς δαπάνης ἡ γὰρ ἀνοία αὐτῶν.*

- P. 340. *Ἐπιρροή σ'ε*] Ferrar. *εἰς servabis*, legebat, & τῆς σέως, sed inepte.

- P. 340. *ἀποδοῦναι ἐλεγον τῷ σωτήρι, &c.]* Apostolis tribuit Marthae dictum Joh. 11. 39.

- P. 341. *ὡς περὶ χεῖρας*] Cod. R. habet χεῖ. Perionius legit, *χεῖρας*, quod probamus, quamquam Ferrarii lectio non displicet: *ὡς περὶ χεῖρας* & *πατερῶν*.

ὡς φέρεται ἀειδμῶν, &c.] Antequam ad ulte-

riora progrediamur, huc referendus est Eustathii Antiocheni locus, in quo profert de promptum ex Origenis in Johannem Commentariis fragmentum, iisque adeo, qui hic desiderantur, Tomis. Sic ille libro de Engastrimytho: *ὡς ἐλαττον ὅ ἐπεὶ δὲ λιθοβολῆται θράμα θρωπῶν, ἐπειδὴ καὶ τὸ περὶ τὰς τροπολογίας, καὶ ἐν ἡλικίᾳ καὶ ἐν ὁδοῖς γράμματα. ὡς πάλιν τι, λέγων, ἑν ἑαυτῷ ζυγισάντας ἐν τοῖς ποδὶ τῶν, ὅτι ἐλάσαντες οἱ ἑαυτοὶ λίθους ἵνα λιθοβολῶσιν αὐτὸν. εἴτε μὲν δολίκα φησὶν: εἰ γὰρ πάλιν ἐλάσαντες, πορτέρων ἐλάσαντες. ἀνοία ὅ ἐκ πάλιν βολῆς κατὰ σκευάσας, καὶ πορτέρων καὶ ἀλλῶν ὁμοίως ἐκδοχῶν, ἵνα συσάσεν ὁ τι λόγος, ἀλλ' ὅχι λίθους ἐλάσαντες ἀμυμῶν καὶ ἀμψ.* Quorum hanc deduxi interpretationem Leo Allatius: *Neque minus his dum lapidationis factum speculatur, illud etiam ac si per iropos factum in aliam sententiam educere obnitens, in Evangelicis verbis mire mentitur. Licet, inquit, multum perscrutati fuerimus, nondum invenimus in his quae scripta sunt, iudeos arripuisse lapides, ut in illum injicerent. Et paucis additis: Nam si iterum assumerunt: vult autem tum in superioribus, tum in inferioribus, nil tale praecessisse, ut probet verba, sed non lapides assumisse perperam in illum. Caterum de numero senario qui perfectus hic esse dicitur, sic Origenes ad Plalm. 66. 2. in Catena Corderiana: ὁ ἐξ' τίτῳ ἀειδμῶν, τὸ ἐξ' ὁμοίων καὶ ἐν μονάδῃ καὶ ἐν δυνάμει. De Palmo sexagesimo sexto loquitur. Et ad Matth. 10. 1. in Catena Posliniana: τίτῳ γὰρ ἐστὶν ὁ ἐξ' ἀειδμῶν.*

τετα, ἀειδμῶν πρῶτος] Psellus Compend. de Arithmet. *Primi (numeri) sunt quos sola metitur unitas: id genus sunt, tria, quinque, septem (sola quippe unitate metiri eos possumus) eorumque assimiles.* Ita Origenes paulo post: *ἡμεῖς δὲ τῶν συνθεσῶν. καὶ αὐτὸς ἀρῶντος ἀειδμῶν ἐπὶ μονάδῃ μετρεῖται.*

πάση σοφίᾳ καὶ ἀγρυπσίᾳ] Lege, *πάση σοφίᾳ ἀγρυπσίᾳ.* Ita enim Act. 7. 22. vel *πάση σοφίᾳ καὶ ἀγρυπσίᾳ ἀγρυπσίᾳ*, quemadmodum legisse videntur Ferrarius & Perionius.

ἀφ' ὧν ἐμύλλεν νείνασθαι, &c.] Ita C. R. quae sic fortasse non infelicititer restituit: *ἀφ' ὧν ἐμύλλεν νείνασθαι ἐπὶ τῷ μακάρι μὲν ἢ ἰακώβ, αὐτὸν ἐστὶ λαβὲς ἢ ἰακώβ.* nec inde recedit Ferrarius.

προεῖρη γὰρ ὅτι ἀπε *] Hæc verba excipiebat in Regio Cod. lacuna ingens, paginas fere duas complexa, quam in Codice itidem suo reperit Ferrarius: unde librum quo ipse usus est, & Regium ex uno fonte profectos fuisse perspicuum est.

καὶ ἐντελέλας ἔτ' εἰς] Lege: *ὁ ὕψος* P. 344.

καὶ ἀπεινῶν ἐκείνῳ λεγέτω] Pendula oratio, quæ hiulcum locum prodit.

P. 340.

P. 351.

R. 152

P. 356

P. 357

2. 350

ἡ χύσιν ἢ καὶ ἄφα κακίας) Ita legendum, non
ut Ferrarius , λύσιν. χύσις est , cumulus ,

τὸ ἑὸν ἀκούειν, &c. Lectorem scripturæ
 Regi Cod. non fraudabimus. Sic ille habet :
 τὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αἰῶνος τοῖς οὐκ ἐν ἡμετέροις, καὶ
 ποτὶ τὴν ἀποστολὴν ὡς ἀπὸ τοῦ ἐννοῦν τὰς περὶ πνευματικῆς
 διδασκαλίας. Inde lectionem à nobis
 contextu propositam extudimus; præcun-
 sentaneum esse dicere eos, qui naturas esse sen-
 tiant, & Apostoli sententiam intelligere, qui spi-
 rituales ita docet, &c. Aliter legebat Ferrarius

- P.366. τί αὐτοὶ ποιῶντες, αὐτοῖς, &c.) Sic C. R. & Perionius, quæ tamen corrupta sunt. Legendum fortasse: τί αὐτῶν ποιῶντες, εἰπόντες αὐτοῖς καὶ αὐτὰ ἢ ἀρχιερεῖς τὰ προειρημμένα, καὶ ὑπὸ τῶν λόγων, &c.
- P.367. αὐτὰ & τὰ τοῦτοις ἀπὸ ἀπλήσια, &c.) Vide supra Comment. in Matth. 14. 13. p. 231.
- P.368. κατέχευτο μὲν αὖ) Negandi particulam hinc excidisse ostendit Ferrarius in Interpretatio.
- ἡμῖς διότι ἀκούσαντες, &c.) Ita Cod. R. Perionius legisse videtur: διότι ἡμῖν ἀκούσαντες. Aliter Ferrarius, quem si sequimur, aliquid exciderit ex eo loco quem tenet vox, ἡμῖς, nempe istud: Attamen nullus in eum confecit manum. Vocem autem ἡμῖς Ferrarius non agnoscit.
- P.369. δυναμῶς ἀπὸ τοῦ εἰς τὰ ὁπίσω) Ferrarius: virtute sua divina abire retro. Manifestum est aliquid in contextu Græco desiderari.
- P.370. ἐρμηνεύει ἢ ἱσχυαῖ, &c.) Hieronymus de nomin. Ebr. *Ephraim*, frugifer sive crescens. A פרו fructum dedit. Gen. 41. 52.
- P.372. τὸ ἀπὸ λήθης λαβῶ) Manasse enim dictus est à πωλ oblitus fuit. Gen. 41. 51. Ita Manasse Regis Iuda nomen à Dei oblivione dictum volunt Thalmudici. Hieronymus De nom. Ebr. *Manasse*, oblitus, sine necessitas.
- τὸ μέγα ἀνακαῖον) Sic habet C. R. quem secutus est Perionius. Lege, ἀνάγειον, nam ita habet Cod. Alexandrinus, Marc. 14. 15. & Luc. 22. 12. ut & alia quoque Novi Testamenti exemplaria. Ibidem Cantabrigensis Codex habet, ἀνάγειον ὄκνον, quæ vox extat apud Hesychium, & Etymologum. Memini notare me vocem ἀνάγειον apud Xenophontem eadem notatione. At pro, ἀνάγειον, sive, ἀνάγειον, quod habebat Callisthenes, ἀνακαῖον dixisse Isæum & Xenophontem, pro eo quod est, δεσμωντήριον, produnt Harpocration & Suidas. Id confirmat Hesychius: ἀνακαῖον τὸ δεσμωντήριον. Pro, ἀνακαῖον, Boëti dicebant, ἀνακαῖον, ut ex Etymologico discimus. Non absurde ergo dici potest, quemadmodum pro, ἀνακαῖον, quod habuit Isæus, ἀνάγειον dicebat Callisthenes; ita Origenem hoc loco pro ἀνάγειον scripsisse ἀνακαῖον. quamquam ἀνάγειον magis placet, & Nov. Testamenti Codicibus consonum est.
- P.373. ἀρχιερεῖς τῶν ἱερῶν) Tres deinceps desiderantur Tomi, de quorum aliquo hæc intelligenda sunt, quæ habet Origenes in Matth. 21. pag. 489. πάλιν ἐν τινὶ τῶν εἰς τὸ καὶ ἰωάννου εὐαγγελίων ἐπὶ ποσὸν καὶ ταῦτα ἐξητάσαμεν. ὅτε προέκειτο διηγήσασθαι τὸ τῇ ἐπαύλειον οὐδ' ὅλως πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ τὰ ἱερῶν.
- P.374. ἐν τοῖς μοι δοκεῖ) Ita conjectura ad emendandum ducti sumus, cum haberet Cod. Reg. ἐν τοῖς μοι δοκεῖ.
- καὶ ἢ τὸ ἀείον σαλομὸν τίς) Complutensis P. 376. Editio: καὶ τὸ ἀείον τῶν σαλομὸν. Aliter Sixtina: καὶ αὐτὰ τὰ δέοντα τῶν σαλομὸν.
- ἰδὲ σίμων & ἰσκαριώτου, ἢ ἰδὲ βελθημίνης, &c.) Codicem Regium integrum exhibemus. Sic autem interpretatus est hunc locum Perionius: Ab his ergo telis, quæ ardentibus effecit Diabolus, in cor Iuda Simonis filium Iscariotem insudit, quo iam immisso in cæna Iesu placere, & gratus esse non potuit: quandoquidem cæna hujus & cibus & vinum in corde locum habere non poterant, in quod à Diabolo immissa erant tela de prodendo eo qui cænam dabat. Ego sic legendum censco: ἰδὲ σίμων & ἰσκαριώτου ἢ ἰδὲ βελθημίνης ἐν τῇ δειπνῇ, ἢ ὡς δὲ ἀρτίου αὐτῶν, ἐπὶ πρὸς ..... ἐκλήμινε βίβλιν αὐτῶν τὸ προσδιδόναι τὰ κατὰ τὸν ἱσκαριώτην. Hoc est: Iuda Simonis Iscariotæ in cæna iam vulnerati, adeo ut ea minime ipsi placere posset: quoniam cæna illius cibus, & quod in ea erat vinum, non poterant penetrare in cor à Diabolo vulneratum telo, ad id ut proderet cito convivatorum.
- ἢ τὰ ἐλθόντα ἢ ἀπὸ, &c.) Ita Cod. R. Pe. P. 378. rionius reddit: Eorum autem causa quæ à Deo profecta sunt, à Deo exivit, cum extra Deum factus esset, neque voluisset à Patre exire, pervenerunt ea quæ exierunt in Iesu manus, via & ordine. Aliter Ferrarius, & si quid in me iudicij est, longe melius: legebat autem: ἢ τὸ ἱσκαριώτην Perionius: ἱσκαριώτην. Item Ferrarius legebat: ἢ τὰ ἐλθόντα.
- ἀλλὰ μὴ ποῖς ἐν ἱσκαριώτην, &c.) Perionius in P. 379. interpretationem Ferrarianam hic prætulit, quamquam aliqua etiam in ea desidero. Talis autem illa est: Sed si minus pro Iesu dignitate vestes vidimus quibus amictus cum Discipulis lætus cænavit, certe animis nostris cernamus quo ornatu Verbum quod caro factum est, indutum erat. Hunc qui ex textura quadam verborum cum verbis, & vocum cum vocibus constabat, detrahit, nudiorque fit cum servili habitu; quemadmodum ex illo perspicitur, &c. Videtur legisse Ferrarius & Perionius: ἐν γυμνότητι γίνεσθαι καὶ, &c. Habitus autem ille verbis constans, litera Scripturæ est; alter autem, Anagoge.
- ἢ τὸν καὶ ὡς ἀνακαῖον, &c.) Hæc αὐτολεξὶς Iesum dixisse nullus Evangelistarum scripsit, sed verborum securus, in sententia, quæ Luc. 22. 27. extat, acquievit Origenes, ut non illi solum, sed Patribus etiam fere omnibus usuvenerit solet.
- ἀρα γὰρ συνήθειά ἐστι, &c.) Mendosa hæc p. 380. erant in Cod. Ferrarij. Optime C. R. quem sic recte interpretatus est Perionius: Virum enim est hæc consuetudo Scriptorum (legebat γραφῶν) ex qua non videtur recte, quod ad multum morem attinet, præponi illud, Caput: an cepit ille quidem tum ablueri Discipulorum pedes, non tamen tum eorum pedes ablueri desistit?
- ἢ ὡς ἀνθρωπίνου ἀποδόνου διδασκαλίας) P. 381. Ferrarius: juxta quandam doctrinam, ut pote

humanam, divina longe inferiorem. Ego sic intelligo: juxta quandam divina longe inferiorem doctrinam, quæ res monstrat, per quas homo interit.

Ἐπεὶ αὐτὴν παρὰ τὴν ἐν τῷ, &c.) Vaticanum ergo illud, siue prænotionem causam esse vult cur peccaverint Apostoli: cum tamen ita scribat Tom. 1. in Epist. ad Rom. ἡ νομίσις τοῦ αὐτοῦ αὐτῶν ἐστὶν ἐπαρμένη, ἢ ἀποβύσων ἐστὶν. ἢ ἐπὶ ἐμὴν γένεσιν κατ' ἰδίαν ὁρμῆς τὴν ποιεῖν, διὰ τὴν ἀποβύσιν. Sed hæc ita conciliantur: Prænotio, siue scientia simplicis intelligentiæ (scholastico more loquor) adjuncto voluntatis decreto, causa est rerum: at res quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, causa sunt scientiæ visionis. Sed hæc alibi.

P. 382. τὴν δὲ αὐτὴν παρὰ τὴν κατελεγεμένην, &c.) Et contextus orationis, & Ferrarij ac Perionij interpretationes omnino postulant ut legamus, αὐτῶν. Quod sequitur paulo post: τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐξουσίᾳ τῇ τὰ τελευταία ἀντὶ τὰ περὶ μὲν, emendandum suspicabatur: ἢν ἐν τ. μ. δ. ε. ι. τ. ἀντὶ περὶ μὲν. Quam postremam vocem etiam alibi non facile reperiri putem; & ratione tamen, & analogia hic se tueri potest; nam Judæ locum loco Petri opponit, quorum hic priorem tenebat; ille in postremum ē contrarij rejectus est; id quod omnino significat, ἀντὶ περὶ μὲν. Ceterum ut crederet Origenes à Petro lavandi initium minime factum, ex eo inductus est, quod postquam dixit Johannes: ὡς ἔατε νίπτεν τοὺς πόδας τοῦ μαθητοῦ, subdit: ἔρχεται ἐν τῷ σίμωνα πέτρον. At quanto verisimilius est lavationem pedum primo generaliter, ut fit, enuntiasse Evangelistam, quam deinde singulatim descripsit? Id videtur insinuare illud: ἔρχεται ἐν. Dixit autem: ὡς ἔατε νίπτεν, pro, ἔρχεται. ut Lucas 3. 8. Ἐμὲ ἀγγέλοις λέγειν ἐν ἰσχύϊ, πατέρα ἐχόντων ἢ ἀβραάμ, & sæpe alias, ut supra agnoscit ipse Origenes. Idem est sapenumero vocabuli, incipio, usus apud Latinos Auctores, & præsertim apud Poetas. Horatius lib. 1. Epist. 5.

potare & spargere flores

Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi. Propertius lib. 2. Eleg. 12.

Fluminasq; ad caput incipient revocare liquores, & Juvenalis Sat. 10.

Eloquium aut famam Demosthenis, aut Ciceronis

Incipit optare.

Christum itaque verisimile est à Petro lavationem fuisse auspicatum. Ita sentit Augustinus in hunc locum Iohann. cujus verba referre operæ pretium est: Quamvis itaque magna fuisset audacia contradicere servum Domini hominem Deo: tamen hoc Petrus facere maluit, quam per peti ut sibi pedes lavarentur à Domino & Deo. Nec putare debemus hoc Petri

inter ceteros formidasse atque recusasse, cum id alij ante ipsum libenter vel æquanimiter sibi fieri permisissent. Facilius quippe sic accipiuntur ista verba Evangelij, quia cum dictum esset: Cæpit lavare pedes Discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus: deinde subjunctum est: Venit ergo ad Simonem Petrum, quasi aliquibus jam lavisset, & post eos venisset ad Petrum. Quis enim nesciebat primum Apostolorum esse beatissimum Petrum? sed non ita intelligendum est, quod post aliquos ad illum venerit, sed quod ab illo accepit. Quando ergo pedes Discipulorum lavare cepit, venit ad eum à quo cepit, id est ad Petrum. Ferrarius Origenem hoc loco interpretatur, quasi à Juda incepisse Christum scripserit. Hoc si verum est, quod in Codice tamen Regio non comparet, consentientes habuerit Origenes Chrysostomum, & Theophylactum.

ὁ δὲ τὸν εἰπόντα, &c.) Origenes supra Præfat. in Jo. P. 384. hann. pag. 10. τὸ ὡραῖον καὶ ἐν καρπῷ γινόμενον τοῦ ἀποστόλου ὁδόντων τὸν εἰπόντα: ἔγω εἰμι ἡ ὁδὸς, κίρυσμα νόσου.

ἢ μόνον ἀρετῇ τῷ μὴ ἔχειν ὑποθήματα, &c.) Recte Perionius: Non solum satis est in via calcæos non habere, cum hoc Iesus Discipulis suis in præceptis reliquerit, sed ut via hac ingrediantur, ablui etiam à Iesu debuerat, &c.

ἐν τῷ ἀποπετίζον, &c.) Cod. Regium P. 385. accurate executus est Perionius, quem tamen immaniter esse deformatum attento pater. Hunc recte sic emendaveris, Ferrario consentiente: ἐν τῷ ἀποπετίζον καὶ ἀκείτως εἰπόντων ποιήσας, ὅπερ αὐτοῖς, &c.

καὶ ὡς αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἀδελφῶν, &c.) Perionius P. 387. ex Regio Codice: ὅτι quibus non sine alijs abundant. At Ferrarius: ὅτι sine quibus non possint vivere, sed tanquam superflua: videtur legitur: καὶ ὡς αὐτοῖς αὐτὸν δὲ αὐτῶν ὡς ἀδελφῶν, ἀλλ' ὡς ἀδελφῶν.

καὶ ἡ καταλεγομένη εἰς ἐκκλησιαστικὴν, &c.) P. 390. Locus habetur 1. Tim. 5. 9, 10. Vidua autem illæ ad Ecclesiasticum honorem adscriptæ, cæteræ quæ Diaconissæ dictæ sunt; cuiusmodi erat Phœbe illa Cenchreenfis Ecclesiæ Diaconissa.

Ἐπεὶ ἔδοξε ἡ ἐξουσία, &c.) Talis est loci huius in Cod. Regio corruptela, quam agnovit Perionius; sic enim habet: quod quidem in more positum erat: quæ etiam apud paulo simpliciores, agrestioresque servantur. Hæc Ferrario sic emendare queas: Ἐπεὶ ἔδοξε ἡν, νῦν ὅτι ἐξουσία, εἰ μὴ ἐκ ὑπερεκκλησιαστικῶν, καὶ ἀδελφῶν, &c. Hinc etiam discimus ab optimaribus ad simplices & rusticos hunc morem fuisse traductum: at ab illis rursus ad Ecclesiæ primum Rectores, deinde etiam ad Principes transit; quibus hodieque solenne est Feria quinta, in Cœna Domini pauperum pedes ablucere. Hanc consuetudinem præficus temporibus arripuisse Medio-

ἐπειδὴ ὁ ψαλμὸς] Lege, ἕνεκα ψαλμοῦ, vel ὡς τὸ ψαλμὸς, vel quid simile.

P. 412. ἄλλα τ' ἐψυχῆς αὐτῆς μὴ ἀψῆ.] Duo loca confudit pro more suo Origenes, Job. I, 12. & 2. 6.

P. 414. 259.
 ὅτι τὴν ἀρετὴν τοιοῦτον ἔχειν ἡμεῖς ἀπορροῖμα ἐστίν.]
 licet autem Stoici. Locus est insignis apud La-
 etrium in Zenone: Ἐξ ὧν φασὶ τὰ ἰσθμῶν, ἡ
 ἀρετὰ ἐστίν. Ὁ δὲ κακὰ, ὁ δὲ ὑπότιρα ἀγαθὰ ἰσθμῶν
 οὐκ ἐστὶν ἀρετὰς, φησὶν, διακοροῦνται, ἀνδρείας,
 σωφροσύνην, καὶ τὰ λοιπὰ, κακὰ δὲ, ὁ ἐναντία, ἀ-
 φροσύνην, ἀδουλίαν, καὶ τὰ λοιπὰ, ὑπότιρα δὲ, ὅσα
 μὴτε ἀφελὰ, μὴτε βλαπτικὰ ἵσθμῶν ἐστίν, ὡς ἐστὶν, καλὴ
 ὁλιχία, πλοῦτος, δόξα, ὑπόφρονα, ὁ δὲ τὴν ἐναντία,
 &c. Eorum autem quæ sunt, sunt alia bona, ma-
 la alia, alia neutra. Bona quidem virtutes esse,
 prudentiam, iustitiam, fortitudinem, tempe-
 rantiam, & cetera id genus: mala vero his op-
 posita, vitia; imprudentiam, iniustitiam, & cæ-
 tera: neutra vero, quæ neque proficiunt, neque ob-
 stant, ut est vita, sanitas, pulchritudo, voluptas,
 vires, opes, gloria, nobilitas, & quæ eis opposita
 sunt, &c.

καὶ ἀποφύγει δόξαν, &c.] Cicero 2. Tuscul.
Gloria est solida quædam res, & expressa, ea est
consentientis laus bonorum; incorrupta vox bene
judicantium de excellenti virtute. Seneca Ep.
102. Gloriam quoque latius fufam intelligo:
consensum enim multorum exigit. Item: Glo-
ria multorum iudicis constat, claritas bonorum.
Quintilianus: Consentientis laus bonorum, glo-
ria appellatur.

P. 415. *γινώσκων τὰ πατέρα, &c.*) Adi Observationes nostras supra ad p. 392. in Joh.

ὅτι παρ' ἐμοῦ ἡ μάκαρ ἀποδείξαι, &c.] Anonymus apud Photium Cod. 117. hoc nomine accusatum scribit Origenem, quod Filium dixerit, non noscere Patrem ut seipsum. Quod ipsum hic videtur significare. Nos rem expendimus in Origenianis.

P. 416. *Ἰν τῷ δεῖνῳ, &c.*) Locus ab Interpretibus minus modis vexatus. Hunc hic expono: *Quæro autem, an possit gloria affici Deus, præter gloriam quam habet in Filio, ita ut iradidimus; majori in seipso gloria affectus, cum in sua ipsius est specula, propter sui cognitionem, & sui contemplationem; que major est contemplatione qua est in Filio; ut de Deo talia intelligere par est: dicendum est perfundi cum ineffabili quadam delectatione, & latitia, & gaudio, in seipso sibi placens, & gaudens.*

ἐρημίζοντες τὸν ὕψος διανοίας.] Hæc tractamus in Origenianis : cave interim à falso dogmate.

P. 420. ἐν ἧς ἐξήρασε ἐν ὧ, &c.] *Peſſime hæc Interpretes reddidere. Senſus eſt: In quibus diſquires, an iſ qui poſt puſillum ipſum viſurus non eſt, ſiquidem poſtea illum viſurus eſt, poſt tempus non longum ipſum omnino viſurus ſit.*

P. 421. καὶ ἀπλῆστορον ἐδόκεν μίϋ', &c.] Videtur legis-
se Ferrarius : καὶ ἀπλῆστορον ἐδοκούμην ὡς ὅτι :

ἐκείνη ἀναφερόμενοι, &c. quæ lectio ferri non
potest.

καὶ μὴ ἀπόσπῃτε διὰ τοῦ ἐν τῇ, &c. Legebat Fer-
rius : καὶ μὴ ἀπόσπῃτε διὰ τοῦ ἐν τῇ, &c. Perionius
autem : καὶ μὴ ἀπόσπῃτε διὰ τοῦ ἐν τῇ, &c. Pro, ἀπὸ
ἀζιώματι, legendum suspicor, ἀπὸ τοῦ ἀζιόσαντι.

Quæ Libri hujus Interpretationem clau- P. 422.
dit Ferrarii denuntiatio, quæ se nihil pro-
fusus immutasse profitetur, non usquequaque
veram esse deprehendimus; uti observatum
est à Nobis, ad pag. 218. in loh.

IN ACTA APOSPOLORVM.

ἐν τῷ Παλμῷ & ἐν τῷ ἑσδαρίτη πάλιν.] Neque in hoc solum Psalmo, sed in XL. etiam, & LIV. Judæ nequitia, & crimina produntur.

IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

Τῆς ἑξῆς ἐν ἰδίῳ ὅ, &c. Fragmentum illud à P. 423.

Rufino Laciniate donatum, cum reliquis
Origenis in Epistolam ad Romanos Com-
mentariis, in Latinis editionibus reperies, at
tam deformatum, & archetypo suo tam dif-
fimile, ut vix agnosci queat. Ea scilicet fuit
Rufiniana interpretandi ratio, quemadmo-
dum alibi notavimus; quamque vel ex eo
spectare possis, quod hos viginti Origenis in
Epistolam ad Romanos Commentariorum
libros in decem contraxerit. Hujus autem
interpretationis artificem esse Rufinum, non
ut vulgo existimatur, Hieronymum, alibi
facis à me probatum est.

ἐπιλαμβάνοντες] Sic, &c.] Hic & infra hac
pagina Valentinianus pungit his verbis:
ἐάν τις ἀνὴρ ἄλλὰ ἐκράτης οἱ παρεισόχοντες ἢ ἀειφύσεως
ἡρώων λόγον·

καὶ ἀν' καλέσας, οὐ μὴ προώρισε.] Verbe, *is non vocatus, quos non predestinavit.* Ferrarius videtur legisse: ἐν μὴ προώρισε.

ἐνομιζον ὧντω, &c.) Origenes *supra* in Genes.
cap. 8. ἀλλὰ ὡς δοξάσθητε, ἀληθεῖς ἡ ἐξουσία τῶ ἐσ-
θλόντων ἅπλων τῶ ἱεράρχῃ τῶν θεῶν ἀπὸ προγνώστης, &
ἐπὶ ἐξουσίας τῶν ἀλλὰ ἐπὶ τῶν θεῶν ἐμμελῶν, ἐν ὧν τῶν.
Vide Observations nostras in hunc lo-
cum.

φησιν ὅτι ἀδύνατον ἐστὶν ἡμῶν. P. 425. Quæ Deus præ-
 movit; certo, sed non necessario effectum
 suum consequuntur, nec arbitrii libertatem
 immittunt, eorumque sunt quæ con-
 tingentia Dialectici appellant. Qui ergo
 prædestinatus est à Deo; ex hac hypothesi
 & quod ad Deum pertinet, cujus voluntas
 constans est, neq; mutationi obnoxia, bea-
 titudine fraudari non potest: quod ad ipsum
 autem prædestinatum spectat, cum libertate
 arbitrii sui polleat, mori potest peccati reus,

& prædestinationis effectum amittere. Cum ait ergo Origenes: φησὶ μὲν ὅτι ἀδύνατον μὴ γινώσκειν, Deum respicit, ejus voluntas mutari non potest: cum subjungit deinde: ἀλλὰ δύναται ὁ θεὸς καὶ τὸ μὴ γινώσκειν, hominis rationem habuit, qui cum liber sit, transgredi potest mandata Dei, vel non transgredi; facere mala, vel non facere.

πάντες γὰρ πλὴν ἐκ τῶν ἐν ἡμῶν, &c.] Sententiam hanc tuebantur è Patribus antiquis quamplurimi, ita ut Galli contrariam Augustini doctrinam repudiantes jactabant, quemadmodum refert Prosper in Epist. ad August. Quamvis autem ab adversa, ut dixi, parte steterit S. Augustinus, & postquam accuratioribus super eo argumento disputationibus locum dederunt Pelagii errores, Augustinum secuta sit bona Doctorum Catholicorum pars; nonnulli tamen, quos commemorat Leonardus Lessius, in Disputatione de Prædestinatione, in alienam ab Augustino sententiam discesserunt, hodieque discedunt; copiam unicuique faciente Ecclesia, & Pontificibus Romanis utram velit sectam persequi.

P. 428.

οἷμα καὶ τὸν λαόν, &c.] Origenes in Ioh. 8, 19. pag. 263. ὡς δὴλον ἐκ τῆς ὁσάο νόμου λαοὶ οἷον ἐν τῷ νόμῳ λαοὶ αὐτοῦ ἢ δὴλον ὅτι καὶ τὸν προφῆτην, ὡν τὰ ῥήματα, ὡς ἐν ἄλλοις ἐπιστολαῖς, νόμος λέγεται. Addendi porro hiloci aliis plerisque quos erudite corrasit Brianus Waltonus Bibliorum Polyglotton diligentissimus editor, Prolegom. 9. cap. II, quibus eos confutat qui ex Aristea &

Josepho, Legem à LXX. Interpretibus converfam fuisse testificantibus, Pentateuchum solum, non etiam Prophetas, & reliquam Scripturam interpretatam fuisse pertendunt.

λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ.] Ebræa habent יבין loque-
tur. Tertiam numeri pluralis personam retinent universi Interpretes, præter Syrum, qui ad Paulum, & Aquilæ interpretationem propius accedit.

ἐν γὰρ γραμμένῳ τῇ καρδίᾳ λέγει.] Prov. 3, 3. & 7, 3. & 2. Cor. 3, 3.

Σωματικῶς ὑπομένω.] Supple, τοφθα, quod fortasse excidit è contextu; id quod suadet & Genebrardi interpretatio: cui Dominus corporaliter cecitate affecto inquit.

ἐμαλίστα, ὡς ἀρνείομεν, &c.] Vetus Codex Ms. P. 429, Philocalia: ἐμαλίστα ὡς ἀποστολικῆς, ὡς ἀρνείομεν, & ἀποφθιμένῳ, ἀποστολικῶν, πλὴν ἀπὸ ἡμῶν. Sed nihil mutandum in Tarini editione, quam sequimur.

IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS.

ὅτι κλήμης ὁ ὑπομνήτης ἐπίσκοπος, &c.] A Cle. P. 430. mente Romano Pontifice scriptam non esse, vel ex eo liquet, quod in Epistola sua ad Corinthios plurima ex ea αὐτοῦ ἐκείνου de promat, teste ipso Eusebio, libr. 3. Hist. cap. 38. Satius fuerit dicere à Paulo Ebraice primum fuisse scriptam; à Luca, vel à Clemente fuisse interpretatam, ut multos existimasse tradit ibidem Eusebius.

OBSERVATIONUM ET NOTARVM FINIS.

ADDEN.

PAg. 19. col. 1. vers. 3. 4. usum Origenem fuisse dicendum est. ADD. In vetusto Codice Renati Marchali, quem habent Claromontani Patres Societatis Jesu, & quo Prophetae sacri omnes continentur, cum ubiq; fere adscripti sunt capitum & versuum numeri, tum maxime ad prophetiam Ezech. quae in cap. 56. versus sexcentos supra mille discreta est: sive ex vetustiore exemplari, unde istud descriptum est, divisionem hanc transtulerit librarius, sive ingenio suo precepsit commentus sit.

P.21.c.1.v.23. videtur παρὰ τῆς ADDE. p. 164. εἰς τὴν ἐξ ἧς ἡ καὶ τῶν βελτίων] Et tamen alias facillime docet animas, quocunque loco sint, five antequam corpora subeant, five dum infunt corporibus, five postquam iis exierunt, reparari posse in melius per virtutem & recte facta, vel delabi in pejus per noxas & vitia. Id ex instituto tractamus in Origenianis,

P. 28.c.I.v.37. ὡς ἐν αὐτῇ; &c.] Origenes in Catena Corderianain Joh.ad c.2.v.12.
 (ἡτε) τοῦ πολλοῖς θεοῦ τ' ἀδελφῶν ἰσοῦ πᾶς εἴη
 οὗτος; τ' μακρίαι μίχρι τελευτῆ παρθένου δωμασάντες;
 ἵεροῦ; μήν εἴη φύσει, κατέ τ' παρθένου τελοῦται
 ἱερῶν, ὑδὲ αὐτός κατ' ἰσοφύλιν ἁγίου νόμου διακρα-
 νήματινα αὐτῇ ἀδελφοί, ποί ἰσότη οἷος κα κατε-

[illegible]

P38. col. 2. v. 24-25. *scipsum sancti Sacramenti fructu fraudaverit. ADDE. Id sibi velle videtur Origenes, vel Chryostomus, vel quisquis ad Matth. 14.36. id scriptis in Catena Origeniana a P. O. Combeffio collecta, & nondum edita: τὸ ἀποδοῦναι μὴ πίνετας, ἢ το λαεῖν ἐστὶ μόνον το ἀποδοῦναι, ἀλλὰ καὶ μὴ καταπαῖθαι θύλακας ἀ-λαεῖν τοῦ εἶναι θύλακας, ὡς αὐτῇ ἀποδοῦναι τὰ τοῦ 25 οἱ*

P. 39. col. 1. v. 20. sancti Spiritus sanctifi-
cari. ADDE, Ambrosius de fide libr. 4. c. 5.
Nos quotiescung; Sacramenta sumimus, que per
sacra orationis mysterium in carnem transfigu-
rantur, & sanguinem, mortem Domini annun-
tiamus.

P. 41. col 2 v. 57-58. Quanquam scribit. ADDE. Megasthenes apud Plinium libr. 8. c. 14. *in India serpentes in tantam magnitudinem adolefcere, ut solidos hauriant tauros, cervosq.* Id confirmatur ex eo quod refert.

P. 43. c. 2. v. 35. 36. doctrinam hanc fufe per-
requirit & afferit. ADDE. ὁ ἴν' ἀναμάτην @,
& c] Damnoſam ἀναθείας & ἀναμάρτητος do-
ctrinam hic proponit Origenes, & aliis quod-
cumque locis, qui in noſtris Origenianis notati
ſunt, libr. 2. c. 2. quæſt. 7. paragr. 18.

P. 45. col. I. v. 51. 52. fed præcipuo quodam modo super Petrum. ADDE. *Vide*, inquit Origenes Hom. 5. in Exod. *magno illi Ecclesie fundamento, & petra solidissime, super quam Christus fundavit Ecclesiam, quid dicatur à Domino.* Hinc cum Apostolorum principem appellat Rom. 17. in Luc.

P. 46. c. i. v. 25. 26 ampliotem potestatem
Petro tribuit, quam reliquis quibuscunque
ADDE. Augustinus Serm. 26. de Diversi.
*Nunquid istas claves Petrus accepit, & Paulus
non accepit? Petrus accepit, & Iohannes, & Ia-
cobus non accepit, & ceteri Apostoli? Aut non
sunt iste in Ecclesia claves, ubi peccata quotidie
dimittuntur? Sed quoniam in significatione per-*

